

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ЗАЈЕЧАРА И ОПШТИНА КЊАЖЕВАЦ, СОКОБАЊА И БОЉЕВАЦ

- нацрт -

Септембар 2023. године

СПИСАК УЧЕСНИКА

Градоначелник

Бошко Ничић

Савет за развој урбаног подручја

Бошко Ничић, градоначелник града Зајечара, члан

Владимир Виденовић, заменик градоначелника, заменик члана

Мр. Милан Ђокић, председник општине Књажевац, члан

Марија В. Јеленковић, заменица председника општине, заменица члана

Миодраг Николић, председник општине Сокобања, члан

Владимир Миловановић, заменик председника општине, заменик члана

Др Небојша Марјановић, председник општине Бољевац, члан

Слађана Ђимиш, заменица председника општине, заменица члана

Владан Јеремић, директор Агенције за регионални развој источне Србије - РАРИС

Драган Милутиновић, Агенција за регионални развој источне Србије - РАРИС, заменик члана

Радна група за израду Стратегије развоја урбаног подручја

Саша Матијевић, помоћник градоначелника

Срђан Голубовић, начелник Одељења за урбанизам, грађевинске и стамбено комуналне послове

Иван Стојановић, главни урбаниста града Зајечара

Јасмина Стевић Јовић, Служба за заштиту животне средине

Драган Манзаловић, саобраћајни инжењер

Владимир Николић, ЈП Путеви Србије

Драган Милутиновић, Агенција за регионални развој источне Србије - РАРИС

Зоран Алексић, Регионална привредна комора

Никола Јовановић, Завод за јавно здравље

Раде Дошеновић, Ветеринарски институт

Елена Васић Петровић, Завод за заштиту споменика културе

Нинослав Јовановић, Министарство унутрашњих послова Зајечар

Михајло Жикић, Пољопривредна стручна служба

Бранислав Васиљевић, Национална служба за запошљавање

Снежана Јовановић, Центар за социјални рад

Вујадин Милошевић, Народни музеј "Зајечар"

Горан Радисављевић, ПОМАК

Дејан Томић, Регионални центар за стручно усавршавање, Књажевац

Марко Јанковић, Тел Кабел

Марина Васић, ЛАГ Бољевац - Сокобања

Славиша Крстић, ЛАГ Бољевац - Сокобања

Милутин Мијушковић, Србијаводе Неготин

Драгана Гогић Рајковић, Туристичка организација града Зајечара

Марија Жикић, Општина Сокобања

Никола Ристић, Општина Сокобања

Ружица Јоцић, Општина Сокобања

Јелена Цветановска Коцић, шеф одсека за ЛЕР

Марија Зец, Општина Бољевац

Никола Зец, Општина Бољевац

Зоран Ђорђевић, Општина Књажевац

Марија Јеленковић, Општина Књажевац

Милан Јеленковић, Општина Књажевац

Ивана Живић, ГУ Зајечар - координаторка радне групе

УНОПС / ЕУ ПРО Плус програм

Марко Вујачић, шеф програма, УНОПС

Оливера Костић, менаџерка, ЕУ ПРО Плус

Виктор Вељовић, менаџер сектора за развијање капацитета и руководилац процеса израде стратегија развоја урбаних подручја, ЕУ ПРО Плус

Ратка Чолић, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Велимир Шећеров, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Марија Максин, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Урош Радосављевић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Ана Граовац, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Милена Зиндовић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Александар Ђукић, виши стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Предраг Цветковић, стручњак за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Штефан Ках, саветник за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Николаос Карадимитриу, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Мартејн де Бројн, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Лорис Сервило, специјалиста за развијање капацитета и територијални развој, ЕУ ПРО Плус

Александра Радивојевић, сарадница сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Марија Косић, виша асистенткиња сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Маја Тања, виша асистенткиња сектора за развијање капацитета, ЕУ ПРО Плус

Садржај

1	УВОД	1
2	ПРИСТУП И КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	3
2.1	ОПИС ИНТЕГРАЛНОГ ПРИСТУПА	4
2.2	ОПИС УКЉУЧИВАЊА ПАРТНЕРА	5
2.3	ПРИСТУП У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	8
2.4	КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	9
3	ОПИС ТЕРИТОРИЈЕ	12
4	ТЕРИТОРИЈАЛНИ КОНТЕКСТ	14
5	КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА	19
5.1	ДРУШТВО	19
5.1.1	Демографија	19
5.1.2	Социјално укључивање и социјална заштита	20
5.1.3	Становање	21
5.1.4	Објекти друштвеног стандарда	22
5.2	ЕКОНОМИЈА	27
5.2.1	Општа економска кретања и тржиште рада	27
5.2.2	Привреда и пословно окружење	28
5.2.3	Туризам и култура	29
5.3	УРБАНО ОКРУЖЕЊЕ	34
5.3.1	Историјски приказ просторног и урбаног развоја града	34
5.3.2	Урбано подручје	35
5.3.3	Природно окружење	39
5.3.4	Квалитет чинилаца животне средине, изложеност еколошким ризицима и ризицима климатских промена	41
5.3.5	Примарна комунална инфраструктура	45
5.3.6	Примарна саобраћајна инфраструктура и саобраћај	49
5.4	УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ / ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	51
5.4.1	Пристап управљању	51
5.4.2	Извори финансирања	54
5.4.3	Транспарентност и информисање	55
6	SWOT АНАЛИЗА И ПОТРЕБЕ	56
6.1	ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	56
6.2	ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНСИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ	58

6.3	ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА.....	60
6.4	ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ.....	62
6.5	УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	63
7	ВИЗИЈА, ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ	65
7.1	ВИЗИЈА	65
7.2	ТЕМАТСКИ ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ	65
8	ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ.....	74
8.1	СТРАТЕШКИ ПРИСТУП И ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА.....	74
8.2	ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ	76
8.3	СПИСАК СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТА.....	78
8.3.1	Идентитет урбаног подручја	78
8.3.2	Зелена и енергетска транзиција и урбана мобилност	78
8.3.3	Иновативна и паметна економија.....	78
8.3.4	Друштвено благостање	79
8.3.5	Управљање урбаним/територијалним развојем.....	79
8.4	СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ	80
9	ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА.....	82
10	МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА	88
11	ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА	96
12	ИЗВОРИ	99
13	АНЕКСИ	103
	АНЕКС 1 – ОДЛУКЕ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	104
	АНЕКС 2 - СПИСАК ПРОЈЕКТНИХ ИДЕЈА	117
	АНЕКС 3 – УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ	120
	АНЕКС 4 - НАЦИОНАЛНИ И МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА.....	121

1 УВОД

Програм Европске уније за локални развој – ЕУ ПРО Плус доприноси уравнотеженијем друштвено-економском развоју јачањем управљања урбаним и територијалним развојем, подршком економском расту и унапређењем социјалне кохезије у 99 локалних самоуправа у два региона: Шумадије и Западне Србије и Јужне и Источне Србије. Европска унија (ЕУ) је определила 40 милиона евра посредством Инструмента за претприступну помоћ (ИПА) 2020 за финансирање овог Програма, који води Министарство за европске интеграције Републике Србије а спроводи Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС).

Ослањајући се на резултате три претходна развојна програма, Програм у свим својим активностима посебну пажњу усмерава на добро управљање, дигитализацију и иновације, еколошке и аспекте климатских промена, као и родну равноправност. Поред тога, ЕУ ПРО Плус ће делом својих активности, где је релевантно и могуће, доприносити отклањању неких од негативних последица пандемије КОВИДА-19.

Директни корисници Програма ЕУ ПРО Плус су Министарство за европске интеграције, 99 јединица локалних самоуправа (ЈЛС), структуре локалне управе, регионалне развојне агенције (РРА), друге организације за подршку пословању, микро, мала и средња предузећа (ММСП) и организације цивилног друштва (ОЦД), док су крајњи корисници програма становници 99 градова и општина. Све програмске активности су предузете у партнерству са Владом Републике Србије, уз поштовање националних политика и приоритета, како би се обезбедило национално „власништво“ над њима и допринело развоју националних капацитета. ЕУ ПРО Плус програм је заснован на Националним приоритетима за међународну помоћ до 2025. године Републике Србије, који је од кључног значаја за привредни и друштвени развој и процес европских интеграција, при чему ће нарочито да допринесе припремама за испуњење захтева из Поглавља 22 преговора о приступању ЕУ – Регионална политика и координација структурних инструмената.

Непосредна техничка помоћ је пружена са циљем унапређења компетенција ЈЛС да уведу и спроводе интегрални приступ територијалном развоју, у складу са политикама територијалног развоја ЕУ. Како би се применио интегрални и одржив приступ планирању развоја, Програм је пружио подршку локалним самоуправа кроз израду територијалних стратегија. Путем Јавног позива за подношење пријава за израду територијалних стратегија, одабрано је укупно 12 територија - урбаних подручја које у свом саставу укључују 31 ЈЛС¹. Активности Програма су обухватиле следеће: а) подршку интердисциплинарним радним групама формираним за израду стратегија, у виду саветодавне помоћи и организације обуке и радионица за израду стратегија, б) организацију и фасилитацију укључивања стејкхолдера (тематски округли столови и радионице са стручњацима и широм јавношћу) и партиципацију грађана (анкетирање, јавни форуми и јавне расправе), в) пружање техничке подршке за консолидацију материјала и

¹ Урбана подручја града Бора, Крушевца Лесковца, Лознице, Новог Пазара, Смедерева, Шапца; Урбано подручје града Крагујевца и општина Аранђеловац, Баточина, Кнић, Лапово, Рача и Топола; Урбано подручје Града Зајечара и општина Бољевац, Књажевац и Сокобања, Урбано подручје града Ниша и општина Гаџин Хан, Мерошина и Сврљиг; Урбано подручје града Пирота и општина Бабушница, Бела Паланка и Димитровград и Урбано подручје града Ужица и општина Бајина Башта, Чајетина, Пожега и Прибој.

формулацију стратегија, г) припрему за штампу и штампање стратегија, и подршку јачању транспарентности кроз израду веб странице стратегије са приказом процеса израде стратегије.

Временски хоризонт предвиђен за реализацију територијалних стратегија је 2034. година, односно период који обухвата два програмска периода Кохезионе политике ЕУ.

2 ПРИСТУП И КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју урбаног подручја заснованом на подстицању:

- примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачању урбано-руралних веза;
- прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, одрживе и мултимодалне урбане мобилности;
- иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије, уз боље коришћење потенцијала дигиталних технологија у иновационе сврхе;
- јачања социјалне компоненте спровођењем европског стуба социјалних права у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, културе, спорта и рекреације, стварања подстицајног окружења за иницијативе и активности младих, и социјалних иновација.

Стратегија поставља приоритете одрживог и интегралног територијалног развоја, доприноси ефикаснијем удруживању извора финансирања и ефективнијем коришћењу финансијских средстава и развијању веза унутар и изван окружења.

Разлози за израду Стратегије развоја урбаног подручја су:

- подстицање одрживог и интегралног развоја урбаног подручја;
- идентификовање кључних потреба развоја урбаног подручја;
- подстицање ефективног коришћења и унапређење управљања урбаним/територијалним капиталом;
- примена ЕУ инструмената управљања развојем, која омогућава успостављање оквира за одрживи и интегрални урбани и територијални развој урбаног подручја повезивањем традиционалног система просторно-урбанистичког планирања, планског система јавних политика, унапређења финансирања урбаног развоја и управљања локалним јавним финансијама;
- побољшање услова за урбани развој у складу са Новом Кохезионом политиком ЕУ, Париским споразумом, Урбаном агендом ЕУ, Новом Лајпцишком повељом о одрживим европским градовима, Зеленим договором за Западни Балкан и другим документима ЕУ;
- имплементација Стратегије одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године: Мера 5.2.3 Примена инструмената Кохезионе политике ЕУ - интегралних територијалних инвестиција (*ITI – Integrated Territorial Investment*), у оквиру Пакета мера 5.2 - Унапређење управљања јавним финансијама за одрживи и интегрални урбани развој, и мера 5.3.3 Локалне стратегије интегралног урбаног развоја у оквиру Пакета мера 5.3 - Интегрално планирање одрживог урбаног развоја) у оквиру Стратешког правца Управљање урбаним развојем;
- дефинисање стратешког оквира за пројекте урбаног развоја;
- подстицање управљања развојем на више нивоа и примене различитих управљачких инструмената (колаборативних, командних, хибридних); подстицање приступа са више

актера (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор); унапређење међуопштинске сарадње; подстицање партиципативног приступа и укључивања локалних актера; подстицање мешања (енг: *blending*) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних); јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја;

- унапређење институционалних и кадровских капацитета и управљачких механизма за спровођење Стратегије.

2.1 ОПИС ИНТЕГРАЛНОГ ПРИСТУПА

Интеграција је један од четири кључна елемента приступа планирању интегралног и одрживог територијалног развоја (ИОТР) тестираног у оквиру програма ЕУ ПРО Плус. Интеграција има две главне димензије: просторну и тематску интеграцију. Просторна димензија интеграције, иако је важна за све типове урбаних подручја, посебно је релевантна за оне који су припремали стратегије интегралних територијалних инвестиција (ИТИ), односно урбана подручја која покривају више од једне ЈЛС.

Тематски аспект интегралног приступа је кључна карактеристика територијалних стратегија који подразумева интегрални приступ међу различитим секторским политикама. Стратегије могу да покривају широк спектар политика, од различитих типова инфраструктуре, до пословне подршке, социјалних мера или инвестиција у животну средину. Инструменти тестирани у ЕУ ПРО Плус програму примењују мултисекторски приступ који превазилази традиционалне секторске политике, при томе, подржавајући предлоге решења, која су заснована на месту (енг. *place-based*) и интегрална, чиме се омогућавају међусобно повезани и међусекторски одговори на урбане изазове.

У оквиру Кохезионе политике ЕУ 2021-27, интегрални приступ је један од четири обавезна елемента територијалних стратегија, с прописима који траже „опис интегралног приступа за решавање препознатих развојних потреба и потенцијала подручја“². У ствари, интеграција је кључна димензија Кохезионе политике у ширем смислу, што подразумева не само интеграцију између различитих нивоа управљање (вертикално) и различитих просторних нивоа и области (територијално), већ, што је најважније, и координацију између различитих области политике (хоризонтално).

Међусекторски приступ има за циљ превазилажење „структура силоса“, односно традиционалне поделе функција према секторима или областима политике, која је типично присутна у јавној управи. Постоји и хоризонтална и вертикална димензија међусекторског приступа: хоризонтална се односи на однос између одељења у истој управи (нпр. у ЈЛС), а вертикална се односи на однос између одељења у различитим управама, одељењима државне управе или другим пружаоцима услуга. Према Приручнику о стратегијама одрживог урбаног развоја Заједничког истраживачког центра Европске комисије, међусекторска интеграција може се постићи: 1) обезбеђивањем доследности принципа и циљева креирања политика међу различитим секторима политике у јавној управи, усклађивањем приоритета и временских

² Видети члан 29 Уредбе о заједничким одредбама: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1060&from=EN>

оквира; и 2) сарадњом између различитих одељења на свим нивоима, како би се заједнички креирале политике³.

Баш као и у кохезионој политици ЕУ, стратегије развијене у контексту ЕУ ПРО Плус су мултисекторске, организоване у оквиру пет циљева који представљају различите тематске области, и стога захтевају међусекторску интеграцију. У пракси, ово може бити подржано јаким структурама за координацију које укључују актере и друге организације у свим фазама, чиме се обезбеђује подршка за спровођење међусекторске стратегије. Пројекти који се подржавају треба да допринесу циљевима стратегије и да буду међусекторски повезани. То захтева адекватне процедуре, као што су подобност пројекта и критеријуми одабира, јер ће они имати велики утицај на то колико ће пројекти бити интегрисани и како ће бити повезани са стратегијом⁴.

2.2 ОПИС УКЉУЧИВАЊА ПАРТНЕРА

У динамичном окружењу одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја, креирање и спровођење ефикасних стратегија је од кључног значаја за обезбеђивање просперитета и одрживости градова и ширих урбаних подручја. Територијална стратегија трасира путању за развој, обухватајући различите секторе као што су: инфраструктура, привреда, животна средина, услуге социјалне заштите и др. Међутим, сложеност савремених изазова захтева колаборативни приступ који превазилази ЈЛС. Укључивање партнера - различитих нивоа управе, непрофитних организација, приватних предузећа, друштвених група, универзитета, института, развојних и истраживачких организација, игра кључну улогу у обликовању и спровођењу успешне територијалне стратегије.

Партнери у територијалној стратегији:

Израда и спровођење територијалне стратегије имају огромну корист јер укључују различита виђења, експертизе и ресурсе које уносе различити партнери. Свеобухватна територијална стратегија укључује следеће врсте партнера:

- Управе: Општински (градски) и републички органи управе су одлучујући партнери због својих регулаторних овлашћења, финансијских ресурса и компетенција за креирање политике. Њихово учешће обезбеђује усклађеност са ширим развојним циљевима и ефикасну координацију напора.
- Непрофитне организације: Организације цивилног друштва често блиско сарађују са заједницама, бавећи се друштвеним и еколошким изазовима. Њихово познавање окружења може помоћи у идентификацији конкретних потреба, места бриге и приоритета локалног становништва.
- Приватна предузећа: Учешће приватног сектора је од виталног значаја за развој инфраструктуре, иновација и привредног раста. Сарадња с предузећима може довести

³ Fioretti C, Pertoldi M, Busti M and Van Heerden S (2020) Handbook of Sustainable Urban Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC118841>

⁴ Pertoldi M, Fioretti C, Guzzo F, Testori G, De Bruijn M, Ferry M, Kah S, Servillo L A and Windisch S (2022) Handbook of Territorial and Local Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130788>

до улагања у некретнине, саобраћај, енергију и технологију, чиме се подстиче напредак у урбаним подручјима.

- Академске и истраживачке институције: Универзитети и истраживачке организације доприносе интелектуалном капиталу тако што спроводе студије, анализирају податке и предлажу решења заснована на доказима. Њихово истраживање може водити формулисању стратегије засноване на здравим принципима.
- Групе у заједници и грађани: Локално становништво и организације у заједници обезбеђују да се узму у обзир стварне потребе грађана, чиме се ствара основ да се стратегије развијају на локалном знању. Партиципација локалног становништва подстиче осећај власништва, обезбеђује инклузивност и повећава вероватноћу успешне имплементације стратегија.
- Међународне организације: Сарадња са међународним организацијама и градовима омогућава учење на примерима из најбољих светских пракси, приступ финансијама и размену искустава. Ова партнерства могу олакшати размену знања и прекограничну сарадњу.

Укључивање партнера у територијалне стратегије има неколико предности, оно ће унапредити квалитет израде стратегије и подржати њено делотворно спровођење. Стога су партнерство и партиципација важни предуслови за развијање територијалне стратегије у оквиру кохезионе политике ЕУ. Такође, иницијатива Нови европски Баухаус наглашава додатну вредност комбиновања локалног знања са интердисциплинарним приступом у остваривању креативних решења за друштвене проблеме - решења која су инклузивна, одржива и лепа.

Укључивање партнера у фази израде стратегије помоћи ће у:

- Идентификацији проблема: Партнери доприносе својом стручношћу како би свеобухватно проценили изазове и могућности развоја. Овај заједнички напор обезбеђује "нијансираније" разумевање урбаног подручја.
- Прикупљању и анализи података: Академске и истраживачке институције, заједно с невладиним организацијама, могу помоћи у прикупљању и анализи података како би се идентификовали трендови, недостаци и потенцијална решења.
- Укључивању стејхолдера: Групе у заједници, невладине организације, управа и јавне организације раде заједно на укључивању грађана - на састанцима, радионицама и у истраживањима. Овај партиципативни приступ гарантује да је стратегија усклађена с потребама оних којима служи.
- Успостављању стратешке визије: Колаборативне радионице које укључују различите актере омогућавају креирање заједничке визије развоја урбаног подручја. Овај процес обезбеђује да стратегија одражава различита виђења.
- Формулисању решења: Црпећи знања из различитих сектора, својим идејама приватна предузећа, невладине организације и академске институције доприносе предлагању иновативних решења.

Подједнако је важно и ангажовање партнера у фази спровођења територијалне стратегије. То често преставља изазов јер је лакше дати мишљење или доставити податке него се упустити у конкретне активности. Уобичајена замка у развоју територијалне стратегије је да се очекују активности од партнера који нису били укључени у развој стратегије и који се не осећају ангажовано. Или обрнуто, партнери који су ангажовали ресурсе и знање у фази израде

стратегии касније нису били укључени у реализацију активности, што доводи до разочарења. Територијалне стратегии ЕУ ПРО Плус програма овоме посвећују посебну пажњу.

Улоге које партнери могу играти у спровођењу стратегије су следеће:

- Подршка путем ресурса: Партнери играју кључну улогу у обезбеђивању финансијских средстава неопходних за успешно спровођење различитих аспеката стратегије одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја. Национална и локална управа, њихове агенције и предузећа, приватна предузећа и међународне организације издвајају средства која омогућавају реализацију инфраструктурних пројеката, програма у заједници и одрживих иницијатива. Ови ресурси су од виталног значаја за унапређење система саобраћаја, унапређење водовода и канализације, подстицање примене обновљивих извора енергије и привредног раста унутар ширег урбаног подручја.
- Технологија и иновације: Партнери, укључујући академске институције и приватна предузећа, у први план постављају своју стручност у технологијама и иновацијама. За суочавање са ургентним изазовима урбаног развоја они предлажу иновативна решења. Примена технологије "паметних градова" омогућава оптимизацију градских услуга, а решења која укључују обновљиву енергију смањују емисије угљеника. Платформе дигиталног управљања и системи за анализу података, на пример ГИС, побољшавају ефикасност деловања. Ова инфузија иновација помаже у стварању одрживог и напредног урбаног подручја.
- Партиципација заједнице: Партнери се активно ангажују са локалним заједницама како би обезбедили да стратегија одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја буде прилагођена конкретним потребама и аспирацијама становника. Овај процес партиципације не подстиче само осећај власништва (над процесом и одлукама) и инклузивности, већ помаже и у реализацији циљаних друштвених и еколошких пројеката и унапређује, на пример, еколошку свест, смањење количине отпада или увођење нових зелених површина. Организације цивилног друштва и групе за заговарање могу да сарађују с јавним сектором како би се залагале за промене политика које су у складу са стратегијом одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја, тиме обезбеђујући да су принципи стратегије уграде и у легални оквир.
- Доношење одлука засновано на подацима: Академске институције и истраживачке групе доприносе реализацији стратегије прикупљањем, анализом и коришћењем података. Овај приступ, заснован на подацима, усмерава процес доношења одлука и омогућава свим заинтересованим странама да прате напредак, идентификују области где је неопходно унапређење, и доносе одлуке на основу информација. Анализа података пружа увид у делотворност различитих иницијатива, помажући урбанистима/планерима и креаторима политике да стратегије прилагоде и унапреде у реалном времену. Овај аналитички приступ обезбеђује да територијална стратегија остане релевантна и да одговара на потребе урбаног подручја које се мења и еволуира.
- Развијање капацитета и сарадња: Партнери сарађују како би развили капацитете међу стејкхолдерима укљученим у имплементацију стратегије. То се одвија кроз програме обуке, радионице и иницијативе за размену знања које за циљ имају унапређење компетенција запослених у јавној управи, локалних лидера у заједници и других

кључних учесника. Овај напор на развијању капацитета обезбеђује да су они који су одговорни за спровођење стратегије стекли разумевање, знање и вештине о примени различитих инструмената, неопходних за успешну имплементацију. Штавише, међусекторска сарадња међу партнерима подстиче културу заједничког решавања проблема, ослањајући се на снаге различитих актера да се суоче са сложеним урбаним изазовима и промовишу инклузивни развој.

Шире урбано подручје је сложени миље који захтева заједнички приступ да би се створила трајна позитивна промена. Укључивање партнера у припрему и реализацију територијалне стратегије обогаћује тај процес различитим виђењима, ресурсима и стручним знањима. Подстицањем успостављања партнерства између управе, непрофитних организација, приватних предузећа, академије и истраживачких институција и различитих група у заједници, урбана подручја у ЕУ ПРО Плус програму имају прилику да развијају и спроводе висококвалитетне територијалне стратегије које ће довести до одрживе и инклузивне трансформације урбаних подручја.

2.3 ПРИСТУП У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

У изради Стратегије примењени су партиципативни и интегрални приступ уз сагледавање просторне димензије урбаног и територијалног развоја и организацију процеса којом се обезбеђује координација и сарадња.

Стратегија полази од тема садржаних у међународним и националним политикама интегралног и одрживог урбаног и територијалног развоја, које су прилагођене локалном контексту урбаног и територијалног развоја у Републици Србији. То је остварено применом партиципативног приступа кроз јавни дијалог и интер и трансдисциплинарну сарадњу широког круга актера из различитих сектора, професионалних поља и нивоа управе. Примењени партиципативни поступак одликују диверзитет (заступљених институција/учесника, нивоа управе, политика, дисциплина, и др.), интеракција применом метода консултација и активне партиципације и постојање механизма за селекцију (приоритизацију). Сврха је да се:

- идентификују кључне потребе урбаног и територијалног развоја и унапреди коришћење урбаног/територијалног капитала;
- дефинише стратешки оквир (за временски хоризонт до 2034. год., тј. два програмска периода кохезионе политике Европске уније), који је заснован на управљачким инструментима и оријентисан ка ефикасној и ефективној имплементацији;
- омогући отворен и флексибилан приступ темама управљања урбаним и територијалним развојем у локалном контексту имајући у виду административни, правни, институционални оквир, капацитете и др;
- омогући интер и трансдисциплинарна дискусија о пресечним (енг. *cross-cutting*) темама урбаног развоја како би се превазишла ограничења секторског приступа;
- обезбеди учешће заинтересованих актера у решавању кључних проблема и изазова, идентификацији подручја интервенције и приоритизацији пројеката урбаног развоја, као и да се омогући оптимално комбиновање ресурса.

Формулисање Стратегије је спроведено у складу са Законом о родној равноправности ("Службени гласник РС", бр. 52/2021) кроз примену принципа родне перспективе у планирању и доношењу јавних политика у областима планирања, саобраћаја и инфраструктуре (члан 40.

Закона). Интеграција родне перспективе у процес израде Стратегија је подржана партиципативним приступом и комуникацијом као инструментима за репрезентацију различитих интереса унутар локалне заједнице који се тичу свакодневног рада, економских навика, друштвене и културне праксе, као и потреба приступа јавним наменама.

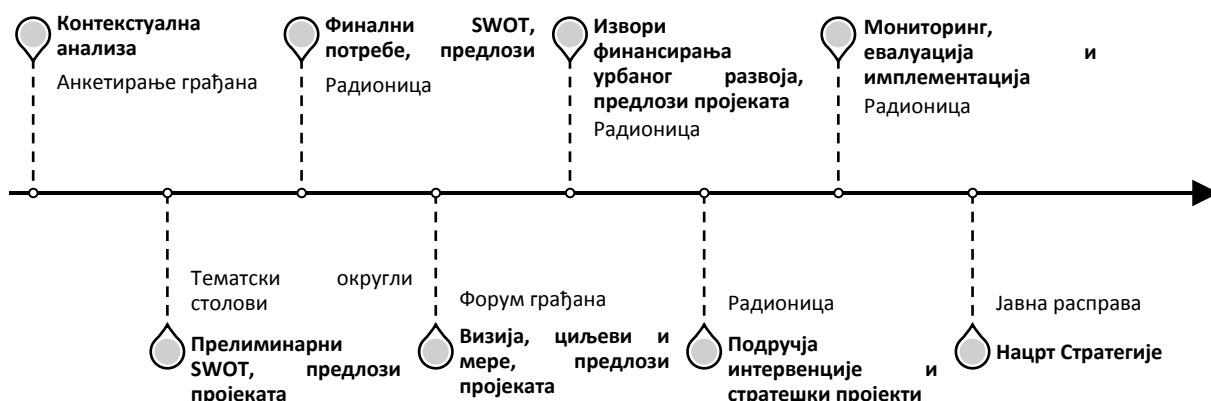
Организација процеса израде Стратегије подразумева координацију сарадње између различитих сектора и нивоа управе, олакшано вођење комуникације са учесницима процеса планирања, успостављање мрежа управе и актера на обухваћеном урбаном подручју и са окружењем, као и укључивање локалне економије, представника јавних институција, образовања и науке, и других релевантних актера у планирању и спровођењу програма и пројеката урбаног развоја.

2.4 КОРАЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Процес израде Стратегије је покренут 2022. године. Формални поступак је започет потписивањем изјаве о партнерству ЈЛС за аплицирање. Следило је доношење Одлуке о приступању изради Стратегије, коју су пратили Решење о образовању Савета за развој урбаног подручја, Решење о формирању радне групе за израду стратегије и потписивање партнерског споразума између ЈЛС. Након успостављања институционалног оквира, започет је процес израде стратегије. Задатак је био да се процене потребе, формулишу визија, циљеви и мере, и да се мапирају подручја интервенције и стратешки пројекти унутар међусекторског, транспарентног и партиципативног окружења са актерима из различитих сектора.

Кораци у процесу израде Стратегије су били следећи (Графички приказ 1):

- 1) Контекстуална анализа по тематским областима;
- 2) SWOT анализа кроз идентификовање кључних проблема урбаног и територијалног развоја и процену потреба;
- 3) Визија, циљеви и мере;
- 4) Извори финансирања;
- 5) Приоритетна подручја интервенције и стратешки пројекти;
- 6) Мониторинг, евалуација, имплементација Стратегије и управљачки механизми.

Графички приказ 1: Кораци у процесу израде стратегије

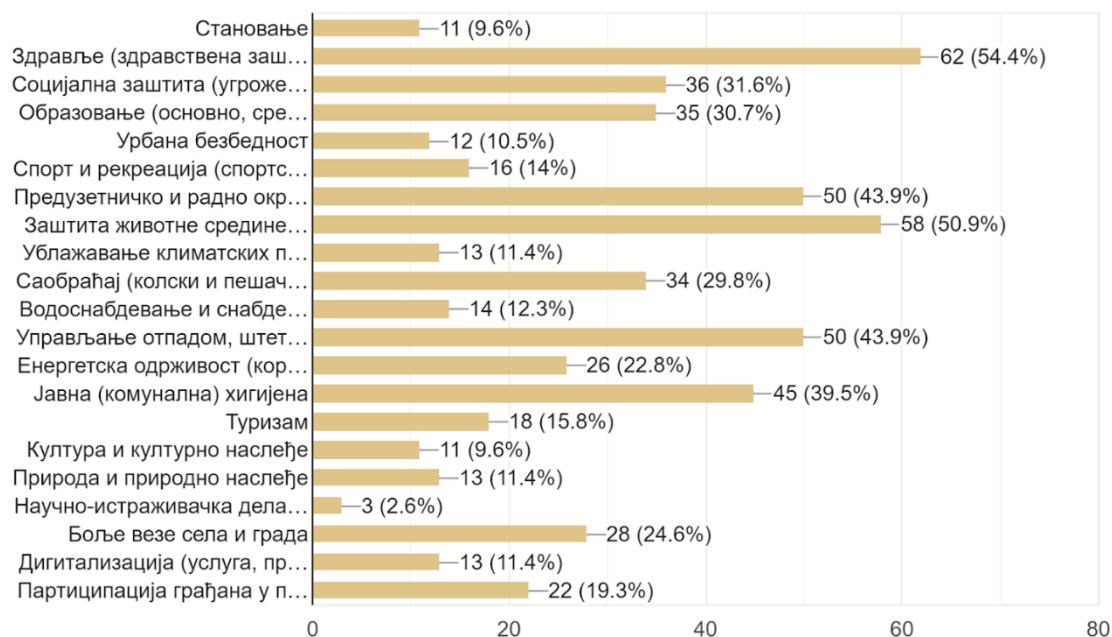
У првом кораку је израђена контекстуална анализа по тематским областима: а) Друштво (демографија, социјално укључивање и услуге социјалне помоћи, социјална и здравствена

инфраструктура, образовање); б) Економија (општа економска кретања, тржиште рада, пословно окружење, туризам и култура); ц) Урбано окружење (квалитет урбаних структура и јавних простора, квалитет урбаног окружења, изложеност еколошким ризицима и климатским ризицима, примарна инфраструктура, инфраструктура за мобилност и интернетску повезаност, урбани превоз, управљање урбаним развојем). Анализу стања је пратило и онлајн анкета грађана, чији су резултати посебно приказани на тематским округлим столовима (Прилог 1).

Прилог 1 Резултати анкета грађана

6. У којим од следећих области Ваша локална управа треба нешто да предузме? (наведите пет)

114 responses

Након овог корака припремљена је прелиминарна SWOT анализа, која је на тематским округлим столовима презентована, дискутована и допуњена. Тематски округли столови су одржани на следеће теме: 1) Економски развој (иновативна, паметна, нискоугљенична и циркуларна економија); 2) Енергија (чиста и праведна), зелена и плава улагања; ублажавање и прилагођавање климатским променама, спречавање и управљање ризицима; 3) Одржива и мултимодална урбана мобилност; 4) Друштвено благостање - запошљавање, образовање, становање, социјална и здравствена заштита, култура, социо-економска укљученост и интеграције, социјалне иновације; 5) Урбана обнова и регенерација (урбане структуре, јавни простори, и др.), развој предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма и јачање урбано-руралних веза; и 6) Управљање урбаним и територијалним развојем. Уједно, на тематским округлим столовима су почеле да се евидентирају и прве идеје за пројекте и приоритетна подручја интервенције, за шта је коришћена техника мапирања.

У наредном кораку, након уношења свих коментара учесника и консолидације материјала, припремљена је финална SWOT анализа са проценом потреба, као и предлог циљева и мера,

што је дискутовано и верификовано на првој радионици са члановима Савета за развој и Радне групе.

Сумирани резултати су приказани на Форуму грађана, који је следио. Том приликом учесници форума су давали предлоге за формулацију визије развоја урбаног подручја, допуне и преформулације мера и циљева. На форуму је дискутован предлог подручја интервенције и дати су додатни предлози идеја за пројекте. Скуп је отворен изложбом дечијих цртежа ученика основних школа на тему "Мој град/територија у будућности", а учесници су оцењивали дечије радове. На крају форума најбољи дечији радови су награђени признањима и пригодним књигама.

На наредној радионици о изворима финансирања урбаног и територијалног развоја детаљно су приказани национални и међународни извори финансирања урбаног и територијалног развоја у Србији. Учесници радионице су указали на још неке од националних извора финансирања, и исказали задовољство најновијим прегледом могућности за коришћење различитих фондова, донација, кредита и др. Припремљени материјал у широј верзији достављен је свим локалним и регионалним партнерима ЕУ ПРО Плус програма у свих 99 ЈЛС.

На трећој по реду радионици, представљена су мапирана приоритетна подручја интервенције и консолидовани стратешки пројекти. И овде су након дискусије са локалним партнерима материјали кориговани и допуњени.

Последња у низу радионица одржана је на тему мониторинга, евалуације, имплементације стратегије и управљачким механизмима. Протекла је уз живу дискусију о неопходном развоју институционалних капацитета и сагледавању могућности за успостављање јединице за координацију пројеката.

Припремљен је Нацрт Стратегије који ће бити представљен јавности.

3 ОПИС ТЕРИТОРИЈЕ

Урбана подручја у Републици Србији дефинисана су кроз систем урбаних центара у Нацрту просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године и извештају о стратешкој процени утицаја просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину. Градови - центри урбаних подручја који могу успоставити урбана подручја за потребе тестирања примене механизма интегралних територијалних инвестиција (ИТИ) дефинисани су Смерницама за подносиоце пријава у оквиру Јавног позива за подношење пријава за израду територијалних стратегија у оквиру ЕУ ПРО Плус програма кроз два сета критеријума:

Основни критеријуми

- а) Да су јединице локалне самоуправе (ЈЛС) класификоване као урбано подручје - центар интеграције више од 100.000 становника, или урбано подручје - центар интеграције више од 40,000 становника као што је дефинисано у систему урбаних центара у Нацрту просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године и извештају о стратешкој процени утицаја просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године на животну средину и у случају шире територије,
- б) додатно у случају шире територије,
- в) Испуњавају услов просторног континуитета територије,
- г) Обезбеђују партнерство са најмање три (3) ЈЛС што је потврдјено потписивањем изјаве о партнерству за аплицирање и партнерског споразума између ЈЛС, и
- д) Обезбеђују партнерство са Регионалном развојном агенцијом (РРА) која обухвата територију о којој је реч.

Додатни критеријуми

- а) Капацитети подносиоца пријаве да примењује инструменте територијалног развоја,
 - 1) Постојање интерних институционалних капацитета односно капацитета за урбанистичко планирање у оквиру одељења, завода или јавног предузећа ЈЛС; локалних канцеларија за економски развој или других сличних капацитета; одељења/институције за социјална и питања заштите животне средине, итд.
 - 2) Искуство у сличним акцијама – у спровођењу партиципативних процеса, примени нових метода и иновативних приступа у урбаном развоју и повезаним пројектима које је финансирала ЕУ
- б) Друштвено-економске и просторне карактеристике
 - 1) у случају уже територије: индустријско/пословне и комерцијалне зоне и браунфилд локације: бесправно изграђене и неразвијене периферне градске зоне (подручја неконтролисаног ширења урбаних насеља) и деградација руралног подручја; угрожене урбане структуре и централне градске зоне; делови урбаних насеља са концентрацијом социјалних проблема – социјално укључивање и смањење сиромаштва; насеља или делови насеља изложени проблемима заштите животне средине и климатским променама; просторне целине са културним и градитељским наслеђем, важним

обележјима културног и историјског развоја урбаног насеља/групације урбаних насеља и

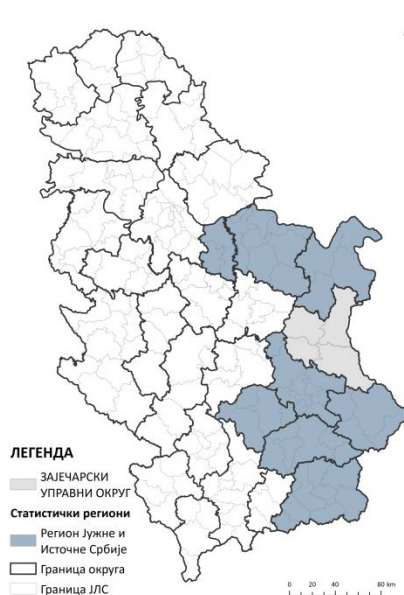
2) у случају шире територије: заједничке карактеристике – важни инфраструктурни коридори, географија, морфологија, индустријски капацитети; ендогени потенцијал; заједничке потребе, проблеми и изазови и заједнички развојни планови и иницијативе.

в) Искуство у партнерствима (у случају шире територије)

1) Релевантна партнерства успостављена ради спровођења сличних или повезаних иницијатива у претходном периоду а која могу представљати темеље за успостављање управљачких механизма који ће обезбедити спровођење територијалне стратегије.

4 ТЕРИТОРИЈАЛНИ КОНТЕКСТ

У физичко-географском погледу Зајечарска област, тј. Урбано подручје Зајечара обухвата већи део басена Тимока, зону његовог брдско-планинског залеђа и горњи и средњи део слива Сокобањске Моравице. Смештено је између Борске области на северу, Републике Бугарске на истоку, Нишке и Пиротске области на југу и Поморавске области на западу (Графички приказ 2). Овај простор одликује се великом висинском амплитудом, односно простире се у висинским зонама од 108 m.n.v. (излаз Великог Тимока са територије ЈЛС Зајечар) до 2070 m.n.v. (Књажевачки део Старе планине).

Графички приказ 2 Положај Урбаног подручја

Посматрано подручје административно припада Централној Србији, односно Источној и Јужној Србији (NUTS 2 регион). Урбано насеље Зајечар представља географски, административни, привредни, политички и културни центар Зајечарске области. Функционално-хијерархијска структура центара дефинисана важећим Просторним планом Републике Србије⁵ одређује Зајечар као центар регионалног значаја, са функционалним урбаним подручјем регионалног значаја, које обухвата читаву територију ЈЛС. Према Нацрту Просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године⁶ сврстано је у урбано подручје са утицајном зоном са више од 40.000 становника. Мрежа урбаних насеља у источној Србији указује на приоритетну улогу Зајечара и Бора, али и на могућу већу улогу Неготина, Кладова, Мајданпека или Књажевца у случају њихове јасније привредне оријентације усмерене ка модернијим облицима одрживе индустријске производње, туризму и другим компатибилним активностима. Функционално умрежавање ових урбаних центара у развојне регионе, ради веће могућности остварења регионалних пројеката треба да привуче људе и средства у овај део Републике Србије богат ресурсима и културним и биолошким диверзитетом.

⁵ Просторни план Републике Србије од 2010. до 2020. године (Службени гласник РС, бр. 88/2010)

⁶ Нацрт Просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године (2021)

У економско-географском смислу има релативно неповољан положај, односно одликује се знатном удаљеношћу од већих центара у нашој земљи. Подразумева се директна упућеност на само урбано насеље Зајечар, које је од Београда удаљено 251 km, од Ниша, као најближег популационо већег града од Зајечара 99 km, од Параћина, као најближег центра у долини Велике Мораве 90 km. Погранични положај ка Бугарском (близина граничног прелаза Вршка Чука), као и близина тромеђе Бугарске, Румуније (обе земље су чланице ЕУ) и Србије значајне су компоненте положаја посматраног подручја. Државни путеви IБ реда и деонице једноколосечних пруга чине основу саобраћајно-географског положаја и са регионалног аспекта чине га повољним (Графички приказ 3).

Графички приказ 3 Саобраћајна повезаност Урбаног подручја

Природне карактеристике Урбаног подручја су веома специфичне и опредељују положај насеља, структуру делатности, али и доступност блиским или даљим центрима развоја. Између планина формирана је мрежа речних долина са сталним водотоцима, док су стране речних долина и планинске падине дисециране сплетом плићких долињских облика (јаруга, вододерина и др.) који су створени радом повремених или периодичних водотока. Веће реке (Велики, Бели и Црни Тимок) имају пространа долињска дна са алувијалним равницама које достижу ширину преко 1.000m, осим на деоницама клисурастих сужења тих долина (Јабланичка клисура и клисура Баба Јона у долини Црног Тимока, Вратарничка клисура Белог Тимока, клисура Великог Тимока низводно од Зајечара). Од посебног значаја је карстни комплекс морфо-хидролошких појава заступљен на Кучају, Ртњу и Тупжници. Специфичан постанак и сложени геолошки састав овог простора условио је и постојање значајних хидрогеолошких својстава на територији Урбаног подручја. Степен уређености и искоришћености капацитета термоминералних извора креће се у широком опсегу. Од високог степена уређености, искоришћености и туристичке валоризације (Сокобања и делимично Гамзиградска бања којима су уредбама Владе Републике Србије признати званични статуси бањских места) до готово потпуно запуштених (Николичевски извор). Хидролошке појаве од значаја за привреду, али и стање животне средине свакако представљају четири вештачке акумулације (Рготско језеро, Грлишко језеро, Совинско језеро – Совинац, Бованско језеро, као и планирана акумулација Боговина) и ток Беле реке (са Борском реком као једном од река - саставница).

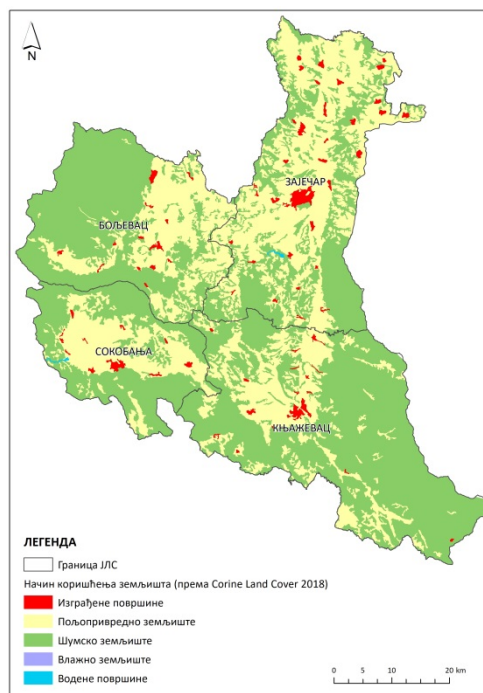
Специфичности климе Урбаног подручја су веома видљиве. Овде се издвајају два климатска рејона: Крајински рејон, који обухвата Тимочки басен и Неготинску крајину и који се одликује највећом континенталношћу климата у Србији. У њему су најизразитије просечне годишње амплитуде и највеће честине антициклонских временских ситуација, поготово у зимским месецима. Зато је зими у њему хладније, а дужина трајања снежног покривача већа него у осталим равничарским (долинским и котлинским) деловима Србије; и Сокобањско-књажевачки климатски рејон који обухвата Сокобањску, Сврљишку и Књажевачку котлину. Он представља зону умерено континенталне климе са топлијим летима и блажим зимама, као и мањом количином падавина у односу на поднебља карпатског и старопланинског климатског рејона. У последњој деценији клима се знатно изменила. Присутне су њене варијације које указују да више нема прецизног временског периода у којем траје зима или лето, као што је то било раније. Сада су летњи месеци изузетно жарки са дневним температурама које достижу и до 40°C, док су ноћи у просеку свеже. По тој разлици дневне и ноћне температуре у току лета, сувим и жарким летима клима у овом крају све више поприма обележја пустињске климе. Зиме су благе и са мало падавина, али у појединим периодима температура силази и преко 15°C испод нуле. На Урбаном подручју дувају ветрови слични кошави, најчешће североисточни, док повремено дувају ветрови са правца Карпата и Старе планине. Ветрови су најчешћи у пролеће и јесен. Град се јавља ретко. Током године укупне падавине у просеку износе 560 mm.

Веће котлине (Зајечарска, Књажевачка, Сокобањска итд.) и долине највећих водотокова (систем Тимока и Сокобањска Моравица) покривене су плодним земљиштем акумулативног порекла, и управо ту су се формирали повољни услови за развој различитих грана пољопривреде, што је у знатној мери и остварено. Шумско земљиште у највећој мери окружује пољопривредне делове на територији ове области, односно најзаступљеније је у ободним деловима (на већим надморским висинама) јединица локалних самоуправа. У одређеној мери могу се и препознати делови јужног Кучаја (западни део ЈЛС Бољевац), Ртањ и Тупижница (централни делови Урбаног подручја), као и крајњи северни део венца Старе Планине (југоисток ЈЛС Зајечар и исток ЈЛС Књажевац).

На територији Урбаног подручја постоји 173 насеља (Бољевац 20, Зајечар 42, Књажевац 86, Сокобања 21). По попису 2011. степен урбанизације Урбаног подручја у целини бележи раст (56,3 %) углавном захваљујући смањењу укупног броја становника (у међупописном периоду 2001-2011). Број патуљастих насеља бележи нагли раст (чак 20 нових патуљастих насеља, укупно 51 патуљасто насеље или готово трећина укупног броја насеља која концентришу свега 2,1 % укупног становништва), уз чињеницу да се готово сва налазе на територији ЈЛС општине Књажевац. Категорији врло великих села према подацима Пописа становништва спроведеног 2011. године не припада ни једно насеље Урбаног подручја. Велика сеоска насеља по подацима пописа 2011. налазе се само на територији ЈЛС Зајечар, у непосредној околини урбаног насеља (Велики Извор и Грљан). Сва насеља осим центара ЈЛС су фактички сеоска, у званичној статистици сврстана под остала. Сеоска насеља настала су спонтано (слободно, без административног и планског утицаја) на теренима различите топографије, и у зависности од тога формирала су и различите морфолошке типове разбијених и збијених насеља. Подаци из 2002. године указују на релативно интензиван процес функционалне трансформације већег броја сеоских насеља. Ова насеља у највећој мери ипак су концентрисана у централним деловима ЈЛС (у околини центара ЈЛС), као и дуж главних саобраћајница, што указује на њихов велики развојни значај. Насеља крајњег западног и југоисточног дела Урбаног подручја остају у

највећој мери искључена из овог процеса, као и средишњи простор који се поклапа са масивом планине Тупижнице и њеним падинама. Функционална трансформација у већини насеља се не одвија „на правила начин“, односно стварним преласком одређеног броја становника из примарних у секундарне или терцијарноквартарне делатности. Подаци пописа спроведеног 2011. године указују у великој мери на супротан тренд, односно трансформацију великог броја насеља ка аграрном типу или неком од његових подтипова.

Просечна површина пољопривредног земљишта по пољопривредном газдинству на Урбаном подручју мања је за 0,37 хектара од вредности републичког просека, док највећи број домаћинстава поседује између 2 и 5 хектара пољопривредног земљишта. ЈЛС Бољевац и Сокобања у позитивном смислу одступају од просека Урбаног подручја и Републике, јер највећи број пољопривредних домаћинстава поседује између 5 и 10 хектара пољопривредног земљишта. Просечна површина земљишта по пољопривредном газдинству ЈЛС Зајечар износи приближно 5 хектара. Најуситњенији посед заступљен је на територији ЈЛС Књажевац, за готово два хектара мањом од републичког просека. Укупне површине под ораницама и баштама су 61,17 % на Урбаном подручју. Нешто преко половине површине ораница и башти на територији ЈЛС Бољевац налази се под различитим врстама житарица (51,86 %), док предњачи ЈЛС Књажевац са 64,91%. Удео површина под воћњацима у укупној површини пољопривредног земљишта Урбаног подручја (4,26 %) незнатно је мањи од републичког просека (4,75%). На територији ЈЛС Бољевац овај удео износи свега 1,99 %, док на територији ЈЛС Зајечар и Сокобања износи 3,2 %, односно 3,06 %. У односу на Републику (0,64 %) овај удео је на Урбаном подручју готово дупло већи (1,17%). Виноградарство је великим делом концентрисана у источним деловима Урбаног подручја (долине Белог и Великог Тимока). Са 0,3 %, односно 0,36 % ЈЛС Бољевац и Сокобања налазе се далеко испод републичког просека и просека Урбаног подручја. С друге стране, овај удео на територији ЈЛС Зајечар износи 1,5 %, а у ЈЛС Књажевац (која се налази на римском винском путу) овај удео износи чак 2,3 % (Графички приказ 4).

Графички приказ 4 Основна намена земљишта

Привреду Урбаног подручја оптерећују бројни проблеми који су последица процеса транзицијске рецесије и промена у ширем окружењу, и који се одражавају на поларизацију и концентрацију процеса развоја. Кључни проблеми проистекли су из недовољно конкурентне привреде, нетрансформисане постојеће привредне структуре, спорости транзицијског процеса у приватизацији, реструктурирању и реорганизацији државних предузећа. Посебно су изражени следећи проблеми: релативно низак ниво укупне привредне активности; успоравање привредног раста; знатне унутаррегионалне просторне неравномерности у нивоу развијености и размештају привредних капацитета; низак ниво инвестиција; висок степен незапослености (33,1 %) и социјалних тензија; низак образовни ниво, низак ниво конкурентности привреде; заостајање у примени фактора техничког прогреса (иновација, know-how, нових технологија); неефикасност коришћења материјалних инпута (сировина, енергената, технолошке воде, грађевинског земљишта, и сл.) и др. У кључне проблеме привредног развоја могу се сврстати и екстремна депопулација, дисбаланс између старосне, миграционе, квалификационе, образовне и структуре радно-способног становништва, као и проблеми недовољне инфраструктурне опремљености привредних локација и простора, и друго.

5 КОНТЕКСТУАЛНА АНАЛИЗА

5.1 ДРУШТВО

5.1.1 Демографија

Према подацима из пописа обављеног 2022. године, на територији Урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Бољевац и Сокобања (у даљем тексту: Урбано подручје) живи укупно 97.748 становника, од тога у Зајечару живи 48.621 становника, у Књажевцу 25.429, у Бољевцу 10.373 и у Сокобањи 13.325 становника. Посматрајући податке из пописа из 2011. године, када је на Урбаном подручју живело 119.967 становника, евидентан је пад броја од чак 18.52 % за протеклих 11 година. Најизраженији пад броја становника је у Бољевцу у износу од 20,17% (2011. год - 12.994 становника), затим Књажевцу, где је пад 19.24% (2011. године - 31.491 становника), Зајечару пад 18,23% (2011. године - 59.461 становника) и Сокобањи где је пад 16, 83% (2011. године - 16.021 становника). По питању етничког састава на Урбаном подручју, према Попису из 2011. године највише је било Срба 87,72%, затим Влаха, 5.21 %, Рома, 1,7% и осталих 4.73%.

На смањење броја становништва утиче наталитет, негативни природни прираштај, као и изражена миграција становништва. Према процени за 2021. годину, на Урбаном подручју стопа живорођених износи 6, стопа умрлих 29, док је стопа природног прираштаја -23. Миграција становништва на целом Урбаном подручју, а посебно у ЈЛС Зајечар је веома изражена. Разлози за одласком становништва су углавном економске природе. Део становништва чини емигрирану радну снагу на привременом раду у иностранству (тзв. економска емиграција), поред које је, на жалост, присутно и трајно исељавање у друге крајеве државе, нарочито веће урбане центре Београд, Ниш и Нови Сад. Постоји још једна димензија миграција – из села у град, које траје дуги низ година. Резултат оваквих миграција су опустела и остарела сеоска домаћинства, чак и у селима која имају изванредан положај и добре предуслове за развој. У 2021. години, процењен број досељеног становништва износи 1.685, док број одсељених износи 1.753.

Површина Урбаног подручја износи 3.624 км², са укупно 175 насеља, док је просечна густина насељености 28 становника на км². Међутим, изразита је разлика у проценту насељености урбаних и руралних подручја у Зајечару, Књажевцу и Бољевцу. У урбаном насељу Зајечару је настањено 64.1% од укупног броја становника, у селима тај проценат износи свега 35.81 %. Густина насељености у урбаном насељу Зајечару износи чак 393 становника на км², док је у селима свега 22 становника по км². Са друге стране 45,3% свих становника ЈЛС Сокобања живи у урбаном насељу, док у 24 села живи преосталих 54,7% укупног становништва. Просечна густина насељености у ЈЛС Сокобањи износи 35,4 становника по км². Укупан број домаћинстава према попису из 2022. године на Урбаном подручју износи 37.922, од чега је у ЈЛС Зајечар 18.789, Бољевац 4.229, Сокобања 5.209, и Књажевац 9.695 домаћинстава.

У старосној структури становништва од 18-64 година преовладава радно способно становништво са 57%. Забрињава учешће од чак 29% становништва са преко 65 година и дупло мањи број, само 14% становништва до 17 година старости. Старосна структура становништва је посебно лоша у сеоским срединама, у којима је изразито изражен процес старења села. Поједина, удаљена, планинска села су на путу изумирања, а у појединим селима више нема становника. Постојећи социјални показатељи су, такође, негативни и указују да је највећи број

домаћинстава са два члана (26%) у градским/урбаним насељима, односно 29% у сеоским и са три члана домаћинства 29% у урбаним и 15% у сеоским, а посебно забрињава број једночланих домаћинства којих у урбаним од 21% а у сеоским чак 28%. Највећи број породица имају једно дете, укупно 59.5% од укупног броја, док је број породица са двоје деце 35,7%. Број закључених бракова у 2021. години износи 373, а посебно забрињава број разведених бракова који је готово упола мањи и износи 152.

5.1.2 Социјално укључивање и социјална заштита

Просечна зарада становника

Просечна зарада запослених без пореза и доприноса на Урбаном подручју у 2021. години износила је 54.258 РСД, што је око 82% у односу на републички просек, који је износио 65.864 РСД, иако се бележи константно повећање зарада у задње три године: 2019. године - 45.971 РСД, 2020. године - 50.255 РСД. Посебно је изражена разлика у зарадама између урбаних насеља где су веће зараде и сеоских насеља у којима су зараде знатно мање. Такође су приметне разлике у зарадама између ЈЛС на Урбаном подручју. Највећа просечна зарада је у Зајечару и износи 56.615 РСД, затим у Бољевцу 55.670 РСД, Сокобањи 52.990 РСД, а најмања просечна зарада је у Књажевцу и износи 49.462 РСД.

Услуге социјалне помоћи

Услуге социјалне помоћи које се пружају корисницима су разноврсне, али нису истоветне на целокупном Урбаном подручју. Највише се пружају услуге помоћи у кући, остваривања права на материјалну подршку, остваривања права на услуге социјалне заштите и друга права. Поред ових услуга које пружа Центар за социјални рад, корисницима се обезбеђују и друге врсте помоћи и подршке преко Народне кухиње, Црвеног крста и невладиног сектора. У 2020. години укупни расходи корисника буџетских средстава за социјалну заштиту на Урбаном подручју износили су 611.025.000 РСД, односно 5% од укупног буџета, што по становнику износи 5.855 РСД. Износ по становнику је мањи од републичког просека, који износи 6.238 РСД. Укупан број корисника социјалне заштите на евиденцији Центра за социјални рад у 2021. години износи 11.641, од чега су жене више заступљене од мушкараца, 5.868 жена и 5.773 мушкараца. Удео корисника социјалне заштите у укупној популацији износи 11,4% и већи је у односу на републички просек који износи 10%.

Највећи број услуга са највећим бројем корисника обавља се у ЈЛС Зајечар, где се највећа буџетска средства издвајају за помоћ у кући, становање у заштићеним условима и клуб за стара лица. Потреба становника ЈЛС Зајечар за услуге социјалне заштите одгледа се у: проширењу Службе за пружање услуге помоћ у кући за одрасла и старија лица, посебно на селу; повећаном броју захтева за остваривање права на услугу помоћи у кући; Саветовалиште за брак и породицу - пријемној канцеларији ЦСР Зајечар се свакодневно обраћају лица која се интересују за саветовалиште за брак који не функционише преко 20 година; Саветовалиште за жртве насиља - на основу броја пријава за насиље у породици (деца, одрасла и старија лица) који је заведен за текућу и претходну годину, уочава се повећање од преко 60 %; Дом за стара лица; Услуга лични пратилац детета (у фази добијања лиценце); Услуга персонални асистент; Проширење капацитета услуге Дневни боравак за децу и младе ометене у развоју. Најбитније услуге за ЈЛС Књажевац са највећим бројем корисника су Помоћ у кући за старе и особе са инвалидитетом и Помоћ у кући за децу са сметњама у развоју. Обе услуге се пружају у урбаном

насељу и селима. Поред ових услуга, спроводе се и друге мере попут бесплатног јавног превоза на територији ЈЛС, бесплатне ужине за ученике, бесплатна припремна настава за упис у средње школе. У ЈЛС Бољевац је укупно 1.430 корисника социјалне заштите са уделом расхода за социјалну заштиту од 5% односно 23.5 милиона РСД. У ЈЛС Сокобања је потребно унапредити квалитет услуга и обезбедити да се услуге пружају у складу са стандардима. У 2020. г. укупан број корисника социјалне заштите на евиденцији Центра за социјални рад био је 3.097, што чини 22,5% од укупне популације. Поред постојећих услуга, евидентна је потреба за увођењем нових услуга: Саветовалишта за младе, Прихватилиште до 30 дана за особе које су у стању социјалне потребе, Дневни боравак за особе за сметњама у развоју и Породично саветовалиште.

Угрожене зоне, безбедност

На Урбаном подручју не могу посебно да се издвоје простори који су небезбедни, односно у којима се одређене групе становништва не осећају добродошле. Не постоје подаци који указују на повезаност стопе криминала са другим друштвеним аспектима - етничка припадност, миграције, сиромаштво, социјална искљученост и сл. У ЈЛС Сокобања, у 2021. години број малолетних учиниоца кривичних дела којима су изречене кривичне санкције према месту извршења износио је 1, број правоснажно осуђених пунолетних лица према месту извршења износио је 98, док је број правоснажно осуђених пунолетних лица за крађу према месту извршења кривичног дела износио 20.

5.1.3 Становање

Стамбена понуда

Укупан број станова који су пописани у 2022. г. на Урбаном подручју износи 68.408, од чега је у ЈЛС: Зајечару 29.198 станова, Књажевцу 18.310, Бољевцу 8.625 и Сокобањи 12.275 станова.

На територији ЈЛС Зајечар у сеоским насељима има вишка стамбеног простора, а према искуству после неколико спроведених конкурса за куповину кућа на селу, куће немају решене имовинско-правне односе и статусе у Катастру непокретности. Нема субстандардних насеља. За ЈЛС Зајечар се може констатовати да генерално има вишка стамбених објеката у односу на број становника. Последњи друштвени станови су изграђени почетком 2000-тих док је још постојао фонд стамбене изградње. И поред раста цена и масовне градње на тржишту, у урбаном насељу Зајечар је већа потражња за некретнинама. У 2020. години изграђено је 49 станова у приватној својини, са укупном површином 3557 м². У урбаном насељу Зајечар постоји опредељена парцела за станове за припаднике служби безбедности на Вањином јазу. Тренд изградње појединачних стамбених објеката, зграда са малим бројем станова, приватних инвеститора, за тржиште присутан је на територији ЈЛС. Према попису из 2011. године, укупна површина настањених станова је била 1.503.413 м² у односу на број становника 2011. године (59.230), просек стамбеног простора по становнику је износио 25,4 м². Просечна површина станова у ЈЛС Зајечар износи 51 м². Не постоје прецизни па ни приближни подаци о броју социјалних односно друштвених станова. Многи станови који су давно откупљени и у приватном су власништву се у Катастру непокретности још увек воде као друштвени, јер власници нису спровели поступак промене власништва.

У ЈЛС Књажевац вишак стамбеног простора се јавља у сеоским насељима. Субстандардна насеља у ЈЛС су два ромска насеља у Књажевцу и Минићеву. Тренд изградње за потребе

смештаја туриста присутан је у насељима од Калне до Бабиног Зуба, због евидентног развоја туризма на Старој планини.

Понуде за продају некретнина су у ЈЛС Бољевац ретке, а потражња је порасла. Нема станова за продају нити има изградње нових станова. Постоје три зоне која су субстандардна насеља: Гај, Боговина и Луково. У надлежности ЈЛС постоје социјални станови, тренутно је само једно лице смештено у социјални стамбени објекат.

Понуда и потражња за кућама и становима је последњих година значајно интензивирана у урбаном насељу Сокобања, пре свега изградња станова / апартмана за даљу продају. Највећи део тих станова је у ван туристичке сезоне празан. Број изграђених станова на подручју ЈЛС Сокобања се у последњих пет година повећавао, од 40 станова, колико је изграђено 2016. године, до 108 станова, колико је изграђено 2020. године. У ЈЛС постоје 3 стана који се воде као социјални станови. Удео у укупном стамбеном фонду је статистички потпуно занемарљив.

Цена стамбеног простора

По подацима за прво полугодиште 2022. године, просечна цена стана по квадратном метру на републичком нивоу износила је 200.989 РСД, док је просечна цена на Урбаном подручју знатно мања. У ЈЛС Зајечар је у истом периоду просечна цена износила 74.227 РСД по м², што представља повећање у односу на полугодиште II 2021. године, у Бољевцу је била 75.458 РСД, а највећа цене стамбеног простора била је у Сокобањи и износила је 115.541 РСД по м². По сазнању просечна цена квадратног метра стана у ЈЛС Књажевац износи од 300 до 500€/м². Иако је цена ниска, није приуштива за становништво.

Нелегална градња

Број нелегано изграђених објеката на Урбаном подручју је прилично велики, износи око 35.000. На подручју ЈЛС Зајечар покренуто око 22.000 предмета за озакоњење, врло често по два и више објеката на истој парцели. Тренд нелегалне изградње је у опадању јер се истовремено врши и озакоњење објеката. У ЈЛС Књажевац је до сада покренут поступак озакоњења за око 9.000 власника нелегално изграђених објеката, који имају један или више објеката за озакоњење. У ЈЛС Бољевац је евидентирано 1.100 нелегалних објеката, од тога до сада легализовано око 473 објеката. Број нелегалних објеката у ЈЛС Сокобања према поднетим захтевима за легализацију износи 2.460. Захтеви за легализацију односе се и на делове објеката и на помоћне објекте.

5.1.4 Објекти друштвеног стандарда

Социјална инфраструктура

Од установа социјалне заштите, у урбаном насељу Зајечар су: Дневни центар за децу и омладину ометену у развоју „Облутак“ (финансира се из буџета и станове за социјално угрожена лица у оквиру услуге „становане у заштићеним условима“), Црвени крст Зајечар, Народна кухиња, и више од 10 организација цивилног друштва, односно удружења грађана која у својим програмима спроводе неки сегмент социјалне заштите. У урбаном насељу је изражен недостатак места у вртићима, тренутно је 110 деце на листи чекања.

У урбаном насељу Књажевац постоје четири установе социјалне заштите: Центар за социјални рад „Др Михајло Ступар“, Геронтолошки центар, Приватни Дом за старе „Вила Катарина“ и

Завод за васпитање деце и омладине. За превоз корисника услуга који живе на селу обезбеђен је бесплатни приградски и градски јавни превоз.

У урбаном насељу Бољевац недостаје дневни боравак за старе и дом за ученике, не постоји приватни сектор у општини који се бави пружањем оваквих услуга.

Поред Центра за социјални рад од објеката социјалне заштите у урбаном насељу Сокобања постоји и Прихватилиште до 30 дана за особе које су у стању социјалне потребе и Дневни боравак за особе за сметњама у развоју. Приватни сектор за сада не задовољава потребе у овом делу.

Здравствена инфраструктура

Друштвена брига за здравље становништва на нивоу Урбаном подручју спроводи се у складу са националним политикама и програмима здравствене заштите и јавног здравља. У Зајечару се налази Завод за јавно здравље Тимок за Зајечарски и Борски округ, који је модернизован отварањем ПЦР лабораторије.

Здравствена заштита организована је на два нивоа, примарном и секундарном, који су међусобно повезани и сарађују у пружању здравствене заштите грађанима. Укупан број лекара на Урбаном подручју износи 350, односно 3,4 лекара на 1.000 становника, што је више од републичког просека који износи 3,0 лекара на 1.000 становника

У ЈЛС Зајечар нема недостатака примарне и секундарне здравствене инфраструктуре. Постоји Здравствени центар са Домом здравља, Болницом и сеоским амбулантама које су у лошем стању и без сталних лекара, као и значајан број приватних стоматолошких и лекарских ординација и лабораторија (27) и апотека у урбаном насељу. Потребна је реконструкција објеката здравствене заштите у смислу енергетске санације. Израђена је пројектна документација за геронтолошки центар у склопу здравственог центра у Зајечару. У току је израда пројектне документације за доградњу и реконструкцију објекта здравствене амбуланте Котлујевац у Зајечару и пројектне документације за изградњу комплекса Здравственог центра у Зајечару. Превоз из села до места у којима има амбуланти и Здравственог центра обезбеђен је бесплатним приградским и градским јавним превозом. Специјализованог превоза има за потребе дијализе. Одлив лекарског кадра, лоша путна инфраструктура до сеоских насеља и недовољан возни парк Дома здравља отежавају пружање превентивне здравствене заштите и помоћи у кући за стара лица и лица са инвалидитетом на сеоском подручју.

У ЈЛС Књажевац примарну здравствену заштиту организује и спроводи Дом здравља, док се секундарна здравствена заштита реализује у Општој болници, који заједно чине Здравствени центар Књажевац. Дом здравља Књажевац у свом саставу има и 2 амбуланте у сеоским месним заједницама (Минићево и Кална). У Књажевцу раде две поликлинике у приватном власништву и у плану је отварање још једне поликлинике, као и 5 стоматолошких ординација. Превоз из села до места у којима има амбуланти и Здравственог центра обезбеђен је бесплатним приградским и градским јавним превозом. Специјализованог превоза нема.

У ЈЛС Бољевац у готово свим месним заједницама недостају садржаји примарне здравствене заштите. ЈЛС организује сопственим средствима у неколико насеља пружање примарне здравствене заштите. Нема приватног сектора који пружа услуге здравствене заштите.

У урбаном насељу Сокобања постоје укупно 3 здравствене установе, и то Дом здравља, Специјална болнице за плућне болести „Озрен“ и Специјална болница „Сокобања“. Поред тога постоје још 2 сеоске амбуланте. Постоји потреба за реконструкцијом објеката и додатним опремањем. На територији ЈЛС постоји организован бесплатни превоз за све категорије становништва у складу са Уговором о концесији.

Образовна инфраструктура

Број установа предшколског образовања на Урбаном подручју у 2021. години износи 4, са укупно 36 објеката. Обухват деце узраста 0–3 године предшколским васпитањем и образовањем износи 31,4 %, што је нешто мање од републичког просека (34,3%), док обухват деце узраста од 3 године до поласка у ППП износи 60,3 %, што је мање у односу на републички просек (65,8%). Од укупно 2.300 примљене деце, 2131 су из урбаних насеља, док је само 169 из осталих насеља.

Основних (матичних) школа на Урбаном подручју има 18, од којих је 10 у урбаним насељима, а 8 у осталим насељима, са укупно 64 подручна одељења. Нето стопа обухвата основним образовањем износи 91,6 %, што је ниже у односу на републички просек који износи 93,7%. Средњих школа има укупно 8, при чему је стопа завршавања средње школе 84,8%, што је нешто мање у односу на републички просек, који износи 86%.

У Зајечару се предшколско образовање организује и спроводи у Установи за децу "Ђулићи". Ова установа своју делатност проводи реализацијом програма васпитно образовног, превентивно здравственог и социјалног рада са децом предшколског узраста. Располаже са седам наменски изграђених објеката, дисперзираних у граду и селима Грљан и Велики Извор. Деца која похађају основну школу, овај вид образовања стичу у 40 школских објеката, односно 11 основних школа и 23 подручних одељења (која су у саставу тих школа). У урбаном насељу ради пет осмогодишњих школа, специјална школа за основно и средње образовање и школа за основно музичко образовање, док се преостале осмогодишње школе налазе у сеоским насељима. За потребе средњошколског образовања формиране су четири средње школе: Гимназија, Економско трговинска школа, Медицинска школа и Техничка школа. Постоји потреба за отварањем нових програма дуалног образовања у туризму и привреди. За потребе високог образовања у Зајечару од 1997. године постоји Факултет за менаџмент. У току је израда пројекте документације за поступак озакоњења објекта Средњошколског центра у Зајечару, пројектне документације за реконструкцију објекта Средњошколског центра и пројектне документације за доградњу појединих објекта Средњошколског центра. Постоји потреба за новим високообразовним установама и научним базама факултета.

У Књажевцу су све зграде основних (5) и средњих (2) школа су реконструисане и опремљене. Нема приватних школа, нема високо образовних институција. Предшколско васпитање и образовање на територији ЈЛС остварује се за децу узраста од 6 месеци до поласка у школу и остварује се у Предшколској установи „Бајка“ која обухвата 4 вртића и 3 васпитне групе у издвојеним одељењима. Мрежу јавних основних школа на територији ЈЛС чине четири основне школе од којих је једна за ученике са поремећајима у понашању, као и једна школа за основно музичко образовање и васпитање. Функционално основно образовање одраслих у првом, другом и трећем циклусу остварује се у такође у једној основној школи. Поред матичних школа, постоји и 12 издвојених одељења у сеоским насељима у којима се обавља настава. У ЈЛС постоје две средње школе: Књажевачка гимназија, са смеровима: природно-математички,

језички и општи смер и Техничка школа (средња стручна школа) са 5 подручја рада: машинство и обрада метала; текстилство и кожарство; геодезија и грађевинарство; трговина, угоститељство и туризам и економија, право и администрација. Образовни профили су углавном у складу са потребама тржишта рада.

Организован облик предшколског васпитања и образовања се одвија се у предшколској установи „Наша радост“. Установа има објекте у Бољевцу и Лукову и припремне предшколске групе у подручним школама у 10 насеља. Објекти не задовољавају потребе у односу на контингент деце.⁷

Постојећа мрежа основних школа у ЈЛС Бољевац задовољава потребе. Мрежу основних школа чине три матичне школе (у насељима Бољевац, Подгорац и Сумраковац) и подручне четворогодишње школе (у насељима Бачевица, Валакоње, Илино, Јабланица, Криви Вир, Добрујевац, Добро поље, Мали извор, Рујиште, Луково, Ртањ, Богovina, Подгорац-Тимок, Савинац, Оснић-Тимок, Оснић село, Оснић-Буково и Врбовац). Постојећа средња школа „Никола Тесла“ у Бољевцу задовољава потребе.⁸

У Сокобањи је предвиђено оснивање високе школе струковних студија за туризам и хотелијерство, у складу са потребама носећих привредних делатности туризма и угоститељства. Последњих година је евидентан недостатак значајног броја стручног кадра, како средњег, тако и високог нивоа образовања у поменутих делатностима, што у перспективи представља значајан ограничавајући фактор за економски развој. Основно образовање се реализује у оквиру једне основне школе на целој територији ЈЛС која обухвата и 21 подручно/издвојено одељење у сеоским насељима и једну школу за основно образовање одраслих.

Културна и научна инфраструктура

У Зајечару постоје 4 установе културе, које раде у 7 објеката, док музеј газдује и царском палатом „Феликс Ромулијана“. Постоји потреба за новим објектом, „Градском галеријом“ и додатним депоом за складиштење уметничких предмета. Нема галерија и осталих објеката културе у приватном власништву.

Књажевац је оснивач три установе културе – Завичајног музеја, Дома културе и Народне библиотеке. „Завичајни музеј Књажевац“ у свом саставу има „Музеј града“ у кући Аце Станојевића, „Архео-етно парк“ у Равни и антички локалитет „Тимасит Минус“. Дом културе „Књажевац“ је основан 1981. и смештен је у импозантној грађевини (са преко 3.000 м² корисне површине) која доминира центром Књажевца. У њој су смештени велика позоришна сала са 490 места и ротационом позорницом и одговарајућим гардеробама, мала сала са 160 места, друштвени клуб са 120 места, такозвана шах сала са 60 места, као и велики хол који је уједно и велика галерија Дома културе. У Дому културе смештена је и Народна библиотека, као и бројне аматерске секције. Нема потребе за новим објектима.

Мрежу установа културе у ЈЛС Бољевац чине Културно-образовни центар у Бољевцу и домови културе на руралном подручју. Културно-образовни центар у свом склопу има биоскопску салу, галерију модерних уметности, ткачницу, односно радионицу за традиционалне примењене

⁷ План генералне регулације за насељено место Бољевац, 2011; Просторни план општине Бољевац, 2011.

⁸ Просторни план општине Бољевац, 2011.

уметности, библиотеку и Музеј „Тимочке буне“. Домови културе су активни у насељима: Бачевица, Боговина село и Боговина насеље, Врбовац, Добрујевац, Добро Поље, Илино, Јабланица, Криви Вир, Луково, Мирово, Рујиште, Подгорац, Савинац, Сумраковац, Оснић, Оснић-Буково, Оснић-Тимок, Валакоње и Бољевац село.⁹

Народна библиотека „Стеван Сремац“ је једина установа културе на територији ЈЛС Сокобања. Основана је 1869. године као Бањска читаоница а данас је самостална културна установа. Библиотеци су дати на управљање и коришћење Завичајни музеј, биоскоп Моравица и Легат слика Милуна Митровића (од 2018. године). Ликовна колонија „Сокоград“ сваке године обогаћује збирку галерије. Завичајни музеј располаже експонатима из области археологије, етнологије и историје. Редовно организују пригодне изложбе слика, скулптура, књига и других експоната. Испред музеја налази се амфитеатар који се користи као летњи простор за представе и манифестације. Завичајни музеј и Легат бележили су 1.623 посета у 2021. години. У току 2021. године реализовано је више активности: изложбе, трибине, промоције књига, радионице. У оквиру библиотеке, тренутно, функционише и Биоскоп „Моравица“. У плану је формирање Културног центра, као и изградња новог објекта за Народну библиотеку „Стеван Сремац“.

Спортска инфраструктура

У урбаном насељу Зајечар је у изградњи нови градски стадион, а у плану је и изградња затвореног базена у насељу „Котлујевац“. Комплекс спортских терена постоји на две локације, парк шума Краљевица и Попова плажа. У 6 од 8 школа (укључујући и средње) су спортске сале, неке од њих користе и спортски клубови. Постоје спортске сале-хале у насељу Котлујевац и насељу Краљевица и отворени олимпијски базен на Краљевици. Приватни сектор газдује тениским теренима на Краљевици. Потребна је адаптација ДРС „Партизан“, спортске сале у самом центру урбаног насеља, погодне за кошарку, одбојку и гимнастику. Такође постоје бројни спортски терени у урбаном и сеоским насељима.

У урбаном насељу Књажевац је у плану је реконструкција олимпијског базена на Бањици и изградња затвореног базена. Комплекс спортских терена се налази у оквиру Градског стадиона. Постоји затворене спортске хале и сале у оквиру школа и терени за фудбал у свим већим сеоским насељима. Учешће приватног сектора је занемариво (тениски терени и стрелиште).

У урбаном насељу Бољевац се налазе: Спортско-рекреативни центар Змијанац, фудбалски стадион са трибинама и игралишта за кошарку, мали фудбал и тенис, као и сортска сала основне школе. Планирана је изградња затвореног и отвореног базена.¹⁰

Како би се обезбедили адекватни услови за бављење спортом локалног становништва са једне, а такође и развој спортског туризма (одржавање тренинг кампова, припрема, спортских манифестација) са друге стране, у урбаном насељу Сокобања је потребно је изградити нове и реконструисати неке постојеће објекте спортске инфраструктуре - тениске терене, балон хале, спортско - рекреативни базен, и реконструисати и додатно опремити постојеће објекте и то: изградити свлачионице са тушевима у спортској хали, доградити и опремити спортске теретане у оквиру Спортског центра „Подина“, реконструисати фудбалски и кошаркашки терен код

⁹ Просторни план општине Бољевац, 2011.

¹⁰ План генералне регулације за насељено место Бољевац, 2011.

школе. Потребна је и реконструкција спортских терена у селима Трубаревац, Ресник и Шарбановац.

5.2 ЕКОНОМИЈА

5.2.1 Општа економска кретања и тржиште рада

Запосленост и мобилност запослених

Према подацима за 2021. годину на Урбаном подручју регистрован број запослених је према општини рада износио 24.154, а према општини пребивалишта 27.444. Од овог броја су 15.431 мушкарци (56, 23%) док је 12.013 жена (43,77%). Број регистрованих запослених у односу на број становника (на 1000 становника) на Урбаном подручју износи 274, док је тај број на нивоу републике већи и износи 33.

Највећи број регистровани запослених према општини рада 11.800 и према општини пребивалишта 13.859 је у Зајечару, затим следи Књажевац, где је број регистрованих запослених према општини рада 6.589, према општини пребивалишта 7.110, Сокобања број регистрованих запослених према општини рада 3.531, према општини пребивалишта 3.728 и на крају Бољевац у коме је број регистрованих запослених према општини рада 2.233, према општини пребивалишта 2.748.

Када је у питању незапосленост, на нивоу Урбаног подручја у 2021. години број регистрованих незапослених је износио 8.447. Број регистровани незапослених на 1.000 становника је износио 84, што је знатно више у односу на просек републике, који износи 67. Највећи апсолутни број регистрованих незапослених је у Зајечару 4025, где је број регистровани незапослени на 1.000 становника 79, затим Књажевац где је број регистрованих незапослених 2.375, број регистрованих незапослени на 1.000 становника 91, Сокобања број регистрованих незапослених 1.209, број регистрованих незапослени на 1.000 становника 90, и Бољевац где је број регистрованих незапослених 838, а број регистрованих незапослени на 1.000 становника 80.

Последњих година долази до уједначеног пораста броја незапослених у свим групама степена образовања, а највећи удео у броју незапослених имају неквалификовани радници. Потребно је напоменути да је реални број незапослених вероватно мањи од званичног броја због чињенице да се значајан број становника бави пољопривредом или неким обликом сиве економије (трговина или неке производне делатности у радњама које нису регистроване). Све више долази до уједначеног пораста броја незапослених у свим старосним групама, а нешто је већи пораст код незапослених старијих од четрдесет година, што је последица смањења вишка радне снаге у друштвеним предузећима. Највећи број незапослених лица у Зајечару према евиденцији НСЗ, према степену стручне спреме и то I степеном стручне спреме од укупног броја 1329, чине 617 жена и 712 мушкараца. Највећи број незапослених лица према трајању незапослености преко десет година и то 797 од чега је 475 жена и 322 мушкараца а најмање од 8-10 година и то 186 од чега је 110 жена 76 мушкараца. Зајечар није имао ни један захтев за преквалификацијом радне снаге. На територији ЈЛС Зајечар постоји бесплатан приградски превоз, према свим селима, који је првенствено намењен ученицима, али и свим запосленим лицима. Не постоје родно приказани подаци о коришћењу приградског превоза.

Посматрајући кретање броја незапослених лица, број незапослених лица на територији ЈЛС Књажевац се смањивао из године у годину. У 2012. години било је регистровано 4.443

незапослених лица, а у 2019. години регистровано је 2.712 незапослених лица. У последње три године, 2020, 2021 и 2022 .години, наставило се смањивање броја незапослених лица. У распореду и структури незапослених нешто су бројније жене од мушкараца. Број запослених лица бележи благи пораст последњих година. Стопа запослености повезана је са унутрашњим миграцијама, као и старосном структуром становништва. Имајући у виду потребу тржишта за квалификованом радном снагом у значајнијим привредним субјектима, на територији ЈЛС је све мање квалификоване радне снаге. Из тог разлога спроводе се разни програми преквалификације. На територији ЈЛС Књажевац постоји бесплатан приградски превоз, према свим селима, који је првенствено намењен ученицима, али и свим запосленим лицима. Не постоје родно приказани подаци о коришћењу приградског превоза. Постоје специфичне ситуације у погледу дугорочне незапослености и оне се односе углавном на незапослена лица, која су са 50 и 55 година старости остала без посла и налазе су дужи период на бироу рада.

У 2021. години у ЈЛС Бољевац, стопа запослености износи 33,48 %, док је стопа незапослености 28,26 %. За раднике који путују до Зајечара, фабрика за коју раде је организовала сопствени превоз, други радници који раде у урбаним насељима у региону организују превоз у сопственој режији. Такође рудник мрког угља Боговина организује превоз својих радника сопственим аутобусом.

Број запослених у Сокобањи је у периоду од 2016. до 2020. године растао по просечној годишњој стопи од 0,17%, што је условило и раст броја запослених који су старији од 15 и више година. Последњи локални акциони план запошљавања младих донет је 2020. године, док је током 2021. године ЈЛС самостално спроводила мере запошљавања на јавним радовима, али само ангажовањем у јавним предузећима. У 2020. години, од укупног броја запослених, чак 61,7% је запослено у правним лицима, 29,1% чине приватни предузетници и запослени код њих, док је свега 9,2% њих регистровано као индивидуални пољопривредници. Највећи број запослених је у сектору здравствене и социјалне заштите са уделом од 18,0% радника, што указује на изузетан значај ове делатности. Значајан број од 14,9% радника у 2020. години је запослен у сектору рударства. Када је реч о регистрованој незапослености на 1.000 становника, у ЈЛС тај број износи 90, односно укупно 1209 лица у 2021. години. Регистрована је већа незапосленост жена од мушкараца током свих посматраних година, док је укупна незапосленост код оба пола опадала до 2020. године, да би 2021. године почела да расте. Дугорочна незапосленост је углавном последица гашења некада великих привредних субјеката у државном/друштвеном власништву крајем 20. века чије се последице осећају и данас, као и неадекватна образовна структура незапослених лица. У време туристичке и грађевинске сезоне посебно недостају кувари, конобари и грађевински радници.

5.2.2 Привреда и пословно окружење

Привредни субјекти

Према подацима из 2021. године на територији Урбаног подручја број активних привредних друштава је био 833, док је број активних предузетника износио 3.230. Број угашених/новооснована привредних друштава у 2019. години износи 234/42, у 2020. години 59/36, у 2021. години 53/41, док је број угашених/новооснованих предузетника у 2019. години 344/387, у 2020. години 277/329, у 2021. години 270/455.

У Зајечару се налази највећи број активних привредна друштава 370 и активних предузетника 1216, затим следи Књажевац, у коме је број активних привредних друштава 297, број активних предузетника 1126, Сокобања, број активних привредних друштава 90, број активних предузетника 645, Бољевац, број активних привредних друштава 76, број активних предузетника 243.

Према подацима из 2022. године највећи број предузетничких радњи у Зајечару бавио се пружањем услуга - око 49% (600 предузетника), трговином – око 30% (366 предузетника) различитим облицима производње – око 21% (267 предузетника), док се највећи број привредних друштава бавио пружањем услуга око 44% (145 предузећа), трговином – око 35% (117 предузећа) и различитим облицима производње – око 21% (69 предузећа). Зајечарска индустрија је разнородна, а познатија предузећа су: Фабрика мерних трансформатора – ФМТ Зајечар, пивара “Heineken Srbija” д.о.о Зајечар, ТФ Кабле-фабрика каблова Зајечар, Делта аграр (фарма свиња, воћни засади, хладњача), „Аптив“ фабрика електричних инсталација за путничка возила, мале хидроелектране "Гамзиград" и "Соколовица", рудници антрацита “Вршка Чука” у Прлити, лигнита “Лубница” у Лубници и кварцног песка “Србокварц” у Рготини. Већина ових индустријских капацитета је у приватном власништву. Велика/средња/мала предузећа представљају покретаче привредног развоја на територији ЈЛС, јер запошљавају највећи број становништва.

Најзначајнија предузећа у Књажевцу су Falc East (Италија), Natiba (Немачка), као и домаћа предузећа Моби, СЦС Плус, Десинг, Џервин, Шуком. Најзаступљенији привредни сектори су: индустрија обуће, дрво-прерађивачка, текстилна, метало-прерађивачка индустрија и пољопривреда. Велика/средња/мала предузећа представљају покретаче привредног развоја на територији општине, јер запошљавају највећи број становништва. МСП запошљавају око 60% становништва од укупног броја запослених у привреди. Формирана је Слободна царинска зона Тимок доо у Књажевцу.

У периоду од 2018. до 2021. године присутан је тренд пада броја активних привредних друштава у Сокобањи. Наиме, у 2021. години број активних друштава је опао за 12,7% у односу на 2018. годину, због могућих последица изазваних пандемијом корона вируса. Код броја ново основаних привредних друштава су присутне осцилације. У 2021. години број новооснованих привредних друштава је опао за 66,7% у односу на 2018. годину. Број брисаних/угашених друштава расте 2019. године, да би у наредним годинама опао на 2-3 брисана/угашена привредна друштва. У 2021. години, број активних привредних друштава био је 90, док је број активних предузетника био 645. Изражен је пад новооснованих предузетника, као и пад брисаних/угашених предузетника. Број активних предузетника је у посматраном периоду растао по просечној годишњој стопи од 2,39%. Осим ЈП Рудник мрког угља „Соко“ које спада у ред великих предузећа, сва остала припадају сектору малих или микро предузећа.

5.2.3 Туризам и култура

Туристичка инфраструктура

Према подацима за 2020. годину, Урбано подручје је посетило 165.857 домаћих и 8.582 страних туриста. Домаћи туристи су остварили укупно 780.813 број ноћења, односно 5 ноћења у просеку, док су страни туристи остварили 47.855 или 6 ноћења у просеку. На Урбаном подручју постоје добре природни потенцијали за развој туризма. Према важећем Просторном плану

Републике Србије (у даљем тексту: ППРС)¹¹ и Нацрту Просторног плана Републике Србије (у даљем тексту: Нацрт ППРС)¹², Стара планина је сврстана у примарне туристичке дестинације са целогодишњом понудом. Погодност за развој различитих видова туризма представља повољна локација између Републике Румуније на североистоку и Републике Бугарске на истоку, са јаким гравитационим центрима (Београд, Ниш, Софија, Видин) у окружењу. Туристички потенцијали Урбаног подручја су неравномерно развијени. Од релативно развијених – Сокобања, археолошка налазишта „Феликс Ромулијана“, Парк природе Стара планина (Бабин зуб) и Ртањ, слабије развијених - Гамзиградска бања, до недовољно развијених - Зајечар и остала урбана насеља, са преко 50 културно-уметничких и спортских манифестација, природних и културно-историјских знаменитости, ловишта, и почецима сеоског туризма у малом броју села. Постојећа туристичка и рекреативна понуда целог Урбаног подручја није довољно препозната и развијена. Организација и међусобна повезаност туристичке понуде ЈЛС и Урбаног подручја у региону, као и са суседним општинама у Србији, Бугарској и Румунији је неадекватна.

Према ППРС, Зајечар је градски туристички центар перспективно националног значаја, а Гамзиградска Бања је национално бањско туристичко место у секундарном туристичком простору. Према Нацрту ППРС, Зајечар је сврстан у секундарни градски туристички центар националног значаја са претежно целогодишњом понудом и улогом лидера секундарног туристичког простора Зајечар - Неготин, а Гамзиградска Бања у остало секундарно бањско место националног значаја са претежно летњом понудом. Туризам спада у приоритетни привредни сектор ЈЛС Зајечара са великим потенцијалом за раст. Градски туристички центар годишње посети око 9.500 људи; Царску палату Феликс Ромулијану, најзначајнији споменик културе источне Србије, посети близу 12.000 туриста годишње, а сви заједно остваре близу 45.000 ноћења годишње. Градски туристички центар Зајечар нема довољно смештајних капацитета, што је главна препрека значајнијем приходу који се остварује директно од туризма, али и развоју нових објеката и услуга који би значајно повећали прилив новца. Туристички производи нису довољно развијени и комерцијализовани на домаћем тржишту, као и на иностраном тржишту. Гамзиградска Бања налази се на 11 км западно од Зајечара на обали Црног Тимока непосредно уз магистрални пут Зајечар – Параћин, у близини Царске палате Феликс Ромулијане. Специјализована болница која се налази у склопу Гамзиградске Бање састоји се од два затворена базена са топлим водом, а у терапијама које се примењују убрајају се електротерапија и терапија кисеоничком оксигенацијом у хипербаричним коморама. Такође, у болници је заступљена и дијагностика и испитивање функција периферног крвотока, срца, плућа и периферних нерава и мишића.

Укупан број хотела и конака у ЈЛС Књажевац је 19 са 1.269 лежајева (од којих је на Старој планини 3 са 500 лежајева). Сеоских туристичких домаћинстава и угоститеља у домаћој радиности има 63 са 819 лежајева, од којих је претежно на Старој планини: 53 са 760 лежајева. Најзначајнији туристички потенцијал је Ски центар на Старој планини, који се простира на надморској висини од 1.100 до 1.900 м.н.в. и има одличне могућности за изградњу дугих стаза за алпско скијање. Поред Старе планине која представља окосницу развоја туризма општине Књажевац, други по важности природни потенцијал је термални извор Ргошка бањица који се

¹¹ Просторни план Републике Србије од 2010. до 2020. године (Службени гласник РС, број 88/2010)

¹² Нацрт Просторног плана Републике Србије од 2021. до 2035. године, Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, 2021

налази на око 5 км од Књажевца у правцу Ниша, у атару села Ргоште. Постоје и велики потенцијали за развој ловног туризма, обзиром да је окружена масивима Тресибабе, Тупижнице и Старе планине. Четири ловишта имају укупну површине око 60.000 хектара: „Тупижница“, „Србија шуме II“, „Тресибаба“ и „Миџор-Кална“. На подручју Тупижнице се последњих година примећује тренд развоја сеоског туризма, који прате обележене пешачке и планинарске стазе. Тупижница је позната по десетинама спелеолошких објеката, од којих су најпознатији “тупижничка леденица” и “Давидова пропаст”, дубока стотинак метара. Планинарима је она позната по републичкој акцији “Дани јоргована”, која се одржава сваке године половином маја месеца. Од 2010. године овде се одржавају и међународна такмичења у параглајдингу. У околини Књажевца налази се већи број излетишта, од којих је најпознатија Бараница (природно купалиште и риболов) на десној обали Трговишког Тимока, у клисури саме реке, на 5 км од урбаног насеља, у близини пута Књажевац – Пирот.

У ЈЛС Бољевац, број категорисаних објеката у домаћој радиности износи 26, док је број угоститељских објеката које пружају смештај: 4 (хотели и хостел). У 2021. години боравило је 29.000 туриста на преноћишту у хотелима и хостелима и око 15.000 ноћења у категорисаним објектима за туризам. Постоји иницијатива за улазак у процес категоризације туристичког места насеља Ртањ.

Према ППРС и Нацрту ППРС, Сокобања је рангирана међу најзначајнија бањска туристичка места националног и перспективно међународног значаја, са целогодишњом понудом. У периоду 2016-2021. год. присутан је тренд раста у доласцима домаћих туриста у Сокобању. Доласци домаћих туриста су расли по просечној годишњој стопи од 30,83%. Све до 2019., присутан је тренд раста страних туриста, са мањим осцилацијама 2017. године, да би 2020. године број долазака страних туриста значајно опао због појаве пандемије корона вирусом. Од 01.01.2022. до октобра 2022. Сокобања је остварила раст од 34,2 % по броју долазака и 35,7% по броју ноћења. Мерено бројем реализованих ноћења и просеку боравка, за првих 9 месеци у 2022. години Сокобања је остварила највиши туристички промет у Републици Србији. На основу статистичких података, може се закључити да Сокобања последњих 5 година бележи перманентан раст у туристичком промету као и то да се налази међу топ 5 туристичких дестинација у Србији. Окосница туристичке понуде у последњих пар година је активан одмор, који се потенцира у промотивним активностима туристичког производа Сокобање. Туристи могу да бирају између бројних садржаја и активности, у зависности од својих преференција и афинитета.

Културна баштина

Урбано подручје има веома богато културно материјално и нематеријално наслеђе.

Један од најбоље сачуваних римских споменика у Србији с краја 3. и почетка 4. века, Царска палата Феликс Ромулијана, смештена код села Гамзиград, 11,5 километара од Зајечара, културно је добро од изузетног значаја уписано на УНЕСКО листу светског наслеђа. На Урбаном подручју се налазе и културна добра од великог значаја: Црква св. Богородице из 14. века у Доњој Каменици, Манастир св. Тројице из 13. века у Горњој Каменици, археолошко налазиште

„Равна - Timacum Minus“ (ЈЛС Књажевац) и средњовековни Соко град с краја XIII и почетка XIV века на темељима римске тврђаве из VI века (ЈЛС Сокобања).¹³

На Листи елемената нематеријалног културног наслеђа Републике Србије¹⁴ су бројни обичаји и вештине које су заступљене на Урбаном подручју, а само је молитва – ђурђевдански обичај у селу Вртовац везана сза ово подручје.

На подручју ЈЛС Зајечар непокретно културно добро је и Радул – бегов конак, сазидан крајем 18. века који је у саставу зајечарског музеја представља стару турску архитектуру, која је сачувана до данас. У долини Селачке реке, у атару села по коме река носи име налази се манастир Суводол посвећен рођењу Пресвете Богородице. У културно-историјско наслеђе се сврставају војни бастиони из 19. века у парку Краљевица.

Од сакралних објеката у ЈЛС Књажевац заштићена је Црква Св. Ђорђа у Књажевцу из 19. века, грађена у моравско-византијском стилу са елементима романске архитектуре. У културно-историјско наслеђе сврстава се Џервинова вила, изграђена 1939. године на брду изнад центра Књажевца по узору на замак у Чешкој. Након више деценија пропадања, почетком наредне године планира се реконструкција објекта и повраћај у првобитно стање. У центру урбаног насеља налази се Спомен-парк, дело Богдана Богдановића, који је део културно-историјског наслеђа и представља споменик Тимочанима палим у ратовима. У Књажевцу је забележен долазак Корбизјеа почетком 20. века.

Заштићена непокретна културна добра у Бољевцу су манастири. Манастир Крепичевац налази се 4 км северно од села Јабланице у клисури Радованске реке. Посвећен је Успењу Пресвете Богородице, у народу познатије као Велика Госпојина. Манастир је грађен почетком 15. века (према академику Ђурђу Бошковићу). Фреске су изузетне уметничке вредности. Манастир Лапушња је полусрушени споменик културе уз само брдо Вучја Глава, 4 км западно од села Лукова, поред магистралног пута Параћин-Зајечар, а посвећен је Преносу моштију Светог Николе, у народу познатијем као „летњи“ Свети Никола. Манастир Лозица у подножју Ртња, 3 км од Кривога Вира, посвећен је Светом Архангелу Гаврилу.

Сокобања је богата културним ресурсима и културном баштином, који привлаче велики број посетилаца. Турско купатило „Амам“ се налази у централном бањском парку, а изградили су га Турци на темељима римских терми у XV веку. Први пут је обновљено 1834. год. по наредби књаза Милоша Обреновића, а задњи пут 2005. год. Непосредно уз мушки амам, налази се када Књаза Милоша Обреновића, која је посебним актом стављена под заштиту државе. Милошев конак се налази у центру Сокобање, на мермерном шеталишту. Изградио га је књаз Милош Обреновић, у првој половини XIX века, за потребе своје администрације. Црква Светог Преображења Господњег у центру Сокобање, изграђена је 1892. године, у српсковизантијском стилу. Градили су је италијански мајстори, према нацрту архитектке Светозара Ивацковића. Галерија – Легат Милуна Митровића, основана је јуна 2001. године од стране академског сликара Милуна Митровића, рођеног Сокобањца који је и оснивач Уметничке колоније „Сокоград“. Етно кутак Грудоњске воденице налази се у насељу Градашница, 2 км од центра, на истоименој речици. У свом саставу има 2 воденице, старе више од два века. У дворишту се

¹³ Регионални просторни план Тимочке крајине (Службени глсник РС, 51/2011), Нацрт ППРС (2021)

¹⁴ Нематеријално културно наслеђе, Министарство културе и информисања и Етнографски музеј, <https://nkns.rs/cyr/elementi-nkns>

налази амфитеатар у коме се одржавају различити програми везани за историју и традицију сокобањског краја. На десет метара од велике налази се реконструисана Мала воденица. Црква Успења Пресвете Богородице, налази се у Јошаници, 15 км од Сокобање, и најстарији је храм у овом делу Србије. Датира из 11. века, зидана је од камена, са упечатљивим иконостасом, који је делимично рестауриран и конзервиран. Манастир Јерменчић саграђен је у XIV веку, на 8 км од Сокобање. По предању подигли су га Јермени, бежећи пред најездом Турака, који су на Озрену нашли уточиште. Црква манастира која је очувана посвећена је архангелима Гаврилу и Михаилу.

Занемарена је заштита и очување градитељског наслеђа из 19. и 20. века, нарочито градске архитектуре из периода социјализма (примери брутализма у модерној архитектури), индустријског наслеђа (рудници са пратећим објектима и индустријском пругом у ЈЛС Сокобања) и традиционалне сеоске архитектуре.

Урбано подручје има широку и богату понуду културних манифестација. Зајечар има богату традицију културних манифестација. Број посетилаца ових манифестација је, према подацима локалних установа култура, близу 85.000 годишње, а од тог броја око 23.000 су гости. Гитаријада је најстарији фестивал неафирмисаних рок бендова. Окупљајући десетине хиљада учесника и посетилаца из земље и иностранства, овај фестивал спада у ред најзначајнијих музичких догађаја у региону. Од 1993. године, сваке јесени крајем октобра организује се глумачки фестивал под називом "Дани Зорана Радмиловића", на којем учествују најпознатији театри.

Најпознатија и најпосећенија културне манифестације у ЈЛС Књажевац је Фестивал културе младих Србије, који је 2022. године одржан по 61. пут и Молитва под Миџором у Балта Бериловцу. Фестивал културе младих Србије је током година окупљао младе аматере из Србије, који су се у такмичарском делу програма надметали у свим областима уметничког стваралаштва. Молитва под Миџором је туристичка етно манифестација која се одржава сваке године уочи Ђурђевдана у старопланинским селима Вртовац и Балта Бериловац.

У ЈЛС Бољевац традиционалне манифестације су: фестивал народног стваралаштва „Црноречје у песми и игри“, сабор дечјег народног стваралаштва „Илинско врело“, фолклорна манифестација „Сусрети села општине Бољевац“, фестивал алтернативног рока *Mount of Artan* и др.¹⁵

Сокобања је одувек имала широку понуду културно – уметничких и забавних дешавања попут спортских турнира, културних дешавања и уметничких сусрета. Једна од најзначајнијих манифестација је фестивал Прва хармоника Србије-Сокобања који се одржава од 1962. године. То је једини фестивал српске народне музике у земљи који је такмичарског карактера, али има и ревијални део у ком наступају најпознатији певачи народне музике из Србије и земаља региона. Значајна манифестација је и Златне руке се одржава од 1982. године. Учесници се такмиче у припремању старих јела, као и у вештинама старих заната и у припремама народних рукотворина. Од 2018. године „Златне руке“ постале су српски сабор народног стваралаштва, односно манифестација од националног и носилац су највишег признања у туризму у овој категорији – Туристичког цвета.

¹⁵ <http://www.boljevac.org.rs/category/vesti/kultura/>

5.3 УРБАНО ОКРУЖЕЊЕ

5.3.1 Историјски приказ просторног и урбаног развоја града

Урбано подручје има у својим урбаним центрима елементе урбаног идентитета, које је вредно издвојити.

Урбано насеље Зајечар налази се у источној Србији, у централном делу Тимочке крајине у Зајечарској котлини, у међуречју и на саставцима Црног и Белог Тимока, на 11км од границе према Бугарској. Првобитно је лежао на десној обали Црног Тимока, простирући се до брда Краљевица, а временом се ширио на левој обали Црног Тимока и према западу. У саобраћајном смислу налази се на раскршћу државних путева Параћин - Зајечар - Кула (одакле се овај државни пут грана ка Видину, Румунија и Софији, Бугарска), Параћин - Зајечар - Неготин - Кладово - румунска граница, Параћин - Зајечар - Књажевац - Ниш и Неготин - Зајечар - Књажевац – Ниш, које пресеца пруга (Ниш) Црвени крст – Зајечар - Прахово Пристаниште. Највећи обим изградње урбано насеље је доживело у периоду 60-тих и 80-тих година прошлог века у време интензивног развоја индустрије, али и других привредних и непривредних активности. Прва урбана матрица урбаног језгра Зајечара формирала се спонтано на месту сустицања друмова из правца Параћина, Књажевца и Неготина. Око троугластог простора „Велике пијаце“, са спомен чесмом у тежишту (подигнуте 1889), оплемењеног дрворедима кестенова, изграђени су административни и трговинско-занатски објекти: градска кафана „Европа“, зграда Окружног начелства (данашњи Суд), а затим и зграда Музеја, хотела „Задруге“ (на месту данашње Робне куће), Рајковићева палата. Ови објекти, грађени према постојећој урбаној ситуацији и традицији, планиметрији и миљеу – остварују у свом простору и времену „визуелни континуитет“. Градитељи ових објеката су уважавали културно наслеђе и поштовали окружење тако да ове куће, улице и трг, функцијом и обликом, међусобно складно комуницирају. Године 1936. према казивањима очевидаца, Зајечар је био један од најлепших градова Србије, центар Тимочке крајине. У Зајечару, 60-тих и почетком 70-тих година (на основу Генералног урбанистичког плана арх. Михајла Митровића из 1958. год.) ничу модернистички објекти који својом функционалношћу, доследни духу свог времена, рационално замењују старе и руиниране куће: зграда СУП-а, две седмоспратнице на Тргу ослобођења, хотел „Србија“, робна кућа „22. децембар“. Неки од ових објеката су подигнути на темељима порушених зграда, чије вредности превазилазе вредности новоизграђених објеката: Робна кућа „Београд“ на месту хотела „Задруга“, „модернистичка“ Пошта на месту зграде поште из времена „премодернизма“.

Интензивни развој Сокобање започиње у првој половини 19. века, доласком Књаза Милоша Обреновића (1833). По његовом налогу исте године обнавља се турски амам, саграђен на темељима римских терми. Почетак организованог туризма у Сокобањи рачуна се од 21. јуна 1837. када је из канцеларије Књаза Милоша Обреновића у Крагујевцу издат први писани упут – ваучер заставнику Лазаревићу за одмор и употребу лековите воде у Сокобањи. Најинтезивније демографске, физиономске, социо-економске и функционалне промене у овом насељу везане су за другу половину 20, односно крај 70-тих и 80е године прошлог века. Територијални развој Сокобање условљен је морфологијом терена, односно рељефном предодређеношћу и просторно се развија у висинском појасу од 300 до 350 м н.в. и поред главног комуникацијског правца на овом простору. Одвијао се неплански и спонтано, и на почетку XX века припада категорији неправилних насеља полузбијеног типа, са неправилном схемом кривудавих улица

различитих ширина, безобличних блокова и кућишта. Насеље се развијало са обе стране регионалног пута Алексинац-Сокобања-Књажевац, који је уједно и главна улица у граду и на долинским странама Моравице, односно на развоју између Моравице на северу, Градашнице на југу и Железовца на истоку. Савремена урбана и физиономска композиција Сокобање обједињује више насеобинских целина: Сокобању, Бањицу, Чучуње, Дрењар, Глоган, Ковиљачу, Подину, Чуку, Кршину. Површина урбаног насеља од почетка XX века стално је увећавана и данас према ПГР износи 1.198ха. Просторна и морфо-физиономска структура насеља у другој половини XX века није се битније изменила. На то су утицали неповољни демографски процеси у ЈЛС и слаб функционални капацитет Сокобање да прими већи број досељеног становништва. Са јачањем туристичке и административне функције 80тих година прошлог века територијални и урбани развој Сокобање је значајно интензиван. У том периоду су изграђени велики хотелски објекти у друштвеној својини, као и више индустријских објеката, који су 90тих година доживели економску пропаст.

Урбано насеље Књажевац настало је на локалитету садашње „Старе чаршије“ и у њеном непосредном окружењу поред десне и леве обале Сврљишког Тимока на раскрсници путева за Ниш, Зајечар, Соко Бању и Бољевац. Остаци „Старе чаршије“ потичу углавном с краја 19. и почетка 20. века и из периода између два рата. У периоду између два рата Књажевац се развија и отварају се разноврсне занатске радње и радионице, као и први индустријски капацитети: кожара, циглана, вински подрум, тако да Књажевац добија све елементе урбаног насеља, Иако се Књажевац (Гургусовац) помиње први пут знатно раније (17. век), релативно лош квалитет зграда (дрво, бондрук) као и честа страдања насеља у многим ратовима имали су за последицу да данас нема готово ни једног објекта из ранијих периода. Највећи обим изградње је у периоду 70-тих и 80-тих година прошлог века у време интензивног развоја индустрије, али и других привредних и непривредних активности у граду.

Село Бољевац је настало као самосвојно сеоско насеље, док се урбано насеље Бољевац развило касније под утицајем спољних фактора, пре свега раскршћа важних путева и немирних друштвених околности прве половине 19. века. Чаршија на раскршћу одаје утисак транзитног насеља, које је више окренуто другима него себи. Бољевац нема богату традицију планске изградње. О традицији планирања се може говорити тек од шездесетих година прошлог века када је настао први Генерални урбанистички план, надограђен новим Генералним планом из 1979. г. и изменама и допунама из 1986. г. У међувремену су рађени и неки значајни регулациони планови који су формирали осовине стамбеног развоја Бољевца на локацијама Илинско поље и Станично брдо. И поред невелике традиције планирања, Бољевац је испољио високи степен поштовања и спровођења планова, што се најбоље види у заступљености и развоју објеката јавних служби. Континуитет планирања није никада драстично прекидан, тако да су сви регулациони планови рађени у протеклих тридесет година и даље употребљиви и спроводљиви у великој мери.

5.3.2 Урбано подручје

Мрежа насеља

Мрежа насеља и њихова структура на територији Урбаног подручја се значајно разликује између града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац.

Структура мреже насеља ЈЛС Зајечар¹⁶ заснована је на моделу заједнице насеља формираних по принципима територијалног и функционалног умрежавања, са следећом хијерархијом центара у мрежи насеља: I ранг – градски центар; II ранг – секундарни центри; III ранг – центри заједнице насеља; IV ранг – сеоски центри локалног карактера и V ранг – остала сеоска насеља. Урбано насеље Зајечар представља градски центар са насељима која му гравитирају, и специфичан је због урбане агломерације у чији састав улазе периурбана насеља која представљају места повезивања урбаног са руралним делом ЈЛС. Секундарни градски центри представљају централна места за већу функционално просторну целину и то за западни део - Звездан, североисточни део - Велики Извор и јужни део - Грљан и део централног подручја ЈЛС. Центри заједнице насеља представљају центре за гравитирајућа сеоска насеља. Центри заједнице насеља су: Салаш са насељима Глоговица, Дубочане, Мала Јасикова, Велика Јасикова, Табаковац, Брусник, Кленовац и Метриш; и Рготина са насељима Трнавац, Јелашница Копривница, Чокоњар и Николичево. Сеоски центри локалног карактера су: Гамзиград са насељем специфичних функција Гамзиградском Бањом; Грлиште са насељима Леновац, Лесковац и Горња Бела Река; Вратарница са насељима Заграђе, Мариновац, Мали Извор, Боровац, Врбица и Селачка; и Мали Јасеновац са насељима Градсково, Велики Јасеновац и Шипиково. Поред овог хијерархијског нивоа поделе насеља, издвојила су се и два насеља са специфичним туристичким функцијама - Гамзиградска бања и Николичево.

У хијерархијско-структурном смислу мрежа насеља ЈЛС Књажевац¹⁷ успостављена је следећа хијерахија центара у мрежи насеља: општински центар – Књажевац са Трговиштем са гравитирајућим приградским насељима Берчиновац, Глоговац, Горње Зуниче, Грезна, Каличина и Штипина, и примарним селима Алдинац, Балинац, Видовац, Дејановац, Дрвник, Горња Соколовица, Градиште, Локва, Кандалица, Радичевац, Старо Корито, Жуковац, Штитарац, Шарбановац и Булиновац; субопштински центри – Минићево са гравитирајућим насељима Витковац, Дреновац, Дебелица, Јаковац, Кожел, Мањинац, Ново Корито, Ошљане, Петруша и Трновац; и Кална са гравитирајућим насељима Алдина река, Балта Бериловац, Вртковац, Габровница, Иново, Јаловик Извор, Татрасница, Равно Бучје, Стањинац, Црни Врх, Ћуштица и Шести Габар; локални центри - Доње Зуниче/Горње Зуниче (са насељима: Јелашница, Потркање и Равна), Доња Каменица (са насељима Горња Каменица, Папртана, Причевац, Репушница и Штрбац), Жлне-Црвење (са насељима Крента, Мучибаба и Понор), Ргоште-Подвис (са насељима Миљковац и Орешац), Васиљ (са насељима Балановац, Бели Поток, Божиновац, Сврљишка Топла, Скробница и Шуман Топла), Вина (са насељима Бањски Орешац, Слатина и Зоруновац), Валевац/Каличина (са насељима Доња Соколовица, Дречиновац, Лепена и Стогазовац) и Бучје (са насељима Влашко Поље и Зубетинац); насеља са специфичном функцијом - Вина са функцијом рударског места, Ргоште са функцијом бањског места и 4 насеља са туристичком функцијом – Вртовац, Балта Бериловац, Ћуштица и Црни Врх (БучјеТупижница).

Структуру мреже насеља ЈЛС Сокобања формирају центар првог нивоа, центри заједнице села и остала сеоска насеља. Урбано насеље Сокобања је центар првог нивоа коме гравитирају насеља Трговиште, Бели Поток, Николинац, Дуго Поље, Блендија, Језеро, Ново Село,

¹⁶ Просторни план територије Града Зајечара, 2011

¹⁷ Просторни план општине Књажевац, Службени лист општине Књажевац бр. 9/1, од 5. децембра 2011. г.

Раденковац, Поружница и Ресник. Центри заједнице села су Јошаница са насељима Врмца, Мужинац, Шарбановац и Жучковац; Читлук са насељима Сесалац, Милушинац, Левовик, Церовица, Врело и Богдинац; и Трубаревац са насељима Рујевица, Врбовац и Мужинац. Два центра заједнице насеља су и насеља са специфичним функцијама: Јошаница – оријентација на развој туризма и Читлук – оријентација на производњу угља. Просторни развој Читлука зависи од положаја и ширења копова.¹⁸

Структура мреже насеља ЈЛС Бољевац¹⁹ заснована је на традиционалним везама између насеља и просторне дистрибуције насеља, са следећом хијерархијом центара у мрежи насеља: I ранг – центар општине; II ранг – центри заједнице насеља; III ранг – насеља са специфичним функцијама; IV ранг – остала насеља, тј. примарна села. Урбано насеље Бољевац има функцију општинског центра коме гравитирају насеља Бачевица, Валакоње, Илино, Добрујевац, Добро Поље, Мали Извор, Рујиште, Ртањ и Врбовац. Центри заједнице насеља су Подгорац са насељима Боговина село и Боговина насеље; Сумраковац са насељима Оснић Буково, Оснић Тимок, Оснић село и Савинац; и Луково са насељима Криви Вир, Мирово и Јабланица. Насеља са специфичним туристичким функцијама су Ртањ, Мирово, Боговина село и Боговина насеље.

Рурална насеља на Урбаном подручју са очуваном морфологијом збијених и разбијених села и традиционалном изградњом добро уклопљена у слику предела имају потенцијал да се ревитализују и трансформишу у туристичка насеља.

Према Нацрту ППРС, урбане системе у урбаним подручјима у Србији, па стога и у Урбаном подручју Зајечар, неопходно је трансформисати из хијерархизованог модела урбаних центара у модел урбаних подручја са „општим урбаним контекстом“, по коме су урбана подручја и центри који га граде квалитативно изједначени у давању услова неопходних за квалитетан живот становништва, а комплементарни су у понудама радних места и услуга, како за резиденцијално становништво тако и за дневне и друге мигранте. На тај начин се елементи квалитета урбаног живота, попут основног скупа услуга и квалитетне инфраструктуре, као и безбедности осећају готово у сваком насељу урбаног система, без обзира на његову удаљеност од центра и демографску величину.

Главне карактеристике урбаних целина

На територијама ЈЛС је присутан дугогодишњи тренд ширења грађевинског на рачун пољопривредног земљишта. Постојеће грађевинско земљиште у Сокобањи је површине 17,40 км², а планирано је повећање на 21,74 км². Пољопривредно земљиште је површине 276,22 км² а планирано је његово смањење на 261,27 км²⁰. У Бољевцу је грађевинско земљиште 2010. године обухватало 1970,82 ха, а планирано повећање за 2024. годину износи 2308,80 ха. Ово прати смањивање пољопривредног земљишта из 2010. године када је исто износило 38.718,87 ха а планирано за 2024. годину је 37.752,73 ха²¹. У Књажевцу је пољопривредно земљиште 2011. године износило 69.194,6 ха а планирано је смањење за 2022. годину на 50.316,6 ха²².

¹⁸ Измене и допуне Просторног плана општине Сокобања, 2021

¹⁹ Просторни план општине Бољевац, 2011

²⁰ Измена и допуна Просторног плана општине Сокобања, 2021

²¹ Просторни план општине Бољевац, 2016

²² Просторни план општине Књажевац, 2011

Планска документација за територију града Зајечара не садржи обједињене податке о билансима површина²³.

У урбаном насељу Зајечар простор формиран улицом Црвене Армије и Гачић Стојана на северу и Црним Тимоком на југу обухвата у целости насеља „Котлујевац“ и „Кључ“ као и насеље „Пиково имање“ представља централну зону са свим јавним урбаним функцијама. Јужно од централне зоне формирана је велика спортско-рекреативна зона која са парк шумом Краљевица формира зелено језгро Зајечара. Највеће густине становања су остварене у централној зони и опадају са удаљавањем од те зоне. У рубном делу грађевинског подручја је индивидуално становање ниских густина. Индустријске зоне су формиране на улазно-излазним путним правцима у урбаном насељу и око железничке станице и пруге. Генералним урбанистичким планом Зајечара из 2012. године предвиђено је енормно проширење грађевинског подручја у рубној зони за потребе становања малих густина и значајно проширење радних и пословних зона дуж државних путева у правцу Ниша, Бора, Параћина и граничног прелаза Вршка Чука. Планирана је и обилазница око урбаног насеља.

Основна обележја просторне структуре Књажевца даје конфигурација терена на коме је изграђен, амбијент две реке, као и близина брдско-планинског залеђа. Урбаном насељу има три изразите просторне целине, међусобно одвојене водотоковима (Сврљишким и Трговишким Тимоком), које се поклапају са административном поделом на три месне заједнице. Сврљишки Тимок пре повезује него што одваја прве две просторне целине, уједно и месне заједнице, захваљујући путним и пешачким мостовима. Трећа просторна целина, уједно месна заједница је у значајној мери одвојена од прве две (Трговишким и Белим Тимоком), чиме је условљен и њен делимично периферни положај у односу на постојећи центар урбаног насеља. У протеклом периоду избегнут је изазов подизања објеката високе спратности, са малим изузецима, а такође и висока концентрација објеката и висок степен изграђености земљишта. Највећи интензитет изградње испољен је у центру урбаног насеља, где су подигнути многи значајни објекти јавне и комерцијалне намене (пошта, суд, дом културе, хотел, робне куће и др.), као и највећи део колективних стамбених објеката. Индивидуална стамбена изградња је, из разумљивих разлога, усмеравана на периферна подручја урбаног насеља, мада породичних кућа има и у центру. Интензиван развој секундарног сектора је ангажовао велике површине за индустријске и пратеће објекте, складишта, магацине и сервисе. Оформљене су три индустријске зоне, две низводно и једна узводно од урбаног насеља, као и један мањи комплекс техничких сервиса. Индустрија је углавном била оријентисана на равне терене, где се налази земљиште високе бонитетне класе. Терцијални сектор, посебно комерцијалне активности, смештен је највећим делом у центру урбаног насеља, пре свега у ул. Књаза Милоша и Карађорђевој улици. Књажевац је у досадашњем периоду имао претежно плански просторни развој и изградњу, иако има неколико примера непланске изградње, попут насеља „Ластавичко Поље“, „Касарна“ и др.

Изграђени део простора Сокобање има елементе урбано-историјског развоја. У центру урбаног насеља су готово све централне јавне функције, услужне делатности и становање различитог типа. Услужне делатности се налазе и дуж фреквентнијих саобраћајница, и у нешто мањем обиму по ободним деловима урбаног насеља. Удаљавањем од најужег центра готово да се

²³ Просторни план територије града Зајечара, 2021

губе јавне функције а преовлађују површине осталих намена, претежно разни типови становања, туристички садржаји и у мањем обиму пословање. Преовлађујућа спратност објеката је П+1 до П+2, али је у последњој деценији дошло до повећане изградње појединачних објеката веће спратности (апартмана са туристичком наменом, по чему је Сокобања одмах после Златибора), што је пореметило постојећу вертикалну регулацију простора. Производно привредне делатности су лоциране у западном делу урбаног насеља, уз прилазну саобраћајницу, или као појединачне мање локације изван грађевинског подручја. Производне делатности су само делимично активне, делимично са промењеним делатностима у услуге, а једним делом и потпуно неактивне са руинираним објектима и запуштеним просторима. Карактеристика урбаног ткива Сокобање је велика изграђеност са објектима различитог бонитета, претежно спратним и постављеним на регулацију, али заузетост парцела није велика због значајно присутног зеленила. Стање слободних, зелених и парковских површина је задовољавајуће одржавају, посебно у центру, око јавних објеката и туристичких садржаја са уређеним партерима и високим растињем. Велики проблем је паркирање моторних возила, као и недостатак и мала ширина тротоара.

Насеље Бољевац је од самог настанка, као један од кључних саобраћајних раскршћа Тимочке крајине, развијао варошку, урбану структуру и начин живота, и развија се зракасто дуж токова реке Арнауте, која је кроз сам центар насеља регулисана, и потока Змијанац, који заједно са мањим Грнчарским, Шипаковим и Дреновачким потоком и Илинском реком чине хидролошку основу насеља. Урбано насеље је линијски организовано око раскршћа два путна правца Бор – Зајечар – Параћин и Жагубица – Злот – Бољевац – Ртањ – Сокобања. У линијском делу урбаног насеља налазе се све централне функције, док са друге стране постоји недовољна урбана развијеност залеђа линијског центра окружена становањем средњих и ниских густина.

Браунфилд локације

На територији Урбаног подручја постоји изванредан број браунфилд локација – некадашњих војних или индустријских простора – које представљају потенцијал за урбану регенерацију. У Зајечару се у близини магистралног пута М-25, центра и железничке станице налази бивша фабрика текстила „Тимочанка“ површине 32.451 м² са 14 објеката укупне површине 7.821 м². Комплекс је у власништву ЈЛС, инфраструктурно је опремљен, добро саобраћајно повезан и то са аутопутем на 80 км, на 100 км од аеродрома у Нишу, и на 70км од луке у Прахову. У Књажевцу постоји војни комплекс “Књаз Милош Обреновић” поред државног пута ДП ИБ број 35 Ниш-Зајечар, комплетно опремљен комуналном инфраструктуром, али који више није у функцији и није имовински решен са Министарством одбране, тако да се не користи у друге сврхе. ЈЛС Сокобања је купила комплекс ПКБ Требиш из стечаја који представљају потенцијалну браунфилд локацију, површине 4,25 Ха са 9 објеката укупне површине 6.900 м².

5.3.3 Природно окружење

Заштићена природна добра

На територији Урбаног подручја налази се пет по површини већих заштићених природних добара: Парк природе Стара планина (за који је покренут поступак проглашења за национални парк), Предео изузетних одлика Озренске ливаде, Предео изузетних одлика Лептерија –

Сокоград, Резерват природе Ртањ²⁴ и Природни простор око археолошког налазишта Гамзиград – Ромулијана. Према Нацрту ППРС, на Урбаном подручју планирана за заштиту су подручја планина Озрен и Девица и планине Дели Јован.

Парк природе Стара планина обухвата 62,95 км територије ЈЛС Зајечар и 422,93 км територије ЈЛС Књажевац, тј. око 36,85% површине заштићеног природног добра. Зонама заштите на подручју Парка природе Стара планина обухваћено је: зоном I степена заштите 3,63 км територије ЈЛС Књажевац, зоном II степена заштите 3,29 км у ЈЛС Зајечар и 57, 68 км у ЈЛС Књажевац, и зоном III степена заштите 59,66 км у ЈЛС Зајечар и 361,62 км у ЈЛС Књажевац.²⁵

Предео изузетних одлика „Озренске ливаде“, површине 828,52 ха је део Озрен планине на територији ЈЛС Сокобања са 80 врста биљака од којих су поједине ендемске, а ту се налази и извор „Ђерзелез“ познат из периода Отоманске империје. Предео изузетних одлика „Лептерија-Сокоград“ обухвата клисуру реке Моравице на територији ЈЛС Сокобања, површине 405,71 ха, са режимом заштите II степена на површини од 320,50 ха и режимом заштите III степена на површини од 85,48 ха. Има велик диверзитет флоре и фауне. Клисура реке Моравице стављена је под заштиту као добро од великог значаја и сврстана је у II категорију.²⁶ Специјални резерват природе „Ртањ“, на подручју ЈЛС Сокобања и Бољевац, је заштићено подручје изузетног значаја I категорије, површине 4.997,17 ха, на коме су утврђена сва три режима заштите. Има специфичан рељеф са купастим врхом Шиљак и врло стрмим падинама, крашким рељефом са дубоким јамама и различитим облицима краса. На подручју СПЦ Ртањ идентификовано је: 11 строго заштићених врста биљака, представници водоземаца, жаба, гмизаваца, фауне са 89 врста птица, бубоједа²⁷.

У по површини мања заштићена подручја спада Споменик природе „Велика и мала Рипаљка“, са водопадом Рипаљка на реци Градашница на планини Озрен, који је утврђен за заштићено природно добро I категорије као један од највећих бигрених водопада у Републици Србији, са низом слапова и џиновских лонаца у кориту те речице.

Еколошки важна подручја су Ртањ, који је важна биљна зона међународног значаја и заштићено подручје за птице, као и Озрен и Девица - заштићене зоне за лептире. Према Нацрту ППРС, значајан део Урбаног подручја биће обухваћен планираним ИБА подручјима.²⁸

Зелена инфраструктура

Према богатству шума и шумског земљишта, на Урбаном подручју предњачи ЈЛС Бољевац са 41.537 ха или 50.2 % површине територије, затим ЈЛС Сокобања са 24.704 ха или 47.1 %, Књажевац са 43.321 ха или 36 %, док је у ЈЛС Зајечар само 30.172 ха или 28.2% површине територије (испод републичког просека од 30,9% и просека за НСТЈ 2 Јужна и Источна Србија од 40,3%²⁹).

²⁴ Регионални просторни план Тимочке Крајине, 2011

²⁵ Просторни план подручја посебне намене Парка природе и туристичке регије Стара планина (Службени гласник РС, број 115/2008)

²⁶ Уредба о заштити предела изузетних одлика Лептерија – Сокоград (Службени гласник РС, број 25/2002)

²⁷ Уредба о проглашењу Специјалног резервата природе Ртањ (Службени гласник РС, број 18/2019)

²⁸ Нацрт ППРС, 2021, тематска карта 16.

²⁹ Нацрт ППРС, 2021

На грађевинском подручју урбаног насеља Зајечара налази се око 25 ха јавних зелених површина, укључујући и парк шуму „Краљевица“, те је удео зеленила 8,6%. У центру Књажевца има релативно мало уређених јавних парковских површина, док улице са већим профилом имају дрвореде, те заступљеност зеленила по становнику износи само око 0,07 м². У Сокобањи површина јавног зеленила износи 51,37 ха, односно 4,29% грађевинског подручју урбаног насеља. Постоји неколико паркова: централни градски парк површине 2,17 ха (најстарији, са оригиналним турским купатилом, цветним лејама и ружичњацима и масивом високог зеленила); парк на Бањици површине 2,05 ха (са два термална извора чија је температура 28 и 32 степена Целзијусових) и ботаничка башта. У Сокобањи постоји и неколико парк-шума Борићи, Лептерија и Чука 2, који су уређени у функцији рекреативног коришћења, а задржана је изворна структура шуме. У Бољевцу има 98 ха јавних зелених површина, што износи 26% грађевинског подручју урбаног насеља или око 2,50 м² по становнику. Највише недостаје парковских јавних зелених површина.

5.3.4 Квалитет чинилаца животне средине, изложеност еколошким ризицима и ризицима климатских промена

Квалитет и нивои загађења ваздуха, воде и земљишта

Ваздух

Зајечар има статус територије са ваздухом треће категорије због прекорачења толерантне вредности за суспендоване честице ПМ10 у зимском периоду ложења, што га сврстава међу урбана насеља са прекомерним загађењем и обавезом израде Плана квалитета ваздуха. Током 2019. године, 83 дана је било са прекорачењем дозвољених граничних вредности параметра ПМ10, док је у 2020. години ово прекорачење било присутно 139 дана. Услед географских карактеристика (позиција котлине) и неповољних метеоролошких параметара (температурне инверзије, влажност ваздуха, ружа ветрова), комунална средина Зајечара је у зимском периоду ложења изложена загађењу пореклом од продуката сагоревања великог броја индивидуалних ложишта и котларница које користе претежно чврста горива (дрва и угаљ). Такође, четири градске котларнице јавног комуналног предузећа, као гориво користе мазут. Мониторинг се врши у оквиру аутоматске станице у државној мрежи мерних места. Покренута је иницијатива за прелазак градске топлане на сечку кроз ЈПП.

Загађења ваздух и мониторинг квалитета ваздуха у животној средини у Књажевцу за период од 01.08. – 31.12.2019. године, за различита места узорковања је следећи: ММ1- мерно место објекат „Дома ученика средњих школа“, Капларова 10; ММ2- мерно место објекат Геронтолошки центар Књажевац, Карађорђева 55; ММ3 - мерно место објекат обданиште „Црвенкапа“, Капларова б. За сва мерна места за укупан период испитивања измерене вредности прелазе прописане вредности за Сумпор диоксид –SO₂ у три дана. Узрок прекорачења прописаних вредности је самозапаљење градске несанитарне депоније. За сва мерна места за укупан период испитивања вредности Азот-диоксида (NO₂) биле су у прописаним границама. За укупан период испитивања измерене вредности прелазиле су прописане вредности за чађ у једном дану на ММ1и ММ3 и у два дана на мерном месту ММ2. Узрок прекорачења прописаних вредности је самозапаљење градске несанитарне депоније. Суспендоване честице ПМ10, Арсен, Кадмију, Никал и Олово испитивани су на ММ2 мерном месту и за укупни период испитивања вредности су биле у прописаним границама.

Сокобања се одликује чистим ваздухом и здравом животном средином, и представља термалну и ваздушну бању³⁰. Са друге стране, загађење ваздуха у Сокобањи потиче из котларница, индивидуалних ложишта са територије целе општине, саобраћаја и градске депоније, која се налази на 3 км од Сокобање и представља велики извор загађења ваздуха, нарочито у зимским месецима, јер се често пали због врућег пепела које се довози заједно са смећем. ЈЛС Сокобања врши мониторинг ваздуха од јануара 2022. г., а након завршетка периода од годину дана биће доступни подаци о квалитету ваздуха.

У Бољевцу је мерењем параметара квалитета ваздуха - NO₂, SO₂ и чађи, утврђено је да SO₂, чађ и NO₂ не прелазе законом прописане граничне вредности. Анализом резултата мерења PM₁₀ честица (индикативна мерења) утврђено је да су одступања од граничних вредности емисије веома мала. Највећи број дана изнад граничних вредности забележен је у фебруару, девет дана, један дан у јуну, у септембру три дана и у периоду мерења новембар/децембар, два дана вредности су прелазиле ГВИ.

Вода

Све санитарно фекалне и атмосферске отпадне воде на територији ЈЛС Зајечара се испуштају у реципијент - реку Тимок без пречишћавања, изузев појединих индустријских погона који поседују уређаје за пречишћавање отпадних вода. ЈЛС Зајечар учествује у пројекту Чиста Србија у оквиру кога се планира изградња 65 км канализационе мреже и ППОВ. У току је Израда идејног решења са хидролошком студијом за пројекат уређења канала и јаруга за прикупљање атмосферских вода у Зајечару. У току је извођење хидрогеолошких истраживања и израде елабората о резервама подземних вода. У Књажевцу и у Сокобањи се не врши континуирани мониторинг загађења вода. Међутим, проблем Књажевца је испуштање отпадних вода без пречишћавања директно у реципијент, у Сврљишки Тимок, што утиче на лош квалитет вода читавог тока Белог Тимока и доводи до масовног угинућа риба³¹. Слична ситуација је и Сокобањи, где је река Моравица поред комуналних отпадних вода из градског језгра Сокобање, оптерећена и водом из бројних притока, које пролазе кроз мања урбана насеља и носе одређене количине опасних вода од септичких јама из сеоских домаћинстава, и пестицида и вештачких ђубрива са пољопривредног земљишта³². У Бољевцу се узорковање и анализа вода из водотокова врши из Црног Тимока, Арнауте са два локалитета, Змијанца и купалишта на речици Змијанац. Сходно Правилнику о параметрима еколошког и хемијског статуса површинских вода и параметрима хемијског и квантитативног статуса подземних вода, водотокови спадају у воде II и III класе, односно воде које су умерено органски загађење и загађене. Што се тиче еколошког статуса воде су - бетамезосапробне - воде II класе - умереног органског загађења и алфамезосапробне – воде III класе- загађене воде. Не постоје ванредни случајеви високог загађења.

Земљиште

На територији ЈЛС Зајечар није успостављен континуирани мониторинг земљишта. Деградација земљишта у смислу историјског загађења, настала је педесетих година 20. века изливањем

³⁰ Стратегија одрживог развоја Општине Сокобања 2015-2025, из 2015

³¹ План развоја општине Књажевац за период од 2021 – 2027. из 2021.

³² Стратегија одрживог развоја Општине Сокобања 2015-2025, из 2015

пиритне јаловине из флотацијског јаловишта РТБ Бор на преко 700 ха плодног пољопривредног земљишта у долини Тимока. Загађено је земљиште, подземне и површинске воде. Индиректне штете настале су разношењем исушеног пирита под утицајем ветра на околне површине, што је изазвало оштећење усева и загађење околине. Није успостављен континуирани мониторинг земљишта у ЈЛС Књажевац, Сокобања и Бољевац, и не располаже се прецизним подацима. Међутим, постоји загађење земљишта од несанитарних депонија уз већину сеоских насеља, на ободима или у урбаном насељу (попут депоније Луг у Књажевцу). У Бољевцу се за одлагање јаловине користе пољопривредне површине, напуштени каменоломи и сеоске утрине на неколико локација укупне површине око 8,18 ха³³.

Бука

Ниво буке на територији ЈЛС Зајечар не представља значајан проблем, што показују одступања од дозвољених граничних вредности, која у периоду за дан и вече износе 11%, док је бука у ноћном периоду нешто већа и износи 42% од укупног броја мерења. Одступања буке од дозвољеног нивоа су релативно мала и крећу се од 1 dB за дан и вече до највише 9 dB за ноћ. Ова прекорачења су карактеристична за центар урбаног насеља и близину раскрсница и већих саобраћајница. Ниво буке у близини школа и у деловима града намењених одмору и рекреацији не прелази дозвољене граничне вредности. За урбано насеље Зајечар није извршено акустичко зонирање. У урбаном насељу Књажевац је на основу утврђених акустичних зона, одређених према постојећем стању изграђености, начину коришћења земљишта, и према планираним наменама простора започето систематско праћење нивоа буке од 2019. године. Мерења нивоа буке на шест мерних места у периоду од 12 месеци од 08. 2019. -08. 2020. г. дало је следеће резултате: ММ1 - Двориште дома за старе у болничкој зони и подручју за одмор и рекреацију, нивои буке не прелазе дозвољене граничне вредности (у даљем тексту ДГВ) само за вечерње сате у 5., 6., 7. и 8. месецу 2020. г.; ММ2 - Двориште основне школе "Димитрије Тодоровић Каплар" у школској зони, са високим интензитетом саобраћаја преко дана у окружењу, нивои буке прелазе ДГВ за све временске интервале у свим периодима 2019. и 2020. г.; ММ3 - "Војне баште" у стамбеном подручју, са slabим интензитетом саобраћаја, нивои буке не прелазе ДГВ током дана у 7. месецу 2020. г. и у вечерњим сатима у 10. и 12. месецу 2019. и 1., 5. и 6. месецу јануар, 2020. г. ММ4 - Трг код Дома културе у пословно-стамбеном подручју са дечијим игралиштима, тј. платоу испред Дома културе, одмакнуто од саобраћајница. Нивои буке не прелазе ДГВ само током ноћи у 8., 9. и 10. месецу 2019., док ДГВ не прелазе дању у 1., 2., 3. и 5. месецу 2020. за вече за ноћ увече у 1., 2., 3. и 5. и 6. и за ноћ и 1. месецу 2020. г. ММ5 - Простор на кружном току у центру у зони градских најпрометнијих саобраћајница, нивои буке прелазе ДГВ за дан и вече у 1. месецу 2020. г. и ноћ у 8., 9. и 12. месецу 2019. г., и у 2., 3., 6. и 08. месецу 2020. г. ММ6 - Бошево у индустријској зони поред главног пута на улазу у урбано насеље са високим интензитетом саобраћаја. Нивои буке прелазе ДГВ за све временске интервале у свим мерним периодима 2019. и 2020. г. Узроци загађења буком потичу углавном од саобраћаја. Урађен је 2015. године Елаборат о акустичком зонирању урбаног насеља Сокобања. У периоду мерења измерени нивои буке на посматраним локацијама имали су значајно више вредности за дан, вече и ноћ, пре свега на локацијама које се налазе у центра, дуж магистралних и градских саобраћајница, и у школској зони. Бука потиче

³³ Стратегија одрживог развоја општине Бољевац 2010-2020.

углавном од саобраћаја, посебно на посматраним тачкама које су главни саобраћајни правци, као и од уобичајених активности пролазника и угоститељских објеката. У току је реализација Програма мониторинга буке у урбаном насељу Сокобања, по завршетку мерења биће доступни подаци о просечним нивоима буке у дефинисаним зонама. У Бољевцу се не мери ниво буке.

Топлотна острва

Ни једна од ЈЛС у оквиру Урбаног подручја не поседује микроклиматске податке и нису вршена мерења којима би документовали локације са повећаним температурама, те се не може утврдити постојање топлотних острва. Претпоставка је да су најугроженије локације ужих центара урбаних насеља, услед прекомерне изградње са малим процентом незастртих и зелених површина, великом количином изграђеног и заузетог земљишта чврстим и непорозним материјалима, попут бетона и асфалта, као и повећаном одвијању моторног саобраћаја.

Угроженост од поплава, клизишта, земљотреса, ерозије и климатских ризика

Угроженост од поплава, клизишта, земљотреса, ерозије и климатских ризика је на територији Урбаног подручја разнолика. Ниво угрожености од земљотреса је умерен и прихватљив у Књажевцу и Сокобањи. У Сокобањи је ниво угрожености за снежне мећаве, наносе, поледице и хладни талас, затим за одроне, клизишта и ерозију, као и за пожаре, експлозије и пожаре на отвореном низак и прихватљив.

Ниво угрожености од поплава је низак и прихватљив у Сокобањи, умерен у Књажевцу, и веома висок у Бољевцу, и то од великих вода Црног Тимока, Злотске реке, Радованске реке, реке Велике Арнауте и Боговинске реке. Изливање вода изазива поплаве око 200 ха пољопривредног земљишта, а изливање бујичних потока на око 150 ха. Насељена места на територији општине Бољевац угрожена су и појавом подземних вода, нарочито насеља која се налазе у депресији због лоше регулације атмосферских вода и лоше комуналне инфраструктуре.

Управљање отпадом и дивље депоније

На територији Урбаног подручја свака ЈЛС има своје комунално предузеће за управљање комуналним чврстим отпадом. ЈКСП „Зајечар“ врши сакупљање и транспорт комуналног отпада у Зајечару из домаћинстава и депонује на несанитарну депонију Халово, за коју постоји, али није још реализован Пројекат санације и ремедијације. Покривеност услугама организованог извожења комуналног отпада из урбаног насеља износи 93.73%, док на сеоском подручју износи 69,5% активних домаћинстава (16 сеоских насеља од укупно 41 је покривено извожењем комуналног отпада). У Књажевцу се врши организовано сакупљање комуналног отпада из урбаног насеља и 80% сеоских насеља једном недељно специјалним возилима аутосмеђарима, а отпад се одлаже на привремену несанитарну депонију Луг без претходног третмана. ЈКП „Напредак“ Сокобања врши услугу сакупљања, транспорта и одлагања отпада из домаћинстава, индустрије, разних привредних субјеката, установа, институција, објеката од јавног значаја и јавних и зелених површина, и то контејнерима за одлагање мешаног комуналног отпада. ЈКП „Услуга“ Бољевац обавља послове прикупљања, транспорта и одлагања отпада на несанитарну депонију „Обла“ која је удаљена 9 километара од Бољевца дуж магистралног пута IV -36 Параћин-Бољевац-Зајечар, а постоје и четири оператера који врше складиштење неопасног отпада у радној зони.

У Зајечару нема примарне селекције отпада, док се у Књажевцу врши само селекција пет амбалаже из контејнера са одређених локација, након чега се отпрама на постројење где се врши балирање и предаје оператеру. У Сокобањи је ситуација потпуно другачија, јер је од 2010. г. организовано одвојено сакупљање ПЕТ амбалаже и лименки у 50 жичаних контејнера на различитим локацијама, а 2018. г. је започет нови систем за примарну селекцију и рециклажу амбалажног отпада у пројекту општине Сокобања, ЈКП „Напредак“ и Секопак – оператер управљања амбалажним отпадом. Обезбеђено је 350 контејнера различитих боја за сакупљање ПЕТ амбалаже, папира и стакла као и 4.000 канти за сакупљање амбалажног отпада за свако домаћинство на територији Сокобање.

На територији ЈЛС Зајечар предвиђен је Регионални центар за управљање комуналним отпадом за ЈЛС Зајечар, Бор, Мајданпек, Неготин, Књажевац, Кладово и Бољевац на локацији „Халово 2“, али још није реализован.

На територији Урбаног подручја постоји велик број дивљих депонија које представљају ризик за загађење земљишта, подземних и површинских вода, ваздуха, биљног, животињског света и здравља људи. У ЈЛС Зајечар је евидентирано 49 дивљих депонија, у близини или у коритима река, у близини насеља најмање по једна, на подручјима посебне намене – сливног подручја акумулације за водоснабдевање „Грлиште“, заштитној зони заштићеног културног добра „Ромулијана“ и Парка природе „Стара планина“; и др. У Књажевцу се налази несанитарна депонија Луг на којој се врши одлагање сакупљеног отпада, с тим да, генерално не постоје зоне са великим ризиком за дивље депоније. У ЈЛС Сокобања постоје 33 веће дивље депоније и 103 са више од 5 m³ отпада, и то 8 у урбаном насељу и 93 сеоске депоније. Постоји и неколико локација дивљих депонија које директно угрожавају водотокове и водозахвате: на Николиначкој реци; на реци Милушинац и на Урдешком потоку. У Бољевцу постоји 48, од чега 15 имају значајан негативан утицај на здравље људи и животну средину.

5.3.5 Примарна комунална инфраструктура

Водовод и канализација

Водоснабдевање на територији Урбаног подручја је углавном из изворишта. Систем за водоснабдевање урбаног насеља Зајечар и појединих сеоских насеља састоји се из два изворишта акумулације "Грлиште" и карстног врела "Тупижница" и постројења за пречишћавање воде и резервног изворишта – бунара у приобаљу Белог Тимока, у склопу подсистема Бор – Зајечар Тимочког регионалног система за снабдевање водом насеља. Вода из акумулације "Грлиште" подлеже комплетном третману пречишћавања, док се из карстног врела "Тупижница" и из бунара у приобаљу Белог Тимока само хлорише. Планирана је акумулација „Боговина“ на Црном Тимоку као део подсистема Бор – Зајечар Тимочког регионалног система за снабдевање водом насеља, за потребе снабдевања водом насеља у општинама Бољевац, Зајечар, Бор и Неготин.³⁴

У Књажевцу је основни начин снабдевања водом за пиће каптирано картсно извориште и дренажа алувијона реке са бунаром, али не постоји фабрика воде. Поред изворишта

³⁴ Регионални просторни план Тимочке крајине (Службени гласник РС, број 51/2011)

подземних вода, планирана је акумулација „Жуковац“ на Алдиначкој реци у склопу Књажевачког подсистема Тимочког регионалног система за снабдевање водом насеља.³⁵

Бољевац се снабдева из каптаже Миравштица и изворишта Мрљиш који чини систем бунара и третман се врши хлором. Сокобања се водом снабдева из три каптирана извора: „Врело“, „Озрен“ и „Беле Воде“, а један део воде се добија директно из тока реке Моравице, преко црпне станице до ПППВ „Царина“, одакле се добија највећа количина воде за пиће. Проблем представља што у време велике замућености у реци ово ПППВ није у могућности да пречисти воду до квалитета воде за пиће и у тим периодима се искључује из погона. Током 2002. године изграђен је бунар на Лептерији и уз њега још једно ПППВ. Треба додати да у Сокобањи живи око 8.000 становника, док се у туристичкој сезони број корисника повећава до 20.000.

Сва три изворишта водоснабдевања Зајечара имају зоне санитарне заштите, и 2014. године је у зони санитарне заштите акумулације за водоснабдевање „Грлиште“ уклоњено око 150 објеката, предмета и ствари, осим пет дрвених молова због великог водостаја на језеру. Испитивања квалитета воде притока и акумулације су показала да су Ласовачка и Ленувачка река знатни загађивачи акумулације, с обзиром да пролазе кроз сеоска насеља у којима није у потпуности регулисан проблем отпадних вода и одлагање чврстог отпада (Лесковац, Горња Бела Река, Леновац, Ласово). Комунална инспекција је забранила изливање санитарно фекалних и отпадних вода из ђубришних јама и наложена је изградња водонепропусних септичких и ђубришних јама. Загађењу доприноси и ерозија околног земљишта јер се обрадиве површине третирају вештачким ђубривима, пестицидима и хербицидима, као и активности риболоваца који бацају храну за рибе у акумулацију. У Сокобањи не постоје утврђене зоне санитарне заштите изворишта, која се налазе у близини подручја оптерећеног дивљом градњом и потенцијалним загађењем из септичких јама. У Књажевцу и Бољевцу је заштита водоизворишта спроведена у потпуности и није угрожена градњом нити лошим одржавањем, и нема тренутних загађивача.

У Зајечару је омогућен прикључак на градску водоводну мрежу свим домаћинствима, а у сеоским насељима та могућност постоји у 24 од 42 села. Изграђеност водоводне мреже у урбаном насељу Књажевац је у потпуности и сва домаћинства су прикључена на јавни систем водоснабдевања. У Бољевцу је 60% становника прикључено на водовод, а 40% нема изграђен систем водоснабдевања. Процент домаћинства који није прикључен на јавну водоводну мрежу у урбаном насељу Сокобања износи 6%, као ни домаћинства у сеоским насељима на територији општине. Водоводна мрежа Сокобање подељена је на две висинске зоне: I зона - од 290 до 340 мнм и II зона - од 340 до 400 мнм. Одржавање водоводне мреже је на задовољавајућем нивоу у Књажевцу, а капацитет је довољан уз смањење губитака на мрежи, док у Сокобањи има око 60% губитака у мрежи, као и у Бољевцу, где систем Миравштица има 77% губитака и потребна је реконструкција и аутоматизација система. Укупна годишња потрошња воде у Књажевцу је 1.115.000 м³, од чега се 90% односи на потрошњу код домаћинства и 10% на привреду, а просек потрошње воде износи око 110 л/становнику на дан. Просек потрошње воде у Бољевцу износи око 600л/кориснику на дан. Укупна произведена вода на годишњем нивоу у урбаном насељу Сокобања износи 188.4500 м³. Укупна

³⁵ Ибид.

фактурисана количина воде домаћинствима у Сокобањи у 2021. години износи 459.307 м³ и привреди 364.609 м³.

На територији Урбаног подручја не постоје рестрикције воде у летњем периоду, али због честих кварова на водоводној мрежи и преоптерећења мреже због великог броја туриста у летњем периоду поједини делови Сокобање остају без воде.

Систем одвођења атмосферских и санитарно фекалних отпадних вода на територији Урбаног подручја је такав да је у урбаном насељу Зајечару око 90% територије покривено канализационом инфраструктуром, а на територији ЈЛС износи 59,2%, што је испод просека за градове у Србији. Ниједно од 41 сеоског насеља, као ни бањско насеље (Гамзиградска Бања), није обухваћено системом одвођења отпадних вода. У Књажевцу 16% домаћинства није прикључено на јавни систем канализације, а у неким деловима урбаног насеља не постоје услови за прикључење на систем канализације јер је гравитациони без препумпавања отпадних вода. У појединим деловима урбаног насеља постоји недовољна изграђеност кишне канализације, те су грађани увели кишну канализацију у фекалну, иако је канализација сепаратног типа, што прави проблем за несметано коришћење фекалне канализације јер се дешава изливање у кишним данима. У Сокобањи је 80,8% домаћинства прикључено на мрежу, а у појединим деловима насеља Сокобања – „Чука“ и „Чаир“ – не постоји канализација због дивље градња и позиције терена у односу на изграђене колекторе. Атмосферска вода одводи се кишном канализацијом која постоји у појединим улицама каналима и потоцима, а крајњи реципијент за сву атмосферску воду је река Моравица. Због конфигурације терена, у време великих падавина и топљења снега долази до загушења и замуљивања канала песковитим, муљним и другим материјалом, и после тога је потребно појачано одржавање и чишћење. У Бољевцу је одвојена кишна и фекална канализациона мрежа, а недостаје 30% канализационе мреже. Потребно је проширење кишне канализације, као и изградња канализационе мреже у насељу Ртањ и Боговина.

У Зајечару и Књажевцу не постоји изграђен систем за пречишћавање отпадних вода, док у Бољевцу постоји, али није у функцији и потребна је реконструкција и изградња ППОВ на Ртњу. У Сокобањи је 1974. године изграђено Постројење за механичко и биолошко пречишћавање отпадних вода (ППОВ) са пројектованим капацитетом од 35 л/ц који је касније повећан на 60 л/с. На постројењу се отпадне воде третирају до квалитета класе IIа и испуштају у Градашницу, леву притоку Моравице. Ипак, постојеће ППОВ је неодговарајућег капацитета и нередовно је у функцији, а за решавање проблема у одвођењу и преради отпадних вода ЈЛС Сокобања дуги низ година спроводи активности на реконструкцији и изградњи новог постројења на локацији постојећег.

Енергетика

Системом даљинског грејања топлотном енергијом територији Урбаног подручја снабдевају се корисници у три урбана насеља, и то: 2.890 домаћинстава и 145 објеката категорије установа и институција у Зајечару; у Књажевцу се снабдева 746 станова и 86 установа и локала; у Бољевцу су повезане стамбене зграде и јавни објекти и систем се састоји из више мањих котларница. У Сокобањи не постоји даљински систем грејања. На територији Урбаног подручја алтернативни извор топлотне енергије су индивидуална ложишта.

Гасовода мрежа не постоји на читавој територији Урбаног подручја, али је донета Одлука о изради Просторног плана подручја посебне намене мреже магистралних и разводних гасовода источне Србије са елементима детаљне регулације ("Сл. гласник РС", бр. 84/2022) из кога се види намера изградње гасовода, који обухвата у знатној мери територију Урбаног подручја.

Основно напајање ЈЛС Зајечар електричном енергијом је далеководима 110кV из праваца Бора (Ђердап I) и Ђердапа II, али је омогућена и веза са правцем из Књажевца (Ниша) и Бољевца. Веза са правцем из Бугарске служи као резерва и за размену електричне енергије у одређеним периодима. За ове далеководе су планирани коридори који су усклађени са наменом површина кроз подручја обухваћена Генералним планом Зајечара. Према плану развоја преносног система за период од 2016. до 2025. године и Плану инвестиција предвиђено је да се будућа ветроенергана Нова Вршка Чука на преносну мрежу прикључи на далековод 110 кV (бр. 1157) трафостаница Т.С. Зајечар 2 – Т.С. Књажевац, по принципу улаз-излаз, у близини Т.С. „Зајечар 2” и планирана је реконструкција далековода 110 кV бр. 148/2 Т.С. Бор 2 – Т.С. Зајечар 2 у двоструки пресек 240/40mm². Други важан параметар о планираном систему напајања на средњем напону је постепено напуштање напонског нивоа 35 кV и увођење директне трансформације 110/10кV. Имајући у виду висок ниво потребних улагања за прелазак на директну трансформацију 110/10кV ове активности ће се одвијати постепено, с тим да се у ближој будућности задржава двостепена трансформација 110/35/10кV односно коришћење трафостаница Т.С. 110/35/10кV. У Сокобањи не постоје подаци о односу потрошње струје на нивоу урбаног насеља за становање и привреду. Капацитети за дистрибуцију струје су недовољни и представљају значајно ограничење даљем развоју ЈЛС Сокобања, док су у ЈЛС Бољевац довољни капацитети за дистрибуцију струје, али је дистрибутивна мрежа стара и у лошем стању, те је потребна реконструкција.

Постоје могућности за коришћење алтернативних извора енергије на територији Урбаног подручја. ЈЛС Зајечар је у последње две године донела неколико одлука у том правцу. Једна је за изградњу соларне електране «Соларина», Одлука о приступању изради ПДРа из 2021. г., површина обухвата плана је око 1.702 ха. Друга је за изградњу соларне фотонапонске електране у КО Мало Извор, Одлука о приступању изради ПДРа из 2021. г, површина обухвата плана је око 70ha. Затим одлуку о покретању поступка јавно-приватног партнерства без елемената концесије за вршење услуга преласка градске топлане на биомасу у Зајечару, са изградњом нове топлане из 2020. године. Слична је ситуација и у Сокобањи, у којој су планским документима ЈЛС дефинисане могућности изградње ветроелектрана; соларне енергије, применом разних врста пасивних соларних система за индивидуалне објекте, и активних соларних система за акумулацију енергије инсталисањем посебне опреме за веће потрошаче; и геотермалне енергије коришћењем енергије из био масе и целулозних отпадака – коришћење дрвених отпадака у преради дрвета. За изградњу објеката обновљивих извора енергије прописана је обавезна израда ПДРа. Тренутно две фабрике раде на изградњи сопствених соларних колектора у Бољевцу.

Енергетски пасош за објекте издат је у ЈЛС Зајечар за ОШ „Хајдук Вељко“; у Књажевцу за 5 објеката категоризације зграда са више станова (4) и зграду са једним станом (1), а укупно је 3 породичне куће и 2 стамбене зграде за колективно становање (<https://crep.gov.rs/PregledPilotPasosa.aspx>); у Сокобањи је према ЦЕОПу од 1.1.2017 године до данас издато 115 употребних дозвола, које у складу са Законом о планирању и изградњи

морају да имају енергетски пасош, али не постоји евиденција објеката и по категоријама енергетских пасоша; и за 4 реконструисана јавна објекта у Бољевцу.

5.3.6 Примарна саобраћајна инфраструктура и саобраћај

Саобраћајна мрежа

Најзначајније **друмске саобраћајнице** на Урбаном подручју су:

1. Државни путеви IV реда:

- 35: државна граница са Румунијом (гранични прелаз Ђердап)–Кладово–Неготин–Зајечар–Књажевац–Сврљиг–Ниш–Прокупље–Куршумлија–Приштина–Штимље– Сува Река–Призрен–државна граница са Албанијом (гранични прелаз Врбница)
- 36: Параћин–Бољевац–Зајечар–државна граница са Бугарском (гранични прелаз Вршка Чука)
- 37: Селиште–Бор–Зајечар

2. Државни путеви IIА реда:

- 165: Поречки мост–Клокочевац–Милошева–Кула–Заграђе–Рготина–Вражогрнац–Зајечар–Звездан
- 169: веза са државним путем 33–Вељково–Шипково–Зајечар–Леновац–Бучје
- 217: Вукања–Алексинач–Соко Бања–Књажевац
- 218: Бољевац–Ртањ–Соко Бања–Врело–Горња Топоница
- 219: Бољевац–Бучје–Књажевац
- 220: Минићево–Ново Корито
- 221 Књажевац–Кална–Темска–Пирот –Височка Ржана–Мојинци–Димитровград

3. Државни путеви IIВ реда:

- 391: Брестовачка Бања–Злот–Бољевац
- 394: Брестовац–Метовница–Гамзиградска Бања–Гамзиград
- 395: Зајечар–Лубница–Бољевац
- 422: веза са државним путем 219–Мањинац–Дебелица–веза са државним путем 35
- 423: веза са државним путем 219–Штипина–Дебелица–Боровац–Вратарница
- 425: Књажевац–Бели Поток–веза са државним путем 222.

На великом броју општинских путева Урбаног подручја потребна је реконструкција, санација или неки други вид грађевинске интервенције. У урбаном насељу Зајечар највеће је оптерећење због транзитног саобраћаја, а изградњом обилазнице око града постојећа саобраћајна мрежа би се растеретила. Реконструкција је потребна у свим приградским насељима и у селима у којима су саобраћајнице у веома лошем стању. До изградње обилазнице Зајечара потребно је реконструисати улицу Црвене армије, а у Бољевцу улице у насељима Караула, делом Станично брдо и Илинско брдо, спорадично и у централном делу.

На Урбаном подручју се налазе деонице једноколосечних пруга Ниш– Књажевац–Зајечар–Прахово (бр. 75) и Зајечар–Бор–Мајданпек–Пожаревац (бр. 45). Стање железничке инфраструктуре није задовољавајуће, на шта указују чињенице да су дозвољене брзине у распону од 40 до 80 и да km/h, а пруге нису електрифициране. Угрожена и небезбедна места су пружни прелазни, посебно у урбаним насељима и пружни прелаз на државном путу који је без браника. У Бољевцу и Сокобањи не постоји железнички саобраћај.

На Урбаном подручју не постоји речни саобраћај, инфраструктура за авио саобраћај и интермодална чворишта. Најближи аеродром Константин Велики налази се у Нишу на око 60 км од центара Сокобање и Књажевца, 90 км од Бољевца и око 100 км од Зајечара.

Безбедност у саобраћају

По питању саобраћајне безбедности, урбана насеља Зајечар и Сокобања су најмање безбедна, што је и разумљиво у односу на величину и туристички значај, у Књажевцу нема посебно угрожених и небезбедних зона, док у Бољевцу нису све деонице саобраћајно безбедне због потребе за реконструкцијом. У урбаном насељу Зајечар најугроженија је раскрсница на "Изворском путу" услед непостојања адекватне саобраћајне сигнализације. У улици Црвене Армије пројектом саобраћајне сигнализације предвиђен је само један пешачки прелаз код "ОМВ" пумпе, потребно је урадити ревизију пројекта и пројектом предвидети пешачке прелазе према потребама грађана. У Сокобањи је смањена безбедност услед непостојања тротоара, и у последњих неколико година тротоари се интензивно граде у улицама у ужем центру насеља у најугроженијим зонама: око школе, према аутобуској станици, ка пијаци, у ул. Алексе Маркишића, Вука Караџића и сл. Интензивно се ради и на другим локацијама, али већи део урбаног насеља и даље није довољно покривен тротоарима, пре свега: Доситејева улица, Војводе Мишића, Драговићева итд.

Јавни градски и приградски превоз

Јавни градски превоз (ЈГП) је прилагођен потребама становника и финансира се из буџета ЈЛС у Зајечару, Књажевцу и Сокобањи и бесплатан је за све грађане, док у Бољевцу не постоји. Услугу ЈГП пружа приватни сектор путем уговора о концесији, тј. јавно-приватног партнерства у Књажевцу. Возила нису прилагођена особама са инвалидитетом, и не постоји универзална приступачност система јавног градског превоза. У Сокобањи проблем представља што је ЈГП усаглашен са режимом рада основне школе и током школских распуста и викендима се реализује у смањеном обиму. Нема података о броју путника, с обзиром да се карте не наплаћују.

Приградски превоз је такође прилагођен потребама становника, са тим да га у Бољевцу обезбеђује приватни сектор и села су делимично покривена истим, квалитет услуга је на задовољавајућем нивоу, али кључни проблем је велика разуђеност насељених места у општини и мала исплативост.

Саобраћајна координација постоји само у међуградском превозу, и ову област организује сам превозник, према потребама тржишта.

Пешачке зоне

Пешачка зона постоји у Зајечару у улици Тимочке Буне, постоји и у Сокобањи, тзв. Мермерно шеталиште, чија реконструкција се планира у наредном периоду, али не постоје повремене пешачке зоне. Књажевцу не недостају, док у Бољевцу недостају сталне и повремене пешачке зоне.

Бициклистички саобраћај

У Зајечару постоји бициклистичка стаза од кружног тока у центру до насеља Два брата, а постоји и осветљена, и у једном делу пресвучена новим асфалтом бициклистичка стаза од Зајечара до приградског насеља Грљан. Зајечару су потребне бициклистичке стазе. На остатку

Урбаног подручја не постоји мрежа бициклических стаза, али је у Сокобањи планирана дуж обала реке Моравице до Бованској језера, с тим што је највећа препрека за реализацију бициклических стаза нерешени имовински односи.

Паркирање

Зајечар је добро покривен затвореним паркиралиштима и гаражама и постоји јавна наплата, али у центру урбаног насеља недостаје улично паркирање. У Књажевцу недостаје паркирање, посебно у центру, као и у Сокобањи, посебно за време летње туристичке сезоне од маја до септембра, с тим да је ПГРом Сокобања планирано неколико јавних паркинг простора, али проблем за реализацију јесу нерешени имовински односи. Бољевац има проблем са мањком паркирања, и тренутно се ради планска документација за изградњу новог јавног паркинга.

Интернет и дигитализација

На територији Урбаног подручја не постоји јавни бесплатни интернет, осим што постоји у градском парку у Књажевцу. Уведени су поједини паметни системи, тако у Зајечару постоји систем плаћања паркинга путем СМС-а, возила у градској управи имају систем за превенцију судара, сви улази у урбаном насељу имају видео надзор, а постоји радар у улици Николе Пашића, као и камере за детекције проласка кроз црвено светло. У Сокобањи постоји систем електронске наплате паркирања, док у Књажевцу и Бољевцу не постоји ни један паметни систем.

5.4 УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ / ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

5.4.1 Приступ управљању

У оквиру одрживог и интегралног урбаног развоја, управљање се односи на методе које користе управа и различити релевантни актери у планирању, финансирању и управљању изградом и спровођењем стратегије. Кључни аспекти управљања урбаним развојем су: 1) приступ управљања на више нивоа, који се односи на координацију и усклађивање активности између различитих нивоа управљања; 2) приступ са више заинтересованих страна, који се односи на укључивање свих релевантних актера током циклуса развоја јавне политике; и 3) "одоздо - на горе" и партиципативни приступ, који се односи на иницијативе вођене од стране локалне заједнице и подстицање укључивања локалних актера.

Управљање на више нивоа и партнерства

На територији Урбаног подручја, управљање на више нивоа у смислу координације и усклађивања акција између различитих нивоа управе од локалног, преко националног до међународног нивоа спроводи се кроз неколико програма и пројеката. На тим програмима и пројектима као партнери сарађују следећи актери и нивои:

- локални ниво у виду партнерстава ЈЛС Зајечара и СКГО, ЈЛС Зајечара и Књажевац, Сокобања, Бољевац; ЈЛС Књажевац и Рила (Бугарска); ЈЛС Сокобања и Вршец (Бугарска); ТО Сокобања и Локална иницијатива Вршец (НВО, Бугарска); ЈЛС Сокобања и Бољевац, Дирекција за воде РС и МЕИ; ЈЛС Сокобања и Књажевац, ЈЛС Бољевац, РАРИС – Регионална развојна агенција за источну Србију, Центар за друштвено одговорно предузетништво Рурал Хуб (НВО), Национална служба за запошљавање – филијала Зајечар, Гимназија „Бранислав Нушић“, Сокобања, и ГЕНИУС - центар за заштиту

људских права и развој омладинске политике, Књажевац (НВО); Културно-образовни центар Бољевац; Удружење „РОМ“; и ТО Бољевац.

- национални ниво управе у виду министарства Републике Србије, и то Министарство државне управе и локалне самоуправе, Министарство привреде, Министарство трговине, туризма и телекомуникација, Министарство рударства и енергетике, Министарство заштите животне средине; Министарство културе и информисања, Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре; Министарство омладине и спорта; Министарство за бригу о селу; Кабинет министра без портфеља задуженог за демографију и популациону политику, Кабинет министра за иновације и технолошки развој, Канцеларија за јавна улагања, Кабинет за унапређење развоја недовољно развијених подручја, као и Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије; и
- међународни ниво у виду ЕУ и светских развојних и донаторских агенција и страних држава које кроз разне пројекте и програме граде капацитет за управљањем, попут Програма прекограничне сарадње Бугарске и Србије, Swiss Pro, UN Women, Савет Европе, УНОПС-ЕУПРОПЛУС, ЕУ ПРО и ЕУПРО+ пројеката, Швајцарске агенција за развој и сарадњу (SDC).

Врсте, теме и називи пројеката ЈЛС Зајечара, Књажевац, Сокобања и Бољевац и међународних агенција су:

- пројекти изградње и реконструкције, попут "Реновирање и дигитализација вртића "Ђурђевак" у Зајечару"; Изградња канализационог система на десној обали реке Арнауте; Завршетак водоводне мреже у селу Подгорац – ЈЛС Бољевац;
- пројекти у области управљања и подизања капацитета, попут "Управљање људским ресурсима у локалној самоуправи – фаза 2"; Пројекта за увођење и развој ГИС-а на територији ЈЛС Зајечара; еЗајечар; Формирање службе заједничка интерна ревизија;
- еколошких пројеката, попут „Measures for establishment of flood prevention and quick reaction conditions in Chiprovci and Bolevac“, Preservation and attractive exhibition of the Natural and cultural heritage of Belogradchik and Boljevac municipalities;
- друштвено одговорни пројекти, попут "Кад жене воде" ; "Кад жене воде фаза 2"; "Отворена врата иза затворених врата" и "Одскочимо заједно"; Grounds for better future of our youth; "Шумски ватрогасци (ФФФ)“; „Youth network for sport and health“;
- пројекти у области културе, попут "Street art";
- пројекти у области туризма, попут Зимска прекогранична тура - Варшец-Сокобања; Балнеолошки туризам - будућност здравља, Туризам и футуризам; и
- израде докумената територијалног развоја, попут Пројекта за израду ПДР-а Николичево.

Врсте, теме и називи пројеката националних агенција и партнерства ЈЛС Зајечар, Књажевац, Сокобања и Бољевац су:

- пројекти изградње и реконструкције, попут Санација и адаптација Народног позоришта Тимочке Крајине-Центар за културу „Зоран Радмиловић“ Зајечар; Пројекат уређења

дечијег игралишта на простору Спомен парк-шуме „Краљевица“; Адаптација и санација Пословне зграде у улица Доситејевој бр. 1 у Зајечару; Санирање земљишта и обнављање у савремено дечје игралиште у насељу Оскоруша у Зајечару; Извођење радова за изградњу омладинског кампа на Краљевици и јужне саобраћајнице са јавном расветом у комплексу „Краљевица“ у Зајечару; Реконструкција/изградња система за водоснабдевање и дистрибуцију воде и прикупљање и прераду отпадних вода у Сокобањи, и Вода за инвестиције; Реконструкција Основне и средње школе у Сокобањи; Пројекат набавке и санације котларница за грејање у општини Бољевац у 2021; Регулација потока Змијанац и реконструкција антиерозионе преграде; Регулација корита Оснићке реке;

- пројекти у области управљања и подизања капацитета, попут Осавремењавање рада Скупштине ЈЛС Зајечара кроз увођење савременог Е-скупштинског система за вођење седнице и бројање гласова; Пакет техничке подршке за унапређење антикорупцијских политика на локалном нивоу; Пројекат комасације земљишта; Пакет техничке подршке за израду Плана развоја;
- еколошких пројеката, попут Регионалног центар за управљање комуналним отпадом за ЈЛС Зајечар, Бор, Мајданпек, Неготин, Књажевац, Кладово и Бољевац на локацији „Халово 2“, Пројекат енергетске санације Школе за основно и средње образовање „Јелена Мајсторовић“; Пројекат енергетске санације стамбених зграда, породичних кућа и станова – ЈЛС Зајечар и Бољевац; Пројекат превенције нелегалног одлагања отпада и уклањање у 2022. г.; Пошумљавање спомен парк-шуме „Краљевица“; Расвета за "Сунчану стазу", Пројекат санације и рекултивације постојеће депоније "Халово; Претварање депоније у дечији национални парк; Енергетска санација управне зграде општине Бољевац; Енергетска санација ОШ „Ђорђе Симеоновић“ Подгорац; Енергетска санација ПУ „Наша радост“;
- друштвено одговорни пројекти, попут Покретање едукативног центра и реализација "Изађи на теглу" манифестације; Унапређење популационе политике ЈЛС Зајечар; и Трим стаза на Краљевици -"Сунчана стаза"; Систем обавештавања у реалном времену за смањивање саобраћајних несрећа на територији ЈЛС Зајечар; Старт – ап иновациони центар у Сокобањи; Подршка за будућност - Иницијатива за инклузију; Прибављање непокретности за младе брачне парове;
- израде докумената територијалног развоја, попут Израда плана детаљне регулације постројења за пречишћавање отпадних вода на територији града; ПДР привредна зона "Запад"; Израда Идејног пројекта - пута Салаш-Дубочане- М. Јасикова;
- пројекти у области културе, попут Пројекат санације и адаптације народног позоришта Тимочке крајине - Центар за културу "Зоран Радмиловић" - МетармофоЗА; Прибављање непокретности у циљу обезбеђивања адекватног простора за библиотеку;
- пројекти у области туризма, попут Унапређење туристичке инфраструктуре у Сокобањи; Михољски сусрети 2022; и,
- пољопривредни и предузетни пројекти, попут „Млади у бизнису“ (са Министарством омладине и спорта); "Фемино" - Пројекат унапређења женског иновационог

предузетништва (са Кабинетом министра без портфеља задужен за иновације и технолошки развој); Повезивање урбанистичких целина Радне зоне 7 у Бољевцу.

Партиципативни приступ

Примена партиципације грађана и иницијативе локалног становништва реализована је приликом израде урбанистичких и просторних планова кроз законом обавезне јавне консултације и јавни увид на територији Урбаног подручја, а најбоље примере представљају Генерални урбанистички план града Зајечара, Генерални урбанистички план подручја Сокобања и Просторни план општине Сокобања.

Додатно, у процесу израде јавних политика, планова и пројеката активно учешће имају невладине организације и грађани у радним групама, кроз Партнерски Форум и током јавне расправе и сл., а најбоље примере представљају План развоја града Зајечара 2021 – 2027, План развоја општине Књажевац 2021 – 2027, План развоја општине Сокобања 2022-2030, Локални план управљања отпадом на територији општине Сокобања 2022-2032, и План развоја општине Бољевац.

Примењују се партиципативне радне групе за израду стратегија, фокус групе, округли столови, предлагање пројеката и сл. Додатно се у све активности развојног планирања укључује више заинтересованих страна кроз формирање партиципативних радних група. Такође, цивилни и приватни сектор укључени су и у рад сталних скупштинских тела. За буџет ЈЛС на годишњем нивоу врше се јавне консултације, информисање грађана и учешће на јавним расправама.

Капацитети ЈЛС за управљање урбаним развојем

На територији Урбаног подручја спровode се и програми развијања капацитета за управљање урбаним развојем који су екстерно финансирани од стране међународних агенција. Запослени у јединицама ЈЛС осим у тим програмима учествују и на обукама у организацији Националне академије за јавну управу и СКГО. У Књажевцу се програми развијања капацитета спровode кроз програме Релоф – реформа локалних јавних финансија, Савет Европе – Спровођење посебног програма стручног усавршавања и Савет Европе – Организационо и функционално унапређење локалне самоуправе – јединствено управно место. Кључни недостаци у капацитетима ЈЛС да управља урбаним развојем огледају се, пре свега, у недостатку људских кадрова.

5.4.2 Извори финансирања

Постоје различити видови финансирања урбаног развоја на територији Урбаног подручја, од националних и међународних фондова, јавно – приватних партнерстава, и приватних фондова у виду кредита инвестиционих и комерцијалних банака на подручју Републике Србије.

Главни домаћи извори финансирања урбаног развоја су сопствена средства / буџет ЈЛС, програми различитих министарстава Републике Србије, и то Министарства привреде, Министарства трговине, туризма и телекомуникација, Министарства државне управе и локалне самоуправе, Министарства омладине и спорта, Министарства заштите животне средине, Министарства грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, Министарства рударства и енергетике, Кабинета за унапређење развоја недовољно развијених подручја, као и Канцеларија за јавна улагања.

Међународни фондови се реализују кроз билатералну и мултилатералну сарадњу и донаторске програме, и то углавном кроз фондове и програме ЕУ. Треба поменути Програме прекограничне сарадње ЕУ CBC програм Бугарска – Србија, и ЕУПРО и ЕУПРО+ пројекте, ГИЗ, Савет Европе, Билатерални развојни фонд Пољске и Амбасада Републике Пољске, а од билатералне и мултилатералне сарадње и донаторских програма Swiss PRO и Швајцарска агенција за развој и сарадњу (SDC), као и употребом међународних финансијских инструмената, попут KfW.

5.4.3 Транспарентност и информисање

По индексу транспарентности ЈЛС за 2021. годину Зајечар је био на 134. месту (са индексом 33 и раст на 44 у 2022. г. што је повећање од 33,3%); Књажевац је био на 29. месту (са индексом 55 и смањењем на 55 у 2022. г. што је смањење од 9,1%); Бољевац је био на 13. месту (са индексом 64 и смањењем на 55 у 2022. г. што је смањење од 14,1%); и Сокобања је била на 5. месту, а 2022. г. на 3. месту (са индексом 75 и растом на 84 у 2022. г. што је повећање од 12%).

У Књажевцу постоји систем електронске комуникације између управе и грађана у виду одлуке којом су прописане те процедуре, као и у Бољевцу, док у Сокобањи постоји посебна секција са позивима за јавну расправу на интернет презентацији ЈЛС <https://sokobanja.ls.gov.rs/archives/category/javne-rasprave> и могућност да грађани пријаве различите комуналне проблеме на сајту *Пријави проблем* http://161.97.132.206/sb_kp.

Географски информациони систем (ГИС) у управљању урбаним развојем успостављен је у Зајечару 2020. године и тек је у почетној фази коришћења. У Књажевцу постоји, али се не користи, у Бољевцу постоји ГИС за управљање пожарима, а у Сокобањи постоји урбанистичко инвестициони ГИС.

6 SWOT АНАЛИЗА И ПОТРЕБЕ

6.1 ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

предности/снаге

- Повољни климатски услови и добар квалитет ваздуха (осим у урбаном центру Зајечар где је квалитет ваздуха треће категорије)
- Очуван идентитет Урбаног подручја (део Тимочке крајине) - богатство природним ресурсима и еколошка очуваност највећег дела подручја (очуван биодиверзитет, расположиви водни ресурси, заступљеност шума, Парк природе Стара планина - предложен за Национални парк, Предела изузетних одлика Лептерија - Сокоград и Озренске ливаде³⁶, околина археолошког налазишта Ромулијана - Гамзиград, Резерват природе Ртањ, планирана за заштиту подручја планина Озрен и Девица и планине Дели Јован³⁷ и остала заштићена подручја, Сокобања, Бованско језеро)
- Богата културна баштина (Царска палата Феликс Ромулијана на УНЕСКО листи светског наслеђа, културна добра од великог значаја - Црква св. Богородице, Манастир Горња Каменица, археолошко налазиште „Равна - Timacum Minus“, „Соко град“³⁸ и друга непокретна културна добра, нарочито сакралне архитектуре, као и војни бастиони из 19. века у Зајечару) и велики број културних манифестација
- Увођење дигитализације, унапређење приступачности археолошког наслеђа
- Урбана насеља са препознатљивим модерничким наслеђем и визуелним континуитетом у односу на контекст – носиоци идентитета, под утицајем градитељских прегалаца (као што су Корбизије и Богдановић у Књажевцу и др.)
- Рурална насеља са очуваном морфологијом и традиционалном изградњом добро уклопљена у слику предела, нарочито на Старој планини
- Развијен туризам у Сокобањи и развој зимског туризма на Старој планини
- Започет развој туристичког насеља и хотела на Ртњу и туристичка категоризација сеоских домаћинстава у ЈЛС Бољевац (30 домаћинстава)
- Постојање регионалног брэнда источне Србије „Balcanica Superior“ који покрива и Зајечарски округ
- Међународна сарадња кроз пројекте

слабости/недостаји

- Неповољан положај у Србији > удаљеност од већих центара
- Нематеријално културно наслеђе и поједини споменици природе (нпр. Боговинска пећина) нису довољно валоризовани
- Занемаривање вредности и угрожавање градитељског наслеђа из 19. и 20. века, нарочито градске архитектуре из периода социјализма (примера брутализма у модерној архитектури)
- Неадекватна планска документација за заштићена природна добра

³⁶ РПП Тимочка крајина (2011)

³⁷ Нацрт ППРС (2021)

³⁸ РПП Тимочка крајина (2011), Нацрт ППРС (2021)

- Недовољна и неравномерна развијеност туристичких потенцијала (слаби и некатегорисани смештајни капацитети, недовољна валоризација руралних насеља Старе планине за развој туризма), недостатак туристичких садржаја и туристичке сигнализације, лоша умреженост и лоша инфраструктура
- Ширење насеља, узурпација пољопривредног и шумског земљишта преовлађујуће нелегалном градњом, нарушавање природе (нарочито за потребе туризма на Старој планини), неефикасан систем озакоњења нелегалне градње
- Недовољна искоришћеност и спора трансформација бивших индустријских и војних браунфилда (власник Министарство одбране)
- Инвеститорско планирање и пренамена грађевинског земљишта без аргументације у Соко Бањи, у првом реду за станоградњу (највећа после Златибора)
- Запуштање пољопривредног земљишта и депопулација руралних насеља
- Неадекватно обрађени и презентовани аутентични и традиционални производи који се могу идентификовати са регионом
- Погоршање квалитета ваздуха у грејној сезони у урбаним насељима

потенцијали/могућности

- Развој одрживог туризма - културног туризма (заснованог на материјалном и нематеријалном културном наслеђу и догађајима у култури), сеоског туризма, планинског туризма (летња понуда активности у природи), бањског туризма (Гамзиградска Бања) и туризма специјалних интереса (нпр. верски туризам, коњарске туре) и туристичких дестинација са културним и природним наслеђем
- Ревитализација појединих традиционалних руралних насеља у туристичка насеља
- Регенерација браунфилда > бивши индустријски и војни комплекси (Зајечар, Књажевац, Сокобања)
- Брендирање туристичких и пољопривредних производа (нпр. крофне са џемом од трњина) и бренд места (нпр. брендирање археолошког налазишта Царске палате Феликс Ромулијана и музеја у Зајечару)
- Повезивање међуграничних општинских центара у циљу развијања туризма
- Јачање урбано-руралних веза
- Валоризација и презентација очуваних природних и културних предела, индустријског наслеђа (Белгијска пруга, фабрика Кристали др.)

претње/ризици

- Напуштени војни комплекси > без нових намена и са нерешеним власништвом
- Велики број нелегалних објеката
- Даље угрожавање природних и културних добара нелегалном и прекомерном градњом
- Неконтролисано ширење насеља и узурпација пољопривредног и шумског земљишта
- Недовољна повезаност туристичке понуде на Урбаном подручју и са туристичком понудом околних дестинација
- Боље спровођење прописа
- „Љуљање чамца у месту“ – недоследна имплементација политика развоја
- Низак ниво свести о значају културног наслеђа

потребе

- Јачање идентитета урбаног подручја - мрежа урбаних и руралних насеља, културна баштина и природни ресурси
- Урбана регенерација градске структуре и санација објеката градитељског наслеђа - из социјалистичког периода, градске архитектуре и др.
- Адекватна трансформација и реактивирање браунфилд локација
- Потреба за обновом и одржавањем мреже јавних урбаних простора
- Регулисање ширења континуално изграђеног подручја урбаних и приградских насеља и ефективније спречавање непланске изградње
- Потреба за јачањем урбано-руралних веза понуда радних места и услуга у урбаном и руралном
- Интегрисање туристичке понуде на Урбаном подручју и повезивање са понудом туристичких дестинација Доње Подунавље и Бор (нпр. путеви културе и вина, планинарске и бициклическе стазе и др.)
- Ревитализација и трансформација појединих традиционалних руралних насеља у туристичка насеља

6.2 ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНСИЦИЈА И МОБИЛНОСТ

предности/снаге

- Традиција коришћења обновљивих извора енергије за грејање у домаћинствима
- Традиција коришћења принципа циркуларне економије
- Заступљеност шума и шумског земљишта на Урбаном подручју Зајечар, и јавних зелених површина у урбаним насељима
- Нови систем за примарну селекцију и рециклажу амбалажног отпада (Сокобања - свако домаћинство)
- Ефикасан рад инспекције на заштити уже зоне заштите водоакмулације Грлиште (ЈЛС Зајечар)
- Развијена саобраћајна мрежа
- ЈГП бесплатан и прилагођен потребама становника, приградски неисплатив због разуђености

слабости/недостаци

- Недовољно зелених површина и загађен ваздух у урбаним насељима > саобраћај и грејање зими, прекомерна изградња, депоније (Зајечар, Сокобања)
- Испуштање отпадних вода у реципијенте – реке, без пречишћавања (Тимок, Сврљишки Тимок > Бели Тимок, Моравица)
- Угроженост водоизворишта дивљом градњом, загађење из септичких јама, (Зајечар, Сокобања), ерозија земљишта > вештачка ђубрива и храна од риболоваца (Зајечар)
- Делови Урбаног подручја без воде лети (Сокобања) > велики број туриста
- Изливање фекалне канализације у кишним данима (Књажевац)
- Поплаве на подручју села Лукови и на пољопривредном земљишту око Тимока

- Деградација земљишта > јаловина, несанитарне депоније (већина сеоских насеља)
- Примарна селекција отпада мала (Књажевац - само селекција пет амбалаже) или непостојећа (Зајечар)
- Дивље депоније у близини река, насеља, у подручјима посебне намене > ризик за загађење земљишта, подземних и површинских вода, ваздуха, биљног, животињског света и здравља људи
- Несанитарне депоније Халово (Зајечар) и Луг (Књажевац)
- Пребукираност несанитарних сметлишта
- Слаба реализација и усклађивање са постојећом регулативом Халово
- Недовољно паркирања и тротоара
- Мала покривеност или недостатак бесплатним Интернетом

потенцијали/могућности

- Потенцијална гасификација скоро читаве територије Урбаног подручја
- Потенцијали за коришћење соларних електрана (Соларина и фотонапонска електрана у КО Мало Извор у Зајечару, соларни колектори у Бољевцу), прелазак градске топлане на биомасу (Зајечар)
- Увођење топлотних пумпи у оквиру ППОВ
- Обезбеђена ЕУ средства за изградњу ППОВ у Сокобањи
- Адекватна заштита од поплава на критичним деоницама водотока
- Планирана водоакмулација Боговина у склопу Тимочког регионалног система за снабдевање водом насеља
- Планиран Регионални центар за управљање комуналним отпадом Халово 2
- Увођење подстицајних мера и стимулација (дивље депоније)
- Потенцијали циркуларне економије на примерима задруга за управљање отпадом
- Ослобађање централних зона урбаних насеља од моторног саобраћаја проширење јавних пешачких и бицикличких површина, развој јавног превоза и коришћење возила на алтернативни погон
- Примена управљачких механизма - јавно приватно партнерство, партиципација, приватизација услуга

претње/ризици

- Неискоришћеност потенцијала природних ресурса и обновљивих извора енергије
- Претходна студија процене биомасе за потребе преласка топлана на биомасу
- Угроженост водоизворишта нелегалном градњом, депонијама, отпадним водама, септичким и ђубришним јамама и одлагањем чврстог отпада
- Ерозија земљишта пољопривредом производњом, угроженост од поплава и клизишта
- Концепт развоја урбаних садржаја који погодује већој употреби путничких аутомобила
- Казнена политика неадекватна, слаб потенцијал
- Неусаглашеност закона
- ЈПП може да буде неповољно за ЈЛС (искуства са пројектом енергетске ефикасности у ЈЛС Бољевац)
- Непоштовање прописа и планова, недостатак финансија

потребе

- Успостављање одрживе енергетике (применом мера енергетске ефикасности, коришћењем обновљивих извора енергије, и применом норми за заштиту животне средине и смањењем штетних утицаја климатских промена)³⁹
- Потребно повећавање капацитета за дистрибуцију струје (Сокобања) и за реконструкцију дистрибутивне мреже (Бољевац)
- Реконструкција и аутоматизација система водоснабдевања (Бољевац)
- Изградња водовода и ППОВ у Књажевцу у руралним подручјима
- Потребна изградња канализационе мреже у насељу (Бољевац: Ртањ и Боговина)
- Потреба за изградњом (Зајечар и Књажевац) и реконструкцијом (Сокобања, Ртањ) система и постројења за пречишћавање отпадних вода
- Уклањање дивљих депонија
- Усаглашавање рада ЈГП са потребама становника и туриста током школских распуста и викендима (смањен капацитет Сокобања)
- Реконструкција / санација саобраћајне мреже, потребна обилазница (Зајечар)
- Потреба за сталним и повременим пешачким зонама, бициклическим стазама, паркирањем (улично паркирање, јавни паркинг простори) у урбаним и бањским насељима и изградњом тротоара у већини насеља

6.3 ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА

предности/снаге

- Разнородна индустрија
- Сектор микро, малих и средњих предузећа (ММСП)
- Подршка омладинском и женском предузетништву
- Слободна царинска зона Књажевац
- Постојање институција за подршку развоју и бизнису (Тимочки клуб, Ресурс центар Бор, КЛЕР, Регионална привредна комора, РАРИС) и укљученост НВО сектора у имплементацији пројеката
- Бесплатан приградски превоз
- Сајам лековитог биља

слабости/недостаји

- Недостатак квалификоване радне снаге
- Мала покретљивост радне снаге
- Јефтина радна снага
- Недовољна спремност за иновације
- Недостатак квалитетнијих и боље плаћених послова
- Уситњена пољопривредна газдинства и слабо коришћење доступних бесповратних и субвенционисаних извора финансирања
- Неусклађеност образовања са потребама привреде

³⁹ Стратегији развоја енергетике Републике Србије до 2025. године са пројекцијама до 2030

- Инкубатор центри нису активни (Бор и Мајданпек још увек функционишу)
- Смањена улога удружења предузетника (осим Бољевца)
- Негативна промоција образовања младих

потенцијали/могућности

- Добри природни потенцијали за развој туризма
- Развој органске производње хране, с обзиром на природне предуслове за овај вид пољопривреде
- Прелазак из „сировинске базе“ у прерађивачку индустрију, пре свега у секторима пољопривреде и шумарства
- Улазак пољопривредних газдинстава у прераду, коришћење бесповратних и субвенционисаних извора финансирања (IPARD и сл)
- Креативна индустрија, филмска индустрија
- Обједињени подаци о инвестиционим компанијама, браунфилдима и гринфилдима
- Дуално образовање
- Развој зелене економије и подршка старт ап
- Погранична сарадња и ЕУ пројекти
- Технолошки инкубатор у Бору

претње/ризици

- Пад броја привредних друштава
- Миграције радно способног становништва
- Државно власништво браунфилд локација
- Недостатак научних и истраживачких институција, веза са привредом, иновације
- Неразвијено неформално образовање
- Тешко прихватање концепта целоживотног учења

потребе

- Усклађивање образовних програма и потреба тржишта за квалификованом радном снагом (потребе за доквалификацијом и преквалификацијом)
- Повезивање науке, привреде и друштва ради подстицања иновација⁴⁰
- Подршка производњи хране (одржива пољопривреда и производња хране са додатом вредношћу) и креативним индустријама (креативна дигитална аудио-визуелна продукција, укључујући брендирање и пласман⁴¹)
- Зелена и циркуларна економија у циљу доприноса заштити животне средине и минимизирању количине произведеног отпада (туризам, обновљиви извори енергије)⁴²
- Потреба за категоризацијом туристичких места (насеље Ртањ)

⁴⁰ Стратегије научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2016. до 2020. године – „Истраживање за иновације“

⁴¹ Стратегија паметне специјализације РС. https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2021/12/Strategija-pametne-specijalizacije_SR_WEB.pdf

⁴² Зелена агенда за Западни Балкан, 2020 https://api.pks.rs/storage/assets/Zelena%20agenda%20za%20Zapadni%20Balkan_info.pdf

6.4 ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ

предности/снаге

- Постојање свести и спремност на континуирано усавршавање свих актера социјалне заштите у јавном и цивилном сектору
- Постојање ПЦР лабораторије (Завод за јавно здравље Тимок за Зајечарски и Борски округ)
- Бесплатна подршка породицама
- Инфраструктурни и организациони капацитети за спортске активности (пример развоја коњичког спорта)
- Институције културе локалног и регионалног значаја са постојећом инфраструктуром и садржајима

слабости/недостаци

- Недостатак капацитета за збрињавање старијих лица на Урбаном подручју
- Низак ниво доступности и недостатак капацитета услуга примарне заштите у руралним подручјима (90% безусловних амбуланти)
- Одлазак лекара
- Недовољни капацитети за теренски рад социјалних и медицинских служби
- Лиценцирање пружалаца социјалних услуга
- Непостојање евиденције о стамбеним просторима и тренд изградње стамбених објеката за потребе развоја туризма, не за социјално становање
- Недостатак високообразовних установа - високих школа и факултета
- Низак ниво спровођења политика, недовољно јачање управљачких капацитета

потенцијали/могућности

- Укључивање приватног сектора као пружаоца услуга из области социјалне заштите (Књажевац)
- Успостављање боље сарадње институција и установа између локалних самоуправа ради размене искустава и знања
- Велики број установа културе
- Мониторинг параметара животне средине и здравља становништва од стране општина, важан ПЦР центар
- Укључивање приватног и цивилног сектора као пружаоца услуга социјалне заштите
- Иновативни приступи – задруге

претње/ризици

- Пад броја становника (18% за задњих 11 година)
- Неповољна демографска структура (29% преко 65 год, 14% до 17 година)
- Неинформисаност грађана о расположивим правима у области социјалне заштите
- Непостојање система праћења ефеката и резултата пројеката у области социјалне политике и стихијска реализација пројеката
- Недовољна подршка цивилном и приватном сектору у лиценцирању услуга
- Недостатак стручног кадра у области туризма и угоститељства

- Недовољна едукација свих актера у области туризма
- Неусклађеност закона (пружаоци услуга) о образовању и социјалним услугама

потребе

- Развијање мера за подршку запошљавању (ЛАП, локални програми и пројекти)
- Успостављање научно наставне сарадње - високо образовање (нпр. постојеће у Бољевцу и нове научне базе државних факултета у Зајечару)
- Успостављање услуга у области социјалне инфраструктуре: Саветовалишта за младе, Прихватилиште до 30 дана за особе које су у стању социјалне потребе, Дневни боравак за особе за сметњама у развоју и Породично саветовалиште (Сокобања); Проширење Службе за пружање услуге помоћ у кући за одрасла и старија лица, посебно на селу и поновно успостављање Саветовалишта за брак и породицу и Саветовалишта за жртве насиља, Дома за стара лица (Зајечар); Дневни боравак за старе и дом за ученике (Бољевац); Изградња вртића; Потребне за геронто-домаћицама, кућно лечење, санитет
- Реконструкција установа здравствене инфраструктуре (Сокобања) и енергетске санације (Зајечар)
- Формирање културног центра (Сокобања), за новим објектом „Градске галерије“ и додатним депоом за складиштење уметничких предмета, и затвореног музеја (Зајечар)
- Недостатак спортских објеката (Бољевац) и изградња спортских садржаја (Сокобања)

6.5 УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

предности/снаге

- Управљање на више нивоа > међународни, национални и регионални актери кроз различите програме и пројекте
- Различити међународни и домаћи видови финансирања урбаног развоја
- Учешће у ЕУ финансираним пројектима (Дунавска стратегија, Визиторски центар Ромулијана 5 милиона евра)
- Заједнички пројекти са институцијама у окружењу (Национални парк Ђердап)
- РАРИС, Канцеларије за локални економски развој, Локална акциона група (ЛАГ) Ртањ
- Задруге, мреже у повоју, туристичке организације
- Сарадња општина на имплементацији Регионалног плана управљања отпадом
- Регионални туристички производ - дигитална платформа дигитална промоција - туризам, културно наслеђе, *Visit East Serbia*
- Развијен систем електронске комуникације између управе и грађана (web пријава комуналних проблема, Сокобања)
- Укључивање грађана у усвајање буџета ХЕЛВЕТАС (Књажевац)
- Велика транспарентност локалне самоуправе за 2022. годину (Сокобања на 3. месту, Бољевац на 35. Књажевац на 56. и Зајечар на 93. месту)
- Употреба ГИСа у управљању урбаним развојем (урбанистичко инвестициони, Сокобања, управљање пожарима, Бољевац)

слабости/недостаци

- Непостојање стимулативног правног оквира за међуопштинску сарадњу
- Формална партиципација грађана кроз законом обавезне јавне консултације и јавни увид
- Недостатак људских кадрова у капацитетима ЈЛС да управља урбаним развојем
- Слаба (Зајечар) или никаква (Књажевац) употреба ГИСа у управљању урбаним развојем
- Недостатак капацитета за примену ГИС-а
- Неразумљива администрација, компликоване процедуре

потенцијали/могућности

- Међународни и национални програми и пројекти за изградњу и подизање капацитета управљања
- Умрежавање и партнерства са актерима на међународним пројектима
- Јавно-приватна партнерства у разним областима > инфраструктура, брендирање места, одржива мобилност и ЈГП, развој одрживог туризма
- Јачање сарадње ЈЛС у оквиру Урбаног подручја за заједничку бригу о животној средини, реализацији регионалних депонија, и другим пројектима
- Јачање транспарентности у доношењу одлука у управљању урбаним развојем
- Реализација планираног

претње/ризици

- Централизован систем управљања развојем
- Недовољна институционална оспособљеност за решавање кључних проблема,
- Споро реформисање управе за процесе управљања са више актера
- Низак ниво партиципације грађана у процесу урбаног развоја
- Одлазак младих, високо образованих у веће градове
- Удаљавање од приближавања ЕУ и економска криза изазвана ратом у Украјини > смањен број ЕУ пројеката и додатних извора финансирања

потребе

- Подизање капацитета за интегрално и одрживо управљање урбаним/територијалним развојем
- Обезбеђивање финансирања развоја Урбаног подручја из различитих извора – локалних, националних, међународних, и примена различитих управљачких инструмената
- Боље коришћење потенцијала интерсекторске, интеринституционалне, међуопштинске и међудржавне сарадње, сарадње на више нивоа управљања, и трансдисциплинарне сарадње са научним и истраживачким институцијама
- Суштинска партиципација грађана и заинтересованих страна у процесу планирању изван формалних облика за квалитетно управљање развојем
- Већа употреба ИКТ алата и е-услуга
- Интензивнија примена ГИСа

7 ВИЗИЈА, ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

7.1 ВИЗИЈА

УРБАНО ПОДРУЧЈЕ ЗАЈЕЧАРА ЈЕ МОДЕРНА, ОТВОРЕНА И ПРИВРЕДНО КОНКУРЕНТНА РЕГИЈА ПРЕПОЗНАТЉИВЕ КУЛТУРНЕ И ПРИРОДНЕ БАШТИНЕ, КОЈА СЕ РАЗВИЈА НА ПРИНЦИПИМА ОДРЖИВОГ РАЗВОЈА.

Урбано подручје Зајечара је чврсто повезана и добро организована мултикултурална средина са јасним идентитетом и јединственим развојним циљем. Центар производње здраве хране, креативних индустрија, спортског, бањског и културног туризма. Лако доступно, добро умрежено и повезано.

7.2 ТЕМАТСКИ ЦИЉЕВИ, СПЕЦИФИЧНИ ЦИЉЕВИ И МЕРЕ

Полазни оквир за формулисање циљева, специфичних циљева и мера стратегије урбаног подручја (СУП) представља нова легислатива Европске комисије, која утврђује заједничке показатеље остварења и резултата за Европски фонд за регионална улагања (Улагања у радна места и раст и Interreg) и Европски кохезиони фонд⁴³ (ЕК, 2021). Циљеви нове Кохезионе политике ЕУ за период 2021-2027 су: 1) Конкурентнија и паметнија Европа промовисањем иновативне и паметне економске трансформације и ИКТ регионалне интеграције; 2) Зеленија, отпорнија Европа са ниском емисијом угљеника, која прелази на економију са нултом нето емисијом угљеника промовишући прелазак на чисту и праведну енергију, зелених и плавих инвестиција, циркуларне економије, прилагођавање и ублажавање климатских промена, управљања ризиком и његове превенције, те одрживе урбане мобилности; 3) Повезанија Европа јачањем мобилности; 4) Инклузивнија Европа са истакнутом социјалном компонентом применом ЕУ стуба социјалних права, и 5) Европа ближа грађанима подстицањем одрживог и интегралног развоја свих врста подручја и локалних иницијатива.

Национални оквир за СУП чине јавне политике, које се припремају и усвајају у процесу интеграције Србије у ЕУ. Наведене су хронолошки полазећи од најновијих, и то: Нацрт Закона о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023⁴⁴; Нацрт Закона о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023⁴⁵; Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године⁴⁶; Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године⁴⁷ ("Сл. гласник РС", бр. 12/2022); Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт⁴⁸;

⁴³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>

⁴⁴ <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezionom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>

⁴⁵ <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezionom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>

⁴⁶ <https://www.ekologija.gov.rs/saopstenja/vesti/vlada-republike-srbije-usvojila-strategiju-niskougljenicnog-razvoja-do-2030-godine>

⁴⁷ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/1>

⁴⁸ <https://www.ekologija.gov.rs/informacije-od-javnog-znacaja/javne-rasprave/javni-poziv-za-ucescje-javnosti-u-procesu-konsultacija-u-vezi-sa-izradom-programa-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-sa-akcionim-planom-0>

Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт⁴⁹; Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, Нацрт⁵⁰; Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. године⁵¹; Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године⁵² („Сл. гласник РС“, бр. 86/2021); Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања“⁵³ („Сл. гласник РС“, бр. 10/2021); Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године⁵⁴ („Сл. гласник РС“, бр. 35/2020); Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године⁵⁵ („Сл. гласник РС“, бр. 18/2021, 36/2021); Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030. године⁵⁶ („Сл. гласник РС“, бр. 107/2021); Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године⁵⁷ („Сл. гласник РС“, бр. 21/2020); Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије са Акционим планом, Нацрт⁵⁸; Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године⁵⁹ („Сл. гласник РС“, бр. 47/2019); Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године⁶⁰ („Сл. гласник РС“, бр. 96/2019); Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029. Предлог⁶¹; Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године⁶² („Сл. гласник РС“, бр. 61/2018.); Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године⁶³ („Сл. гласник РС“, бр. 98/2016); Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године⁶⁴ („Сл. гласник РС“, број 85/2014); Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године⁶⁵ („Сл. гласник РС“, број 35/15); Програм управљања отпадом у Републици Србији за период 2022-2031. године⁶⁶ („Сл. гласник РС“, број 12/22); Програм заштите ваздуха у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године са Акционим планом⁶⁷ („Сл. гласник РС“, број 140/22).

Усклађивањем циљева и мера из ЕУ и националних политика формулисан је оквир за одрживи и интегрални територијални развој урбаних подручја, који чине следећи циљеви:

⁴⁹ <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>

⁵⁰ <https://www.mos.gov.rs/storage/2022/02/nacrt-strategije-za-mlade-za-period-od-2022-do-2030-godine.pdf>

⁵¹ <https://www.mre.gov.rs/dokumenta/strateska-dokumenta/integrisani-nacionalni-energetski-i-klimatski-plan-republike-srbije-za-period-2021-do-2030-sa-vizijom-do-2050-godine>

⁵² <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/86/1/reg>

⁵³ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

⁵⁴ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/35/1/reg>

⁵⁵ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/ispravka/2021/36/1>

⁵⁶). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/63/1/reg>

⁵⁷ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>

⁵⁸ <https://www.srbija.gov.rs/>

⁵⁹ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>

⁶⁰ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/96/1/reg>

⁶¹ <https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/3993/strategija-razvoja-kulture-od-2020--do-2029-godine.pdf>

⁶² <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2018/61/1/reg>

⁶³ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2016/98/1>

⁶⁴ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2014/85/1>

⁶⁵ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/35/1/reg>

⁶⁶ http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2022_02/SG_012_2022_010.htm

⁶⁷ <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2022/140/1>

- 1) Јачање урбаног идентитета и обнова урбаног подручја подстицањем одрживог и интегралног развоја;
- 2) Промовисање преласка на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, прилагођавања и ублажавања климатских промена, превенције и управљања ризицима, и одрживе урбане мобилности;
- 3) Промовисање иновативне и паметне економске трансформације, циркуларне и нискоугљеничне економије и ИКТ интеграција;
- 4) Унапређење друштвеног благостања, и
- 5) Унапређење управљања урбаним развојем.

"Локализовање" циљева, специфичних циљева и мера је за сваку територију проверавано и прилагођавано локалном контексту. Одвијало се кроз радионице са локалним актерима – члановима радних група и савета стратегија, као и на јавним форумима са грађанима. Након циклуса провере на појединачним стратегијама, спроведена је следећа итерација где су сублимирани предлози и сагледане специфичности локалних територија, проблема, потреба, предлога пројеката, и где је извршена финална корекција специфичних циљева и мера. У наредном тексту је дат приказ циљева, специфичних циљева и мера за урбано подручје.

Табела 1: Тематски циљеве, специфични циљеве и мере

Објашњење коришћених скраћеница: **Ц** – **ЦИЉ**, **СЦ** – **специфични циљ**, **М** – **мера**

Ц 1. Јачање урбаног идентитета и обнова урбаног подручја подстицањем одрживог и интегралног развоја
СЦ 1.1 Унапређен и уједначен квалитет уређености и приступачности урбаног подручја
М 1.1.1 Развој, обнова и регенерација недовољно искоришћених објеката, зона и целина (неискоришћени и неопремљени објекти, нерешени имовинско-правни односи) укључујући и ревитализацију браунфилд локација
М 1.1.2 Урбана регенерација делова насеља који су изложени девастационим процесима, укључујући и последице климатских промена (плављење, топлотна острва и др)
М 1.1.3 Успостављање мера за унапређење управљања, одржавања и подизања културе становања у стамбеним заједницама (вишестамбеним зградама)
М 1.1.4 Унапређење безбедности у урбаним насељима
М 1.1.5 Уређење, очување и повезивање јавних простора (површина и објеката) у складу са концептом приступачности
М 1.1.6 Подршка урбаном дизајну (објеката и партера) централне зоне у урбаним насељима
СЦ 1.2 Подстицање заштите културног и градитељског наслеђа
М 1.2.1 Идентификација културног материјалног и нематеријалног наслеђа
М 1.2.2 Активна заштита културног наслеђа и препоруке за карактер и интензитет прихватљивих активности у планирању урбаног развоја
М 1.2.3 Обнова и заштита објеката и целина градитељског и урбаног наслеђа које нису заштићена културна добра (традиционални типови, вернакуларна архитектура, индустријски објекти, архитектура и урбанизам пре и после II светског рата, итд)
М 1.2.4 Очување диверзитета културног предела
М 1.2.5 Обједињена презентација и промоција културног и градитељског наслеђа урбаног подручја на интернационалном и националном нивоу (сигнализација, веб презентација и сл.)

СЦ 1.3 Подстицање развоја одрживог туризма и обједињене туристичке понуде
М 1.3.1 Идентификација и валоризација постојећих туристичких ресурса и садржаја
М 1.3.2 Диверзификација туристичке понуде заснована на идентитету урбаног подручја уз одрживо коришћење природних и културних добара, њихову ефикаснију и свеобухватнију заштиту, и ублажавање негативних утицаја туризма
М 1.3.3 Брендирање урбаног подручја повезивањем културне и туристичке понуде
СЦ 1.4 Подстицање интегралног и одрживог приступа у санацији нелегалне изградње и њено спречавање
М 1.4.1 Контролисање ширења грађевинског земљишта на рачун пољопривредног, шумског и водног земљишта
М 1.4.2 Санација и обнова постојећих подстандардних или неуређених стамбених насеља и целина кроз њихово инфраструктурно опремање, изградњу објеката јавних намена и унапређење квалитета јавних простора
М 1.4.3 Уклањање нелегалних објеката у зонама под режимима заштите (санитарна заштита изворишта воде за пиће, плавна подручја, водно земљиште, заштићена културна и природна добра,...)
СЦ 1.5 Јачање и унапређење управљања урбано-руралним везама
М 1.5.1 Развој услуга јавних служби, саобраћајне и техничке инфраструктуре, приградског јавног превоза (аутобуског и железничког) и комуналних делатности на целокупном Урбаном подручју
М 1.5.2 Пројекти идентификације и програми мониторинга екосистемских услуга које рурална подручја пружају урбаним насељима
М 1.5.3 Обнова недовољно искоришћених објеката (у различитим облицима својине) у руралним подручјима и њихова пренамена у музеје (Илино село, Бољевац), објекте туризма, амбуланте, становање, спорт и забава (Вражогрнац), и др.

Ц 2. Промовисање преласка на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, прилагођавања и ублажавања климатских промена, превенције и управљања ризицима, и одрживе урбане мобилности
СЦ 2.1 Унапређење енергетске ефикасности и смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште
М 2.1.1 Успостављање одрживе енергетике (применом мера енергетске ефикасности, коришћењем обновљивих извора енергије и применом норми и иновативних материјала за заштиту животне средине и смањење штетних утицаја на климу)
СЦ 2.2 Подстицање коришћења обновљивих извора енергије
М 2.2.1 Интеграција коришћења обновљивих извора енергије (електричне и топлотне енергије)
М 2.2.2 Едукативне и информативне кампање
СЦ 2.3 Развој паметних енергетских система, мрежа и складиштења
М 2.3.1 Паметне мреже, напредни системи за складиштење и дистрибуцију енергије, праћење енергетске ефикасности, развој паметних градова, енергетски ефикасна расвета, одржива производња биомасе и др.
СЦ 2.4 Прилагођавање климатским променама и спречавања ризика од катастрофа, јачање резилијентности на климатске промене, узимајући у обзир приступ заснован на екосистемима
М 2.4.1 Нови или побољшани системи за праћење ризика, приправност, упозоравање и одговор на њих у случају природних катастрофа, као и у случају природних ризика

М 2.4.2 Мере заштите од природних катастрофа повезаних са климатским променама (осим поплава и шумских пожара)
М 2.4.3 Заштита од поплава спољним водама (реке и језера)
М 2.4.4 Новоизграђена или побољшана заштита од клизишта и одрона
М 2.4.5 Изграђена или побољшана зелена инфраструктура за прилагођавање климатским променама
М 2.4.6 Мере заштите од шумских пожара
СЦ 2.5 Обезбеђење једнаког приступа санитацији и снабдевању водом и унапређење одрживог управљања водама
М 2.5.1 Нови или унапређени системи за побољшање квалитета воде за пиће која се испоручује потрошачима у јавним водоводним системима
М 2.5.2 Нови или побољшани јавни дистрибутивни водоводни системи
М 2.5.3 Нови или побољшани јавни канализациони системи за прикупљање отпадних вода
М 2.5.4 Нови или побољшани капацитети за пречишћавање отпадних вода и обраде канализационих муљева
М 2.5.5 Нови или побољшани системи за заштиту од плављења кишним водама, укључујући системе за коришћење кишнице
СЦ 2.6 Унапређење управљања отпадом
М 2.6.1 Унапређење система управљања комуналним отпадом у складу са Законом
М 2.6.2 Успостављање система управљања опасним отпадом у складу са Законом
М 2.6.3 Примарна селекција отпада и подршка мерама подстицаја за домаћинства и привреду на урбаном подручју
СЦ 2.7 Јачање заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, и смањење свих облика загађења
М 2.7.1 Зелена и плава инфраструктура
М 2.7.2 Идентификација подручја у оквиру припреме за НАТУРА 2000 мреже обухваћена мерама заштите и обнове
М 2.7.3 Обновљено земљиште (за зелене површине, стамбену подршку, економске или друге сврхе)
М 2.7.4 Подручја обухваћено постављањем система за праћење квалитета ваздуха
М 2.7.5 Подручја обухваћена заштитом од великих хемијских удеса и ограничавањем последица тих удеса по здравље људи и животну средину кроз контролу Севесо постројења/комплекса
СЦ 2.8 Промовисање одрживе мултимодалне урбане мобилности
М 2.8.1 Развој и унапређење међуградског јавног саобраћаја
М 2.8.2 Еколошки прихватљива возила за колективни јавни превоз
М 2.8.3 Развој и повезивање инфраструктуре намењене бицикличком саобраћају
М 2.8.4 Инфраструктура за снабдевање алтернативним горивима
М 2.8.5 Нови или модернизовани дигитализовани систем градског превоза
М 2.8.8 Унапређење система паркирања дељења аутомобила (car-sharing)
М 2.8.9 Успостављање инфраструктуре за систем паркирај-и-вози-се-јавним-превозом (park and ride)
СЦ 2.9 Развој паметне, сигурне, одрживе и интермодалне саобраћајне мреже од међународног и националног значаја која је отпорна на климатске промене
М 2.9.1 Укључивање процене утицаја на становништво у техничку и планску документацију

М 2.9.2 Усклађивање докумената просторног и урбанистичког планирања на нивоу ЈЛС и урбаног подручја са развојем саобраћајне мреже међународног и националног значаја
СЦ 2.10 Развој и јачање одрживе, паметне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности која је отпорна на климатске промене, укључујући бољи приступ саобраћајној мрежи од међународног и националног значаја и прекограничној мобилности
М 2.10.1 Унапређење путне мреже и друмског саобраћаја
М 2.10.2 Унапређење система управљања друмским саобраћајем
М 2.10.3 Унапређење железничке мреже и железничког саобраћаја
М 2.10.4 Нове и модернизоване интермодалне везе
М 2.10.5 Измештање теретног и путног друмског и железничког саобраћаја изван урбаних насеља

Ц 3. Промовисање иновативне и паметне економске трансформације, циркуларне и нискоугљеничне економије и ИКТ интеграција
СЦ 3.1 Развој и јачање истраживачких и иновационих капацитета и примена напредних технологија
М 3.1.1 Подршка предузећима и стварање радних места, јачању иновационих капацитета и примени напредних технологија у микро, малим, средњим и великим предузећима
М 3.1.2 Подршка истраживачима и научноистраживачким организацијама које учествују у заједничким истраживачким пројектима и који имају примену у привреди и јавном сектору
М 3.1.3 Увећање броја и подршка предузећима која сарађују са научноистраживачким организацијама
М 3.1.4 Подстицање међурегионалних улагања за иновације
М 3.1.5 Развој и јачање мреже за промоцију и развој старт ап иновационог екосистема и технолошког предузетништва
М 3.1.6 Јачање организација за подршку пословању у развоју иновационог и технолошког предузетништва
М 3.1.7 Подршка развоју предузетништва младих
СЦ 3.2 Коришћење предности дигитализације за грађане, предузећа, истраживачке институције и органе јавне управе
М 3.2.1 Унапређење дигиталних знања и вештина грађана, подизање капацитета запослених у јавном и приватном сектору за коришћење нових технологија и унапређење дигиталне инфраструктуре у образовним установама
М 3.2.2 Дигитализација услуга и пословања у јавном и приватном сектору
М 3.2.3 Унапређење информационе безбедности грађана, јавне управе и привреде
СЦ 3.3 Јачање одрживог раста и конкурентности МСП-ова и отварање радних места
М 3.3.1 Унапређено пословање и развој МСП, унапређена пословна инфраструктура, јачање иновативности и стимулисање пословног удруживања и креирања ланаца вредности
СЦ 3.4. Развој компетенција за паметну специјализацију 4С, индустријску транзицију и предузетништво, у оквиру четвороструке спирале иновација (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор - институционални учесници)
М 3.4.1 Развијање компетенција МСП и институционалних учесника оријентисано ка иновативности и предузетништву
М 3.4.2 Учешће МСП и институционалних учесника у компететивним позивима

М 3.4.3 Повезивање на платформу за промоцију услуга, технологија и производа у областима дигиталне, иновативне и креативне делатности
СЦ 3.5 Јачање дигиталне повезаности
М 3.5.1 Обезбеђење широкопојасног приступа високог капацитета преноса података
СЦ 3.6 Подстицање и промовисање прелаза на циркуларну и ресурсно ефикасну економију
М 3.6.1 Едукација привредних субјеката и повезивање са осталим актерима у процесу транзиције ка циркуларној економији
М 3.6.2 Подршка креирању регулаторних тела која подстичу транзицију ка циркуларној економији
М 3.6.3 Финансијска подршка и подстицање инвестиција и решења циркуларне економије
СЦ 3.7 Подстицање и промовисање прелаза на економију са нултом нето стопом емисије угљеника
3.7.1 Подстицање инвестиција у решења нискоугљеничне економије као генераторе раста, ефикасније употребе материјалних ресурса и енергетске ефикасности

Ц 4. Унапређење друштвеног благостања
СЦ 4.1 Унапређење делотворности и инклузивности тржишта рада и приступа квалитетном запошљавању и достојанственом раду и подстицање социјалног предузетништва
М 4.1.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга запошљавања и подстицања социјалног предузетништва
М 4.1.2 Успостављање система подршке теже запошљивим категоријама становништва
СЦ 4.2 Развој социјалне инфраструктуре и услуга и подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација
М 4.2.1 Интегрисано деловање за особе угрожене безбедности
М 4.2.2 Подршка изградњи и функционисању старачких домова
М 4.2.3 Проналажење одрживог решења за континуирано финансирање геронто домаћица у складу са стварним потребама становништва (формирање сервиса)
М 4.2.4 Развој услуга саветовалишта (за младе и сл.) различитих подршки (за самохране мајке и др.)
М 4.2.5 Едукација у области инклузије
М 4.2.6 Јачање актера у локалној заједници за пружање социјалних услуга
СЦ 4.3 Промовисање социјално-економске инклузије маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају, укључујући особе са посебним потребама, путем интегрисаног деловања које обухвата становање и социјалне услуге
М 4.3.1 Повећање обима, квалитета и разноврсности стамбених решења за кориснике стамбене подршке кроз изградњу и друге начине прибављања нових стамбених јединица у јавној својини намењених за издавање у повољан закуп, као и развојем алтернативних стамбених решења
М 4.3.2 Подршка изградњи социјалних станова на Урбаном подручју
СЦ 4.4 Побољшање једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама образовања
М 4.4.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга бриге о деци предшколског, основног и средњошколског образовања
М 4.4.2 Успостављање континуалне и свеобухватне подршке деци у инклузивном програму и њиховим породицама
М 4.4.3 Едукација о ненасилној комуникацији за родитеље и кадар предшколских и школских

установа
М 4.4.4 Јачање и промоција дуалног образовања
М 4.4.5 Развијање програма неформалног образовања
М 4.4.6 Развој високошколског образовања
СЦ 4.5 Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравственог система
М 4.5.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга здравствене и социјалне заштите (успостављање услуге outreach радника)
М 4.5.2 Санација, обнова и изградња сеоских амбуланти
М 4.5.3 Формирање мобилних медицинских тимова за пружање здравствених услуга у руралним срединама
СЦ 4.6 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, програмима и објектима културе
М 4.6.1 Развој нових или модернизовање постојећих програма и објеката
М 4.6.2 Успостављање континуиране сарадње установа културе и размене културних садржаја на урбаном подручју
СЦ 4.7 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, садржајима и објектима спорта и рекреације
М 4.7.1 Развој нових или модернизовање постојећих услуга и објеката
СЦ 4.8 Стварање подстицаног окружења за иницијативе и активности младих
М 4.8.1 Осмишљавање и организовање понуде програма и садржаја за квалитетно коришћење слободног времена младих
М 4.8.2 Развој модела „Клуб за младе“
М 4.8.3 Подстицање младих за волонтаризам у различитим областима

Ц 5. Унапређење управљања урбаним/територијалним развојем
СЦ 5.1 Подстицање управљања развојем на више нивоа - локални, национални, међунационални, ЕУ и др.
М 5.1.1 Успостављање и јачање административних капацитета за послове управљања развојем на локалном и вишим нивоима
М 5.1.2 Јачање јавног дијалога, ефективнија примена мрежа, партнерстава, програма и пројеката управљања урбаним развојем на више нивоа ради унапређења квалитета рада и увођења иновација у складу са принципима доброг управљања и стандардима отворене управе
М 5.1.3 Јачање принципа обавезности у доношењу и спровођењу узајамно усклађених садржаја планских докумената
М 5.1.4 Управљање и јачање принципа обавезног садржаја у планским документима
СЦ 5.2 Подстицање приступа са више актера - привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор
М 5.2.1 Примена оквира четвороструке и петоструке спирале иновација у оквиру економије знања (Quadruple and quintuple Helix Model of innovation)
СЦ 5.3 Подстицање партиципативног приступа и иницијатива вођених заједницом уз укључивање локалних актера
М 5.3.1 Подизање свести грађана и стејкхолдера о њиховом праву укључивања у процес доношења одлука о урбаном развоју кроз информисање, консултације и активно учешће
М 5.3.2 Усмеравање учешћа ка јачању друштвене одговорности и уравнотежавању јавних и приватних интереса у процесима доношења одлука

М 5.3.3 Унапређење процедура учешћа грађана и укључивања стејкхолдера у процесима доношења одлука у складу са Указом о проглашењу Закона о потврђивању Додатног протокола Европској повељи о локалној самоуправи о праву да се учествује у пословима локалних власти⁶⁸ и стандардима отворене управе
СЦ 5.4 Подстицање мешања (<i>blending</i>) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних)
М 5.4.1 Подршка коришћењу различитих извора финансирања приоритетних подручја интервенције стратегије урбаног подручја
М 5.4.2 Примена инструмената Кохезионе политике ЕУ и др. - територијално интегрисаног инвестирања (<i>ITI – Integrated Territorial Investment</i>), одрживог урбаног развоја (<i>SUD – Sustainable Urban Development</i>), локалног развоја којим управља ЈЛС (<i>CLLD – Community Led Local Development</i>)
СЦ 5.5 Јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја
М 5.5.1 Развој и примена модела дигиталног описмењавања намењена специфичним групама за унапређење коришћења информационих система за потребе управљања развојем
М 5.5.2 Развој информационих и комуникационих система за потребе управљања развојем територије (мониторинг и евалуација спровођења стратегије урбаног подручја)
М 5.5.3 Успостављање регистара (регистри/евиденција јавне својине и јавних добара, браунфилд локација, недовољно искоришћених локација и објеката, мапирање нелегалне изградње, мониторинг саобраћаја, водопривредне инфраструктуре, управљања ризицима и др.)
М 5.5.4 Отварање података од јавног интереса од значаја за локалне заједнице у складу са стандардима отворене управе

⁶⁸ Службени гласник РС - Међународни уговори, број 8/2018-1

8 ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

8.1 СТРАТЕШКИ ПРИСТУП И ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА

Централне зоне градова и урбана подручја с различитим степеном урбанизације, у мрежи сеоских насеља и подручја екстензивне пољопривредне производње и природних предела, захтевају појачане капацитете за спровођење политика развоја. Свеобухватни контекст, који је оквир за овај услов, може се рашчланити на неколико кључних аспеката. Прво, различити локални контексти и услови изразито отежавају формулисање јединственог приступа за креирање политика у овим урбаним подручјима⁶⁹. Ова подручја поседују јединствени територијални капитал, па то захтева различите стратегије за конципирање потенцијалних праваца одрживог и интегралног урбаног и територијалног развоја.

Друго, ова подручја су претежно под утицајем националних, па чак и наднационалних политика које су првенствено секторски организоване. И разумевање њихове социо-економске и просторне динамике и прилагођене политике често су ограничени на њихове главне предности или само секторска питања: субвенције за иницијативе индустријског реструктурисања, подстицање инвестиција, очување природних ресурса и културног наслеђа и др⁷⁰. Дугорочно, овакав приступ може неговати постојеће стање и ометати флексибилност у спровођењу иновативних политика.

На крају, покрет који се залаже за већу осетљивост према овом разноликом спектру урбаних подручја појавио се у последњих неколико деценија и подстакао је истраживања усмерена на регионе који заостају у развоју и процесе просторне маргинализације. Резултат је неколико покушаја да се формулишу препоруке за алтернативне политике. Ова промена је довела до појачаног нагласка на просторној комплексности и примени приступа прилагођеног усмеравању националних и међународних (нпр. ЕУ) ресурса ка различитим карактеристикама сваког места.

Као одговор на критике занемаривања просторног аспекта унутар територијалних политика појавила се нова оријентација. Приступ заснован на месту (енг. *place-based approach*) подржава развој специфичних локација, прилагођавајући интервенције и инвестиције јединственим просторним контекстима с намером да се ослободи њихов недовољно искоришћени потенцијал. Овај приступ је убрзао значајну транзицију ка стратешки оријентисаном ставу, с додатним нагласком на партиципативним процесима и екстензивном ангажовању различитих актера. Приступ је заснован на јасном разумевању различитих контекста, њихових рањивости или њиховим јединственим сложеностима, и подразумева свеобухватнију стратешку

⁶⁹ Занимљиво је да велики градови имају тенденцију да прикупљају прилике и изазове који су блискији међусобно него са окружењем. То се огледа у сличностима између међународно пропагираних урбаних политика и ширења најбољих пракси кроз академске и политичке мреже. За разлику од тога, низ природних, географских, социо-културних и економских околности, уз функционалне односе и локалне административне компетенције, осликавају урбана подручја с ниским степеном урбанизације као калеидоскоп карактеристичних места и ситуација

⁷⁰ Иако су ово неопходни стубови подршке, овај оперативни оквир не пружа доследне визије способне да се суоче са савременим изазовима и супротставе преовлађујућим трендовима неразвијености који су утицали на Европу током последњих деценија. Штавише, секторска расподела средстава обично се одвија кроз успостављене механизме субвенција, које могу подстаћи реципрочну динамику за изборну подршку актуелних локалних елита.

оријентацију у обликовању политика развоја. У том смислу, важне су две димензије: значај географског контекста и кључна улога знања актера у креирању просторних иницијатива.

Прво, планирање урбаних подручја захтева темељно разумевање локалних карактеристика и прилагођавање стратегија локалним ресурсима и капацитетима. Ово подразумева сагледавање одговарајуће територије, са одговарајућим просторним обухватом, за стварање критичне масе и делотворну мобилизацију ресурса на кохерентан начин.

Друго, знање актера је кључно у обликовању структуре и спровођењу територијалних политика. С обзиром на то да ниједан ниво управљања не поседује сва неопходна знања за делотворно деловање, међудејство између различитих административних субјеката и актера постаје најважније. Знање се размењује у бројним дијалогским просторима локалних заједница, и то знање, укоренењено у свакодневним активностима, представља непроцењив ресурс.

Ове димензије проналазе свој пут за делотворно изражавање кроз стратешки приступ, који служи као оперативни оквир за боље коришћење потенцијала урбаних подручја усвајањем начина размишљања „оријентисаног на изазове“. Овај приступ укључује формулисање трансформативних процеса у оквиру јавног деловања, заједно с дефинисањем релевантних социо-просторних циљева који се могу постићи у ограниченом временском оквиру, а све засновано на друштвеном договору и активностима које обједињују настојања и ресурсе заинтересованих страна.

Овај приступ мора бити сам по себи прагматичан. Стратегија не може решити сва развојна питања одједном, и иако је од кључне важности да се стратешки решавају одабрани проблеми, она такође треба да тежи стварању делотворног окружења за учење и полигона за дотеривање и процену визије и циљева. Прихватање стратегије подразумева надгледање процеса доношења одлука и оперативног процеса, у коме опипљиве акције и пројекти проистичу из заједничке просторне визије урбаног подручја. Овај процес настаје кроз интеракцију и различитих актера.

Са ослонцем на наведени приступ, у наставку су дати графички прикази:

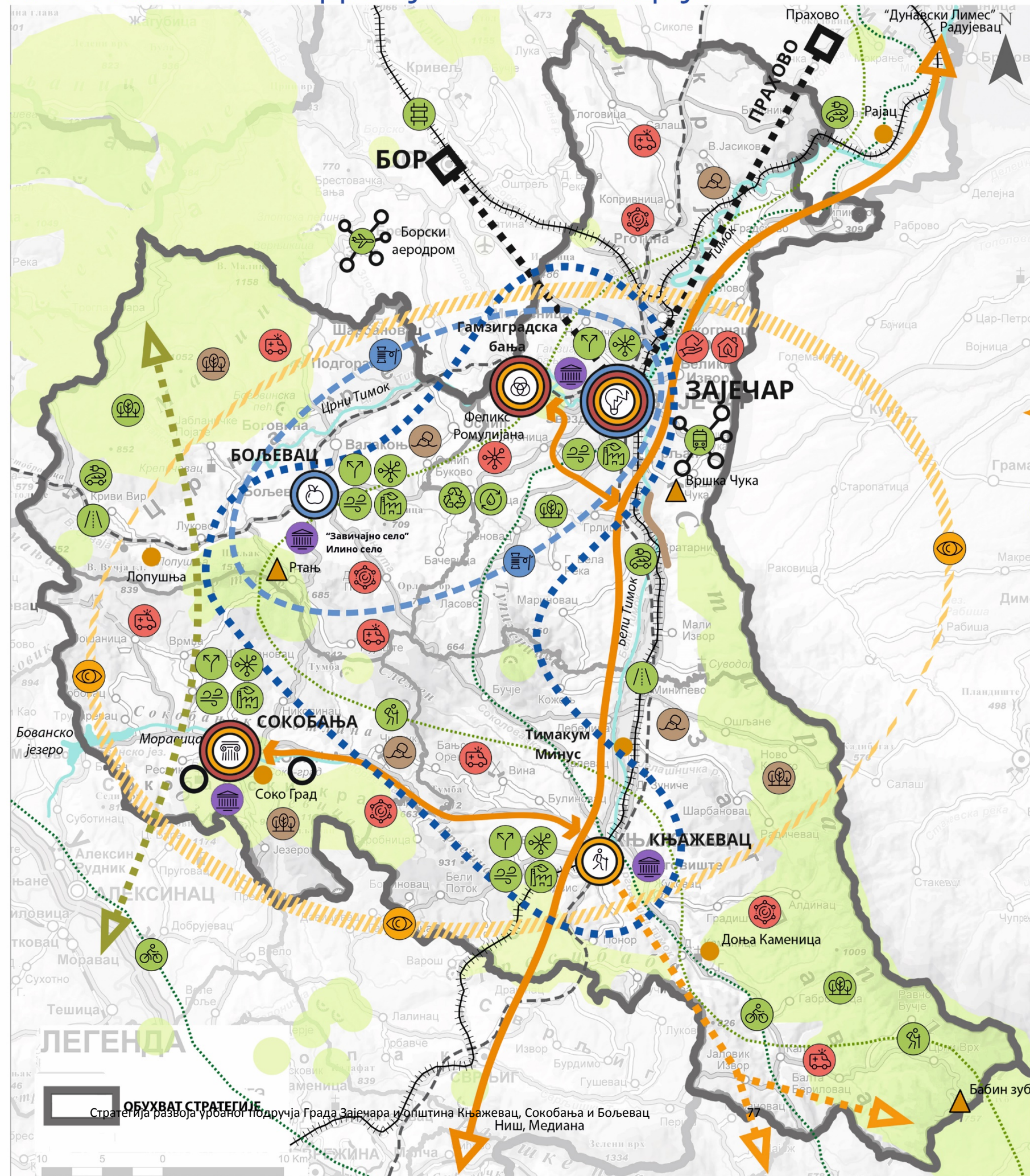
- приоритетних подручја интервенције (генератори развоја, подручја интервенције, развојне руте и чворишта, зоне заштите и развоја, развојни пунктови и мреже) и
- стратешких пројеката (према тематским циљевима),

до којих се дошло кроз партиципативни процес израде територијалне стратегије.

8.2 ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ

СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ЗАЈЕЧАР И ОПШТИНА КЊАЖЕВАЦ, СОКОБАЊА И БОЉЕВАЦ

ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

ГЕНЕРАТОРИ РАЗВОЈА

ЗАЈЕЧАР - центар паметне специјализације: креативне индустрије, центар иновативног економског развоја (веза са Бором о Праховом); центар развоја културног идентитета, научно-истраживачки и образовни центар (оснивање факултета: медицински, технички, економски, ДИФ)

СОКОБАЊА - центар одрживог и здравственог туризма, центар културног туризма

БОЉЕВАЦ - центар паметне специјализације: храна за будућност, производња базирана на чистој води и животној средини

КЊАЖЕВАЦ - центар одрживог туризма Старе планине (веза са Пиротом)

ГАМЗИГРАДСКА БАЊА - центар здравствене рехабилитације и културног туризма (Феликс Ромулијана)

ПРИОРИТЕТНА ПОДРУЧЈА

- Зона паметне специјализације:** креативне индустрије - музичка, филмска индустрија (Зајечар); храна за будућност и лековито биље (Ртањ)
- Туристичка оса:** Дунав (Дунавски Лимес) – Зајечар (Белгијска пруга – Вршка Чука – Рајац, Магуре, Зајечарски бастиони, Гургусовачка кула) – Феликс Ромулијана - Тимакум минус - Сокоград - Ниш
- Зона јединствене туристичке понуде:** повезивање туристичких капацитета; брендирање и заштита производа; снабдевања школа и болница домаћом храном; локације за снимање филмова
- Зона одрживе туристичке понуде:** Сокобања - Ртањ - Малиник
- Зона паметне специјализације:** машине и производни процеси будућности - металски сектор (пословна зона) "Бољевац – Зајечар – Књажевац"
- Зона одрживе туристичке понуде Старе планине** - Књажевац - Бабин зуб – веза са Пиротом
- Зона повезивања Зајчара са Бором и Праховом**

ЗОНЕ ЗАШТИТЕ И РАЗВОЈА

- зелена инфраструктура: зоне и појединачне локације
- плава инфраструктура
- решавање бујичних вода (Зајечар и Вражогрнач)
- подручја угрожена сечом шума
- подручја угрожена дивљим депонијама (рурална подручја)

РАЗВОЈНЕ РУТЕ И ЧВОРИШТА

- државни пут IБ реда
- регионална железница
- пешачки коридори E4
- бициклистичка рута EURO VELO 13

РАЗВОЈНЕ МРЕЖЕ

- Знаменита места и НКД од великог / изузетног значаја
- Пошумљавање и озелењавање урбаног подручја и седишта ЈЛС
- Интеграција различитих видова путног саобраћаја и јединствена превозна карта
- Измештање транзитног саобраћаја изван урбаних центара и железничке пруге у Зајечару
- Инфраструктура за електрична возила
- Регионално водоснабдевање и управљање отпадним водама
- Регионални система за управљање отпадом
- Топлана на еколошки прихватљива горива
- Гасификација (Зајечар, Књажевац, Сокобања, Бољевац)
- Обнова недовољно искоришћених објеката у руралним подручјима и пренамена у мултифункционалне центре и друге јавне намене (здравствена и социјална заштита, култура, образовање)
- Мрежа мобилне здравствене заштите у руралним подручјима
- Научно - истраживачка станица Феликс Ромулијана
- Центар за обуку и преквалификацију
- Регионална сигурна кућа и геронтолошки центар за цело урбано подручје
- Регионално саветовалиште за превенцију насиља и друге облике девијантног понашања и промоцију друштвено-корисног и волонтерског рада
- Мала школа омладинске политике

ЛЕГЕНДА

ОБУХВАТ СТРАТЕГИЈЕ
Стратегија развоја урбаног подручја Града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац
Ниш, Медиана

подручја угрожена
непланском изградњом

Мултиmodalни чвор:
Борски аеродром

Интер-modalни чвор:
железница - пут IБ реда

8.3 СПИСАК СТРАТЕШКИХ ПРОЈЕКТА

8.3.1 Идентитет урбаног подручја

1. Повезивање културно - историјског наслеђа у урбаном подручју (Хамам, Ромулијана, Тимакум минус, Сокоград, Магуре, Зајечарски бастиони, Гургусовачка кула)
2. Формирање мреже музејских простора - Народни музеј Зајечар, Завичајни музеј Књажевац, Музеј кристала, Музеј порцелана, Музеј Тимочке буне, Музеј рока (Омладински центар), Музеј пива - Зајечарска пивара, Архео етно парк "Равна", "Завичајно село" музејски простор у аутентичним кућама (Илино село, Бољевац)
3. Трансформација Белгијске пруге у бициклически коридор
4. Санација суб-стандардних насеља (Гај, Боговина, Луково и Аврамица)
5. Креирање туристичких производа у складу са потребама модерних туриста и промоција на домаћем и међународном тржишту (мрежа бициклических и пешачких стаза; градња нових туристичких атракција попут Скај вок, гондоле, видиковци, музеј рока и слично; тематске туре итд)
6. Очување и валоризација нематеријалног културног наслеђа

8.3.2 Зелена и енергетска транзиција и урбана мобилност

1. Изградња и реконструкција градских топлана ради преласка на еколошке енергенте (ЦНГ и пелет)
2. Гасификација (Зајечар, Књажевац, Сокобања, Бољевац)
3. Успостављање регионалног система за управљање отпадом
4. Регионално водоснабдевање и управљање отпадним водама
5. Пошумљавање и озелењавање урбаног подручја (укључујући и седишта ЈЛС)
6. Измештање железничке пруге у Зајечару
7. Интеграција различитих видова путног саобраћаја и увођење јединствене превозне карте
8. Измештање транзитног саобраћаја изван урбаних центара (Зајечар, Књажевац, Бољевац, Сокобања)
9. Развој инфраструктуре за електрична возила
10. Регионални азил за псе

8.3.3 Иновативна и паметна економија

1. Успостављање зоне паметне специјализације Храна за будућност – повезивање производње, прераде и складиштења, брендирање лековитог биља и остало,
2. Успостављање зоне паметне специјализације за металски сектор (пословна зона "Бољевац – Зајечар – Књажевац")
3. Успостављање зоне паметне специјализације за креативне индустрије - музичка, филмска индустрија и друго
4. Оснивање регионалног гарантног фонда за бизнис сектор
5. Оснивање Регионалне туристичке организације (центар за промоцију традиционалне културе и туризма)
6. Формирање мреже иновативних центара у урбаним центрима
7. Успостављање инфраструктуре за подршку предузетништву (нпр: Старт-ап центра прехранбене индустрије у Књажевцу, Инвоационог центра у Зајечару и слично)

8.3.4 Друштвено благостање

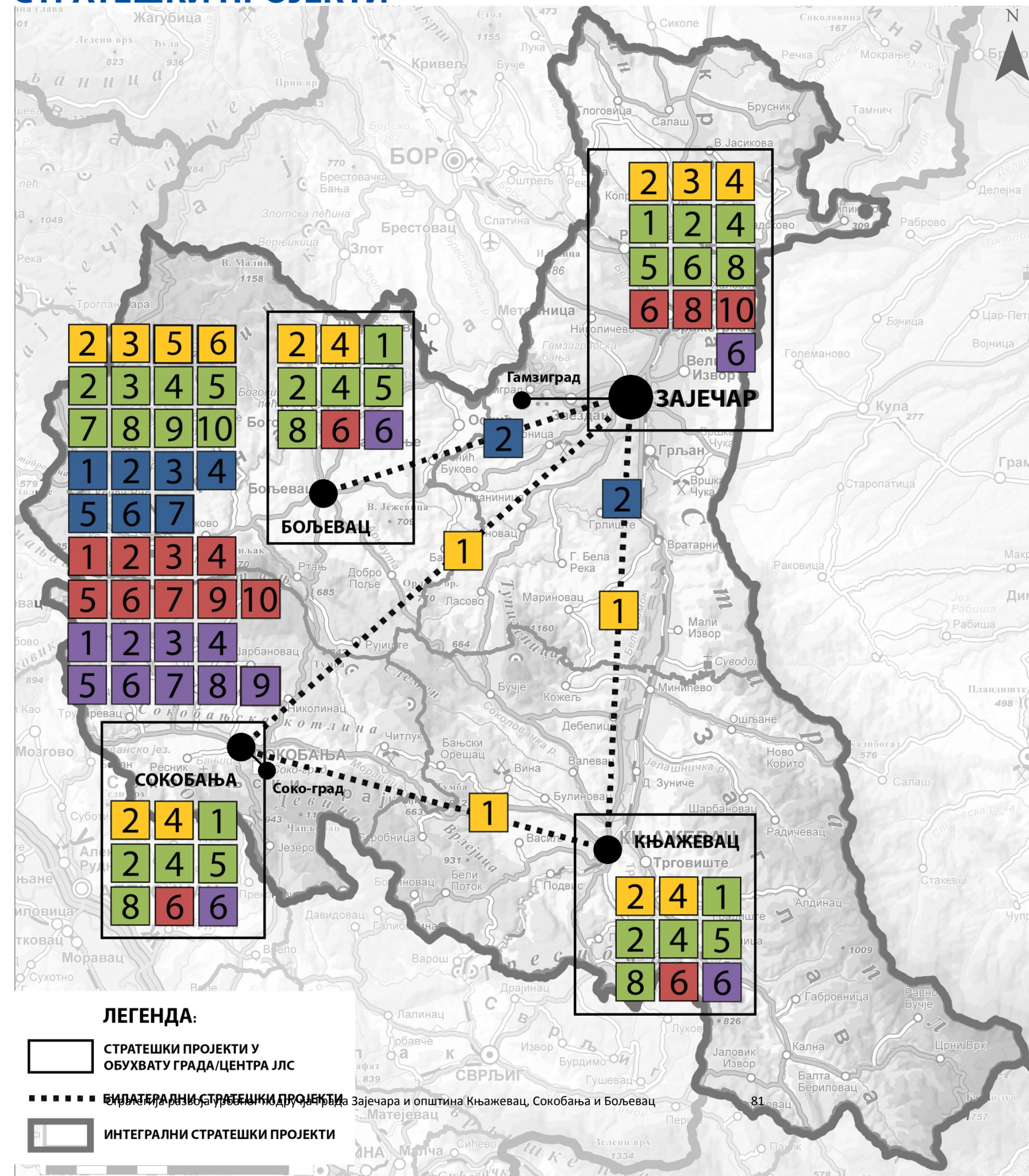
1. Подстицај социјалном предузетништву и социјалним иновацијама (тешко запошљиве категорије, лица са интелектуалним сметњама и остали)
2. Формирање Регионалне сигурне куће
3. Формирање Геронтолошког центра
4. Регионално саветовалиште за превенцију насиља и друге облике девијантног понашања и промоцију друштвено-корисног и волонтерског рада
5. Успостављање система мобилне здравствене заштите у руралним подручјима
6. Обнова недовољно искоришћених објеката у руралним подручјима и њихова пренамена у мултифункционалне центре и друге јавне намене (здравствена и социјална заштита, култура, образовање)
7. Формирање Центра за обуку и преквалификацију
8. Формирање Научно - истраживачке станице Феликс Ромулијана
9. Подстицај социјалном предузетништву и социјалним иновацијама (тешко запошљиве категорије, лица са интелектуалним сметњама и остали)
10. Стварање подстицајног окружења за иницијативе и активности и волонтаризма младих креирањем Омладинског центра (Музеј рока), осмишљавање и организовање понуде програма и садржаја и заједнички дигитални портал

8.3.5 Управљање урбаним/територијалним развојем

1. Унапређење капацитета за управљање интегралним територијалним инвестицијама, укључујући формирање јединице за координацију пројеката
2. Јачање постојећих и стварање нових ЛАГ-ова
3. Креирање интегралних пројеката и обука о примени различитих извора финансирања
4. Дигитално описмењавање становништва
5. Подстицање примене јавно - приватно – цивилног партнерства
6. Успостављање платформе за партиципацију грађана, приватног и цивилног сектора у доношењу значајних одлука и јачање јавног дијалога
7. Пројекат развоја регионалног ГИС-а (историјски локалитети, смештајни капацитети, дивље депоније...)
8. Мала школа омладинске политике
9. Јачање капацитета за зелену транзицију, енергетску ефикасност, циркуларну економију, одрживу мобилност и др.

8.4 СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ – ГРАФИЧКИ ПРИКАЗ

СТРАТЕШКИ ПРОЈЕКТИ

ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

- 1** Повезивање културно - историјског наслеђа у урбаном подручју (Хамам, Ромулијана, Тимакум минус, Сокоград, Магуре, Зајечарски бастиони, Гургусовачка кула)
- 2** Формирање мреже музејских простора - Народни музеј Зајечар, Завичајни музеј Књажевац, Музеј кристала, Музеј порцелана, Музеј Тимочке буне, Музеј рока (Омладински центар), Музеј пива - Зајечарска пивара, Архео етно парк "Равна", "Завичајно село" музејски простор у аутентичним кућама (Илино село, Бољевац)
- 3** Трансформација Белгијске пруге у бициклички коридор
- 4** Санација суб-стандардних насеља (Гај, Боговина, Луково и Аврамица)
- 5** Креирање туристичких производа у складу са потребама модерних туриста и промоција на домаћем и међународном тржишту (мрежа бицикличких и пешачких стаза; градња нових туристичких атракција попут Скај вок, гондоле, видиковци, музеј рока и слично; тематске туре итд)
- 6** Очување и валоризација нематеријалног културног наслеђа

ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНЗИЦИЈА И УРБАНА МОБИЛНОСТ

- 1** Изградња и реконструкција градских топлана ради преласка на еколошке енергенте (ЦНГ и пелет)
- 2** Гасификација (Зајечар, Књажевац, Сокобања, Бољевац)
- 3** Успостављање регионалног система за управљање отпадом
- 4** Регионално водоснабдевање и управљање отпадним водама
- 5** Пошумљавање и озелењавање урбаног подручја (укључујући и седишта ЈЛС)
- 6** Измештање железничке пруге у Зајечару
- 7** Интеграција различитих видова путног саобраћаја и увођење јединствене превозне карте
- 8** Измештање транзитног саобраћаја изван урбаних центара (Зајечар, Књажевац, Бољевац, Сокобања)
- 9** Развој инфраструктуре за електрична возила
- 10** Регионални азил за псе

ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА

- 1** Успостављање зоне паметне специјализације Храна за будућност – повезивање производње, прераде и складиштења, брендирање лековитог биља и остало
- 2** Успостављање зоне паметне специјализације за металски сектор (пословна зона) "Бољевац – Зајечар – Књажевац"
- 3** Успостављање зоне паметне специјализације за креативне индустрије - музичка, филмска индустрија и друго
- 4** Оснивање регионалног гарантног фонда за бизнис сектор
- 5** Оснивање Регионалне туристичке организације (центар за промоцију традиционалне културе и туризма)
- 6** Формирање мреже иновативних центара у урбаним центрима
- 7** Успостављање инфраструктуре за подршку предузетништву (нпр: Старт-ап центра прехрамбене индустрије у Књажевцу, Инвоационог центра у Зајечару и слично)

ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ

- 1** Подстицај социјалном предузетништву и социјалним иновацијама (тешко запошљиве категорије, лица са интелектуалним сметњама и остали)
- 2** Формирање Регионалне сигурне куће
- 3** Формирање Геронтолошког центра
- 4** Регионално саветовалиште за превенцију насиља и друге облике девијантног понашања и промоцију друштвено-корисног и волонтерског рада
- 5** Успостављање система мобилне здравствене заштите у руралним подручјима
- 6** Обнова недовољно искоришћених објеката у руралним подручјима и њихова пренамена у мултифункционалне центре и друге јавне намене (здравствена и социјална заштита, култура, образовање)
- 7** Формирање Центра за обуку и преквалификацију
- 8** Формирање Научно - истраживачке станице Феликс Ромулијана
- 9** Подстицај социјалном предузетништву и социјалним иновацијама (тешко запошљиве категорије, лица са интелектуалним сметњама и остали)
- 10** Стварање подстицајног окружења за иницијативе и активности и волонтаризма младих креирањем Омладинског центра (Музеј рока), осмишљавање и организовање понуде програма и садржаја и заједнички дигитални портал

УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ

- 1** Унапређење капацитета за управљање интегралним територијалним инвестицијама, укључујући формирање јединице за координацију пројеката
- 2** Јачање постојећих и стварање нових ЛАГ-ова
- 3** Креирање интегралних пројеката и обука о примени различитих извора финансирања
- 4** Дигитално описмењавање становништва
- 5** Подстицање примене јавно - приватно – цивилног партнерства
- 6** Успостављање платформе за партиципацију грађана, приватног и цивилног сектора у доношењу значајних одлука и јачање јавног дијалога
- 7** Пројекат развоја регионалног ГИС-а (историјски локалитети, смештајни капацитети, дивље депоније...)
- 8** Мала школа омладинске политике
- 9** Јачање капацитета за зелену транзицију, енергетску ефикасност, циркуларну економију, одрживу мобилност и др.

9 ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА

Урбани и територијални развој захтева значајне финансијске ресурсе за реализацију пројеката. Тренутно расположиви финансијски извори у ЈЛС у Републици Србији (РС) су довољни само за покривање мањих пројеката. Ситуација по питању могућности развијања дугорочних инвестиционих пројеката (Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године) се полако мења, о чему сведоче подаци у наредном тексту.

На основу закључених билатералних и мултилатералних међународних оквирних споразума о развојној сарадњи и споразума о спровођењу различитих инструмената и програма који се финансирају из средстава међународне развојне помоћи, ЈЛС у РС су на располагању средства из различитих националних и међународних фондова којима се финансира спровођење стратешких реформи у процесу приступања ЕУ и њихов друштвено-економски развој.

Домаћи извори финансирања су: фондови, агенције, пословне банке, пројекти, програми различитих министарстава, буџети ЈЛС, сопствена средства носилаца активности (компаније), средства заинтересованих домаћих инвеститора, и кредити инвестиционих и комерцијалних банака на подручју РС.

Посебно се указује на могућности коришћења средстава из следећих извора:

- Програми и подстицајна средства министарстава РС (Министарство финансија⁷¹; Министарство привреде⁷²; Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде⁷³; Министарство заштите животне средине⁷⁴; Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре⁷⁵; Министарство рударства и енергетике⁷⁶; Министарство унутрашње и спољне трговине⁷⁷; Министарство правде⁷⁸; Министарство државне управе и локалне самоуправе⁷⁹; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог⁸⁰; Министарство за европске интеграције⁸¹; Министарство просвете⁸²; Министарство здравља⁸³; Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања⁸⁴; Министарство за бригу о породици и демографију⁸⁵; Министарство спорта⁸⁶; Министарство културе⁸⁷; Министарство за бригу о селу⁸⁸; Министарство науке,

⁷¹ <https://www.mfin.gov.rs/>

⁷² <https://privreda.gov.rs/>

⁷³ <http://www.minpolj.gov.rs/>

⁷⁴ <https://www.ekologija.gov.rs/>

⁷⁵ <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti>

⁷⁶ <https://www.mre.gov.rs/>

⁷⁷ <https://must.gov.rs/>

⁷⁸ <https://www.mpravde.gov.rs/>

⁷⁹ <https://mduls.gov.rs/category/projekti-i-programi/>

⁸⁰ <https://www.minljmpdd.gov.rs/>

⁸¹ <https://www.mei.gov.rs/>

⁸² <https://prosveta.gov.rs/>

⁸³ <https://www.zdravlje.gov.rs/>

⁸⁴ <https://www.minrzs.gov.rs/sr>

⁸⁵ <https://minbpd.gov.rs/>

⁸⁶ <https://www.mos.gov.rs/>

⁸⁷ <https://www.kultura.gov.rs/>

⁸⁸ <https://www.mbs.gov.rs/>

технолошког развоја и иновација⁸⁹; Министарство туризма и омладине⁹⁰; Министарство информисања и телекомуникација⁹¹; Министарство за јавна улагања⁹²; Кабинет министра без портфеља задуженог за унапређење развоја недовољно развијених општина⁹³; Кабинет министра без портфеља задуженог за координацију активности и мера у области односа Републике Србије са дијаспором⁹⁴; Кабинет министра без портфеља задуженог за равномерни регионални развој⁹⁵), њихових органа и агенција (Управа царина; Управа за слободне зоне; Републичка дирекција за воде; Управа за шуме; Управа за аграрна плаћања; Управа за пољопривредно земљиште; Национална академија за јавну управу; Развојна агенција Србије⁹⁶; Агенција за управљање лукама⁹⁷) и фондова (Фонд за развој Републике Србије⁹⁸; Фонд за иновациону делатност⁹⁹; Фонд за науку Републике Србије¹⁰⁰;

- Локални буџет, као и кредити пословних банака (Erste Bank A.D.¹⁰¹; UniCredit banka¹⁰²; Banca Intesa¹⁰³; NLB Komercijalna banka¹⁰⁴; Банка Поштанска штедионица¹⁰⁵; ProCredit banka¹⁰⁶) које делују на територији РС.

Страни извори финансирања су: фондови и програми ЕУ, кредитне линије (кредитне линије страних влада и кредитне линије међународних финансијских институција), развојни и други фондови земаља ван ЕУ, пројекти и средства заинтересованих страних инвеститора. Међународна развојна помоћ РС обухвата подршку билатералних и мултилатералних развојних партнера, укључујући и финансијску подршку међународних финансијских институција, а обезбеђује се или у виду бесповратних средстава или као концесионални зајмови, који се одобравају под значајно бољим условима од тржишних.

У наредном периоду посебно треба обратити пажњу на могућности мобилисања средстава из следећих међународних фондова и програма:

- ИПА - Инструмент за претприступну помоћ¹⁰⁷ (2021-2027; 2014-2020; 2007-2013), Програми европске територијалне сарадње у Републици Србији 2021-2027¹⁰⁸,

⁸⁹ <https://nitra.gov.rs/>

⁹⁰ <https://www.mto.gov.rs/>

⁹¹ <https://mit.gov.rs/>

⁹² <https://www.obnova.gov.rs/>

⁹³ <https://rnro.gov.rs/javni-konkursi/>

⁹⁴ <https://www.mbpdijaspora.gov.rs/>

⁹⁵ <https://rrrz.gov.rs/extfile/sr/472/%D0%88avni%20poziv.pdf>

⁹⁶ <https://ras.gov.rs/>

⁹⁷ <https://www.aul.gov.rs/>

⁹⁸ <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir>

⁹⁹ <http://www.inovacionifond.rs/cir/>

¹⁰⁰ <https://fondzanauku.gov.rs/>

¹⁰¹ <https://www.erstebank.rs/sr/Pravna-lica>

¹⁰² <https://www.unicreditbank.rs/rs/pi.html>

¹⁰³ <https://www.bancaintesa.rs/>

¹⁰⁴ <https://www.nlbkb.rs/>

¹⁰⁵ <https://www.posted.co.rs/>

¹⁰⁶ <https://www.procreditbank.rs/>

¹⁰⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/instrument-za-pretpristupnu-pomoc-2021-2027/>

¹⁰⁸

https://www.mei.gov.rs/upload/documents/publikacije/Brosure%20nove/22/Programi_evropske_teritorijalne_saradnje_u_RS_2021-2027.pdf

Инвестициони оквир за Западни Балкан¹⁰⁹ (Western Balkans Investment Framework - WBIF), ИПАРД III¹¹⁰, Вишекорисничка ИПА¹¹¹;

- Програми ЕУ¹¹² (Дигитална Европа¹¹³, ХОРИЗОНТ Европа, Програм за конкурентност МСП – COSME, Програм за запошљавање и социјалне иновације, ЕРАЗМУС, Креативна Европа, Европа за грађане и грађанке, Европски здравствени програм III, ФИСКАЛИС 2020, ЦАРИНА 2020, Механизам цивилне заштите ЕУ, Инструмент за повезивање Европе, Права, једнакост и грађанство, Европски инструмент за демократију и људска права);
- Кохезиона политика и остали фондови ЕУ¹¹⁴ (Нова кохезиона политика 2021-2027, MADAD, Фонд солидарности ЕУ, Регионални стамбени програм) и Зелена агенда за Западни Балкан¹¹⁵;
- Међународни финансијски инструменти-банке¹¹⁶ (Банка за развој Савета Европе - СЕВ, Европска инвестициона банка - ЕИБ, Европска банка за обнову и развој - ЕБРД, Светска банка - WB¹¹⁷, Немачка развојна банка - КfW);
- Билатерална и мултилатерална сарадња, донаторски програми (Тим Уједињених нација у Србији¹¹⁸, Немачка агенција за техничку сарадњу - GIZ¹¹⁹, Француска развојна агенција¹²⁰, Јапан, Данска, Норвешка, Холандија, Шведска, Кина, Аустрија, Француска, Грчка, Индија, Кореја, Пољска, Сингапур, Словенија, Турска, Немачка, Сједињене Америчке Државе, Словачка, Уједињено Краљевство, Швајцарска и др.).

Доступни подаци о изворима финансирања су прикупљани претраживањима више извора: буџета РС, средњорочних планова органа, података на интернет страницама органа РС, интернет страницама програма и пројеката и доступним подацима на интернет страницама банака. Подаци о износу средстава финансирања нису јавно доступни за све изворе.

У наредној табели су приказани расположиви извори финансирања урбаног развоја чији је детаљан преглед дат у Анексу 4.

¹⁰⁹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/investicioni-okvir-za-zapadni-balkan-western-balkans-investment-framework-wbif/>

¹¹⁰ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/ipard-iii/>

¹¹¹ <https://www.mei.gov.rs/src/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/visekorisnicka-ipa/>

¹¹² <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/programi-unije/>

¹¹³ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>

¹¹⁴ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/koheziona-politika/>

¹¹⁵ <https://balkangreenenergynews.com/rs/usvojeni-akcioni-plan-za-zelenu-agendu-za-zapadni-balkan-donosi-devet-milijardi-evra-grantova-rok-za-uskladjivanje-s-eu-ets-om-2024-godine/>

¹¹⁶ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/bilateralni-i-multilateralni-partneri/po-medjunarodnim-organizacijama/>

¹¹⁷ <https://www.worldbank.org/en/country/serbia/brief/green-livable-resilient-cities-in-serbia-program>

¹¹⁸ <https://serbia.un.org/sr/about/about-the-un>

¹¹⁹ <https://nemackasaradnja.rs/giz/>

¹²⁰ <https://rs.ambafrance.org/AFD-4148>

Табела 2: *Извори финансирања (стање јул 2023. године)*

НАЦИОНАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ИЗВОРИ	НАЦИОНАЛНИ И РЕГИОНАЛНИ ИЗВОРИ			
	Министарство финансија; Министарство привреде; Министарство пољопривреде, шумарства и водопривреде, Министарство заштите животне средине; Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре; Министарство рударства и енергетике; Министарство унутрашње и спољне трговине; Министарство правде; Министарство државне управе и локалне самоуправе; Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог; Министарство за европске интеграције; Министарство просвете; Министарство здравља; Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања; Министарство за бригу о породици и демографију; Министарство спорта; Министарство културе; Министарство за бригу о селу; Министарство науке, технолошког развоја и иновација; Министарство туризма и омладине; Министарство информисања и телекомуникација; Министарство за јавна улагања; Кабинет министра без портфеља задуженог за унапређење развоја недовољно развијених општина; Кабинет министра без портфеља задуженог за координацију активности и мера у области односа Републике Србије са дијаспором; Кабинет министра без портфеља задуженог за равномерни регионални развој Управа царина; Управа за слободне зоне; Републичка дирекција за воде; Управа за шуме; Управа за аграрна плаћања; Управа за пољопривредно земљиште; Национална академија за јавну управу; Развојна агенција Србије; Агенција за управљање лукама) и фондова (Фонд за развој републике Србије; Фонд за иновациону делатност; Фонд за науку Републике Србије			
	БАНКЕ			
	Erste Bank A.D.; UniCredit banka; Banca Intesa; NLB Komercijalna banka; Банка Поштанска штедионица; ProCredit banka			
МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ	ФОНДОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ			
	ИПА–Инструмент претприступну помоћ	за	Програми ЕУ	Кохезиона политика и остали фондови ЕУ
	ИПА 2021-2027		Дигитална Европа	Нова кохезиона политика
	ИПА 2014-2020		ХОРИЗОНТ Европа	2021-2027
	ИПА 2007-2013)		Програм за конкурентност	MADAD
	Програми европске		МСП – COSME	Фонд солидарности ЕУ
	територијалне сарадње у		Програм за запошљавање и	Регионални стамбени програм
	Републици Србији 2021-2027		социјалне иновације	Зелена агенда за Западни
	Инвестициони оквир за		ЕРАЗМУС	Балкан
	Западни Балкан		Креативна Европа	
ИПАРД III		Европа за грађане и грађанке		
Вишекорисничка ИПА		Европски здравствени програм III		
		ФИСКАЛИС 2020		
		ЦАРИНА 2020		
		Механизам цивилне заштите ЕУ		
		Инструмент за повезивање Европе		
		Права, једнакост и грађанство		
		Европски инструмент за демократију и људска права		
МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ				
Банка за развој Савета Европе - СЕВ, Европска инвестициона банка - ЕИВ, Европска банка за обнову и развој - ЕБРД, Светска банка - WB, Немачка развојна банка – KfW				
БИЛАТЕРАЛНА И МУЛТИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА, ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ				
Тим Уједињених нација у Србији, Немачка агенција за техничку сарадњу - GIZ, Француска развојна агенција, Јапан, Данска, Норвешка, Холандија, Шведска, Кина, Аустрија, Француска, Грчка, Индија, Кореја, Пољска, Сингапур, Словенија, Турска, Немачка, Сједињене Америчке Државе, Словачка, Уједињено Краљевство, Швајцарска				

Области активности за успостављање и деловање механизма високог потенцијала за финансирање урбаног развоја на локалном нивоу управљања су:

- повећање расположивих финансија – подршком да прикупе средства за улагање у урбани развој билатералном сарадњом, привлачењем ЕУ и других донаторских фондова (*raising*);
- управљање – стварање услова који омогућавају приватне инвестиције у одрживи урбани развој – обликовањем тржишта, нпр. кроз пореске механизме, друге механизме за одређивање цена и/или подршку одрживим алтернативама (*steering*);
- мешање/комбиновање финансијских извора – привлачење приватног финансијског капитала користећи средства стимулација и подстицаја из јавних финансија за промену односа ризика – повраћаја улагања капитала, ЈПП и тзв. „инвестиционо возило” могу играти важну улогу у утврђивању доказа или услова за комерцијални повраћај (*blending*).

За област повећања средстава (*raising*) локални ниво управе може на више начина да подржи спровођење читаве скале финансијских инструмената високих потенцијала намењених за урбани развој и да употреби следеће:

- *Процена вредности непокретности* представља средство за финансирање великих развојних пројеката који подижу вредност непокретности. Ово повећање вредности може да се користи као извор прихода;
- *Цене, регулација и стандарди* – од посебног су значаја за секторе које карактеришу мање величине потребних инвестиционих средстава и где су избори потрошача кључни инвестициони покретачи, као што су дистрибуирана производња из обновљивих извора енергије, електро мобилност и зелена градња;
- *Међународно инвестиционо возило* – међународни финансијски инструменти такође имају значајан потенцијал за кретања у области одрживог урбаног развоја (*raising*), и имају потенцијал за мешање различитих извора у случају да домаћи извори имају ограничен капацитет;
- *Јавно-приватно партнерство* – посебно су важна јер ефективност ЈПП у великој мери зависи од одговарајуће идентификације ефеката, структурисаности и зрелости пројеката, уговорних аранжмана и управљачких капацитета.

Примери из досадашње праксе комбиновања извора финансирања дати су у следећој табели.

Табела 3: Примери из праксе комбиновања извора финансирања

Приоритетна подручја интервенције (Стратегија одрживог урбаног развоја РС до 2030)	Извори финансирања који се користе	
	Национални извори финансирања	Међународни извори финансирања
Привредне и комерцијалне зоне и браунфилд локације	Министарство привреде ИПА – конкурентност + Влада РС ЈПП Банке Дијаспора	Европска инвестициона банка Европска банка за обнову и развој KfW банка UN SDGs Швајцарска, Јапан ГИЗ ЕУ ПРО
Неконтролисано стихијско ширење урбаних насеља и деградација руралних подручја	МГСИ МДУЛСУ Министарство за јавна	Европска инвестициона банка UN SDGs

	улагања	
Угрожене урбане структуре, урбане матрице и централне урбане зоне	Министарство културе МГСИ ЈПП	Креативна Европа Европска инвестициона банка Светска банка WB Green fund KfW UN SDGs ГИЗ/АМБЕРО ЕУ ПРО
Делови урбаних насеља са проблемом унапређења друштвеног стандарда или решавањем социјалних проблема	РС Програм станова за снаге безбедности Министарство за јавна улагања	ИПА Европска банка за обнову и развој Банка Савета Европе СЕВ Регионални стамбени програм UN SDGs SWISS PRO UNOPS
Насеља и делови насеља изложени проблемима заштите животне средине и климатским променама	Министарство рударства и енергетике Министарство за јавна улагања	ИПА Европска банка за обнову и развој GIZ + KfW UN SDGs билатерна сарадња
Целине са НКД и градитељским наслеђем, важним реперима културно-историјског развоја урбаних насеља, групације урбаних насеља	Министарство културе Министарство туризма	World heritage foundation Креативна Европа ИПА прекогранична сарадња Транснационална сарадња INTERREG ADRION DANUBE UN SDGs ЕУ ПРО

10 МОНИТОРИНГ И ЕВАЛУАЦИЈА

Циљ овог поглавља јесте да пружи општи оквир показатеља за праћење (мониторинг) и процену (евалуацију) напретка спровођења територијалних стратегија ЕУ ПРО Плус програма. Праћење и процена су важни елементи у процесу имплементације територијалних стратегија и испуњавају низ важних функција:

- Ефикасност и делотворност стратегија: праћење генерише податке и знање за праћење напретка и даје основу за ревизије, и помаже у процени резултата мера садржаних у стратегијама.
- Транспарентност и одговорност: праћење показује да активности и резултати прате договорене циљеве и чини податке транспарентним свим актерима, укључујући локалне заједнице.
- Видљивост и капацитет: показивање постигнутог јача локалну мобилизацију и власништво; ангажовање на праћењу од стране локалних актера утиче на развој капацитета и учење.

Успешно праћење зависи од квалитета и прикладности коришћених показатеља. Приликом одабира показатеља треба имати на уму неке основне принципе. У идеалном случају, показатељи би требало да буду:

- релевантни - блиско повезани с циљевима стратегија;
- прихваћени - од стране запослених и релевантних актера;
- веродостојни - за оне који нису стручњаци, недвосмислени и лаки за тумачење;
- лаки - праћење је могуће уз мале трошкове и уз прихватљиво административно оптерећење; и
- необориви – у односу на манипулацију.

Доле наведени списак показатеља је конципиран у складу с пет тематских циљева дефинисаних у територијалним стратегијама ЕУ ПРО Плус (табела 8). Његова сврха је да делује као „мени“ за „власнике“ стратегије да изабере одговарајуће показатеље у зависности од њиховог избора циљева. Иако показатељи покривају широк спектар циљева, они не могу обухватити све локално специфичне контексте. Дакле, свако урбано подручје може да изабере додатне показатеље специфичне за стратегију који ће бити укључени у локалну стратегију.

Предложени показатељи засновани су на низу различитих међународних и домаћих извора. Колико је то могуће, показатељи се црпе из постојећих националних извора, као што су Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године (СОУРПС), Стратегија паметне специјализације Републике Србије 2020. до 2027. (СПСРС) и Стратегија нискоугљеничног развоја (СНУР). Међутим, највећи део показатеља узет је са списка такозваних заједничких показатеља учинка (РЦО) и резултата (РЦР) дефинисаних у контексту Кохезионе политике ЕУ 2021-27. Они су допуњени циљевима одрживог развоја УН (ЦОР).

Табела 4: Списак показатеља (индикатора) за праћење и процену напретка спровођења територијалних стратегија

Циљеви	Индикатори	Јединица мере	Извори
Тематски циљ 1			
С.Ц.1.1 Унапређен и уједначен квалитет уређености и приступачности урбаног подручја	- Стратегије интегралног територијалног развоја за које је примљена подршка	Број стратегија	RCO 75 RCO 76 СОУРРР
	- Интегрални пројекти територијалног развоја за које је примљена подршка	Број уговорених пројеката	RCO 114 RCR 52 СОУРРР
	- Новостворени или обновљени отворени јавни простори у урбаним подручјима	m ²	
	- Обновљено земљиште које се употребљава за зелене површине, социјално (приуштиво) становање, економске или друге сврхе	m ²	
СЦ 1.2 Подстицање заштите културног и градитељског наслеђа и промоција одрживе градње	- Укупна средства утрошена за заштиту, очување и конзервацију културног и градитељског наслеђа и вернакуларне архитектуре	Евро	ЦОР 11 СРКРС СОУРРР
СЦ 1.3 Подстицање развоја одрживог туризма и обједињене туристичке понуде	- Посетиоци културних и туристичких локација за које је примљена подршка	Број увећања посетилаца	RCR 77 СРТРС ППРС
СЦ 1.4 Подстицање интегралног и одрживог приступа у санацији нелегалне изградње и њено спречавање	- Санирана, обновљена и поново коришћена подстандардна или неформална насеља и јединице	ha/m ²	СОУРРР
СЦ 1.5 Јачање и унапређење управљања урбано-руралним везама	- Интегрални пројекти територијалног развоја за екосистемске услуге које рурална подручја пружају урбаним насељима	Број пројеката	RCO 76 СОУРРР СПРРРР
Тематски циљ 2			
СЦ 2.1 Унапређење енергетске ефикасности и смањење емисије гасова са ефектом стаклене баште	- Годишња потрошња примарне енергије (од чега: стамбени објекти, јавне зграде, предузећа, друго)	Смањење (MJ)	RCR 26 RCR 29 СНУРРР
	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште	Смањење t CO ₂	
СЦ 2.2 Подстицање коришћења обновљивих извора енергије	- Укупно произведена обновљива енергија (од чега: електрична енергија, топлотна енергија)	MWh	RCR 31 СНУРРР

СЦ 2.3 Развој паметних енергетских система, мрежа и складиштења	-Корисници повезани на паметне енергетске системе	Број корисника	RCR 33 СНУРРС
СЦ 2.4 Прилагођавање климатским променама и спречавања ризика од катастрофа и отпорности, јачање резилијентности на климатске промене, узимајући у обзир приступ заснован на екосистемима	- Зелена инфраструктура изграђена или побољшана за прилагођавање климатским променама	ha/m ²	RCO 26 ППИКУАП СНУРРС
	- Становништво које остварује користи од мера заштите од поплава	Број људи	
СЦ 2.5 Обезбеђење једнаког приступа санитацији и снабдевању водом и унапређење одрживог управљања водама	- Становништво повезано на побољшану јавну мрежу водоснабдевања	Број домаћинстава	RCR 41 RCR 35 RCR 42 RCO 25 ППРС
	- Становништво повезано барем на секундарну јавну мрежу за пречишћавање отпадних вода	Број домаћинстава	
	- Новоизграђена или учвршћена заштита од поплава на обали река и језера	Дужина у km/m	
СЦ 2.6 Унапређење управљања отпадом	- Сепаратно прикупљени отпад	t	RCR 103 RCR 47 СНУРРС
	- Рециклирани отпад	t	
СЦ 2.7. Јачање заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, и смањење свих облика загађења	- Зелена инфраструктура за коју је примљена подршка у циљу заштите биодиверзитета и очувања природних станишта	ha/m ²	RCO 36 RCO 37 RCO 38 RCO 39 RCR 50 RCR 95 ППИКУАП ППРС
	- Површина подручја мреже Натура 2000 обухваћена мерама заштите и обнове	ha/m ²	
	- Површина обновљеног земљишта за које је примљена подршка	ha/m ²	
	- Подручје обухваћено постављеним системима за праћење загађења ваздуха	ha/m ²	
	- Становништво које остварује корист од мера за квалитет ваздуха	Број људи	
	- Становништво које има приступ новој или побољшаној зеленој инфраструктури	Број људи	
СЦ 2.8 Подстицање одрживе мултимодалне урбане мобилности	- Годишњи број корисника новог или модернизованог јавног превоза - Годишњи број корисника нових или модернизованих трамвајских линија и линија (подземне) железнице - Годишњи број корисника инфраструктуре намењене	Увећање броја корисника	RCR 62 RCR 63 RCR 64 ППРС

	вожњи бициклом		
СЦ 2.9 Развој паметне, сигурне, одрживе и интермодалне саобраћајне мреже од међународног и националног значаја која је отпорна на климатске промене	- Годишњи број корисника новоизграђених, обновљених, побољшаних или модернизованих путева	Увећање броја корисника	RCR 55 RCR 58 RCR 59 RCR 60 СНУРРС ППРС
	- Годишњи број корисника новоизграђених, побољшаних, обновљених или модернизованих железница	Увећање броја корисника	
СЦ 2.10 Развој и јачање одрживе, паметне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности која је отпорна на климатске промене, укључујући бољи приступ саобраћајној мрежи од међународног и националног значаја и прекограничној мобилности	- Теретни железнички транспорт	t	
	- Теретни транспорт унутрашњим пловним путевима	T	
Тематски циљ 3			
СЦ 3.1 Развој и јачање истраживачких и иновационих капацитета и примена напредних технологија	- Предузећа која су примила подршку (од чега: микро-, мала, средња, велика)	Број предузећа	RCO 01 RCR (3)01 RCR 102 СНТРРС СРВИРС СИПРС
	- Створена радна места у ентитетима који су примили подршку	Број људи	
	- Створена радна места у подручју истраживања у ентитетима који су примили подршку	Број људи	
СЦ 3.2 Коришћење предности дигитализације за грађане, предузећа, истраживачке институције и органе јавне управе	- Корисници нових и побољшаних јавних дигиталних услуга, производа и процеса	Број корисника	RCR 11 RCR 12 RCR 13 СРИДИБ СНТРРС СРВИРС
	- Корисници нових и побољшаних дигиталних услуга, производа и процеса које су развила предузећа	Број корисника	
	- Предузећа која су постигла висок дигитални интензитет	Број предузећа	
СЦ 3.3 Јачање одрживог раста и конкурентности МСП-ова и отварање радних места	- Нова предузећа која преживљавају на тржишту	Број предузећа која преживљавају на тржишту 2 године након отварања	RCR 17 RCR 18 RCR 19 RCR 25 СПРМСППК СИПРС
	- МСП-ови који користе услуге инкубатора након стварања инкубатора	Број предузећа	
	- Предузећа са већим прометом	Број	

		предузећа	
	- МСП-ови са вишом додатом вредности по запосленом	Број предузећа	
СЦ 3.4. Развој компетенција за паметну специјализацију 4С, индустријску транзицију и предузетништво, у оквиру четвороструке спирале иновација (привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор - институционални учесници)	- Приправништва омогућена потпорама у МСП- овима - Особље МСП-ова које завршава оспособљавање за вештине за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво (према врсти вештине: техничка, управљачка, предузетничка, зелена, друга)	Број људи	RCR 97 RCR 98 СПСРС СОУРРС СНТРРС СРВИРС СИПРС
СЦ 3.5 Јачање дигиталне повезаности	- Стамбени објекти са претплатом на широкопојасни приступ мрежи врло високог капацитета	Број станова	RCR 53 RCR 54 СРИДИБ СНТРРС
	- Предузећа са претплатом на широкопојасни приступ мрежи врло високог капацитета	Број предузећа	
СЦ 3.6 Подстицање и промовисање прелаза на циркуларну и ресурсно ефикасну економију	- Отпад који се употребљава као сировина	Повећање (t)	RCR 48 СНУРРС СИПРС
СЦ 3.7 Подстицање и промовисање прелаза на економију са нултом нето стопом емисије угљеника	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште	Смањење t CO ₂	RCR 29 RCR 105 RCO 59 СНУРРС СИПРС
	- Процењене емисије гасова са ефектом стаклене баште по котловима и системима грејања пренамењеним из чврстих фосилних горива у гас	Смањење t CO ₂	
	- Инфраструктура за алтернативна горива (тачке за пуњење/напајање)	Број тачака	
	- Пошумљавање	ha/m ²	
Тематски циљ 4			
СЦ 4.1 Унапређење делотворности и инклузивности тржишта рада и приступа квалитетном запошљавању и достојанственом раду и подстицање социјалног предузетништва	- Површина нових или модернизованих објеката за услуге запошљавања	m ²	RCO 61 RCR 65 СЗРС
	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката за услуге запошљавања	Број корисника	
СЦ 4.2 Развој социјалне инфраструктуре и услуга и подстицање социјалне инклузије и социјалних иновација	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката социјалне заштите - Становништво обухваћено пројектима у оквиру интегрисаног деловања за социоекономску инклузију	Број корисника	RCR 74 RCO 113 СДРУС33

	маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају		
СЦ 4.3 Промовисање социјално-економске инклузије маргинализованих заједница, домаћинстава са ниским приходима и друштвених група у неповољном положају, укључујући особе са посебним потребама, путем интегрисаног деловања које обухвата становање и социјалне услуге	- Годишњи број корисника нових или модернизованих социјалних станова	Број домаћинстава	RCR 67 СОУРРС СДРУСЗЗ
СЦ 4.4 Побољшање једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама образовања	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката за бригу о деци - Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката образовања	Број корисника	RCR 70 RCR 71 СРОВРС
СЦ 4.5 Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравственог система	- Годишњи број корисника нових или модернизованих услуга е-здравствене заштите - Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката здравствене заштите	Број корисника	RCR 72 RCR 73 СЈЗРС
СЦ 4.6 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, програмима и објектима културе	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката културе	Број корисника	СРКРС
СЦ 4.7 Обезбеђивање једнаког приступа услугама, садржајима и објектима спорта и рекреације	- Годишњи број корисника нових или модернизованих објеката спорта и рекреације	Број корисника	СМРС ППРС
СЦ 4.8 Стварање подстицајног окружења за иницијативе и активности младих	- Годишњи број корисника нових или модернизованих иницијатива и активности младих	Број корисника	СМРС
Тематски циљ 5			
СЦ 5.1 Подстицање управљања развојем на више нивоа - локални, национални, међунационални, ЕУ и др.	- Основана пројектна јединица за имплементацију Стратегије	Да/не	RCO 75 RCO 76 СОУРРС
	- Интегрални пројекти територијалног развоја који укључују локални, национални, међународни И ЕУ ниво, И укључују примену различитих управљачких инструмената – колаборативних, командних,	Број уговорених пројеката	

	хибридних		
СЦ 5.2 Подстицање приступа са више актера – привреда, образовање, наука, јавни и цивилни сектор	- Примена модела четвороструке и петоструке спирале иновација	Број иницијатива	СПСРС СОУРПС СНТРС
СЦ 5.3 Унапређење међуопштинске сарадње кроз институционалну сарадњу	- Становништво обухваћено пројектима у оквиру стратегија интегралног територијалног развоја	Број људи	RCO 74
СЦ 5.4 Подстицање партиципативног приступа и иницијатива вођених заједницом уз укључивање локалних актера	- Актери који су учествовали у припреми и спровођењу стратегија интегралног територијалног развоја	Број учесника	RCO 112 RCO 80 ЗРР СОУРПС
	- Стратегије за локални развој под вођством заједнице за које је примљена подршка	Број учесника	
	- Развијена иновативна решења, као отворена платформа за иновације, жива лабораторија, грађанска наука и др.	Број иновативних решења	
	- Примена родно одговорног приступа у припреми и спровођењу стратегија	Број учесника	
СЦ 5.5 Подстицање мешања (<i>blending</i>) финансирања урбаног развоја из различитих видова финансирања (домаћих и међународних)	- Примена различитих извора финансирања приоритетних интервенција у урбаним подручјима територијалних стратегија	Евро	RCO 75 RCO 80 СОУРПС
	- Спровођење јавно-приватног партнерства	Број пројеката ЈПП	
	- Стратегије интегралног територијалног развоја за које је примљена подршка - Стратегије за локални развој под вођством заједнице за које је примљена подршка	Број стратегија	
СЦ 5.6 Јачање транспарентности одлучивања на нивоу урбаног подручја	- Развој информационог система за потребе управљања територијалним развојем	Број развијених система	СОУРПС СРИДИБ

Извори индикатора:

REGULATION (EU) 2021/1058 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 24 June 2021 on the European Regional Development Fund and on the Cohesion Fund. Official Journal of the European Union L 231/60. Common output and result indicators for ERDF and the Cohesion Fund –	RCO – показатељи учинка; RCR – показатељи

Article 8(1)(1)	резултата
Циљеви одрживог развоја /SDGs (Sustainable Development Goals), UN	ЦОР
Закон о родној равноправности, 2021	ЗРР
Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт.	ППИКУАП
Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт	ППРС
Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године	СДРУСЗЗ
Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, Нацрт	СМРС
Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године	СПРМСППК
Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године	СЗРС
Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године	СИПРС
Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године	СЈЗРС
Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања”	СНТРС
Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године.	СНУРС
Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године	СОУРС
Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године	СПСРС
Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године	СПРРС
Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године	СРВИРС
Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године	СРИДИБ
Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029.	СРКРС
Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030.године	СРОВРС
Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године	СРТРС

11 ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА

Спровођење Стратегије почиње одмах након њеног усвајања. Имплементација садржи веома захтевне обавезе у смислу управљања, и то:

- припреме и одређивања приоритетних пројеката,
- припреме и објављивања позива за предлоге пројеката и одобравања операција,
- прибављања пројеката за изградњу / спровођење,
- реализације и затварања пројеката,
- вођења и управљања /одржавања пројеката.

Све ове функције ће сигурно довести до тога да постојеће структуре и институције Града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац (ЈЛС) буду под притиском (а имајући у виду постојеће капацитете), чак и више, и то тамо где је потребна координација и успостављање процедура за међуопштинску сарадњу између више ЈЛС. У овој фази ЈЛС немају одговарајуће капацитете, ресурсе и знање да би делотворно обављале све наведене функције. Из тог разлога ће бити успостављена Јединица за координацију пројеката (ЈКП), како би подржала ЈЛС у спровођењу ове Стратегије и успостављању системске промене у планирању и имплементацији.

Тренутна управљачка структура за процес израде Стратегије обухвата:

- Радну групу која делује и као одбор актера и социјалних партнерстава,
- Савет за развој, који делује и као политички координациони одбор.

Делокруг рада Савета за развој већ покрива политичке аспекте избора пројеката и реализације Стратегије. Стога, овом делокругу рада треба додати вођење процедура како би се омогућило спровођење Стратегије. Радна група има задатак да подржи Савет током израде Стратегије и биће распуштена након њеног усвајања. Стога, Јединица за координацију пројеката (односно Јединица за координацију пројекта и међуопштинску сарадњу у случају шире територије) следи кораке Радне групе ради:

- Подршке Савету за развој у процесу идентификације пројеката који се одвија између различитих заинтересованих страна (одељење за урбанизам при управи ЈЛС, управни орган/посредни орган, Европска инвестициона банка ЕИБ, Европска банка за обнову и развој ЕБРД, итд).
- Међусекторске координације свих потребних студија да би пројекат и процес пословног планирања "созрели", кроз укључивање и других одељења/јединица локалне самоуправе, према потреби. Поред тога, пружа подршку координацији између различитих локалних политика - плана интегрисаних територијалних инвестиција и општинског програма капиталних инвестиција, као и плана развоја ЈЛС, просторно-планске документације и осталих секторских стратегија, програма и акционих планова. Јединица за координацију пројеката неће бити директно одговорна за планирање и програмирање на нивоу ЈЛС, већ ће блиско сарађивати са надлежним секторима и свим другим надлежним органима. У координацији са службама за набавке (одељење за буџет и финансије) ЈЛС, ЈКП ће бити подршка за ефикасно успостављање и одобравање уговора са добављачима и консултантима на сваком пројекту, укључујући студије/анкете потребне за подношење захтева, одобравање, дозволе (нпр. Процена утицаја на животну средину и стратешка процена утицаја, анкета о саобраћају, итд).

- Администрирања уговора, што представља дужност сваког сектора у оквиру којег се пројекат спроводи (нпр. одсек/предузеће за чишћење и рециклажу за уговоре о управљању отпадом, итд). ЈКП је укључена у координацију и подршку администрирању уговора о услугама и уговора са различитим секторима (и консултантима).
- Повезивања са органима управе који издају дозволе и са консултантима током процеса израде и подношења захтева за одобрење/дозволу, да би се задовољиле потребе издавања дозвола/лиценци и добила неопходна одобрења/дозволе/лиценце.
- Подршке органу/одељењу за урбанизам и управном органу/посредном органу у управљању пројектним фондом да би припремили потребне финансијске и техничке документе/студије/експертизе за захтеве за исплату и финансијске системе. Ова функција треба да буде усклађена са финансијским управљањем читаве ЈЛС.
- Управљања пројектима, да би се обезбедило да пројекти испуњавају планиране циљеве. Јединица за координацију пројеката треба да спроводи минимално следеће задатке: обезбеђује да пројекти испуњавају опште циљеве програма (урбанистичко планирање као и пословно планирање) и конкретне кључне индикаторе учинка који се утврђују оквиром политика интегрисаних територијалних инвестиција; координацију редовних састанака за праћење напретка на локалном и регионалном нивоу, као и са финансијерима и консултантима; вођење рачуна о повезаним административним функцијама управљања пројектима (које финансира ЕУ), од идентификације и евалуације пројекта до финалних извештаја о завршетку пројеката.
- Обезбеђивање ефикасног и ефективног механизма за јачање и изградњу капацитета за остваривање постављених циљева. Ова изградња капацитета је за запослене у Јединици за координацију пројеката у неким конкретним областима, који се баве управљањем и координацијом задужења Јединице. У ширем контексту развијање капацитета је и за друге релевантне стране/актере који су укључени у инвестициони програм, и где је препозната потреба за развијањем капацитета.
- Осигуравања да су испуњене неопходне активности везане за ПР, публицитет и комуникацију, у координацији са и уз подршку службе за комуникације и рад са заједницом ЈЛС. Ове активности треба да обухватају одговарајућу комуникацију и повезивање са заједницом (приватним, јавним, цивилним, образовним и истраживачким сектором), имајући у виду пројектно планирање и спровођење, да би се обезбедило учешће и дугорочна одрживост пројеката.
- Управљања базом података за праћење и припремање свих неопходних извештаја за управни орган/посредно тело. Јединица за координацију пројеката ће бити одговорна за: праћење резултата пројеката, током њиховог спровођења и након завршетка. Завршетак пројекта је у складу са стандардима Републике Србије и ЕУ. Процене социо-економског утицаја у којима је детаљно приказано на који начин је програм инвестиција утицао на заједнице и општине у смислу развоја компетенција, укључивања заједнице, општинских партнерстава, локалног економског и међуопштинског развоја, и начина на који је унапређен квалитет живота у заједницама. Препоручује се спровођење таквих студија. Омогућавање спровођења и подршка потребним студијама и експертиза (као што су процене утицаја пројеката на становништво и животну средину, односно студије за процену ризика, итд).

У том циљу, Град Зајечар има једну од следеће три могућности за успостављање Јединице за координацију пројеката:

- a) Успостављање ЈКП као посебне радне групе која ће користити постојеће запослене, који ће бити пребачени у ЈКП. У том случају, ЈКП ће „позајмити“ људске и друге ресурсе од постојећих административних јединица ЈЛС.
- b) Успостављање ЈКП као нове административне јединице унутар структуре ЈЛС. У том случају запослили би се нови кадрови да попуне Јединицу, али би постојећи кадрови и ресурси могли бити пренети у нову јединицу. Треба истаћи да постоји велики ризик због одлива кадрова, недовољног броја запослених за свакодневне законске обавезе, као и добијања нових надлежности општина у процесу децентрализације и уласка у ЕУ.
- c) Засновати ЈКП у постојећој административној јединици чији би делокруг рада могао бити прилагођен на одговарајући начин, тако да такође покрије задатке и функције ЈКП. Као и у претходној варијанти, постоји велики ризик због одлива кадрова, недовољног броја запослених за свакодневне законске обавезе, као и добијања нових надлежности општина у процесу децентрализације и уласка у ЕУ.

У сваком случају, Јединица за координацију пројеката треба да има јасан мандат градоначелника и да директно одговара кабинету градоначелника. Потребни су минимално следећи кадрови унутар општине за функције Јединице за координацију пројеката:

- шеф Јединице за координацију пројеката;
- пројектни менаџер;
- инжењер/експерт за спровођење пројеката;
- службеник за набавке;
- финансијски менаџер или администратор;
- ИТ специјалиста за прикупљање података;
- службеник за заједницу и службеник за везу и комуникације;
- службеник за координацију политика и сектора.¹²¹

Након затварања пројекта, Град Зајечар би требало да води и одржава креиране елементе. У случају „софт“ пројеката, локална самоуправа треба да размотри спровођење излазне стратегије пројекта. Уобичајено, то би значило да би постојећа служба ЈЛС преузела или би била направљена посебна јединица, или би одговорност била пренета цивилном друштву/НВО или РРА које су институционални механизам који су општине основале за међуопштинску сарадњу. Стога је императив да вођење и одржавање, као и излазне стратегије добију дужну пажњу када се спроводе студије изводљивости за било који пројекат, а да ЈЛС користи период спровођења пројекта да успостави системе и институције који би обезбедили дугорочно функционисање пројеката. Јединица за координацију пројеката би имала одговорност да обезбеди да ЈЛС има ресурсе да испуни обавезе у односу на вођење и одржавање свих капиталних пројеката. Јединица за координацију пројеката ће помоћи директно или индиректно где год је могуће у односу на вођење и одржавање програма.

¹²¹ Ова особа ће омогућавати усклађивање између политика, стратегија, пројеката и извора финансирања. Подржавала би Савет за развој урбаног подручја кроз рад/идентификацију пројеката. Такође би омогућавала међусекторску координацију и координацију плана интегрисаних територијалних инвестиција и општинског плана капиталних инвестиција, у контексту циљева кохезионе политике ЕУ.

12 ИЗВОРИ

- Европска комисија (2021). Заједничке уредбе и прописи. Заједнички показатељи остварења и резултата за Европски фонд за регионална улагања (Улагања у радна места и раст и Interreg) и Европски кохезиони фонд (ЕК, 2021) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:L:2021:231:FULL&from=EN>
- EC New Cohesion Policy 2021-2027. https://ec.europa.eu/regional_policy/2021-2027_en
- Закон о успостављању и функционисању система за управљање кохезионом политиком, 2023, Нацрт. <https://www.mei.gov.rs/srp/vesti/2811/detaljnije/w/0/nacrt-zakona-o-uspostavljanju-i-funkcionisanju-sistema-za-upravljanje-kohezionom-politikom-na-portalu-ekonsultacije/>
- Интегрисани национални енергетски и климатски план Републике Србије за период 2021 до 2030 са визијом до 2050. године. <https://www.mre.gov.rs/dokumenta/strateska-dokumenta/integrisani-nacionalni-energetski-i-klimatski-plan-republike-srbije-za-period-2021-do-2030-sa-vizijom-do-2050-godine>
- Fioretti C, Pertoldi M, Busti M and Van Heerden S (2020). Handbook of Sustainable Urban Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), Luxembourg: Publications Office of the European Union. <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC118841>
- Pertoldi M, Fioretti C, Guzzo F, Testori G, De Bruijn M, Ferry M, Kah S, Servillo L A and Windisch S (2022). Handbook of Territorial and Local Development Strategies (Приручник о стратегијама одрживог урбаног развоја), <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC130788>
- Програм прилагођавања на измењене климатске услове са Акционим планом, Нацрт. <https://www.ekologija.gov.rs/informacije-od-javnog-znacaja/javne-rasprave/javni-poziv-za-ucesce-javnosti-u-procesu-konsultacija-u-vezi-sa-izradom-programa-prilagodjavanja-na-izmenjene-klimatske-uslove-sa-akcionim-planom-0>
- Просторни План Републике Србије од 2021. до 2035. године, Нацрт. <https://www.mgsi.gov.rs/sites/default/files/PPRS%20Nacrt.pdf>
- Република Србија, Преговарачка група за Поглавље 22 (2019). Акциони план за испуњавање захтева у области кохезионе политике ЕУ Поглавље 22 – Регионална политика и координација структурних инструмената https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/akcioni_planovi/ap_pg_22.pdf
- Стратегија деинституционализације и развоја услуга социјалне заштите у заједници за период 2022–2026. године ("Сл. гласник РС", бр.12/2022). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/1>
- Стратегија за младе у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године, Нацрт. <https://www.mos.gov.rs/storage/2022/02/nacrt-strategije-za-mlade-za-period-od-2022-do-2030-godine.pdf>
- Стратегија за подршку развоја малих и средњих предузећа, предузетништва и конкурентности за период од 2015. до 2020. године („Сл. гласник РС”, број 35/15). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/35/1/reg>

- Стратегија запошљавања у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године ("Сл. гласник РС", бр. 18/2021, 36/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/ispravka/2021/36/1>
- Стратегија индустријске политике Републике Србије од 2021. до 2030. године („Сл. гласник РС“, бр. 35/2020). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/35/1/reg>
- Стратегија јавног здравља у Републици Србији 2018-2026. године („Сл. гласник РС“, бр. 61/2018). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2018/61/1/reg>
- Стратегија научног и технолошког развоја Републике Србије за период од 2021. до 2025. године „Моћ знања“ („Сл. гласник РС“, бр. 10/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>
- Стратегија нискоугљеничног развоја Републике Србије за период од 2023. до 2030. године са пројекцијама до 2050. године. <https://www.ekologija.gov.rs/saopstenja/vesti/vlada-republike-srbije-usvojila-strategiju-niskougljenicnog-razvoja-do-2030-godine>
- Стратегија одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године („Сл. гласник РС“, бр. 47/2019). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/47/1/reg>
- Стратегија паметне специјализације у Републици Србији за период 2020-2027. године („Сл. гласник РС“, бр. 21/2020). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/10/1/reg>
- Стратегија пољопривреде и руралног развоја Републике Србије за период 2014–2024. године („Сл. гласник РС“, број 85/2014). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2014/85/1>
- Стратегија развоја вештачке интелигенције у Републици Србији за период 2020-2025. године („Сл. гласник РС“, бр. 96/2019). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2019/96/1/reg>
- Стратегија развоја информационог друштва и информационе безбедности у Републици Србији за период од 2021. до 2026. године („Сл. гласник РС“, бр. 86/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/86/1/reg>
- Стратегија развоја културе Републике Србије од 2020. до 2029. Предлог. <https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/3993/strategija-razvoja-kulture-od-2020--do-2029-godine.pdf>
- Стратегији развоја образовања и васпитања у Србији до 2030.године („Сл. гласник РС“, број 107/2021). <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2021/63/1/reg>
- Стратегија развоја туризма Републике Србије за период од 2016. до 2025. године („Сл. гласник РС“, бр. 98/2016). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2016/98/1>
- Програм управљања отпадом у Републици Србији за период 2022-2031. године („Сл. гласник РС“, број 12/22). http://demo.paragraf.rs/demo/combined/Old/t/t2022_02/SG_012_2022_010.htm

- Програм заштите ваздуха у Републици Србији за период од 2022. до 2030. године са Акционим планом („Сл. гласник РС”, број 140/22). <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2022/140/1>
- Измене и допуне Просторног плана општине Сокобања, 2021, https://sokobanja.ls.gov.rs/wp-content/uploads/2021/05/ID_PPO_SOKOBANJE_SK.pdf
- Закон о Просторном плану Републике Србије од 2010. до 2020. године, „Службени гласник РС”, број 88/2010
- Карта државних путева, ЈП Путеви Србије, 2022, https://www.putevi-srbije.rs/images/pdf/referentni-sistem/Karta_drzavnih_puteva.pdf
- Листа елемената нематеријалног културног наслеђа Републике Србије, Етнографски музеј у Београду, <https://nkns.rs/cyr/elementi-nkns?page=5>
- Нацрт Просторног плана Републике Србије до 2035. године, Министарство грађевина, саобраћаја и инфраструктуре, 2023.
- Основно образовање – Подаци о локацијама и објектима, Министарство просвете, 2023.
- Општине и региони у Републици Србији, РЗС, 2022
- Општине и региони у Републици Србији, РЗС, 2021
- Општине и региони у Републици Србији, РЗС, 2020
- Попис 2011, РЗС
- Први резултати Пописа 2022, РЗС, 2022
- Предшколско образовање – Подаци о локацијама и објектима, Министарство просвете, 2023.
- План развоја општине Књажевац за период од 2021 – 2027, 2021, <https://knjazevac.ls.gov.rs/Dokumenti/1%20Plan%20razvoja%20Final.pdf>
- Просторни план територије Града Зајечара, 2011
- Просторни план општине Књажевац, „Службени лист општине Књажевац”, бр. 9/2011
- Просторни план општине Бољевац, 2011, <http://www.boljevac.org.rs/doc/PP%20OSTINE%20BOIJEVAC%20.pdf>
- План генереалне регулације Бољевца, „Службени лист општине Бољевац”, број 15/2011
- Регистар СЕВЕСО постројења на територији Републике Србије, Министарство заштите животне средине, 2023, https://www.ekologija.gov.rs/sites/default/files/2023-01/registar_seveso_postrojena_na_teritoriji_republike_srbije_0.pdf
- Списак непокретних културних добара од изузетног значаја, Републички завод за заштиту споменика културе, https://heritage.gov.rs/latinica/nepokretna_kulturna_dobra.php
- Списак непокретних културних добара од великог значаја, Републички завод за заштиту споменика културе, https://heritage.gov.rs/latinica/nepokretna_kulturna_dobra.php
- Средње образовање – подаци о локацијама и објектима и просторијама, Министарство просвете, 2023.
- Статус површинских вода Србије у периоду 2017-2019, Агенција за заштиту животне средине, Београд, 2021.
- Стратешка процена утицаја Просторног плана Републике Србије до 2035. године, МГСИ, 2023
- Стратегија одрживог развоја Општине Сокобања 2015-2025, из 2015

- Стратегија одрживог развоја општине Бољевац 2010-2020.
- Уредба о плану мреже здравствених установа, „Службени гласник РС“, бр. 5/2020, 11/2020, 52/2020, 88/2020, 62/2021, 69/2021, 74/2021 и 95/2021
- Уредба о националној еколошкој мрежи, „Службени гласник РС“, број 102/2010
- Уредба о утврђивању Регионалног просторног плана Тимочке крајине, „Службени гласник РС“, број 51/2011
- Уредба о утврђивању Просторног плана подручја посебне намене Парка природе и туристичке регије Стара планина, „Службени гласник РС“, број 115/2008
- Уредба о заштити предела изузетних одлика Лептерија – Сокоград, „Службени гласник РС“, број 25/2002
- Уредба о проглашењу Специјалног резервата природе Ртањ, „Службени гласник РС“, број 18/2019
- Упитник за јединице локалне самоуправе (ЈЛС) – Зајечар, Књажевац, Сокобања, Бољевац, Чајетина, Бајина Башта, Пожега, Прибој, 2022.

13 АНЕКСИ

АНЕКС 1 – ОДЛУКЕ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА

На основу члана 40. став 1. тачка 4. Статута града Зајечара ("Сл. лист града Зајечара", бр. 4/19 и 67/21), члана 12. Закона о планском систему Републике Србије ("Службени гласник РС", број 30/2018), члана 13. став 6. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник РС", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), члана 16. и 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Сл.гласник РС", бр.129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), члана 39. Закона о регионалном развоју ("Сл.гласник РС", бр.51/2009, 30/2010 и 85/2015 - др.закон), а у складу са Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 47/2019), и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Зајечара, и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 20.05.2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац, Скупштина града Зајечара, на седници одржаној 22.06.2022 године, донела је

ОДЛУКУ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ЗАЈЕЧАРА И ОПШТИНА КЊАЖЕВАЦ, СОКОБАЊА И БОЉЕВАЦ

Члан 1.

Град Зајечар приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

¹ Члан 29. Уредбе (ЕУ) 2021/1060 Европског парламента и већа од 24.јуна 2021. о утврђивању заједничких одредаба о Европском фонду за регионални развој, Европском социјалном фонду плус, Кохезионом фонду, Фонду за праведну транзицију и Европском фонду за поморство, рибарство и аквакултуру те финансијских правила за њих и за Фонд за азил, миграције и интеграцију, Фонд за унутрашњу безбедност и инструмент за финансијску подршку на подручју управљања границама и визне политике.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложеној од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник Града Зајечара и председници општина Књажевац, Сокобања и Бољевац које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници Регионалне агенције за развој источне Србије – РАРИС, док су заменици чланова Савета заменици градоначелника односно председника општина.

Радом Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету.

Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник Града Зајечара.

Члан 9.

Регионална агенција за развој источне Србије – РАРИС пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских управа и општина надлежне за послове урбанизма и израде стратешких докумената.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему и Закона о локалној самоуправи, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном листу града Зајечара".

Број ОМ-13/2022
У Зајечару, 22.06.2022. године

СКУПШТИНА ГРАДА ЗАЈЕЧАРА

ПРЕДСЕДНИК
Стефан Занков

На основу члана 30. став 1. тачка 5. Статута општине Књажевац – пречишћени текст („Сл. лист општине Књажевац“, бр. 6/2019), члана 12. Закона о планском систему Републике Србије (“Службени гласник РС”, број 30/2018), члана 13. став 6. Закона о локалној самоуправи (“Службени гласник РС”, број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), члана 16. и 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије (“Сл. гласник РС”, бр. 129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), члана 39. Закона о регионалном развоју (“Сл. гласник РС”, бр.51/2009, 30/2010 и 85/2015 – др.закон), а у складу са Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године (“Службени гласник Републике Србије”, број 47/2019) и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Зајечара и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 20.05.2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац, Скупштина општине Књажевац, на седници одржаној 29.09.2022. године, донела је

О Д Л У К У

О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ЗАЈЕЧАРА И ОПШТИНА КЊАЖЕВАЦ, СОКОБАЊА И БОЉЕВАЦ

Члан 1.

Општина Књажевац приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза начисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процес израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложено од стране Раднегрупе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник Града Зајечара и председници општина Књажевац, Сокобања и Бољевац које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници Регионалне агенције за развој источне Србије – РАРИС, док су заменици чланова Савета заменици градоначелника, односно председника општина.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету.

Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник Града Зајечара.

Члан 9.

Регионална агенција за развој источне Србије – РАРИС пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских управа и општина надлежне за послове урбанизма и израде стратешких докумената.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему и Закона о локалној самоуправи, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана, од дана објављивања у „Службеном листу општине Књажевац“.

Број: 011 - 1/2022-01
29.09.2022. године
К њ а ж е в а ц

ПРЕДСЕДНИК СО,
Марко Стојановић, с.р.

Тачност преписа оверава:

СЕКРЕТАР СО,
Државник Љиља Миленковић

Образложење

Правни основ за доношење одлуке о приступању изради Стратегије развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац садржан је у одредбама:

- Члана 12. Закона о планском систему („Сл. гласник РС“, број 30/2018), који између осталог дефинише да стратегија по обухвату може бити међусекторска, ако се њом утврђују јавне политике за више области планирања и спровођења јавних политика утврђених прописом Владе, као и да стратегија по просторном обухвату може бити субнационална, ако покрива део територије Републике Србије, односно административно повезану целину на територији Републике Србије или подручја која нису географски односно административно повезана, али се у односу на њих усваја заједничка стратегија, због одређених истоветних својстава тих подручја;
- Члана 13. став 6. Закона о локалној самоуправи („Сл. гласник РС“, број 129/2007, 83/2014, 101/2016- др. Закон, 47/2018 и 111/2018 – др. Закон) којим се дефинише да јединица локалне самоуправе у оквиру својих надлежности преко својих органа прати процес европских интеграција Републике Србије и развија за то потребне административне капацитете, у складу са законом и утврђеном политиком Републике Србије;
- Члана 16. и 20. Закона о територијалној организацији републике Србије („Сл. гласник РС“, број 129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020-др. Закон) којима су дефинисани општине и градови у Републици Србији;
- Члана 39. Закона о регионалном развоју („Сл. гласник РС“, број 51/2009, 30/2010 и 85/2015- др. Закон) који дефинише послове Регионалне развојне агенције, а то су да:
 - a) учествује у припреми и спровођењу развојних докумената и прати њихову реализацију на нивоу региона и јединица локалне самоуправе;
 - b) сарађује са аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе у припреми и примени локалних развојних планова;
 - c) представља интерес региона у односима са Националном агенцијом и регионалном агенцијом и у оквиру своје надлежности учествује у реализацији усвојених развојних докумената;
 - d) припрема и спроводи програме стручног усавршавања за потребе развоја привредних друштава и предузетништва, развоја инфраструктуре и развоја институција и организација и за унапређење капацитета јединица локалних самоуправа;
 - e) прати и спроводи мере и реализује развојне пројекте за које је овлашћена;
 - f) обавља послове међународне, прекограничне и међуопштинске сарадње из своје надлежности;
 - g) води информациони систем од значаја за регион и област;
 - h) обавља и друге послове у складу са оснивачким актом;
- Стратегије одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године („Сл. гласник РС“, број 47/2019) којим је дефинисан одрживи урбани развој Републике Србије у складу са потребама уређења градског простора, решавања проблема урбаног развоја и потенцијалима које урбана насеља носе као генератори развојних активности;
- Чланом 30. став 1. тачка 5. Статута општине Књажевац – пречишћени текст („Сл. лист општине Књажевац“, број 6/2019) којим је прописано да Скупштина општине Књажевац доноси План развоја општине, планске документе јавних политика, средњорочне планове и друге планске документе, у складу са законом.

На основу наведеног, Општинско веће општине Књажевац предлаже Скупштини општине Књажевац усвајање Предлога Одлуке о приступању изради Стратегије развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац.

ОПШТИНСКО ВЕЋЕ ОПШТИНЕ КЊАЖЕВАЦ

У складу са чланом 12. Закона о планском систему ("Службени гласник Републике Србије", број 30/2018), чланом 13. став 6, и чланом 21. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Сл.гласник РС", бр.129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), чланом 33. и 39. Закона о регионалном развоју ("Сл.гласник РС", бр.51/2009, 30/2010 и 85/2015 - др.закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник РС", број 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 47/2019), чланом 16. став 1. тачка 1. Статута општине Сокобања ("Службени лист општине Сокобања", број 6/19) и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Зајечара и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 20.05.2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Бољевац и Сокобања, Скупштина општине Сокобања на седници од 23.08.2022. године,

Доноси

ОДЛУКУ О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ЗАЈЕЧАРА И ОПШТИНА КЊАЖЕВАЦ, БОЉЕВАЦ И СОКОБАЊА

Члан 1.

Општина Сокобања приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Бољевац и Сокобања.

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Бољевац и Сокобања (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градителског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

¹ Члан 29. Уредбе (ЕУ) 2021/1060 Европског парламента и већа од 24. јуна 2021. о утерђивању заједничких одредаба о Европском фонду за регионални развој, Европском социјалном фонду плус, Кохезионом фонду, Фонду за праведну транзицију и Европском фонду за поморство, рибарство и аквакултуру те финансијских правила за њих и за Фонд за азил, миграције и интеграцију, Фонд за унутрашњу безбедност и инструмент за финансијску подршку на подручју управљања границама и визне политике.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Бољевац и Сокобања, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Бољевац и Сокобања (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложеној од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник Зајечара и председници општина Књажевац, Бољевац и Сокобања које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници регионалне развојне агенције за развој источне Србије РАРИС, док су заменици чланова Савета су заменици градоначелника односно председника општина.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету. Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник.

Члан 9.

Регионална развојна агенција РАРИС пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски округли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских управа и општина надлежне за послове урбанизма.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у "Службеном листу општине Сокобања"

I Број: 350-296/22

У Сокобањи, 23.08.2022. Године

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ СОКОБАЊА

ПРЕДСЕДНИК СКУПШТИНЕ
Владан Петковић

У складу са чланом 12. Закона о планском систему ("Службени гласник Републике Србије", број 30/2018), чланом 13. став 6, и чланом 21. Закона о локалној самоуправи ("Службени гласник Републике Србије", број 129/2007, 83/2014 - др.закон, 101/2016 - др.закон, 47/2018, 111/2021 - др.закон), чланом 20. Закона о територијалној организацији Републике Србије ("Сл.гласник РС", бр.129/2007, 18/2016, 47/2018 и 9/2020 - др. закон), чланом 33. и 39. Закона о регионалном развоју ("Сл.гласник РС", бр.51/2009, 30/2010 и 85/2015 - др.закон), Правилником о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката ("Службени гласник РС", број 51/2019), Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године ("Службени гласник Републике Србије", број 47/2019), чланом 40. Статута општине Бољевац ("Службени лист општине Бољевац бр. 2/2019") и Меморандумом о разумевању, закљученог између носиоца израде Стратегије, града Зајечара, и Канцеларије Уједињених нација за пројектне услуге, дана 20.05.2022. године, којим се дефинише техничка подршка Програма Европске уније за локални развој ЕУ ПРО Плус у изради и спровођењу Стратегије урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац, Скупштина Општине Бољевац на седници од 14.06.2022. године доноси

ОДЛУКУ
О ПРИСТУПАЊУ ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ РАЗВОЈА УРБАНОГ ПОДРУЧЈА ГРАДА ЗАЈЕЧАРА И
ОПШТИНА КЊАЖЕВАЦ, СОКОБАЊА И БОЉЕВАЦ

Члан 1.

Општина Бољевац приступа изради Стратегије развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац

Члан 2.

Под Стратегијом развоја урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац (у даљем тексту: Стратегија), у смислу ове Одлуке, подразумева се плански документ развоја, а у складу са правилима Европске Уније¹.

Члан 3.

Циљ израде Стратегије је да допринесе одрживом развоју територије заснованом на подстицању: иновативне, паметне, нискоугљеничне и циркуларне економије; прелаза на чисту и праведну енергију, зелених и плавих улагања, ублажавања и прилагођавања климатским променама, спречавања и управљања ризицима, бољег снабдевања водом и управљања отпадом, одрживе и мултимодалне урбане мобилности; јачања социјалне компоненте у домену запошљавања, образовања, социоекономске укључености и интеграције, становања, социјалне и здравствене заштите, јавног здравља, културе, одрживог туризма, социјалних иновација и иновација у области дигиталних технологија; примене интегралног и партиципативног приступа развоју друштва и привреде, развоју предела, културног и градитељског наслеђа, природне баштине, одрживог туризма, и јачању урбано-руралних веза. Стратегија поставља приоритете одрживог територијалног развоја, доприноси максимизирању вредности финансирања и развијању веза унутар и изван окружења.

Члан 4.

Полазну основу за формулисање Стратегије представљају дефинисани правци развоја Републике Србије и Европске уније и територије урбаног подручја града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац, кроз сагледавање Европских, националних и локалних развојних докумената и докумената јавних политика, и програма и пројекта који се реализују на територији урбаног подручја.

Члан 5.

Кроз процесе израде Стратегије промовисаће се интегрални и партиципативни приступ планирању развоја, међусекторска сарадња и размена информација, укључивање и координација јавног, приватног, цивилног сектора и научно-истраживачког сектора у процесу одлучивања, и партнерство међу институцијама.

Члан 6.

У циљу спровођења ове одлуке и израде Стратегије, образоваће се Савет за развој урбаног подручја града града Зајечара и општина Књажевац, Сокобања и Бољевац (у даљем тексту Савет) и Радна група за израду Стратегије (у даљем тексту: Радна група).

¹ Члан 29. Уредбе (ЕУ) 2021/1060 Европског парламента и већа од 24. јуна 2021. о утврђивању заједничких одредаба о Европском фонду за регионални развој, Европском социјалном фонду плус, Кохезионом фонду, Фонду за праведну транзицију и Европском фонду за поморство, рибарство и аквакултуру те финансијских правила за њих и за Фонд за азил, миграције и интеграцију, Фонд за унутрашњу безбедност и инструмент за финансијску подршку на подручју управљања границама и визне политике.

Члан 7.

Савет има задатак да координира и надзире процес израде Стратегије, да разматра Стратегију по фазама припреме, предложеној од стране Радне групе, даје мишљење на предложени нацрт, прибавља мишљења релевантних институција и упућује коначни нацрт Стратегије на усвајање. Затим, Савет координира процес спровођења Стратегије и даје предлог за реализацију одређених стратешких пројеката важних за развој урбаног подручја.

Чланови Савета су градоначелник Зајечара и председници општина Књажевац, Сокобања и Бољевац које су у саставу урбаног подручја обухваћеног Стратегијом, као и представници Регионалне агенције за развој источне Србије – РАРИС, док су заменици чланова Савета заменици градоначелника односно председника општина.

Радам Савета руководи председник Савета који се бира на првој седници Савета.

Савет доноси Пословник о раду на првој седници Савета, која ће се одржати најкасније у року од месец дана од дана усвајања ове Одлуке.

Члан 8.

Радна група има задатак да спроведе све фазе у процесу израде Стратегије, дефинише кључне циљеве и приоритете развоја и предложи стратешке пројекте Савету.

Чланове и координатора Радне групе именује градоначелник.

Члан 9.

Регионалне агенције за развој источне Србије – РАРИС пружа стручну и техничку подршку и административно-техничку помоћ Радној групи током израде Стратегије, кроз обезбеђење простора за рад у сарадњи са градском управом, и административно-техничку помоћ током израде Стратегије, прикупљање и достављање свих званичних релевантних података и др.

Члан 10.

Током израде Стратегије биће организовани тематски кругли столови, радионице, форуми за стручне и јавне расправе, на којима ће се усаглашавати предложена решења. У њихов рад могу бити укључени и сви остали заинтересовани учесници, како би се обезбедила партиципација и транспарентност процеса одлучивања и правовремено обавештавање јавности.

Члан 11.

Рок за израду Стратегије је 8 (осам) месеци од дана ступања на снагу ове Одлуке.

Члан 12.

Реализација ове Одлуке обезбеђује се кроз програм ЕУ ПРО Плус. За реализацију ове Одлуке задужене су организационе јединице градских управа и општина надлежне за послове урбанизма и израде стратешких докумената.

Члан 13.

О овој Одлуци информисаће се јавност у складу са одредбама Закона о планском систему, Закона о локалној самоуправи и Правилника о смерницама добре праксе за остваривање учешћа јавности у припреми нацрта закона и других прописа и аката, објавом на службеним страницама јединица локалне самоуправе.

Члан 14.

Сви појмови у овој Одлуци употребљени у граматичком мушком роду подразумевају мушки и женски природни род.

Ова Одлука ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у Службеном листу општине Бољевац.

СКУПШТИНА ОПШТИНЕ БОЉЕВАЦ

Број: 06-42 / 2022-1/16
Датум: 14. 06. 2022. године

АНЕКС 2 - СПИСАК ПРОЈЕКТНИХ ИДЕЈА

Ц 1. ИДЕНТИТЕТ УРБАНОГ ПОДРУЧЈА	
1.	Сређивање фасада и партера у централној зони урбаних насеља
2.	Повезивање, презентација и промоција наслеђа на Урбаном подручју (Ромулијана, Тимакум минус и друго наслеђе)
3.	Истраживање, презентација и мапирање нових археолошких налазишта
4.	Уређење бастiona у Зајечару
5.	Регионални центар традиционалне културе (обичаји, традиционални инструменти, народна радиност, кухиња)
6.	Рурални туризам
7.	Категоризација смештајних капацитета (хотела и смештаја у руралном туризму)
8.	Повезивање регионалних туристичких капацитета
9.	Брендирање туристичких производа Урбаног подручја и заједнички наступ
10.	Регионална туристичка организација
11.	Пројекти туристичке сигнализације
12.	Санација суб-стандардних насеља (Гај, Боговина, Луково и Аврамица)
Ц 2. ЗЕЛЕНА И ЕНЕРГЕТСКА ТРАНИЗИЦИЈА И МОБИЛНОСТ	
13.	Подстицање енергетске ефикасности зграда јавне намене и објеката домаћинства
14.	Прелазак на еколошки прихватљиве енергенте
15.	Изградња и реконструкција градских топлана ради преласка на еколошке енергенте (ЦНГ и пелет)
16.	Замена обичне расвете са ЛЕД расветом
17.	Решавање бујичних вода (Зајечар и Вражогрнац)
18.	Реализација Тимочког регионалног система за снабдевање водом насеља (акумулације Боговина и Грлиште)
19.	Подизање ефикасности водоснабдевања и квалитета воде за пиће
20.	Ширење централних водоводних система на сеоска насеља
21.	Санација и реконструкција артеских чесама
22.	Канализација у урбаним и сеоским насељима и градска ППОВ (Зајечар, Бољевац, Сокобања (ЕУ) и Књажевац)
23.	Депонија Халово
24.	Рециклажна дворишта
25.	Изградња трансфер станица
26.	Подршка примарној селекцији отпада
27.	Развој еколошке свести информисањем грађана о значају разврставања отпада и повећање броја канти те врсте
28.	Израда и реализација пројекта санације несанитарних депонија
29.	Унапређење мониторинга квалитета ваздуха, воде и земљишта кроз повећање броја мерних места
30.	Регионални азил за псе
31.	Измештање теретног саобраћаја изван урбаних насеља (Зајечар, Књажевац, Бољевац, Сокобања)
32.	Измештање железничког саобраћаја (Зајечар)

33.	Реконструкција пруге Књажевац – Зајечар
34.	Развој међуградског јавног саобраћаја
35.	Уређење Белгијске пруге у бициклическу стазу
36.	Развој и повезивање бициклических стаза на урбаном подручју
37.	Развој едукативних пешачких стаза (историјски догађаји)
Ц 3. ИНОВАТИВНА И ПАМЕТНА ЕКОНОМИЈА	
38.	Развој пословне инфраструктуре (Тимочанка и зона Запад)
39.	Подршка развоју предузетништва младих
40.	Удруживање фриленсера/предузетника
41.	Локације за снимање филмова
42.	Иновациони центри Соко Бања, Зајечар
43.	Центар за паковање и прераду хране
44.	Хладњаче за складиштење хране
45.	Укључивање локалних произвођача хране у систем снабдевања школа и болница
46.	Уређење заједничког простора (задруга), оснаживање и повезивање нових задруга и стварање услова за увођење ХАСАП-а
47.	Занатски тренинг центар
48.	Брендирање и заштита производа
49.	Оснивање гарантног фонда за предузетнике
Ц 4. ДРУШТВЕНО БЛАГОСТАЊЕ	
50.	Оснивање социјалног предузећа
51.	Успостављање институционалних оквира за повратак људи у Зајечарски округ
52.	Регионална сигурна кућа
53.	Регионална услуга прихватилишта и прихватне станице
54.	Услуга породични сарадник
55.	Аутрич услуга
56.	Саветовалиште за децу у инклузивном програму и њихове породице
57.	Подршка лицима са интелектуалним сметњама кроз социјално предузетништво (ОЦД +ЈЛС) (Завод за јавно здравље поред учешћа породице)
58.	Уклањање препрека за кретање људи са смањеним способностима
59.	Промотивна кампања за онлајн саветовалиште урбаног подручја СОС телефон за превентиву
60.	Подршка самохраним мајкама
61.	Едукација у области инклузије
62.	Формирање герантолошког центра
63.	Јачање и промоција дуалног образовања
64.	Развијање програма неформалног образовања
65.	Изградња регионалног центра за едукацију особа са инвалидитетом
66.	Изградња медија центра за потребе едукације о новим технологијама
67.	Еразмус програм (вртићи, основне и средње школе, дигитални вртић)
68.	Вршњачка едукација (школе)
69.	Едукација о ненасилној комуникацији за родитеље и кадар школа и вртића
70.	Друштвено користан рад као вид превенције насиља

71.	Саветовалиште за младе
72.	Оснивање факултета (медицински, технички, економски, ДИФ)
73.	Научно истраживачки центар
74.	Формирање сеоских амбуланти
75.	Формирање медицинских тимова за пружање здравствених услуга у руралним срединама
76.	Изградња Музеја рока са бунгаловима
77.	Музеј кристала, Музеј порцелана, Музеј Тимочке буне
78.	“Завичајно село” музејски простор у аутентичним кућама (Илино село, Бољевац)
79.	Реконструкција сеоских школских станова у мини центре спортско-забавног карактера (Вражогрнац)
80.	Дом омладине Зајечар
81.	Изградња омладинских простора
Ц 5. УПРАВЉАЊЕ УРБАНИМ/ТЕРИТОРИЈАЛНИМ РАЗВОЈЕМ	
82.	Укључивање грађана у процес доношења одлука о буџету (Хелветас)
83.	Примена и јачање капацитета доброг управљања у јавној управи
84.	ЛАГ групе (Сокобања, Бољевац)
85.	Оснивање канцеларије за пољопривреду и рурални развој
86.	Активизам и волонтеризам
87.	Међу-генерацијска сарадња (рурал)
88.	Мала школа омладинске политике
89.	Дискусионе групе о важним питањима одлучивања у показној заједници
90.	Јачање транспарентности у раду ЈЛС
91.	Мапирање екстерно финансираних пројеката који се реализују у Урбаном подручју

АНЕКС 3 – УЧЕСНИЦИ У ИЗРАДИ СТРАТЕГИЈЕ

Учесници у процесу израде Стратегије

Ивана Рајковић, Драган Милојевић, Микица Милановић, Емина Бранковић, Зорица Масловарић, Иван Милутиновић, Стеван Драгојевић, Бранислав Смиљковић, Дејан Костандиновић, Жаклина Добрић, Наташа Грбовић, Дејан Гавриловић, Зоран Божиновић, Данијела Арсић, Небојша Цветковић, Младен Јовановић, Милена Милошевић Мицић, Тамара Костадиновић, Александар Стојеновић, Снежана Павковић, Миљан Ђорђевић, Горан Поповић, Драгана Недељковић, Зоран Ристић, Александра Крстић, Николина Ристић, Лазар Тодоровић, Иван Живковић, Биљана Рубежић, Марија Милојевић, Миа Вукић Витомировић, Наташа Цветковић, Естер Мифтари, Лидија Петковић Нинић, Весна Станковић, Бојана Радојевић, Иван Стојковић, Милан Јовановић, Предраг Нешић, Сузана Илић, Силвана Илић, Фадила Ћуг, Миљан Богдановић, Невена Првуловић, Јасмина Басалић, Катарина Живковић, Анита Лазаревић, Тијана Милеуснић, Марко Николић, Милош Ступаревић, Бора Димитријевић, Маја Јоцић, Марина Лазаревић, Тамара Јанковић, Вук Улем, Мирјана Водовић, Миљан Рашић, Лазар Милановић, Александар Цанић, протојереј Голубовић, Вук Јовановић.

**АНЕКС 4 - НАЦИОНАЛНИ И МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И
ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА**

Август 2023.

1. НАЦИОНАЛНИ ИЗВОРИ ФИНАНСИРАЊА УРБАНОГ И ТЕРИТОРИЈАЛНОГ РАЗВОЈА

МИНИСТАРСТВА ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА

МИНИСТАРСТВО ПРИВРЕДЕ

МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА И ВОДОПРИВРЕДЕ

МИНИСТАРСТВО ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНАРСТВА, САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРЕ

МИНИСТАРСТВО РУДАРСТВА И ЕНЕРГЕТИКЕ

МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊЕ И СПОЉНЕ ТРГОВИНЕ

МИНИСТАРСТВО ПРАВДЕ

МИНИСТАРСТВО ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

МИНИСТАРСТВО ЗА ЉУДСКА И МАЊИНСКА ПРАВА И ДРУШТВЕНИ ДИЈАЛОГ

МИНИСТАРСТВО ЗА ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

МИНИСТАРСТВО ЗДРАВЉА

МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА

МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О ПОРОДИЦИ И ДЕМОГРАФИЈУ

МИНИСТАРСТВО СПОРТА

МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ

МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О СЕЛУ

МИНИСТАРСТВО НАУКЕ, ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА И ИНОВАЦИЈА

МИНИСТАРСТВО ТУРИЗМА И ОМЛАДИНЕ

МИНИСТАРСТВО ИНФОРМИСАЊА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА

МИНИСТАРСТВО ЗА ЈАВНА УЛАГАЊА

КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАЗВОЈА НЕДОВОЉНО РАЗВИЈЕНИХ ОПШТИНА

КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА КООРДИНАЦИЈУ АКТИВНОСТИ И МЕРА У ОБЛАСТИ ОДНОСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СА ДИЈАСПОРОМ

КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА РАВНОМЕРНИ РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ

ОРГАНИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ: УПРАВА ЦАРИНА; УПРАВА ЗА СЛОБОДНЕ ЗОНЕ; РЕПУБЛИЧКА ДИРЕКЦИЈА ЗА ВОДЕ; УПРАВА ЗА ШУМЕ; УПРАВА ЗА АГРАРНА ПЛАЋАЊА; УПРАВА ЗА ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ, НАЦИОНАЛНА АКАДЕМИЈА ЗА ЈАВНУ УПРАВУ, РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА СРБИЈЕ, АГЕНЦИЈА ЗА УПРАВЉАЊЕ ЛУКАМА

ФОНДОВИ: ФОНД ЗА РАЗВОЈ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, ФОНД ЗА ИНОВАЦИОНУ ДЕЛАТНОСТ, ФОНД ЗА НАУКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ, ЦЕНТАР ЗА ПРОМОЦИЈУ НАУКЕ (ЦПН)

БАНКЕ: Erste Bank A.D.; UniCredit banka; Banca Intesa; NLB Komercijalna banka; Банка Поштанска штедионица; ProCredit banka.

1.1 МИНИСТАРСТВА ВЛАДЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ¹

1.1.1 МИНИСТАРСТВО ФИНАНСИЈА²

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка локалној самоуправи - ненаменски трансфери који се утврђују са чланом 37. Закона о финансирању локалне самоуправе и трансфери за уједначавање - трансфер солидарности, који се утврђује у складу са чланом 38. Закона о финансирању локалне самоуправе.
- Експропријација земљишта у циљу изградње капиталних пројеката- средства су намењена за експропријацију, односно административни пренос непокретности - земљишта и објеката који по закону могу бити предмет експропријације, а ради изградње капиталних пројеката.
- Документ менаџмент систем-систем за документ менаџмент-електронско пословање.

1.1.2 МИНИСТАРСТВО ПРИВРЕДЕ³

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Програм финансијске подршке - коришћење стандарда до конкурентнијих производа. Програм је замишљен као вид неопходне подршке, превасходно малим и средњим предузећима, како би се подстакли на повећање коришћења стандарда у производњи и организацији пословања, на сертификацију производа и система менаџмента и коришћење других услуга у области ИК, а што ће за резултат имати повећање конкурентности привреде у целини. Програм укључује инструмент финансијске подршке привредним субјектима у виду субвенција. Расположива средства одобравају се појединачно корисницима, рефундацијом, као суфинансирање у висини од 40% односно 60% оправданих трошкова без ПДВ-а за сваку пројектну активност.
- Подстицање регионалног развоја-финансијска подршка које је у функцији подршке развоју пословне инфраструктуре кроз инфраструктурно опремање зоне пословања и њихово повезивање са окружењем, као и унапређење инфраструктурних капацитета у циљу развоја туризма и других привредних делатности. Програмским активностима јачају се капацитети јединица локалних самоуправа и акредитованих регионалних развојних агенција, и врши повезивање свих субјеката регионалног развоја, на националном, регионалном и локалном нивоу у циљу спровођења политике регионалног развоја.
- Програм подршке малим предузећима за набавку опреме- врши се додела бесповратних средстава за инвестиције у нову производну опрему микро и малим предузећима, предузетницима и задругама а у сврху јачања њихове конкурентности, побољшања и унапређења њиховог пословања и интернационализације, као и креирања нових радних места. Програм представља комбинацију бесповратних средстава из буџета (25%), кредитних средстава пословних банака и лизинг кућа (70%) и сопствених средстава клијента (5%).

¹ <https://www.srbija.gov.rs/link/2497>

² <https://www.mfin.gov.rs/>

³ <https://privreda.gov.rs/>

- Програм подстицања развоја предузетништва кроз финансијску подршку за почетнике у пословању - врши се додела бесповратних средстава за финансијску подршку новооснованим предузетницима, микро и малим привредним друштвима, који су регистровани у Агенцији за привредне регистре најраније две године у односу на годину подношења захтева. Подршка представља комбинацију 30% бесповратних средстава из буџета и 70% кредита Фонда за развој, као и нефинансијску подршку кроз стандардизовани сет услуга акредитованих регионалних развојних агенција – едукацију и помоћ при изради бизнис плана;
- Подршка кроз стандардизовани сет услуга за МСПП која се односи на обуке, саветодавне услуге, као и промоција расположивих видова подршке за мала и средња на локалном нивоу, без накнаде Програм реализује 17 акредитованих регионалних развојних агенција, уз координацију Развојне агенције Србије;
- Подршка индустријском развоју, индустријском реструктурирању у правцу приближавања иновативним и технолошки интензивним и удаљавању од радно интензивних сектора и унапређење и дигитализација пословних модела индустријске производње;
- Подстицајни програм подршке дигиталној трансформацији индустрије - Континуирано суфинансирање трошкова имплементације одобрених пројеката предложених у оквиру стратегије дигиталне трансформације појединачних привредних субјеката (унапређења/увођења нових пословних процеса, пословних модела, производа, услуга);
- Подстицаји индустријским привредним субјектима за развој иновативних решења кроз пројекте сарадње са научно-истраживачком заједницом.
- Програм подршке за индустријске привредне субјекте за набавку технолошке опреме прве генерације;
- Програм подршке развоју инфраструктуре за потребе индустријских зона;
- Улагања од посебног значаја-додела новчаних средстава привредним субјектима који врше улагање у основна средства или отварају већи број нових радних места, у односу на предмет улагања и територијалну концентрацију одређених привредних грана и привредних делатности
- Кредитна подршка предузећима у поступку приватизације, којим се обезбеђује ефикасан наставак процеса приватизације предузећа, односно опстанак предузећа до окончања процеса.
- Програм развоја Подриња - заједничка иницијатива влада Републике Србије и Републике Српске, доминантно је привредног карактера, предвиђа могућност заједничких активности и сарадње на реализацији пројеката у области привредног развоја. Из Републике Србије учествују следеће ЈЛС: Шид, Сремска Митровица, Богатић, Шабац, Лозница, Мали Зворник, Крупањ, Ваљево, Осечина, Љубовија, Косјерић, Бајина Башта, Ужице, Чајетина, Прибој и Коцељева.

1.1.3 МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ, ШУМАРСТВА И ВОДОПРИВРЕДЕ⁴

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подстицај за инвестиције за унапређење и развој руралне јавне инфраструктуре-подстицаји обухватају подршку инвестицијама у изградњу и опремање објеката:
 1. за снабдевање водом;
 2. путне инфраструктуре.
 3. за складиштење и прераду пољопривредних производа

⁴ <http://www.minpolj.gov.rs/>

Право на подстицаје остварује јединица локалне самоуправе, уколико се предметна инвестиција реализује у насељеном месту које има мање од 10.000 становника.

- Подстицај за унапређење система креирања и преноса знања кроз развој техничко-технолошких, примењених, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди и руралном развоју. Право на подстицаје има правно лице уписано у Регистар научноистраживачких организација, истраживачко развојни центар, иновациони центар, акредитовани факултет, предузетник и правно лице који испуњавају услове за обављање саветодавних и стручних послова у пољопривреди.
- Подстицај за подршку програмима који се односе на припрему и спровођење локалних стратегија руралног развоја (ЛСРР).

Подстицаји обухватају подршку програмима, и то:

1. подстицаји за припрему ЛСРР;
2. подстицаји за спровођење ЛСРР.

Право на подстицаје остварује Партнерство за територијални рурални развој (удружење представника јавног, приватног и цивилног сектора одређеног руралног подручја које је основано у складу са законом којим се уређују удружења.

- Подстицај за спровођење активности у циљу подизања конкурентности кроз сертификацију система квалитета хране, органских производа и производа са ознаком географског порекла.
- Уређење водотока и заштита од штетног дејства вода - предузимање мера и активности за заштиту од поплава спољним и унутрашњим водама и од леда, заштиту од ерозије и бујица и отклањању последица таквог деловања вода и управљање ризицима од штетног дејства вода као и израде техничке документације за наведене објекте.

Остали пројекти које спроводи Министарство, а који се финансирају из других извора:

- Пројекат за конкурентну пољопривреду Србије - средстава Светске банке. Пројекат се односи на унапређење продуктивности и поспешивању предузетничког духа на породичним газдинствима, кооперацијама, задругама, удружењима и микро, малим и средњим предузећима кроз финансијску подршку и развој капацитета саветодавних служби, бизнис и финансијског планирања. Министарство преко Управе за аграрна плаћања расписује јавни позив за инвестиције које се односе на унапређење конкурентности примарне сточарске производње и то у областима производње млека, производње меса, пчеларства и аквакултуре.
- Инструмент претприступне помоћи за рурални развој (ИПАРД) – средства Европске уније. У оквиру програма ИПАРД, спроведе се следеће мере:
 1. Улагања у физичку имовину пољопривредних газдинстава
 2. Улагања у физичку имовину која се тичу прераде и стављања у промет пољопривредних и рибарских производа
 3. Еколошки оријентисана и органска пољопривреда
 4. Имплементација локалних развојних стратегија—ЛЕАДЕР приступ
 5. Диверсификација пољопривреде.
- Програм за отпорност на климатске промене и наводњавање у Србији – фаза II – средства Европске банке за обнову и развој. Пројектом се финансира изградње и рехабилитације критичне инфраструктуре за наводњавање у локалним самоуправама.
- Пројекат интегрисаног развоја коридора реке Саве и Дрине – средства Међународне банке за обнову и развој. Циљ Пројекта је унапређење заштите од поплава и

омогућавање прекограничне сарадње у области вода на речним коридорима Саве и Дрине. Пројектом се финансира заштите од поплава, улагање у управљање животном средином, бране и повезане активности у одабраним приоритетним областима дуж коридора реке Саве и Дрине.

- Изградња система за наводњавање - прва фаза – средства Фонда за развој Абу Дабија. Пројектом се финансира изградња, реконструкција, уређења и санације водних објеката и система за наводњавање, и то на регионалним хидросистема за наводњавање и двонаменским система на подручју Срема, Бачке и Баната и хидромелиорационим системима на подручју Шапца, Чачка, Панчевачког рита и Тополе.
- Животна средина и клима – средства ИПА програм 2020. Предузимање мера и активности на заштити и унапређењу квалитета површинских и подземних вода кроз изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода за агломерацију Лозница; изградња нових колектора и реконструкцију постојећих, изградњу црпних станица и потисних цевовода и изградњу делова нове атмосферске канализације, као и кроз изградњу система и објеката за сакупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода у Сокобањи.

1.1.4 МИНИСТАРСТВО ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ⁵

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подстицаји за куповину еколошки прихватљивих возила - субвенционисане куповине нових возила која имају искључиво електрични погон, као и возила која покреће уз атмосферски и електрични погон хибрид, у циљу заштиту и побољшања квалитета ваздуха,
- Смањење загађења ваздуха у Србији из индивидуалних извора - смањење испуштања загађујућих супстанци из индивидуалних извора у животну средину у циљу примене мера за унапређење квалитета ваздуха и предузимања превентивних мера у сегментима значајним за заштиту ваздуха од загађења, кроз сарадњу са јединицама локалне самоуправе
- Заштита и очување вода као природних ресурса - очување квалитета вода као природних ресурса, отклањање последица од загађења и примене превентивних мера прописаним законом о заштити животне средине кроз сарадњу са јединицама локалне самоуправе.
- Набавка, замена, реконструкција и санација котларница за грејање - смањење испуштања загађујућих супстанци у животну средину, из котларница за грејање у оквиру објеката који су у надлежности јединица локалне самоуправе, с циљем унапређења квалитета ваздуха, предузимања превентивних мера у сегментима значајним за заштиту ваздуха од загађења и заштите и унапређивања животне средине.
- Подстицаји за програме управљања заштићеним природним добрима од националног интереса - суфинансирање програма управљања националним парковима и заштићеним подручјима.
- Пошумљавање у циљу заштите и очувања предеоног диверзитета - суфинансирање набавке садница и извођење радова за пошумљавање земљишта аутохтоним врстама дрвећа и жбуња, на земљишту које је у надлежности јединица локалне самоуправе.
- Очување и заштита земљишта као природног ресурса - спречавање или отклањање штетних промена у земљишту, који за циљ има да се очувају површине и функције

⁵ <https://www.ekologija.gov.rs/>

земљишта као природног ресурса и да се спрече или отклоне штетне промене у земљишту које могу настати као последица: ерозионих процеса, смањења садржаја органске материје у земљишту, закишељавања, заслањивања и алкализације земљишта, сабијања земљишта, клизишта и одрона, пожара и хемијских удеса, загађења.

- Смањење угљеничног отиска локалних заједница применом принципа циркуларне економије - суфинансирање развоја иновативних пројеката и пословних модела базираних на принципима циркуларне економије који доприносе нискоугљеничном развоју.
- Интегрисано управљање отпадом, отпадним водама, хемикалијама и биоцидним производима - успостављање система за регионално управљање отпадом и унапређење система управљања отпадом, успостављање система за управљање отпадним водама на нивоу локалних самоуправа и заштите вода.
- Санација и затварање несанитарних депонија - подршке јединицама локалних самоуправа које нису у могућности да самостално финансирају санацију и затварање несанитарних депонија на својој територији,
- Измештања и трајног збрињавања опасног отпада - решавање питања уклањања опасног отпада у предузећима у реструктурирању и стечају, као и уклањање осталог опасног историјског отпада.
- Превенција нелегалног одлагања отпада и уклањање - пружањем подршке јединицама локалних самоуправа у спречавању нелегалног депоновања отпада и превенцији настајања нових дивљих депонија.
- Управљање отпадом и циркуларна економија - подршка локалним самоуправама у примени иновативних технологија и решења у рециклажи и поновној употреби отпада, смањењу употребе природних ресурса и унапређењу квалитета животне средине кроз смањење емисија загађујућих материја у медијуме животне средине.
- Набавка опреме за сакупљање и рециклажу - подизање капацитета локалних и регионалних ЈКП у циљу повећање њихове ефикасности и унапређења управљања отпадом.
- Подршка пројектима цивилног друштва у области заштите животне средине - финансирање пројектата у области заштите животне средине које спроводе удружења и друге организације цивилног друштва, а који су изабрани путем конкурса.
- Подстицаји за поновну употребу и искоришћење отпада - подстицаја предузећима за подстицање поновне употребе и искоришћавања отпада као секундарне сировине, или за добијање енергије, као и подстицање производње биоразградивих кеса.
- Техничка помоћ у припреми пројектне документације за инфраструктурне пројекте у области животне средине - припрему потребне планске и пројектне документације за инфраструктурне пројекте у одређеним локалним самоуправама.
- Унапређење инфраструктуре за заштиту животне средине - изградња постројења за третман отпадних вода укључујући и колекторе и канализациону мрежу.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2010 - Подршка општинама у Републици Србији у припреми и спровођењу инфраструктурних пројеката;
- ИПА 2017 - Сектор заштите животне средине;
- ИПА 2018 - Сектор заштите животне средине;
- ИПА 2020 - Животна средина и клима;
- Изградња регионалних центара за управљање отпадом-средства Европске банке за обнову и развој;
- Пројекат даљинског грејања у Крагујевцу-средства Европске банке за обнову и развој.

1.1.5 МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНАРСТВА, САОБРАЋАЈА И ИНФРАСТРУКТУРЕ⁶

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Друмски транспорт, путеви и безбедност саобраћаја - развој друмског транспорта који се огледа се у олакшаном приступу међународном транспортном тржишту
- Железнички и интермодални саобраћај - унапређење и развој железнице (укључујући и жичаре) и интермодалног транспорта кроз уређење система железнице и интермодалног транспорта.
- Реализација инфраструктурних пројеката од значаја за Републику Србију- и реализацију пројеката изградње и реконструкције саобраћајне инфраструктуре и инфраструктурне пројекте.
- Програм интегралног развоја Југозападне Србије - финансирање пројеката из области туризма, животне средине и инфраструктуре.
- Програм водоснабдевања и пречишћавања отпадних вода у општинама средње величине у Србији и Зелени градови - изградње фабрика за пречишћавање пијаће воде и фабрика за пречишћавање отпадних вода, као и рехабилитације и проширење комуналног система водоснабдевања, сакупљања и одвођења отпадних вода.
- Реконструкција железничке пруге Ниш – Димитровград.
- Програм интегрисаног управљања чврстим отпадом у Србији - унапређење комуналне инфраструктуре ради ефикасног управљања комуналним чврстим отпадом у изабраним градовима.
- Пројекат изградње комуналне (канализационе) инфраструктуре и инфраструктуре за одлагање комуналног чврстог отпада - пројекат са радним називом „Чиста Србија”, изградња канализационе мреже и постројења за прераду отпадних вода и санацију, реконструкцију, рекултивацију и изградњу депонија са третманом чврстог отпада.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2020-Подршка ЕУ интеграцијама.
- ИПА 2020 - Демократија и управљање.
- Пројекат унапређења трговине и транспорта Западног Балкана уз примену вишефазног програмског приступа-средства Међународне банке за обнову и развој.
- Рехабилитација путева и унапређење безбедности саобраћаја-средства Међународна банка за обнову и развој, Европска инвестициона банка и Европска банка за обнову и развој.
- Модернизација железничког сектора у Србији-средства Светске банке, Међународне банке за обнову и развој.

1.1.6 МИНИСТАРСТВО РУДАРСТВА И ЕНЕРГЕТИКЕ⁷

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу средстава за финансирање Програма енергетске санације породичних кућа и станова који спроводе јединице локалне самоуправе, као и градске општине.
- Јавни позив за доделу средстава ради финансирања пројеката унапређења енергетске ефикасности у објектима од јавног значаја у јединицама локалне самоуправе, као и градским општинама.

⁶ <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti>

⁷ <https://www.mre.gov.rs/>

- Енергетска ефикасност и управљање енергијом у општинама у Србији - системско и свеобухватно управљање енергијом кроз увођење сертификата Европске награде за енергију, побољшање енергетске ефикасности јавних објеката у Крушевцу и Ужицу.
- Унапређење система енергетског менаџмента ради повећања инвестиција у енергетску ефикасност јавних зграда у Србији- смањење GHG емисија кроз унапређење енергетске ефикасности и промовисање коришћења обновљивих извора енергије у јавним зградама са посебним фокусом на зграде у државном власништву.
- Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:
- Подстицање коришћења обновљивих извора енергије - развој тржишта биомасе, средства Немачке развојне банке KfW. Пројекат се реализује у релевантним јединицама локалне самоуправе које су биле обухваћене студијама претходне оправданости на основу сопствене иницијативе, потенцијала и раније предузетих корака у циљу коришћења биомасе и геотермалне енергије.
- Рехабилитација система даљинског грејања у Србији - средства Немачке развојне банке KfW. Пројектом је предвиђена рехабилитација и модернизација 7 топлана кроз реализацију пројеката из области изградње/унапређења/замене постројења за производњу топлотне енергије, замене/проширења топловода, унапређења/замене/уградње подстаница и уградње/унапређења/ проширења савремених система SCADA.

1.1.7 МИНИСТАРСТВО УНУТРАШЊЕ И СПОЉНЕ ТРГОВИНЕ⁸

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подстицаји за развој националног брэнда Србије и очување старих заната - субвенције привредним субјектима за развој и очување традиционалних заната.
- Подршка програмима удружења потрошача и вансудском решавању потрошачких спорова - финансирање или суфинансирање програма евидентираних удружења потрошача, а који обухватају активности пружања информација, едукације, савета и правне помоћи потрошачима, као и спровођење независних истраживања.

1.1.8 МИНИСТАРСТВО ПРАВДЕ⁹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни конкурс за доделу средстава прикупљених по основу одлагања кривичног гоњења – за пројекте припремљене од стране физичких лица, правних лица, органа, организација, јавних установа, предузетника, удружења, фондова, хуманитарних организација, којима се остварује јавни интерес у области здравства, културе, просвете, хуманитарног рада.

1.1.9 МИНИСТАРСТВО ДРЖАВНЕ УПРАВЕ И ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ¹⁰

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка развоју и функционисању система локалне самоуправе - успостављање бољег система локалне самоуправе, реализације инфраструктурних пројеката јединица локалне самоуправе, унапређење рада ЈЛС и добре управе, унапређење ефикасности

⁸ <https://must.gov.rs/>

⁹ <https://www.mpravde.gov.rs/>

¹⁰ <https://mduls.gov.rs/category/projekti-i-programi/>

рада локалне самоуправе у области кадровских капацитета, модернизације рада јединица локалне самоуправе у погледу информатичке и техничке опремљености.

- Локална самоуправа за 21. век - подршка за спровођење функционалне анализе и функционално организационих модела, изградњу и јачање капацитета ЈЛС, развој и унапређење међуопштинске сарадње кроз Фонд за међуопштинску сарадњу.
- Партнерство за локални развој - побољшање пружања услуга у одабраним општинама: обнова зграда јавних установа, реконструкција/изградња локалних тржница, успостављање општинског центра за праћење пружања локалних услуга од стране локалних јавних комуналних предузећа, реконструкција јавног простора - (спортски терени, паркови, пешачка стаза, итд.), изградња/замена расвете.
- Управљање реформом јавне управе - успостављања јединствених управних места кроз подршку јединицама локалне самоуправе и градских општина чија је сврха повећање ефикасности, делотворности и економичности рада органа, у ситуацијама када је, за остваривање једног или више права, потребно поступање једног или више органа.
- Буџетски фонд за Програм за локалне самоуправе - унапређење инфраструктуре, ефикасности рада и квалитета живота у ЈЛС.
- Успостављање чврстих механизма координације за развој и функционисање електронске управе и заокруживање законског оквира и процедура за развој електронске управе-додела бесповратних средстава за највише 35 ЈЛС за развијање и примену процедура и поступака релевантних за увођење е-Управе, обука и менторска подршка за пружање услуга е-Управе, и подршка за отварање података.
- Унапређење функције управљања људским ресурсима (УЉР) у државној управи и локалној самоуправи кроз увођење нових инструмената и јачање капацитета за УЉР – Изградња капацитета градова и општина за спровођење и унапређење функције управљања људским ресурсима у локалној самоуправи.
- Унапређење одрживости јавних финансија кроз реформисање и развој управљања јавном својном – Реализација пројеката ЈЛС у оквиру грант шеме за унапређење управљања јавном својном на локалном нивоу, спровођење 20 пакета директне техничке подршке општинама за унапређење управљања јавном својном на локалном нивоу.
- Унапређење процеса планирања и припреме буџета на локалном нивоу-подизање капацитета ЈЛС за спровођење програмског буџетирања у складу са методологијом за програмско буџетирање кроз израду инструктивних докумената за припрему програмског буџета, организација 24 регионалних обука за све ЈЛС и директна техничка подршка за 12 ЈЛС одабране по конкурс.
- Подизање свести о правима националних мањина-подстицање оснивања и делотворног функционисања савета за међунационалне односе на локалном нивоу у свим општинама са етнички мешовитим становништвом кроз обуке и састанке са представницима ЈЛС.
- Оснаживање организација цивилног друштва - конкурс за доделу средстава из Буџетског фонда за националне мањине за програме и пројекте из конкретне приоритетне области финансирања.

1.1.10 МИНИСТАРСТВО ЗА ЉУДСКА И МАЊИНСКА ПРАВА И ДРУШТВЕНИ ДИЈАЛОГ¹¹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Права националних мањина на самоуправу - оснаживање организација цивилног друштва и привредних друштава кроз расписивање конкурса за финансирање

¹¹ <https://www.minljmpdd.gov.rs/>

програма и пројекта организација чији су оснивачи национални савети националних мањина које се баве заштитом и унапређењем права националних мањина у областима у којима је националним саветима националних мањина поверено вршење јавних овлашћења.

- Подстицајно окружење за развој цивилног друштва - спровођење мера и активности с циљем унапређења правног, институционалног и финансијског оквира за развој цивилног друштва и подизање капацитета органа јавне управе и организација цивилног друштва у циљу унапређења међусобне сарадње.
- Јавни конкурс за финансирање програма удружења који доприносе већој укључености организација цивилног друштва у креирање родно одговорних политика.
- Конкурс за организација цивилног друштва, за пројекте које се односе на спровођење Стратегије превенције и заштите од дискриминације.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за подстицање жена и девојака на учешће у иновационој делатности повезаној са дигиталном, циркуларном и зеленом економијом кроз истраживачке тимове као стручњакиње, али и као предузетнице у овим областима.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за повећано учешће жена у заштити интелектуалне својине и патената, повећање знања и информација о заштити интелектуалне својине и иновационој делатности.
- Информативно, едукативне и промотивне активности за повећано укључивање жена и девојака у научно–технолошке паркове, иновационе инкубаторе и сличне центре.
- Конкурс за финансирање научно–истраживачких пројекта у области родне равноправности.
- Програми и пројекти којима су Роми и Ромкиње информисани и едуковани на тему приступа правима и очувања идентитета.
- Програма обука који укључују теме циганизма као облика расизма, и дискриминације, за запослене у ЈЛС.
- Кампања за повећање заступљености мушкараца и жена ромске националности у телима политичког одлучивања на локалном нивоу.
- Формирања локалних савета за социјално укључивање Рома и Ромкиња.
- Формирање нових мобилних тимова за инклузију Рома у свим локалним самоуправама са значајним уделом Рома и обезбеђивање јачања капацитета за чланове мобилних тимова.
- Програм васпитно-образовног рада и других облика рада и услуга које остварује предшколска установа са циљем подршке породици и деци узраста до три године.
- Партнерство између ЈЛС, предшколских установа и ОЦД у реализацији програма за подстицање развоја и учења деце, као и развоја родитељских вештина у заједници.
- Обука за запослене у органима јавне управе о укључивању ОЦД у процес израде, примене, праћења примене и вредновања ефеката јавних политика и прописа.
- Обука за ОЦД за разумевање улоге, надлежности и функција јавне управе и учешћа у поступку израде, примене, праћења примена и вредновања докумената јавних политика и прописа.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- Подршка за учешће у програмима ЕУ – средства ИПА програма. Пружање финансијске подршке удружењима и другим организацијама цивилног друштва за спровођење пројекта претходно одобрених од стране Европске уније.

1.1.11 МИНИСТАРСТВО ЗА ЕВРОПСКЕ ИНТЕГРАЦИЈЕ^{12 13}

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка ефективном коришћењу Инструмената за претприступну помоћ ЕУ и развојне помоћи.
- Позив за пројектне идеје из Територијалне стратегије за прикупљање концепата пројеката у оквиру Интегрисане територијалне стратегије (Интеррег VI-A) Програма Бугарска-Србија 2021-2027.

1.1.12 МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ¹⁴

Из буџета РС, Министарство финансира и суфинансира следеће програмске активности и пројекте:

- Модернизација инфраструктуре основних и средњих школа, установа високог образовања и установа ученичког стандарда реализацијом пројеката изградње, реконструкције, санације, адаптације, пројеката унапређења енергетске ефикасности постојећих објеката применом мера енергетске ефикасности, пројеката инвестиционог одржавања школских објеката, као и реализација пројеката опремања новоизграђених и постојећих школских објеката и установа и школских садржаја
- Подршка програму дигитализације у области националног просветног система
- Изградња образовно-научних центара Инклузивно предшколско васпитање и образовање Министарство пружа подршку интеграцији у европски образовни простор кроз програме Еразмус+ (Erasmus+), иТвининг (eTwinning), Јуридајс (Eurydice), Јурогајденс (Euroguidance), Епале (EPALE), Јуропас (Europass) и ЕОК (EQF).

Из средстава уговорених зајмова и кредита Министарство реализује следеће пројекте:

- Центар за обуку за дуално образовање, средства Банке за развој Савета Европе;
- Повезане школе у Србији Б, средства Европске инвестиционе банке;
- Програм модернизације школа, средства Европске Инвестиционе Банке;
- образовање за социјалну инклузију, средства Банке за развој Савета Европе;
- Инклузивно предшколско образовање и васпитање, средства Међународне банке за обнову и развој;
- Студентско становање у Србији, Банка за развој Савета Европе;
- Унапређење универзитетског образовања, средства Банке за развој Савета Европе;

Остали пројекти у којим учествује Министарство

1. Пројекат акцелерације иновација и подстицања раста предузетништва у Републици Србији (SAIGE)

Пројекат акцелерације иновација и подстицања раста предузетништва у Републици Србији (SAIGE) подржава даљу реформу научно истраживачког сектора, јачања веза између привредног и академског сектора и развој иновативних привредних друштава.

¹² <https://www.mei.gov.rs/>

¹³ <https://www.mei.gov.rs/srp/pozivi/165/detaljnije/w/0/raspisan-prvi-poziv-za-projektne-ideje-iz-teritorijalne-strategije/>

¹⁴ <https://prosveta.gov.rs/>

Средства за реализацију Пројекта SAIGE обезбеђена су на основу заједничког улагања Републике Србије, односно Министарства просвете, науке и технолошког развоја) кроз зајам и техничку подршку Светске банке у износу од 43 милиона евра и бесповратне финансијске подршке Европске уније у износу од 41,5 милиона евра.

Пројекат SAIGE заједно реализују Министарство просвете, Светска банка и Европска унија, а корисници су научна заједница, научно-истраживачке организације, иновативна привреда, као и Фонд за науку и Фонд за иновациону делатност.

Пројекат SAIGE пружа подршку компететивним програма Фонда за науку Републике Србије и најбољим научно-истраживачким пројектима који су изабрани на основу независне међународне селекције.

Активности пројекта:

- Подршка научним истраживањима

Подршка укључује грантове за основна и примењена истраживања, која се реализују у оквиру два програма Специјални програм истраживања COVID-19 и ИДЕЈЕ.

Пројекат SAIGE кроз Програм за сарадњу са српском дијаспором финансира и повезивање и сарадњу српске науке са заједницом српске дијаспоре ради унапређења екосистема истраживања, иновација и предузетништва у Србији. Програм треба да привуче перспективне научнике, истраживаче и предузетнике из заједнице српске дијаспоре да пренесу знања и вештине кроз различите активности. Укључиће умрежавање, саветодавно учешће у креирању стратегија, ваучере за размену знања за српске истраживаче, грантове за заједничка основна и примењена истраживања, развој и трансфер технологија, заштиту интелектуални својине и комерцијализацију истраживања.

Пројекат пружа техничку асистенцију Фонду за науку у смислу развоја нових програма и јачање интерних капацитета и процедура.

- Оснаживање иновативних стартап предузећа

У циљу оснаживања стартап заједнице у Србији Фонд за иновациону делатност, у оквиру Пројекта SAIGE, покренуо програм акцелерације Катапулт.

Кроз овај програм Фонда подстиче се иновативно предузетништво, обезбеђује приступ изворима финансирања за развој иновација предузећа и привлаче приватне инвестиција.

Катапулт је први акцелератор у Србији који младим предузећима обезбеђује интензивно, тромесечно менторство и повезивање са инвеститорима.

Програм Катапулт помаже иновативним предузећима оријентисаним на раст да се позиционирају на глобалном тржишту, као и да побољшају своје пословне капацитете у развоју помоћу којих ће повећати могућност привлачења приватних инвестиција.

- Подршка реформи сектора науке и истраживања

Пројекат SAIGE подржава реформу научно-истраживачких организација кроз дизајн и имплементацију планова институционалне трансформације пружањем подстицаја, финансијске и техничке подршке за предузимање планираних корака институционалних реформи.

Кроз фазни приступ, научни институти који су исказали интересовање за трансформацију и одобрени су од стране Министарства просвете, науке и технолошког развоја за учешће у процесу, пролазе независну међународну експертску процену и на основу резултата процене добијају детаљне планове трансформације, са конкретним очекиваним резултатима.

2. Програм институционалног финансирања акредитованих института чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе и института чији је оснивач Српска академија наука и уметности и Програм институционалног финансирања института од националног значаја за Републику Србију.

Програмима се уређују питања од значаја за реализацију истих и разрађују приоритети и индикатори за евалуацију рада акредитованих института чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина, јединица локалне самоуправе и Српска академија наука и уметности и института од националног значаја за Републику Србију као и друга питања од значаја за реализацију ових програма укључујући права и обавезе истраживача на акредитованим факултетима у погледу заснивања и дужине трајања радног односа.

Циљ ових програма је да се оснаже научноистраживачке институције како би биле препознатљиве и конкурентне на националном и међународном нивоу, ојачају истраживачки тимови ради учествовања у компететивним пројектима, оствари динамички развој науке, технолошког развоја и иновација, повећа ефикасност коришћења ресурса научноистраживачког система.

1.1.13 МИНИСТАРСТВО ЗДРАВЉА¹⁵

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Унапређење доступности здравствене заштите ромској популацији - ангажовање здравствених медијаторки и подршка пројеката који се спроводе у сарадњи са ромским удружењима грађана ради унапређења здравља Рома и Ромкиња.
- Подршка активностима удружења грађана у области здравствене заштите - подршка раду удружењима која се баве активностима од значаја за делатност здравства, финансирање организовање стручних скупова на регионалном нивоу, организовање националних скупова, скупова са међународним учешћем, спровођење пројеката којима су обухваћени поједини системи здравствене заштите, одржавање курсева и континуираних едукација.
- Подршка активностима удружења грађана у области превенције и контроле HIV инфекције - механизам уговарања са удружењима грађана за одабир реализатора, који се ангажују на годишњем нивоу на основу отвореног позива за достављање предлога пројеката у области превенције и контроле HIV инфекције,
- Програми Црвеног крста Србије - усмерени на становништво које је социјално угрожено, посебно на децу, стара лица, избеглице и интерно расељена лица и обухвата прву помоћ, здравствено превентивну делатност, едукације и тренинге младих, бригу о старијим лицима, психосоцијалну подршку породицама несталих и киднапованих.
- Изградња и опремање здравствених установа у државној својини чији је оснивач Република Србија - инвестиционо улагање, инвестиционо одржавање просторија, медицинске и немедицинске опреме и превозних средстава, набавка медицинске и

¹⁵ <https://www.zdravlje.gov.rs/>

друге опреме неопходне за рад здравствених установа, превозних средстава, набавку опреме за развој интегрисаног здравственог информационог система.

- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 0012 „Подршка активностима удружења грађана у области здравствене заштите“.
- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 0010 „Унапређење доступности здравствене заштите Ромској популацији“.
- Јавни позив за финансирање пројеката за реализацију програма 1802 „Превентивна здравствена заштита“ пројекат 4013 „Подршка активностима удружења грађана у области превенције и контроле ХИВ инфекције“.

Из средстава уговорених зајмова и кредита Министарство реализује следеће пројекте:

- Реконструкције универзитетских клиничких центара – средстава Европске инвестиционе банке.
- Развој здравства – средства Међународне банке за обнову и развој
- Програм „Intereg“ IPA Румунија - Србија 2021-2027.

1.1.14 МИНИСТАРСТВО ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА¹⁶

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу пакета подршке јединицама локалне самоуправе за унапређење социјалне заштите - подршка јединицама локалне самоуправе за унапређење система социјалне заштите на локалном нивоу и финансијска подршка у виду бесповратних средстава за успостављање/проширење минимум једне услуге социјалне заштите.
- Јавни позив за подношење предлога пројеката из области борачко-инвалидске заштите – финансирање пројеката удружења грађана ради побољшања положаја бораца, војних инвалида, цивилних инвалида рата и породица палих бораца и ради унапређења области неговања традиција ослободилачких ратова.
- Јавни позив за подношење предлога пројеката за инвестиционо одржавање ратних меморијала од значаја за неговање традиција ослободилачких ратова Србије - за надлежне Заводе за заштиту споменика културе
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за унапређење положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији у 2023. години - финансирање програма које реализују удружења грађана регистрована на територији Републике Србије.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на Програмски конкурс за унапређење положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији у 2023. години.
- Обављање делатности установа социјалне заштите - обављање поверених послова у центрима за социјални рад и пружање услуга социјалне заштите у установама чији је оснивач Република.
- Подршка раду хранитеља - финансирање смештаја у хранитељске породице по основу накнаде за издржавање корисника и накнаде за рад хранитеља.
- Подршка раду установа социјалне заштите - инвестициона улагања у објекте и опрему у установама и обезбеђивање недостајућих средстава у циљу несметаног обављања делатности у случајевима када се појаве проблеми у измиривању обавеза по основу трошкова комуналних услуга и енергената, ванредни и повремени трошкови на основу

¹⁶ <https://www.minrzs.gov.rs/sr>

судских и административних поступака, одлука судова или надлежних државних органа.

- Права корисника ван мреже установа социјалне заштите - помоћ за оспособљавање за рад азиланата, новчана помоћ смештај у специјалне болнице.
- Подршка удружењима у области заштите породице и деце - суфинансирање удружења грађана за помоћ деци -дотације за подстицање програма и активности од јавног интереса из области заштите породице и деце.
- Подршка удружењима и локалним заједницама - финансирање удружења и локалне заједнице које обухватају афирмацију различитих активности у циљу унапређења социјалне заштите у заједници.
- Подршка удружењима у области борачко-инвалидске заштите - финансијска подршка пројектима удружења са различитим програмима, интересовањима и активностима везаним за област борачко-инвалидске заштите, заштите њихових породица, као и неговања традиције ослободилачких ратова Србије, а на основу спроведеног јавног конкурса.
- Подршка предузећима за професионалну рехабилитацију особа са инвалидитетом - субвенције зарада за запослене особе са инвалидитетом и средства за побољшање услова рада у овим предузећима са циљем јачања капацитета за спровођење професионалне рехабилитације, запошљавање и одржање запослења особа са инвалидитетом.
- Заштита положаја особа са инвалидитетом - јавни конкурс од јавног значаја за подношење предлога програма за унапређење положаја особа са инвалидитетом.
- Подршка развоју социјалног предузетништва - подстицај за развој социјалног предузетништва, који има за циљ повећање радне активације радно способних лица која се налазе у систему социјалне заштите, теже запошљивих незапослених лица у складу са прописима из области запошљавања и осталих теже запошљивих лица из посебно осетљивих категорија.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- Јавни позив за пружање свеобухватне подршке за успостављање / унапређивање локалних механизма за инклузију Рома и Ромкиња – средства Програма ИПА 2020.

1.1.15 МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О ПОРОДИЦИ И ДЕМОГРАФИЈУ¹⁷

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за доделу бесповратних средстава опредељених за суфинансирање мера популационе политике и подршке у области породице и деце јединицама локалне самоуправе.
- Подршка удружењима у области заштите породице и деце - суфинансирање удружења грађана за помоћ деци -дотације за подстицање програма и активности од јавног интереса из области заштите породице и деце.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, подршке породици и деци - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите, грађана, подршке породици и деци.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења политике у области демографије - за коришћење дотација невладиним

¹⁷ <https://minbpd.gov.rs/>

организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења политике у области демографије.

- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења популационе политике - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, координације и спровођења популационе политике.
- Јавни конкурс за подношење предлога програма на стално отворени конкурс за доделу дотација намењених за пројекте породичноправне заштите грађана, подршка удружењима у области заштите породице и деце - за коришћење дотација невладиним организацијама за пројекте породичноправне заштите грађана, подршке удружењима у области заштите породице.

1.1.16 МИНИСТАРСТВО СПОРТА¹⁸

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Посебни програми у области спорта - финансирање активности организација у области спорта које се спроводе са циљем обезбеђивања услова за бесплатно и безбедно бављење спортом нарочито деце, жена, младих и особа са инвалидитетом.
- Изградња и капитално одржавање спортске инфраструктуре - посебно се финансирају пројекти изградње, опремања и одржавања спортских објеката у јединицама локалне самоуправе из 4. групе развијености.
- Јавни позив за подношење предлога програма, односно пројеката који се односе на изградњу спортских објеката за потребе особа са инвалидитетом и прилагођавање постојећих спортских објеката потребама особа са инвалидитетом.
- Јавни позив за подношење предлога програма, односно пројеката у области спорта кроз изградњу, опремање и одржавање спортских објеката који су од значаја за развој спорта на целом подручју Републике Србије.

1.1.17 МИНИСТАРСТВО КУЛТУРЕ¹⁹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка унапређењу капацитета културног сектора на локалном нивоу - Суфинансирање програма Градови у фокусу путем јавног позива који ће унапредити област културе и уметности у локалним срединама, подстакнути развој креативности и препознати специфичности културног идентитета и одрживог развоја локалних заједница.
- Подршка истраживању, заштити и очувању непокретног културног наслеђа - конкурс из области заштите, очувања и коришћења непокретног - градитељског и археолошког наслеђа. Подржани пројекти подразумевају послове на изради техничке пројектне документације, спровођење мера техничке заштите и конзерваторске радове на непокретним културним добрима, истраживања и заштиту археолошких налазишта и послове везане за презентацију градитељског и археолошког културног наслеђа, публиковање грађе као и остале делатности на заштити непокретног наслеђа.
- Дигитализација културног наслеђа - финансирање рада установа у области културе, за пројекте који се односе на опремање лабораторија за дигитализацију културног

¹⁸ <https://www.mos.gov.rs/>

¹⁹ <https://www.kultura.gov.rs/>

наслеђа, као пројекти који се односе на процес дигитализације културног наслеђа Републике Србије и јачање инфраструктурних капацитета установа.

- Подршка истраживању, заштити и очувању нематеријалног и покретног културног наслеђа - Конкурс из области заштите, очувања и презентације музејског наслеђа, Конкурс из области заштите, очувања и презентације архивске грађе, Конкурс из области заштите, очувања и презентације старе и ретке библиотечке грађе и Конкурс из области заштите, очувања и презентације нематеријалног културног наслеђа.
- Подршка развоју библиотечно-информационе делатности и библиотечно-информационе делатности Савеза слепих Србије - Конкурс из области библиотечно-информационе делатности за финансирање набавке информационих и комуникационих технологија за јавне библиотеке, објављивање стручних публикација, дигитализацију библиотечке грађе, подршку едукацији библиотекара, побољшање услова за чување и заштиту библиотечно-информационе грађе, подршку интерактивним програмима за децу и младе.
- Подршка раду завода за заштиту споменика културе и историјских архива.
- Јачање културне продукције и уметничког стваралаштва – јавни конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у свим уметничким областима /музичка уметност, драмска, плесна, визуелне уметности, књижевност, филмска уметност, и др, те кроз културне активности осетљивих група/националних мањина, особа са инвалидитетом, деце, младих. финансирање и суфинансирање рада и програмских активности установа културе чији је оснивач РС у области музичке уметности, сценских уметности /драма, опера, уметничка игра и традиционално народно стваралаштво/, филмске уметност и аудио-визуелног стваралаштва, те кроз научно истраживачке програме у култури и уметности.
- Подршка развоју књижевног стваралаштва и издаваштва
- Подршка развоју музичког стваралаштва - подршка и стимулација пројеката и програма у области музичке уметности, њихово представљање и афирмација, континуирано подизање нивоа културних потреба становништва, установа и ангажованих појединаца.
- Подршка културној делатности друштвено осетљивих група - подршка пројектима који доприносе већој кохезији друштва, неговању интеркултуралног дијалога, развоју услова за разноликост културних израза и идентитета и јачању доступности културних садржаја.
- Подршка развоју уметничке игре - финансирање и суфинансирање институционалне и независне продукције, реализација домаће и међународне размене и стручног усавршавања уметника (учешћа на конференцијама или мастеркласама) у области уметничке игре.
- Подршка јачању позоришне уметности - финансирање и суфинансирање институционалне и независне продукције, реализација домаће и међународне размене и стручног усавршавања уметника (учешћа на конференцијама или мастеркласама) у области позоришне уметности.
- Престоница културе Србије - јачање оперативних и стручних капацитета локалних самоуправа у области културе кроз израду стратешких докумената развоја културе (Стратегије и Акционог плана), подршку унапређења инфраструктуре, људских ресурса и програма а у циљу њиховог подизања на виши ниво.
- Подршка раду установа у области заштите и очувања културног наслеђа - израда техничке пројектне документације, спровођење мера техничке заштите и конзерваторске радове на непокретним и покретним културним добрима, истраживања и заштиту археолошких налазишта и послове везане за презентацију градитељског и археолошког културног наслеђа.

- Дигитализација у области заштите и очувања културног наслеђа - јавни конкурс за финансирање рада установа у области културе, за пројекте који се односе на опремање лабораторија за дигитализацију културног наслеђа, као пројекти који се односе на процес дигитализације културног наслеђа Републике Србије и јачање инфраструктурних капацитета установа.
- Јавни позив за доделу подстицајних средстава инвеститору да у републици србији производи аудиовизуелно дело.
- Конкурс за финансирање или суфинансирање пројеката у области заштите старих традиционалних заната и њихове савремене примене.
- Конкурс за финансирање и суфинансирање пројеката у кинематографији за 2023. годину у категорији: преддигитализација и дигитализација биоскопа.

1.1.18 МИНИСТАРСТВО ЗА БРИГУ О СЕЛУ²⁰

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка развоју задругарства - јавни конкурс за доделу бесповратних средстава за старе и новоформиране земљорадничке и пољопривредне задруге, земљорадничке и пољопривредне задруге чија је регистрована делатност бављење сеоским туризмом (туристичке задруге) или чија је регистрована делатност производња промета или делатност обављања старих и уметничких заната (занатске задруге), односно послова домаће радиности.
- Подршка организовању манифестација у селима Републике Србије - јавни конкурс за спровођење програма доделе бесповратних средстава могу бити из области драмских уметности, књижевности, литерарних вештина и других уметности (такмичења у певању, рецитацији, глуми, сликању, итд.), одржавања спортских такмичења, промовисања, очувања и унапређења старих заната и културно-уметничке баштине, израде уметнина и предмета домаће радиности, као и остале активности у којима становници села могу показати своја знања и вештине и у њима се такмичити.
- Подршка адаптацији мултифункционалних објеката - адаптација објеката у сеоским срединама како би се обезбедила амбуланта, апотека, пошта, клуб за стара лица, клуб за децу, биоскопска сала, шалтер општинске администрације, канцеларија месне заједнице, итд.
- Подстицај куповини мини бусева за потребе превоза сеоског становништва - бесповратна средства су намењена су за куповину мини бусева који се могу користити искључиво за потребе превоза сеоског становништва из једног села у друго село или из села у градско/општинско седиште.
- Јавни конкурс за доделу бесповратних средстава за организовање манифестације под називом „Михољски сусрети села“.

1.1.19 МИНИСТАРСТВО НАУКЕ, ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА И ИНОВАЦИЈА²¹

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка реализацији интереса у иновационој делатности - пружања подршке развоју или значајној измени постојећих иновативних производа, технологија, процеса и услуга, ради подстицања примене и комерцијализације научноистраживачких резултата, као и пружање подршке коришћењу савремених технологија и изградњи иновационих организација за инфраструктурну подршку иновационој делатности.

²⁰ <https://www.mbs.gov.rs/>

²¹ <https://nitra.gov.rs/>

- Подршка програму дигитализације у области националног научноистраживачког система - опремање и одржавање софтверских ресурса потребних за вођење електронских евиденција.
- Подршка раду НТП Ниш.
- Подршка школовању и усавршавању младих талената - награђивање ученика средњих школа за постигнуте резултате на републичким и међународним такмичењима и стипендирање студената на студијама у земљи и иностранству.
- Истраживање и развој у јавном сектору - адаптација постојећих зграда и лабораторија, изградња научно-технолошких паркова у Београду, Новом Саду, Нишу; изградња стамбених зграда за изнајмљивање младим научницима у Београду, Новом Саду, Нишу и Крагујевцу, изградња центара изврсноности у приоритетним областима (матичне ћелије, нано-науке, пољопривредно-биолошки центар, биомедицина), набавка нове капиталне опреме за истраживања, изградња центара за науку.

Из осталих средстава, Министарство реализује следеће пројекте:

- ИПА 2018 – Конкурентност
- Пројекат акцелерације иновација и подстицање раста предузетништва – SAIGE
- ИПА Подршка за учешће у програмима ЕУ
- ИПА 2019 - Конкурентност и иновације

1.1.20 МИНИСТАРСТВО ТУРИЗМА И ОМЛАДИНЕ²²

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка ЈЛС у спровођењу омладинске политике - сарадња са локалним самоуправама у развоју институционалног оквира за унапређење омладинске политике на локалном нивоу, пружање подршке формирању канцеларија за младе, локалних Савета за младе, изради и имплементацији локалних акционих планова за младе, формирање одрживих омладинских клубова и успостављање локалних сервиса за младе, успостављање стандарда рада КЗМ и процена, праћење и унапређење рада КЗМ.
- Програми и пројекти подршке младима у образовању, васпитању, безбедности, здрављу и партиципацији - финансирање или суфинансирање програма и пројеката усмерени на пружање подршке умрежавању младих и побољшању услова за учешће у доношењу одлука кроз одржив институционални оквир, а на основу потреба младих и у партнерству са младима, подизање свести младих о здравим стиливима живота, безбедности и животној средини.
- Програми и пројекти подршке младима у запошљавању - финансирање или суфинансирање програма и пројеката за подстицање и стимулисање различитих облика запошљавања, samozapošljavanja и предузетништва младих, развијање услуга и механизма који поспешују запошљивост и запосленост младих кроз међусекторску сарадњу и оснаживање младих да усвајају вештине за активно, одговорно и ефикасно управљање каријером.
- Подстицаји за изградњу инфраструктуре и супраструктуре у туристичким дестинацијама - финансирање/суфинансирање пројеката развоја туризма за подстицање квалитета туристичке понуде које реализују привредна друштва и предузетници регистровани за обављање делатности у области туризма, као и регистрована пољопривредна газдинства. Финансијска подршка реализацији ових пројеката се пружа додељивањем кредита.

²² <https://www.mto.gov.rs/>

- Подстицаји за пројекте промоције, едукације и тренинга у туризму - суфинансирање пројеката развоја туризма промоције туристичких производа и туристичких простора Србије и подстицања рецептивне туристичко-угоститељске понуде, унапређења и реализације статистичких истраживања и методологије сателитских рачуна, као и едукације и тренинга у туризму.
- Подстицаји унапређењу рецептивне туристичко-угоститељске понуде - подстицаји туристичким агенцијама, организаторима туристичког путовања, као начин подршке за промотивне и маркетиншке активности које су неопходне за достизање потребног нивоа промета страних туриста.

1.1.21 МИНИСТАРСТВО ИНФОРМИСАЊА И ТЕЛЕКОМУНИКАЦИЈА²³

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Развој ИКТ инфраструктуре у установама образовања, науке и културе
- Изградња широкопојасне комуникационе инфраструктуре у руралним пределима
- Дигитализација туристичке понуде Србије - припрема инфраструктурне комуникационе и апликативне базе за спровођење дугорочних циљева дигитализације туристичких локација.
- Подршка остваривању јавног интереса у области информисања - суфинансирање путем конкурса, пројеката медија, независних продукција, удружења и организација које се баве производњом медијских садржаја за пројекте који доприносе разноликости медијских садржаја и плурализму идеја и вредности, развоју медијског стваралаштва у области културе, образовања и науке, информисању и унапређењу положаја свих сегмената друштва.
- Подршка информисању националних мањина на сопственом језику - суфинансирање путем конкурса пројеката медија, продукција и удружења намењених информисању припадника националних мањина.
- Подршка информисању особа са инвалидитетом - суфинансирање путем конкурса пројеката медија, продукција и удружења намењених информисању особа са инвалидитетом.

1.1.22 МИНИСТАРСТВО ЗА ЈАВНА УЛАГАЊА²⁴

Из буџета РС, Министарство финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Обнова и изградња објеката јавне намене и санирање последица елементарне непогоде - санација и обнова објеката јавне намене у јавној својини.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области здравства.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области просвете и науке.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области спортске инфраструктуре.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области социјалне заштите.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области културе.
- Обнова и изградња објеката јавне намене у области локалне комуналне инфраструктуре.

²³ <https://mit.gov.rs/>

²⁴ <https://www.obnova.gov.rs/>

1.1.23 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ РАЗВОЈА НЕДОВОЉНО РАЗВИЈЕНИХ ОПШТИНА²⁵

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за подношење предлога пројеката на Програм финансирања пројеката од јавног интереса које реализују удружења са територија изразито недовољно развијених општина (јединице локалне самоуправе из четврте групе).
- Јавни позив за пријаву пројеката за Програм подршке унапређења развоја изразито недовољно развијених општина (јединице локалне самоуправе из четврте групе)
- Подршка спровођењу мера равномерног регионалног развоја-израда пројектно-техничке документације, планске документације и стратешких докумената из надлежности јединица локалне самоуправе.

1.1.24 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА КООРДИНАЦИЈУ АКТИВНОСТИ И МЕРА У ОБЛАСТИ ОДНОСА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ СА ДИЈАСПОРОМ²⁶

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Заштита права и интереса припадника дијаспоре и Срба у региону - суфинансирање пројеката удружења грађана обавља се професионална едукација и правна помоћ дијаспори и Србима у региону.
- Конкурс за суфинансирање пројеката који својим квалитетом доприносе очувању и јачању веза матичне државе и дијаспоре, као и матичне државе и Срба у региону - подршка организацији школа, кампова (програми намењени упознавању матице), летњих школа српског језика, едукативних радионица и едукација (за унапређење наставе српског језика) намењених очувању културног и језичког идентитета деце и омладине у дијаспори и региону.
- Конкурс за суфинансирање пројеката који својим квалитетом доприносе очувању и јачању веза матичне државе и дијаспоре, као и матичне државе и Срба у региону.

1.1.25 КАБИНЕТ МИНИСТРА БЕЗ ПОРТФЕЉА ЗАДУЖЕНОГ ЗА РАВНОМЕРНИ РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ²⁷

Из буџета РС, Кабинет Министра без портфеља финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив за пријаву пројеката за Програм подстицања регионалног раста у Републици Србији за средстава за суфинансирање израде развојних докумената регионалног развоја и за суфинансирање пројеката од значаја за регионални раст - право на коришћење средстава за суфинансирање израде развојних докумената на нивоу ЈЛС и регионалних области имају једна или више ЈЛС и АРРА или ЈЛС самостално, које заједно учествују у пројектима.

²⁵ <https://rmro.gov.rs/javni-konkursi/>

²⁶ <https://www.mbpdijaspora.gov.rs/>

²⁷ <https://rrrz.gov.rs/extfile/sr/472/%D0%88avni%20poziv.pdf>

1.2 ОРГАНИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

1.2.1 УПРАВА ЦАРИНА²⁸

Из буџета РС, Управа царина финансира пројекат:

- Изградња комплекса царинске испоставе при ГП Градина.

1.2.2 УПРАВА ЗА СЛОБОДНЕ ЗОНЕ²⁹

Из буџета РС, Управа за слободне зоне финансира пројекат:

- Промоција, развој, контрола и надзор слободних зона - додатне погодности локалне самоуправе за улагања на подручју слободне зоне, проширење подручја слободних зона, промоција слободних зона.

1.2.3 РЕПУБЛИЧКА ДИРЕКЦИЈА ЗА ВОДЕ³⁰

Из буџета РС, Дирекција финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Уређење и коришћење вода - изградња, реконструкција водних објеката за снабдевање водом за пиће и санитарно хигијенске потребе, постројења за припрему воде за пиће, магистралних цевовода и резервоара, ради обезбеђења здраве пијаће воде у довољној количини за насеља и индустрију у општинама и градовима.
- Заштита вода од загађивања - заштита и унапређење квалитета површинских и подземних вода чиме се омогућава заштита животне средине, здравља људи кроз смањену опасност од хидричних епидемија, као и заштита изворишта кроз изградњу и реконструкцију водних објеката за сакупљање, одвођење и пречишћавање отпадних вода.
- Уређење водотока и заштита од штетног дејства вода - заштита од поплава спољним и унутрашњим водама и од леда, заштиту од ерозије и бујица и отклањању последица таквог деловања вода и управљање ризицима од штетног дејства вода.
- Електрификација система за наводњавање - изградња недостајућих електроенергетских објеката, како би се створили услови за прикључење објеката пољопривредних произвођача.
- Пројекат интегрисаног развоја коридора Саве и Дрине - финансирање заштите од поплава, улагање у управљање животном средином, бране и повезане активности у одабраним приоритетним областима дуж коридора реке Саве и Дрине и пружање подршке за спровођење побољшања пловног пута деминирањем десне обале коридора реке Саве и Дрине.
- Изградња система за наводњавање - изградња, реконструкција, уређење и санација водних објеката и система за наводњавање, на регионалним хидросистема за наводњавање и двонаменским система на подручју Срема, Бачке и Баната и хидромелиорационим системима на подручју Шапца, Чачка, Панчевачког рита и Тополе.
- Комплетирање постојеће мрежу за јавно водоснабдевање у насељима, уз њено проширење и на приградска подручја - Реализација Програма унапређења система водоснабдевања у градовима и општинама Сомбор, Вршац, Шабац, Панчево, Сремска

²⁸ <https://www.carina.rs/>

²⁹ <https://www.usz.gov.rs/>

³⁰ <https://rdvode.gov.rs/>

Митровица, Лозница, Смедерево, Краљево, Јагодина, Трстеник, Алексинац, Врање, Пирот Лесковац, Параћин, Књажевац, Врбас и Кикинда.

Остали пројекти које спроводи Дирекција, а који се финансирају из других извора

- Животна средина и клима - средства ИПА Програма, заштита и унапређење квалитета површинских и подземних вода кроз изградњу постројења за пречишћавање отпадних вода за агломерацију Лозница.

1.2.4 УПРАВА ЗА ШУМЕ³¹

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Одрживи развој и унапређење шумарства - заштита шума, садња шумског дрвећа у јесен текуће и пролеће наредне године, нега шума, градња шумских путева, производња шумског семена и производња шумског садног материјала.
- Конкурс за доделу средстава по Годишњем програму коришћења средстава за одрживи развој и унапређење шумарства - право на доделу средстава има сопственик, односно корисник шума и шумског земљишта, правно лице и предузетник, и научноистраживачка установа.
- Конкурс за доделу средстава по Годишњем програму за градњу и реконструкцију шумских путева - право на доделу средстава има сопственик, односно корисник шума и шумског земљишта, правно лице и предузетник.
- Конкурс за расподелу и коришћење средстава за одрживи развој и унапређење ловства за субвенције у области ловства.

1.2.5 УПРАВА ЗА АГРАРНА ПЛАЋАЊА³²

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Директна плаћања - плаћања која се директно додељују произвођачима кроз одређене мере подршке и то кроз премију за млеко, подстицаје за биљну и сточарску производњу и реализацију регреса.
- Мере руралног развоја - раст конкурентности (укључујући достизање вишег нивоа додате вредности и стандарда квалитета, као и управљање ризицима), унапређење животне средине, диверсификацију дохотка и унапређење квалитета живота руралних територија.
- Јавни позив за подношење пријава за остваривање права на подстицаје у пољопривреди и руралном развоју.
- Кредитна подршка у пољопривреди - кроз субвенционисање дела каматне стопе за одобрене кредите у области пољопривредне производње, намењених развоју сточарства, ратарства, воћарства, виноградарства, повртарства и цвећарства, као и различитих облика инвестиционих улагања и набавке пољопривредне механизације и опреме.
- Посебни подстицаји - подстицаји за производњу садног материјала и сертификацију и клонску селекцију, подстицаје за спровођење одгајивачких програма, ради остваривања одгајивачких циљева у сточарству, као и подстицаје за спровођење научноистраживачких, развојних и иновативних пројеката у пољопривреди.

³¹ <https://upravazasume.gov.rs/>

³² <https://uap.gov.rs/>

Остали пројекти које спроводи Управа, а који се финансирају из других извора:

- Пројекат тржишно оријентисане пољопривреде – средстава Међународне банке за обнову и развој, намењен финансирању грант шеме за пољопривредне произвођаче и успостављање јединственог информационог система Министарства пољопривреде и органа у саставу.

1.2.6 УПРАВА ЗА ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ³³

Из буџета РС, Управа финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Подршка уређењу пољопривредног земљишта - финансијска подршка путем конкурса за извођење радова у области уређења пољопривредног земљишта путем: мелиорације ливада и пашњака, привођења култури пољопривредног земљишта, изградње система за наводњавање, изградње система за одводњавање.
- Конкурс за расподелу средстава за извођење радова на заштити, уређењу и коришћењу пољопривредног земљишта.
- Подршка заштити и коришћењу пољопривредног земљишта - финансијска подршка путем конкурса јединицама локалних самоуправама и научним институцијама за израду Програма, пројеката и студијско истраживачких радова од значаја за ЈЛС и Републику Србију.

1.2.7 НАЦИОНАЛНА АКАДЕМИЈА ЗА ЈАВНУ УПРАВУ³⁴

Из буџета РС, Академија финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Стручно усавршавање у јавној управи - припрема, спровођење и развој општих програма стручног усавршавања и програма обуке руководиоца и запослених.
- Јачање професионалних капацитета државних службеника на положају.

1.2.8 РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА СРБИЈЕ³⁵

- Јавни позив за учешће у програму подршке развоју конкурентности – финансирање пројеката за повећање нивоа коришћења стандарда у производњи и организацији пословања, сертификацији производа, система менаџмента и повећању коришћења других услуга у области инфраструктуре квалитета.
- Јавни позив за учешће у Програму за унапређење сарадње и подизање капацитета на регионалном и локалном нивоу – финансирање пројеката који за унапређење економског и регионалног развоја кроз јачање међуинституционалне сарадње и капацитета акредитованих регионалних развојних агенција и јединица локалне самоуправе.
- Јавни позив за доделу средстава подстицаја ради привлачења директних улагања у аутоматизацију постојећих капацитета у области прехранбене индустрије.

³³ <https://upz.minpolj.gov.rs/sadrzaj/>

³⁴ <https://www.napa.gov.rs/>

³⁵ <https://ras.gov.rs/>

1.2.9 АГЕНЦИЈА ЗА УПРАВЉАЊЕ ЛУКАМА³⁶

Из буџета РС, Академија финансира следеће програмске активности и пројекте:

- Јавни позив у оквиру програма прекограничне и транснационалне сарадње „Транснационални програм Дунав“ (INTERREG) за финансирање пројеката координације за приоритетне области у оквиру ЕУ стратегије за Дунавски регион.

1.3 ФОНДОВИ

1.3.1 ФОНД ЗА РАЗВОЈ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ³⁷

- Инвестициони кредити клијентима којима су неопходна средства за финансирање набавке опреме, машина, постројења, затим изградњу или куповину производног или пословног простора.
- Трајна обртна средства потребна за финансирање текућих обавеза које настају у редовним пословним активностима крајњег корисника кредита, а односе се на набавку сировина и материјала, залиха, као и остале производне трошкове, потраживања од купаца, обавеза према добављачима.
- Кредити за привредне субјекте који послују у неразвијеним и изразито неразвијеним подручјима.

1.3.2 ФОНД ЗА ИНОВАЦИОНУ ДЕЛАТНОСТ³⁸

Фонд подржава развој иновација кроз одговарајуће инструменте финансијске, техничке и саветовадне подршке, у циљу оснаживања иновативних предузећа и јачања везе између истраживања и развоја са једне и пословног сектора са друге стране, поштујући највише етичке, финансијске и пословне стандарде и праксе.

- **Програм ваучера у областима 4С** – Програм „Иновациони ваучери“ представља једноставан финансијски механизам који омогућава малим и средњим предузећима да, користећи услуге научноистраживачког сектора, подигну ниво иновативности својих производа и постану конкурентнији на тржишту. Максимални износ који се одобрава по иновационом ваучеру јесте до 800.000 динара, односно иновационим ваучером покрива се до 60% укупних трошкова услуге. Иновациони ваучери се додељују на основу јавног позива.
- **Програм сарадње науке и привреде у областима 4С** – има за циљ да унапреди индустријска истраживања тако што ће подстаћи предузећа из приватног сектора и научноистраживачке организације из јавног сектора (у већинском државном власништву) да спроводе заједничке пројекте из области истраживања и развоја с идејом да стварају нове или унапреде постојеће комерцијално исплативе производе и услуге, као и иновативне технологије са значајним утицајем на будући развој и тржишним потенцијалом. Корисници средстава су конзорцијуми који развијају нове комерцијално применљиве технологије, услуге и производе из области приоритета паметне специјализације. Конзорцијуми морају бити сачињени од најмање једног приватног предузећа и једне јавне научноистраживачке организације, а могу највише имати пет чланова. Кроз овај програм, Фонд за иновациону делатност додељује суфинансирање у максималном износу до 300.000 евра по пројекту, односно

³⁶ <https://www.aul.gov.rs/>

³⁷ <https://fondzarazvoj.gov.rs/cir>

³⁸ <http://www.inovacionifond.rs/cir/>

максимално до 70% укупног буџета пројекта, уз обавезно суфинансирање конзорцијума у износу од минимум 30% укупног буџета пројекта, када је главни члан конзорцијума микро или мало предузеће.

- **Програм финансирања развојно-иновативних пројеката компанија у областима 4С** – програм суфинансирања иновација намењен је предузећима из области 4С којима су потребна знатна финансијска средства за реализацију развојног циклуса технолошких иновација и покривање високих трошкова за пренос истраживања у комерцијално одржив производ. Подносиоци пријава су микро, мала и средња приватна предузећа основана у Републици Србији, која развијају технолошку иновацију за којом постоји тржишна потреба и имају потенцијал за стварање нове интелектуалне својине, као и конкурентску позицију у глобалном и домаћем окружењу. Износ који додељује Фонд не може прећи износ од 300.000 евра, а реализација пројеката може трајати најдуже 24 месеца. Средства која Фонд за иновациону делатност додељује у оквиру овог програма покривају највише 60% укупно одобреног буџета пројекта, док најмање 40% мора да обезбеди подносилац пријаве (предузеће) из других приватних извора, независно од Фонда.
- **Акцелератор и потпрограм намењен стартаповима у областима 4С** – програм ће се састојати од две компоненте: једне за рану фазу (идеја) и друге за компаније у фази scale-up-a (повећавања обима пословања). Свака компонента ће обухватити по 20 компанија (тимови од два оснивача) годишње, које изаберу на конкурентном нивоу инвеститори који учествују (укључујући пословне анђеле, фондове ризичног капитала у раној фази итд.). Свака компонента имаће програме интензивног тренинга и менторства у трајању од два до три месеца. Програм ће се спровести уз подршку Светске банке у износу од 8.000.000 долара.
- **Доказ концепта, програм за истраживаче из научноистраживачких организација** – ова мера намењена је за подршку иновацијама од најранијих фаза развоја, насталих у научноистраживачким организацијама. Овај програм пружа финансијску и менторску подршку за утврђивање настанка новог производа, процеса или технологије с комерцијалним потенцијалом. Захваљујући овом програму, тимови пројеката којима је одобрено финансирање имаће на располагању ментора за дефинисање производа, израду пословног модела и будући развој.
- **Програм раног развоја** – намењен је приватним предузећима која развијају технолошку иновацију за којом постоји потреба на тржишту и која имају потенцијал за стварање нове интелектуалне својине. Циљ је да се обезбеђивањем финансирања за развој иновативних технологија, производа и услуга с тржишном применом подстакне иновативно предузетништво и омогући опстанак пословања током критичне фазе истраживања и развоја. Подносилац пријаве може бити приватно микро или мало предузеће у већинском српском власништву, основано у Републици Србији и не старије од пет година у тренутку пријављивања, као и тим који се састоји од највише пет чланова. Средства која се додељују могу покрити највише 70% укупно одобреног буџета пројекта, док износ финансирања Фонда за иновациону делатност не може бити већи од 80.000 евра за пројекте у трајању до једне године. Најмање 30% укупно одобреног буџета пројекта мора да обезбеди подносилац пријаве (предузеће) из других приватних извора, независно од Фонда.

1.3.3 ФОНД ЗА НАУКУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ³⁹

Примарни циљ оснивања Фонда за науку Републике Србије, као посебне организације, јесте пружање подршке научно истраживачкој делатности и развојним активностима у Републици Србији, управљање и обезбеђивање финансијских средстава, као и пружање стручне подршке истраживачима из акредитованих научноистраживачких организација у реализацији научних пројеката у оквиру програма које расписује Фонд за науку Републике Србије. Програмске активности Фонда за науку Републике Србије се реализују кроз следеће објављене програме:

- **Програм за изврсне пројекте младих истраживача (ПРОМИС)** има за циљ укључивање младих истраживача у научноистраживачки рад, јачање професионалних капацитета младих истраживача, оспособљавање младих доктора наука за руковођење пројектима, оспособљавање младих истраживача за конкурисање за друге истраживачке пројекте, посебно у Европској унији, креирање нових пројектних тимова, као и пружање подршке извршним идејама и научноистраживачком раду који ће утицати на друштво и привреду. Програм подршке развоја пројеката у области вештачке интелигенције осмишљен је тако да подстакне изврсност и релевантност научних истраживања у Републици Србији у домену вештачке интелигенције, подстакне примену резултата научних истраживања из домена вештачке интелигенције у развоју привреде Републике Србије, потенцира изврсност и развој људских ресурса из домена вештачке интелигенције за науку и привреду Републике Србије и унапређује међународну сарадњу у предметном домену науке и иновација.
- **Програм сарадње српске науке са дијаспором** – ваучери за размену знања, има за циљ да омогући успостављање научне сарадње са дијаспором ради унапређења и размене знања, успостављање или унапређење научне сарадње, заједничког рада на научноистраживачким и истраживачко-развојним проблемима и изазовима, објављивање заједничких радова и патената, подршку развоју нових услуга, комерцијализацији производа, трансфера технологија, ширење мреже и сарадње са дијаспором, као и припреме предлога заједничких пројеката за конкурисање код иностраних фондова.
- **Програм ИДЕЈЕ** има за циљ финансирање пројеката који се базирају на извршним идејама које могу у будућности имати значајан утицај на развој науке и истраживања, привреде и/или друштва у целини, укључивање извршних истраживача у научноистраживачки рад, јачање професионалних капацитета истраживача и стварање нових пројектних тимова.

Сви програми које Фонд за науку Републике Србије реализује путем јавних позива треба да обезбеде висок научни ниво, иновативност резултата, конкурентност на међународном нивоу и релевантност у односу на изазове друштва у целини. Средства за рад Фонда за науку Републике Србије обезбеђују се из буџета Републике Србије, а додатна средства обезбеђена су кроз међународни уговор са Светском банком.

1.3.4 ЦЕНТАР ЗА ПРОМОЦИЈУ НАУКЕ (ЦПН)⁴⁰

Центар за промоцију науке је јавна институција, са циљем да промовише науку и технологију кроз сарадњу са истраживачким и образовним институцијама у земљи и широм света, са приватним сектором, медијима, државним органима. Улога ЦПН-а је да успостави везу између

³⁹ <https://fondzanauku.gov.rs/>

⁴⁰ <https://www.cpn.edu.rs/>

науке и друштва окупљајући све релевантне актере и ширу јавност у процесу истраживања и иновација. Крајњи циљ је интеграција друштва у истраживачке процесе како би се стекао што бољи увид у потребе грађана и што адекватније суочавало са друштвеним изазовима.

Од 2011. године, па закључно са 2020. годином, Центар за промоцију науке кроз јавни позив финансира пројекте промоције и популаризације науке на територији Републике Србије. У назначеном периоду укупно је одобрено и финансирано 527 пројеката и за те намене издвојено је 113,445 милиона динара. Од 2020. године Центар за промоцију науке посебно финансира пројекте који се спроводе кроз основану мрежу од 15 научних клубова⁵⁸ при регионалним центрима за стручно усавршавање (1,855 милиона динара).

1.4 БАНКЕ

1.4.1 Erste Bank A.D.⁴¹

- Финансирање јавног сектора - локалне самоуправе и јавних предузећа.
- Финансирање пројеката обновљивих извора енергије.
- Финансирање инвестиционих пројеката на принципима пројектног финансирања.
- Програма подршке малим и средњим предузећима за отварање и очување одрживих послова.

1.4.2 UniCredit banka⁴²

- Финансирања предузећа посвећеним побољшању друштвеног утицаја свог пословања као и могућности запошљавања различитих категорија жена, младих и сегмената становништва који се суочавају са већим препрекама за улазак на тржиште рада.
- Квалификоване инвестиције и улагања у енергетску ефикасност која се односе на побољшање енергетске ефикасности објеката и индустријског сектора.
- COSME програм је намењен малим и средњим предузећима, према сегментацији ЕУ, са циљем пружања подршке стратегији за одржив и свеобухватан раст.

1.4.3 Banca Intesa⁴³

- Кредити за унапређење енергетске ефикасности - кредит је намењен за улагања у постављање изолације, уградњу нових прозора, врата, топлотних пумпи, соларних панела, замену расвете и бројна друга енергетски ефикасна решења.
- Intesa Casa зелени кредити - стамбени кредит за куповину енергетски штедљивих станова, са енергетским пасошем А или Б категорије.

1.4.4 NLB Komercijalna banka⁴⁴

- ECG Инвестициони кредити намењени су за финансирање енергетски ефикасних мера, мера за обновљиве изворе енергије, инклузионих пројеката, циркуларне економије.
- Инвестициони кредити намењени су за финансирање куповине опреме, машина, возила, финансирање куповине, изградње пословног простора за сопствену употребу, рефинансирање инвестиционих кредита у другим банкама, рефинансирање сопствене

⁴¹ <https://www.erstebank.rs/sr/Pravna-lica>

⁴² <https://www.unicreditbank.rs/rs/pi.html>

⁴³ <https://www.bancaintesa.rs/>

⁴⁴ <https://www.nlbkb.rs/>

инвестиције - легализација изграђених објеката - остала улагања у основна средства у сврху обављања делатности.

1.4.5 Банка Поштанска штедионица⁴⁵

- Инвестициони кредити су намењени финансирању дугорочних инвестиционих потреба предузећа. То може бити инвестирање у основна средства, возила, постројења, машине, опрему, изградњу или куповину пословног простора, рефинансирање сопствене инвестиције.
- Програм промоције Ромског предузетништва, кредити малим и средњим привредним друштвима чији су оснивачи резиденти ромске националности, као и предузетницима ромске националности.

1.4.6 ProCredit banka⁴⁶

- Кредити за енергетску ефикасност.
- Бизнис кредити за соларне панеле.
- Бесповратна средства за нове машине.

⁴⁵ <https://www.posted.co.rs/>

⁴⁶ <https://www.procreditbank.rs/>

2 МЕЂУНАРОДНИ ИЗВОРИ

2.1 ФОНДОВИ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

2.1.1 ИПА - ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ

Од 2007. године Европска унија (ЕУ) пружа финансијску подршку државама "Западнoг Балкана" кроз јединствени Инструмент за претприступну помоћ (ИПА), који је објединио све дотадашње претприсутпне инструменте за финансијску помоћ: PHARE, SAPARD, ISPA, CARDS. У периоду 2021-2027. године свим ИПА корисницама ће на располагање бити стављено 14,162 милијарде евра. Укупан буџет за период 2014-2020. године износио је 11,668 милијарди евра, а Србији је из ИПА 2015 било намењено око 200 милиона евра бесповратне помоћи. Укупан ИПА буџет за период 2007-2013. године износио је 11,468 милијарди евра. У периоду 2007-2013. године РС је било намењено око 1,4 милијарде евра.

2.1.1.1 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ ИПА 2021-2027.

Након политичког договора између Европског парламента и Савета ЕУ у вези са ИПА III инструментом, 15. септембра 2021. године је усвојена Уредба о ИПА III инструменту за период 2021-2027. Општи циљ ИПА III представља подршку корисницима у спровођењу политичких, институционалних, економских и социјалних реформи потребних за њихово усклађивање са вредностима и правилима ЕУ и постизање чланства у ЕУ. Поред тога, уредба садржи листу специфичних циљева груписаних у пет категорија (тзв. „Прозора“).

- 1) Владавина права, основна права и демократија (15,1%);
- 2) Добро управљање, усклађивање са правним тековинама ЕУ, стратешка комуникација и добросуседски односи (16,6%);
- 3) Зелена агенда и одрживо повезивање (42,4%);
- 4) Конкурентност и инклузивни раст (22,3%);
- 5) Територијална и прекогранична сарадња (3,5%).

Како би постигла уравнотежену расподелу средстава међу ИПА корисницама, Европска комисија (ЕК) је предложила принцип „правичне расподеле“ који ће се мерити током целог периода спровођења ИПА III (2021. - 2027.), а не на годишњој основи. Међутим, приступ фондовима ће се поред поменутог принципа заснивати и на критеријумима као што су: усклађеност са стратешким оквиром и ИПА III програмским оквиром, спремност пројеката / програма за спровођење и њихов очекивани утицај и напредак у процесу европских интеграција са посебном пажњом на области владавине права, основних права и доброг управљања.

Постојеће ИПА структуре треба да послуже као основа за ефикасно коришћење овог инструмента али и друге потенцијалне изворе ЕУ средстава. На овај начин, као и спровођењем ИПА програма по моделу индиректног управљања, наставиће се јачање капацитета нужних за прелазак на употребу фондова Кохезионе политике. Главни партнери у процесу планирања и програмирања инструмента ИПА III биће, као и до сада, Национални ИПА координатор и Делегација ЕУ⁴⁷.

⁴⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/instrument-za-pretpristupnu-pomoc-2021-2027/>

2.1.1.2 ИПА II – ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ 2014 – 2020

ИПА II представља оквир за претприступну подршку ЕУ за период 2014-2020. Једна од промена у програмирању и имплементацији ИПА II инструмента у односу на ИПА I у периоду 2007-2013. односи се на структуру програма ИПА II, у којој су уместо 5 компоненти, које су биле карактеристичне за ИПА I, уведене области политике ("*policy areas*"). Области политике у оквиру ИПА II су: реформе као део припрема за чланство у ЕУ и изградња институција и капацитета; друштвено-економски и регионални развој; запошљавање, социјалне политике, образовање, унапређење равноправности полова и развој људских ресурса; пољопривреда и рурални развој, и регионална и територијална сарадња.

Србији је из ИПА 2015 било намењено око 200 милиона евра бесповратне помоћи из које би били финансирани пројекти из области енергетике и саобраћаја, владавине права, реформе државне управе и пољопривреде. За период 2014-2020 претприступна помоћ у Србији је имала два главна стуба: Демократија и владавина права и Конкурентност и развој.

2.1.1.3 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕТПРИСТУПНУ ПОМОЋ ИПА 2007-2013.

Имплементација ИПА 2007-13. је била намењена пружању финансијске помоћи путем пет канала (познатих као "компоненте"): помоћ у транзицији и изградња институција; прекогранична сарадња ("*Cross border cooperation*"- СВС); регионални развој; развој људских ресурса и рурални развој.

2.1.1.4 ПРОГРАМИ ЕВРОПСКЕ ТЕРИТОРИЈАЛНЕ САРАДЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 2021-2027

Програми територијалне сарадње⁴⁸ или Интеррег програми представљају финансијску подршку сарадњи пограничних територија суседних држава (прекогранична сарадња) или сарадњи делова или целих држава (транснационална и међурегионална сарадња) на решавању питања од заједничког интереса – заштита животне средине, управљање отпадом, пружање услуга у различитим секторима, културна и економска сарадња, туризам, саобраћај итд. Основа за спровођење програма је седмогодишњи оперативни програм или програм сарадње који се састоји из анализе територије обухваћене програмом, изазова са којима се та територија суочава и анализе који од тих изазова могу да се превазиђу кроз сарадњу са институцијама из делова других држава обухваћених програмом.

У финансијском периоду 2021-2027. год., Србија учествује у десет програма европске територијалне сарадње и то: Мађарска-Србија, Румунија-Србија, Бугарска-Србија, Хрватска-Србија, Србија-Босна и Херцеговина, Србија-Црна Гора, Србија-Северна Македонија, ИПА Јадранско-јонски програм, Програм за Дунавски регион и Програм УРБАКТ. Такође, постоји могућност да се током ове финансијске перспективе Србији одобре додатни програми територијалне сарадње.

https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance/how-does-it-work_en

48

https://www.mei.gov.rs/upload/documents/publikacije/Brosure%20nove/22/Programi_evropske_teritorijalne_saradnje_u_RS_2021-2027.pdf

У наредном тексту су приказани програми који су доступни градовима и општинама ЕУ ПРО плус програма (сви осим програма прекограничне сарадње Мађарска-Србија).

2.1.1.4.1 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ РУМУНИЈА - СРБИЈА

Област подршке⁴⁹

Приоритет 1: Заштита животне средине и управљање ризиком

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Унапређење заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, укључујући урбана подручја, и смањење свих облика загађења;
- Промовисање обновљиве енергије у складу са ирективом о обновљивој енергији (ЕУ) 2018/2001. укључујући критеријуме одрживости који су у њој наведени;
- Промовисање енергетске ефикасности и смањења емисије гасова са ефектом стаклене баште и
- Промовисање прилагођавања климатским променама и спречавање ризика од катастрофа, прилагодљивост у складу са приступима заснованим на екосистему.

Приоритет 2: Друштвени и економски развој

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Унапређење једнаког приступа инклузивним и квалитетним услугама у образовању, обукама и целоживотном учењу путем развоја приступачне инфраструктуре, као и јачање прилагодљивости за даљинско и онлајн образовање и обуку;
- Обезбеђивање једнаког приступа здравственој заштити и унапређење прилагодљивости здравствених система, укључујући примарну заштиту, и промовисање преласка са институционалне на бригу засновану на породици и заједници и
- Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама.

Приоритет 3: Повећање капацитета за управљање границом

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Јачање институционалних капацитета органа јавних власти, нарочито оних овлашћених да управљају одређеном територијом и заинтересованих страна.

Финансијска средства

ИПА	74.566.827,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање) +	87.725.678,82 евра

⁴⁹ <https://www.romania-serbia.net/>

2.1.1.4.2 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ БУГАРСКА - СРБИЈА

Област подршке⁵⁰

Приоритет 1: Конкурентни погранични регион

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење одрживог раста и конкурентности МСП и отварање нових радних места у МСП, укључујући продуктивне инвестиције.

Приоритет 2: Интегрални развој пограничног региона

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Подстицање интеграног и инклузивног друштвеног, економског и еколошког развоја, културе, природног наслеђа, одрживог туризма и безбедности у подручјима која нису урбана.

Приоритет 3: Отпорнији погранични регион

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Промовисање прилагођавања климатским променама и превенција ризика од катастрофа, отпорност узимајући у обзир приступе засноване на екосистему.

Финансијска средства

ИПА	32.398.938,00 евра
Укупно (ИПА + суфинансирање)	38.116.397,65 евра

2.1.1.4.3 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ ХРВАТСКА - СРБИЈА

Област подршке⁵¹

Приоритет 1: Сарадња за паметније програмско подручје

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Развијање и унапређење истраживачких и иновативних капацитета и усвајање напредних технологија.

Приоритет 2: Сарадња за зеленије програмско подручје које је отпорно на климатске промене

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Промовисање обновљиве енергије у складу са директивом о обновљивој енергији (ЕУ) 2018/2001, укључујући критеријуме одрживости који су тамо наведени;
- Промовисање прилагођавања климатским променама и превенције ризика од катастрофа, отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистему.

Приоритет 3: Сарадња за здравије и инклузивније програмско подручје

⁵⁰ <http://www.ipacbc-bgrs.eu/>

⁵¹ www.croatia-serbia.com

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Осигуравање једнаког приступа здравственој заштити и подстицање отпорности здравствених система, укључујући примарну заштиту, и промовисање транзиције са институционалне на бригу засновану на породици и заједници.

Приоритет 4: Сарадња за одрживији и социјално иновативнији туризам и културу

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама.

Финансијска средства

ИПА			38.281.653,00 евра
Укупно суфинансирање)	(ИПА	+	45.037.238,82 евра

2.1.1.4.4 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА - БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА

Област подршке⁵²

Приоритет 1: Подстицање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Развијати и промовисати заједничке туристичке понуде засноване на културном и природном наслеђу

Приоритет 2: Улагање у младе, образовање и вештине

Специфични циљеви у оквиру овог тематског приоритета су:

- Побољшати активизам младих и друштвено-економско учешће младих
- Повећати запошљивост одређених група пружањем нових вештина.

Финансијска средства

ИПА			14.000.000,00 евра
Укупно суфинансирање)	(ИПА	+	16.223.529,41 евра

2.1.1.4.5 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА - ЦРНА ГОРА

Област подршке⁵³

⁵² <http://srb-bih.org/>

⁵³ www.cbcsrb-mne.org

Приоритет 1: Подстицање запошљавања, мобилности радне снаге и социјална и културна инклузија у програмској области

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Побољшати квалитет јавних здравствених и социјалних услуга за укључивање маргинализованих група у програмској област.

Приоритет 2: Подстицање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Побољшати и промовисати заједнички координирану прекограничну туристичку понуду засновану на заштићеном културном и природном наслеђу.

Финансијска средства

ИПА	8.400.000,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање) +	9.734.117,65 евра

2.1.1.4.6 ПРОГРАМ ПРЕКОГРАНИЧНЕ САРАДЊЕ СРБИЈА – СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА

Област подршке⁵⁴

Приоритет 1: Запошљавање, мобилност радне снаге и социјална и културна прекогранична укљученост

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење социјалне и културне инклузије и здравља

Приоритет 2: оснаживање туризма и културног и природног наслеђа

Специфични циљ у оквиру овог тематског приоритета је:

- Унапређење културног и природног наслеђа ка одрживом развоју туризма.

Финансијска средства

ИПА	8.400.000,00 евра
Укупно (ИПА суфинансирање) +	9.734.117,65 евра

2.1.1.4.7 ЈАДРАНСКО - ЈОНСКИ ТРАНСНАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМ

Област подршке⁵⁵

Приоритет 1 – Подршка паметнијем Јадранско-јонском региону

⁵⁴ <https://eu.rs-mk.org/>

⁵⁵ www.adrioninterreg.eu

- Развој и унапређење истраживачких и иновативних капацитета и усвајање напредних технологија
- Развој вештина за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво

Приоритет 2 – Подршка зеленијем Јадранско-јонском региону отпорнијем на климатске промене

- Промовисање прилагођавања на климатске промене и превенција ризика од катастрофа, подизање отпорности, узимајући у обзир приступе засноване на екосистемима
- Промовисање транзиције на циркуларну и ресурсно ефикасну економију
- Унапређење заштите и очувања природе, биодиверзитета и зелене инфраструктуре, укључујући урбана подручја, и смањење свих облика загађења
- Промовисање одрживе мултимодалне урбане мобилности, као део транзиције ка економији са нето нултом емисијом угљеника

Приоритет 3 – Повезанија Европа уз бољу мобилност (ЦП 3)

- Развој и унапређење одрживе, климатски отпорне, интелигентне и интермодалне националне, регионалне и локалне мобилности, укључујући побољшан приступ ТЕН-Т-у и прекограничној мобилности

Приоритет 4 – Подршка управљању Јадранско-јонским регионом (ISO1 – Боље управљање Интеррегом)

- Подршка управљању Стратегијом ЕУ за јадранско-јонски регион (ЕУСАИР) и институционалним капацитетима органа власти.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	65.848.129,00 евра
ИПА	70.840.386,00 евра
Укупна ЕУ средства (ЕФРР+ИПА)	136.688.515,00 евра
Укупно суфинансирање	24.121.502,65 евра
Укупно програм	160.810.017,65 евра

2.1.1.4.8 ТРАНСНАЦИОНАЛНИ ПРОГРАМ ЗА ДУНАВСКИ РЕГИОН

Област подршке⁵⁶

Приоритет 1 – Паметнији Дунавски регион

- Специфични циљ 1.1 Развијање и унапређење истраживачких и иновационих капацитета и коришћење напредних технологија
- Специфични циљ 1.2 Развијање вештина за паметну специјализацију, индустријску транзицију и предузетништво

Приоритет 2 – Зеленији Дунавски регион са ниском емисијом угљеника

⁵⁶ www.interreg-danube.eu

- Специфични циљ 2.1 Унапређење обновљиве енергије у складу са Директивом (ЕУ) 2018/2001, укључујући одрживе критеријуме дефинисане директивом
- Специфични циљ 2.2 Промовисање капацитета за прилагођавање климатским променама у Дунавском региону и управљање природним катастрофама на транснационалном нивоу у односу на еколошке ризике, узимајући у обзир екосистемске приступе
- Специфични циљ 2.3 Одрживо, интегрисано, транснационално управљање водама и седиментима у сливу реке Дунав, обезбеђујући добар квалитет и квантитет баланса између воде и седиментних наноса
- Специфични циљ 2.4 Заштита и очување биодиверзитета у еколошким коридорима и еко-регионима од транснационалног значаја у Дунавском региону

Приоритет 3 – Социјално оријентисан Дунавски регион

- Специфични циљ 3.1 Приступачна, инклузивна и ефективна тржишта рада
- Специфични циљ 3.2 Квалитетне, приступачне и инклузивне услуге у образовању, обуци и целоживотном учењу
- Специфични циљ 3.3 Јачање улоге културе и одрживог туризма у економском развоју, социјалној инклузији и друштвеним иновацијама

Приоритет 4 – Боље управљање сарадњом у Дунавском региону

- Специфични циљ 4.1 Подршка руковођењу ЕУСДР-ом
- Специфични циљ 4.2 Јачање институционалних капацитета за територијално и макро-регионално управљање.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	165,424,228.00 евра
ИПА	30,000,000.00 евра
НДИЦИ (државе суседи ЕУ)	19,623,629.00 евра
Укупно ЕУ допринос	215,047,857.00 евра
Укупно програм	268,809,822.00 евра

2.1.1.4.9 ПРОГРАМ УРБАКТ

УРБАКТ⁵⁷ је један од програма међурегионалне сарадње. Циљ програма је да подстакне одрживи интегрални урбани развој у градовима широм Европе, а пројекте спроводе општинске администрације у партнерству чинећи мреже сарадње. Мисија УРБАКТ-а је да омогући градовима да раде заједно и развију интегрална решења за урбане изазове, умрежавањем, учењем из међусобних искустава, извлачењем лекција и идентификовањем добрих пракси за побољшање урбаних политика.

Област подршке

Приоритет: Промовисање интегралног одрживог урбаног развоја кроз сарадњу

⁵⁷ <https://urbact.eu/>

- Специфични циљ: Унапређење институционалних капацитете локалне управе, посебно оних који имају мандат да управљају одређеном територијом, као и осталих заинтересованих страна.

Финансијска средства

ЕФРР (државе чланице ЕУ)	79,769,799.00 евра
ИПА	5,000,000.00 евра
Укупно ИПА	5,160,000.00 евра

2.1.1.5 ИНВЕСТИЦИОНИ ОКВИР ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН (WESTERN BALKANS INVESTMENT FRAMEWORK – WBIF)

Инвестициони оквир за Западни Балкан⁵⁸ (The Western Balkans Investment Framework- WBIF) подстиче социо-економски развој и процес приступања Европској унији широм Западног Балкана, пружањем финансијских средстава и техничке помоћи за стратешки важне инвестиције. Представља заједничку иницијативу Европске уније, међународних финансијских институција (ЕИБ, ЕБРД, СЕВ, КfW, АFD и WB), билатералних донатора и Западно- балканске шесторке. Инвестициони оквир за Западни Балкан сматра се главним регионалним инструментом за пружање подршке у припреми и спровођењу стратешки релевантних пројеката у области транспорта, енергетике, заштите животне средине и социјалне инфраструктуре у „државама у процесу приступања ЕУ“. Од фебруара 2014. године до децембра 2021. године, Србији је додељено: 30 грантова за техничку помоћ у укупној вредности преко 54 мил. евра; 6 инвестиционих грантова у вредности од 134,45 мил. евра при чему укупна инвестициона вредност суфинансираних инфраструктурних пројеката износи 605 мил. евра.

Табела: Преглед инвестиционих грантова по секторима

	Саобраћај	Износ инвестиц. гранта
1	Модернизација пруге Ниш-Димитровград-граница са Бугарском деоница: Сићево-Станичење-Димитровград	43.730000 евра
2	Модернизација пруге Ниш-Димитровград-граница са Бугарском-електрификација и сигнализација	27.770000 евра
3	Изградња аутопута рута Е80 Ниш-Медаре (I фаза Ниш-Плочник)	40.600000 евра
	Животна средина	
4	Макиш - доградња постројења за прераду питке воде	2.940865 евра
	Енергетика	

⁵⁸ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/investicioni-okvir-za-zapadni-balkan-western-balkans-investment-framework-wbif/>

5	Изградња 400 kV далековода Крагујевац –Краљево са подизањем напонског нивоа 400кВ на подстаници Краљево 3, Трансбалкански коридор - I фаза: секција II	6.600000 евра
6	Изградња новог двоструког 400 KV далековода Обреновац - Бајина Башта, са реконструкцијом постојећих подстаница Обреновац и Бајина Башта уз подизање напонског нивоа подстанице Бајина Баште до 400 kV	12.800000 евра
7 / 8	2 регионална пројекта - део Регионалног програма за енергетску ефикасност за западни Балкан	2 инвестициона гранта у износу од 28.765972 евра

2021.године представљен је документ под називом „Стратешка оријентације WBIF-а за западни Балкан (EFSD+)“. Овај документ обухвата: контекст политике, правну основу и инструменте, укључујући нову стратегију повезивања ЕУ под називом „Global Gateway“, водеће принципи и опис области интервенција које ће бити подржане кроз Европски фонд за одрживи развој плус (енг: The European Fund for Sustainable Development Plus EFSD+) и буџетске гаранције као и комбиновање зајмова и грантова за јавни и приватни сектор. Такође су презентоване препоруке тзв. неформалних експертских радних групе (НРГ) за убрзање спровођења WBIF пројеката, Зелену агенду и друштвено одговорне јавне набавке, дате су информације о допуни Регионалног програма енергетске ефикасности (REEP+) у износу од преко 100 милиона евра, информације о приоритетима за подршку у наредном периоду, стопе суфинансирања пројеката средствима инвестиционог гранта ЕУ.

2.1.1.6 ИПАРД III

У оквиру инструмента за предприсупну помоћ ИПА III период 2021-2027 која се примењује од 1. јануара 2021. године, налази се и посебан Програм ИПАРД III⁵⁹ за подршку у области руралног развоја. ЕК је утврдила буџет у износу од 288.000.000 евра за овај Програм за период 2021-2027. године. Управљачко тело ИПАРД-а поднело је коначну верзију ИПАРД III програма Европској комисији 21. јануара 2022. године. Од понуђених 13 мера које је ЕК ставила на располагање земљама кандидатима за чланство у ЕУ, Република Србија се одлучила да спроведе седам мера у оквиру ИПАРД III програма. У односу на ИПАРД II програм и до сада акредитоване мере, на располагању корисницима ће бити и следеће мере:

- Мера 4 - Агроекологија - клима и органска пољопривреда;
- Мера 5 - Имплементација локалних стратегија руралног развоја – LEADER приступ;
- Мера 6 - Инвестиције у руралну јавну инфраструктуру.

Планирано је увођење и нових сектора кроз ИПАРД III програм, као што су сектор рибарства, сектор за прераду житарица и индустријског биља, а у оквиру Мере 7, поред сектора руралног туризма, планирани су нови сектори и то: Директна продаја пољопривредних и локалних производа и сектор услуга у руралним подручјима.

⁵⁹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/ipard-iii/>

2.1.1.7 ВИШЕКОРИСНИЧКА ИПА

Развој регионалне сарадње један је од битних предуслова у процесу приступања ЕУ, а на бројним самитима између држава ЕУ и Западног Балкана потврђено је да ће приближавање ЕУ ићи упоредо са развојем регионалне сарадње. Осим што појединачно подржава државе кандидате и потенцијалне кандидате за чланство, ЕУ пружа финансијску и техничку подршку са циљем реализације заједничких (регионалних) приоритета корисника ИПА II инструмента. Ова подршка се обезбеђује из инструмента Вишекорисничка ИПА⁶⁰ (Multy Beneficiary IPA), чији је циљ да се унапреди регионална сарадња и реше питања од општег интереса за све кориснике ИПА. У складу са релевантном процедуром ЕУ, главне смернице у процесу дефинисања регионалних пројеката/акција су представљене у документу ЕУ Програмски оквир за ИПА III, у коме су дефинисани општи приоритети, мере и области који ће бити финансијски подржани у склопу овог инструмента у периоду 2021-2027. Подршка обезбеђена у склопу ове ИПА III компоненте усмерава се на четири приоритетне области:

- подршка регионалним инвестицијама;
- подршка територијалној сарадњи кроз имплементацију програма прекограничне и транснационалне сарадње;
- подршка регионалним структурама и организацијама и
- хоризонтална подршка заједничким приоритетима корисника из региона.

2.1.1.8 РАЗВОЈ СИСТЕМА ЗА УПРАВЉАЊЕ КОХЕЗИОНОМ ПОЛИТИКОМ (ИПА 2015)

Пројекат „Развој система за управљање кохезионом политиком у Републици Србији“⁶¹ се финансира средствима ЕУ кроз ИПА за 2015 годину у износу од готово 2.7 милиона евра. Има за циљ да припреми државну управу РС за ефективно спровођење Кохезионе политике (КП) ЕУ. Основа сврха пројекта је да унапреди капацитете институција у РС на националном и поднационалном нивоу за ефикасну припрему, спровођење, праћење и вредновање програма и пројеката финансираних из структурних фондова и кохезионог фонда Европске уније. Састоји из три основне компоненте:

- успостављање законодавног и институционалног оквира за спровођење КП;
- припрема релевантних планских и програмских докумената за спровођење КП, и
- подизање капацитета институција и тела номинованих за спровођење КП, као и партнера и потенцијалних корисника на националном и поднационалном нивоу.

На тај начин, пројекат треба да допринесе и успешној имплементацији мера дефинисаних Акционим планом за преговарачко поглавље 22, који представља основно мерило за отварање овог поглавља. Спровођење пројекта отпочело је у јулу 2019. године и трајаће укупно 36 месеци. Главни корисник и координатор активности је МЕИ.

⁶⁰ <https://www.mei.gov.rs/src/fondovi/fondovi-evropske-unije/ipa-instrument-za-pretpristupnu-pomoc/visekorisnicka-ipa/>

⁶¹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/projekti-ministarstva-za-evropske-integracije/razvoj-sistema-za-upravljanje-kohezionom-politikom-ipa-2015/>

2.1.1.9 ЕУ ПРО ПЛУС

Програм ЕУ за локални развој - ЕУ ПРО Плус⁶² доприноси уравнотеженијем друштвено-економском развоју 99 локалних самоуправа у два региона: Шумадије и западне Србије и Јужне и источне Србије. Кроз програм се ради на побољшаном управљању територијалним развојем, економском расту и унапређеној социјалној инфраструктури и социјалној кохезији.

ЕУ је за овај трогодишњи програм који је почео у јануару 2021. определила средства у укупном износу од 40 милиона евра и то иницијално 30 милиона за уговорене развојне активности и додатних десет милиона усмерених на подршку локалним самоуправама, малим привредницима и здравственом систему у опоравку од последица узрокованих пандемијом ковид 19. Програм води МЕИ, а спроводи Канцеларија Уједињених нација за пројектне услуге (УНОПС).

Директни корисници ЕУ ПРО Плус програма су МЕИ, 99 локалних самоуправа, структуре локалне управе, регионалне развојне агенције, друге организације за подршку пословању, микро, мала и средња предузећа (ММСП) и организације цивилног друштва (ОЦД). Крајњи корисници програма су становници 99 градова и општина.

ЕУ ПРО Плус је заснован на Националним приоритетима за међународну помоћ у РС до 2025. године (НАД), пресудним за економски и друштвени развој и процес интеграције у ЕУ, док посебно доприноси припреми за испуњавање захтева из поглавља 22 правне тековине ЕУ - Регионална политика и координација структурних инструмената. ЕУ ПРО се ослања на добре праксе и остварене резултате својих претходника, развојних програма ЕУ ПРОГРЕС, Европски ПРОГРЕС и ЕУ ПРО.

2.1.2 ПРОГРАМИ УНИЈЕ

Програми Уније⁶³ представљају низ интегрисаних мера које су намењене јачању сарадње између држава чланица Европске уније и држава кандидата у различитим областима. Програми Уније се финансирају из заједничког буџета ЕУ, средствима која су намењена развоју различитих приоритетних области: заштита животне средине, енергетика, транспорт, развој предузетништва, конкурентност, култура, образовање итд.

Република Србија је потписала Оквирни споразум о учешћу у програмима Европске уније 22. новембра 2004. године. Учешће у програмима Уније за РС представља прилику да се упозна са политикама ЕУ, европским институцијама, законима и њиховом применом у пракси, као и са системима вредности и механизмима функционисања ЕУ. За учешће РС у програмима Уније, према правилима ЕК, одговорне су надлежне домаће институције – министарства, удружења, организације, канцеларије – које за то имају мандат. Координација учешћа у сваком појединачном програму Уније за који је Република Србија уплатила финансијску контрибуцију у општи буџет ЕУ поверена је националним контакт тачкама из одговарајућих националних институција. МЕИ координира процес европских интеграција у Републици Србији, која укључује сарадњу са ресорним министарствима око преговора за одговарајућа преговарачка

⁶² <https://www.euproplus.org.rs/onama/o-programu>

⁶³ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/programi-unije/>

поглавља као и у управљању програмима ЕУ из чега проистиче да је МЕИ одговорно за извештавање Владе и информисање јавности о целокупној међународној развојној помоћи укључујући и програме Уније. У претходном периоду Република Србија је учествовала у тринаест програма Уније, а од 30.6.2023. године може да учествује и у програму Дигитална Европа:

2.1.2.1 ДИГИТАЛНА ЕВРОПА

Програм Дигитална Европа (DIGITAL)⁶⁴ је нови програм који финансира ЕУ и усмерен је на повезивање дигиталних технологија пословању, грађанима и јавној управи. У јуну 2023. године потписан је Споразум између Европске уније и Републике Србије о учешћу Србије у програму Европске уније Дигитална Европа, за период до 2027. године⁶⁵. На основу овог споразума, правна и физичка лица са пребивалиштем, односно седиштем, у Србији, моћи ће у Европској унији да аплицирају за финансирање пројеката и биће у равноправном положају са субјектима из земаља пуноправних чланица када је реч о додели бесповратних средстава из фондова ЕУ. ИТ фирме и научници моћи ће да аплицирају за следеће области дигитализације: вештачка интелигенција, рачунарство високих перформанси (High Performance Computing - HPC), напредне дигиталне вештине и развој и примена дигиталних капацитета и интероперабилности. Укупна вредност програма Дигитална Европа процењује се на 7,5 милијарди евра.

2.1.2.2 ХОРИЗОНТ ЕВРОПА

Хоризонт 2020. је највећи интегрисани програм ЕУ за истраживање и иновације, који је објединио све програме претходно финансиране из Оквирног програма за иновације и конкурентност (СР), Седмог оквирног програма за истраживање и иновације (ФП7) и Европског института за иновације и технологију (ЕИТ). Спајањем иновација и истраживања, програм настоји да оствари напредак у три приоритетне области: Изврсност у науци, Вођство у индустрији и Друштвени изазови. Програм је намењен изградњи друштва и економије у ЕУ заснованих на знању и иновацијама. Планирано је да – кроз мобилизацију додатних средстава за истраживања, развој и иновације, укључујући и издвајање 3% БДП-а за истраживања и развој у целој ЕУ до 2020. године – буду остварени циљеви који се односе на истраживања и развој. Крајњи циљ овог финансијског инструмента је стварање иновативне Уније – пружањем подршке развоју светске науке, уклањањем препрека за иновације и олакшавањем јавном и приватном сектору да раде заједно.

2.1.2.3 ПРОГРАМ ЗА КОНКУРЕНТНОСТ МСП – COSME

Програм за конкурентност малих и средњих предузећа је програм за промоцију конкурентности малих и средњих предузећа. Циљеви програма су: јачање конкурентности и одрживости предузећа, нарочито малих и средњих предузећа, подстицање предузетничке културе и промоција успостављања и раста малих и средњих предузећа. Мере које такође подржава овај програм укључују обуке за писање пројеката, активности које омогућавају приступ новим тржиштима, као и промоцију што више транснационалних партнерстава.

⁶⁴ <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/activities/digital-programme>

⁶⁵ <https://www.srbija.gov.rs/vest/716373/potpisan-sporazum-o-ucescu-srbije-u-programu-digitalna-evropa.php>

Програм подржава и образовну размену између предузетника (*Еразмус за младе предузетнике*). У оквиру овог програма издвојено је 1,4 милијарди евра из буџета за предузећа, како би лакше приступала кредитима. Овај циљ се спроводи кроз директно финансирање или давањем гаранција за кредит.

2.1.2.4 ПРОГРАМ ЗА ЗАПОШЉАВАЊЕ И СОЦИЈАЛНЕ ИНОВАЦИЈЕ

Програм за запошљавање и социјалне иновације има за циљ да се достигне висок ниво квалитетне и одрживе запослености, уз обезбеђивање адекватне социјалне заштите и социјалне инклузије. Такође, програм помаже да се спречава и смањује сиромаштво, као и да се унапређују радни услови у периоду од 2014. до 2020. године.

2.1.2.5 ЕРАЗМУС

Еразмус је програм Европске уније који обезбеђује финансирање пројеката за сарадњу у три области: образовање, млади и спорт. У најширем смислу, програм Еразмус у области образовања има следеће приоритете: унапредити и подржати развој свих нивоа образовања, ојачати везе између формалног, неформалног и информалног учења, оснажити везу образовања са светом рада, створити додатне вредности за европски простор образовања, повезати земље чланице у дефинисању образовних политика. У фокусу програма Еразмус је јачање потенцијала младих за активно учешће у грађанском друштву, развој лидерских вештина, солидарности и разумевања између култура. Од 2014. до сада, образовне институције и омладинске организације из Србије су биле координатори или партнери на пројектима укупне вредности преко 83 милиона евра. До сада је, према расположивим подацима, 7644 појединца из образовних институција, организација и институција које се баве младима и невладиних организација било на разменама у земљама чланицама Еразмус. За спровођење и промоцију Еразмус програма у РС надлежна је Фондација Темпус.

2.1.2.6 КРЕАТИВНА ЕВРОПА

Креативна Европа је програм ЕУ за подршку секторима за културу и медије. Програм се састоји од два потпрограма: Култура – за промоцију сектора културе и Медија програм – за подршку аудиовизуелном сектору.

Кроз потпрограм Култура промовише се сарадња културних и креативних организација између различитих земаља, подржавају се иницијативе да се преведу и промовишу књижевна дела широм Европске уније, као и да се развију мреже које омогућавају конкурентност и међународну делатност културног и креативног сектора. Такође се успостављају и платформе за промоцију нових уметника и подстицање европских програма за културна и уметничка дела. Потпрограм Култура обухвата четири конкурса: Европски кооперациони пројекти, Европске платформе, Европске мреже и Пројекти књижевних превода.

Медија програм финансира активности које укључују: развој европског аудиовизуелног сектора, поштујући и приказујући европски културни идентитет и наслеђе, промоцију европских аудиовизуелних дела унутар и изван граница ЕУ, јачање конкурентности аудиовизуелног сектора, олакшавајући приступ финансирању и промоцији коришћења дигиталних технологија. Из овог фонда финансираће се европска престоница културе и ознака европске баштине, као и европске награде за књижевност, архитектуру, заштиту баштине, филмску уметност и поп и рок музику.

2.1.2.7 ЕВРОПА ЗА ГРАЂАНЕ И ГРАЂАНКЕ

Програм Европа за грађане и грађанке има за циљ промовисање европског идентитета и европског грађанства. Намењен је удружењима грађана, организацијама цивилног друштва и јединицама локалне самоуправе. Општи циљеви програма су финансирање пројеката који су намењени бољем разумевању ЕУ, њене историје и различитости, као и промоција европског грађанства и унапређење грађанског и демократског учешћа на нивоу ЕУ. Програм Европа за грађане и грађанке је подељен на две области: европско сећање и демократски ангажман, и грађанско учешће. Циљ прве области је свест о историјском континуитету, заједничким европским вредностима и циљевима. Сврха друге области је подршка демократском учешћу грађана у животу и развоју у Европи.

2.1.2.8 ЕВРОПСКИ ЗДРАВСТВЕНИ ПРОГРАМ III

Програм представља главни инструмент који ЕК користи за имплементацију ЕУ стратегије за здравље. Главни циљеви програма су побољшање здравственог система и смањење неједнакости у пружању/добивању здравствене помоћи. Програм пружа подршку у четири области: 1) Промоција здравља, здрав начин живота и превенција болести; 2) Заштита грађана ЕУ од озбиљних прекограничних претњи здрављу; 3) Допринос стварању иновативних, ефикасних и одрживих здравствених система и 4) Лакши приступ бољој и сигурнијој здравственој заштити грађана ЕУ.

2.1.2.9 ФИСКАЛИС 2020

Фискалис 2020. је програм који се бави разменом информација и искустава између пореских органа европских земаља. Циљ програма је да, у партнерству са другим европским земљама, развије трансевропски информациони систем и изгради мрежу између корисника националних власти. Програм подржава борбу против утаје и избегавања плаћања пореза, планирање пореске политике и спровођење закона ЕУ у области опорезивања. То се постиже кроз размену информација, подршку административној сарадњи и повећање административних капацитета земаља учесника, са циљем да се смање административна оптерећења пореских органа и ускладе трошкови за пореске обвезнике.

2.1.2.10 ЦАРИНА 2020.

Царина 2020. је програм који подржава сарадњу царинских органа између земаља чланица ЕУ и земаља кандидата. Циљ је побољшање њихове ефикасности, постизањем боље кохезије, како би се избегло оштећење Царинске уније. Програм подржава следеће мере: заједничке акције, семинаре и радионице, пројектне групе, тимове стручњака, изградњу административних капацитета у управама царина, студије, информативне кампање, развој ИТ вештина, обуке за развијање потребних професионалних вештина и знања у области царина.

2.1.2.11 МЕХАНИЗАМ ЦИВИЛНЕ ЗАШТИТЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Циљ активности ЕУ у области цивилне заштите је подршка напорима за спречавање катастрофа и обезбеђивање спремности јединица цивилне заштите да делују у случајевима катастрофа – на националном, регионалном и локалном нивоу. Механизам за цивилну заштиту ЕУ нуди РС многобројне могућности за сарадњу: примена алата за мониторинг и системе раног упозорења, учешће у заједничким тренинзима и вежбама, размена експерата, учешће у

пројектима о спречавању непогода,, непосредна комуникација са другим органима цивилне заштите, размена информација и најбоље праксе, и др.

У новој финансијској перспективи од 2021. до 2027. године већину програма Уније представљају наследници претходних програма, али су уведене и промене, нови програми, нова правила за имплементацију, праћење и извештавање, као и нови критеријуми за учествовање у програмима.

2.1.2.12 ИНСТРУМЕНТ ЗА ПОВЕЗИВАЊЕ ЕВРОПЕ

Инструмент за повезивање Европе (ЦЕФ) има за циљ да подржи постизање циљева политике ЕУ у сектору транспорта, енергетике и дигиталног сектора, а у вези са трансевропским мрежама, омогућавајући или убрзавајући улагања у пројекте од заједничког интереса, као и подршком прекограничне сарадња у производњу обновљиве енергије. Циљ му је максимизирање синергије између сектора обухваћених ЦЕФ-ом и другим програмима ЕУ.

2.1.2.13 ПРАВА, ЈЕДНАКОСТ И ГРАЂАНСТВО

Општи циљ је да се допринесе стварању области у којој се промовишу и штите права лица која су садржана у Уговору о функционисању Европске уније и Повељи о основним правима Европске уније. Конкретно, овај програм треба да промовише права која произилазе из европског држављанства, принципе недискриминације и једнакости између жена и мушкараца, право на заштиту личних података, права детета, права која произилазе из потрошачког законодавства Уније и од слободе пословања на унутрашњем тржишту.

2.1.2.14 ЕВРОПСКИ ИНСТРУМЕНТ ЗА ДЕМОКРАТИЈУ И ЉУДСКА ПРАВА

Европски инструмент за демократију и људска права (ЕИДХР) има за циљ пружање подршке промоцији демократије и људских права у земљама које нису чланице ЕУ. Кључни циљеви су: унапређење поштовања људских права и основних слобода, јачање улоге цивилног друштва у промовисању људских права и демократских реформи, подршка и јачање међународног и регионалног оквира за заштиту људских права, правде, владавине права и промоције демократије, изградња поверења и повећање поузданости и транспарентности демократских изборних процеса, посебно кроз праћење изборних процеса итд.

2.1.3 КОХЕЗИОНА ПОЛИТИКА И ОСТАЛИ ФОНДОВИ

Кохезиона политика⁶⁶ (КП), позната и као Регионална политика, представља главну инвестициону политику ЕУ, која доприноси стварању нових радних места, побољшању квалитета живота грађана и повећању укупног економског развоја како држава чланица, тако и ЕУ у целини. Она је такође израз солидарности с обзиром да се подршка усмерава на мање развијене регионе и државе чланице ЕУ - са циљем да се оснажи економска, социјална и територијална кохезија Уније. У децембру 2013. године успостављен је правни оквир за КП за период 2014-2020. година. За наведени период, буџет КП је износио 351,8 милијарди евра, а распоређен је на 28 држава чланица. РС ће средства из поменутих фондова моћи да користи када постане чланица ЕУ. Преговори за приступање РС ЕУ у области КП, у смислу испуњења захтева и принципа, и припреме за њено делотворно спровођење, воде се кроз Поглавље 22 -

⁶⁶ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/koheziona-politika/>

Регионална политика и координација структурних инструмената. Влада РС је усвојила Акциони план који представља мерило за отварање преговора у оквиру поглавља 22⁶⁷. За реализацију активности и подршку доношењу неопходних одлука спроводи се ЕУ пројекат "Развој система за управљање кохезионом политиком ЕУ у Србији" (погледати 2.1.8). Поред тога, реализује се и "Програм ЕУ за локални развој - ЕУ ПРО Плус", који промовише концепт интегралног урбаног и територијалног развоја и доприноси развијању капацитета ЈЛС за уравнотежени друштвено-економски развој и унапређењу управљања територијалним развојем, економском расту и унапређеној социјалној инфраструктури и социјалној кохезији (погледати 2.1.1.9). Коришћење фондова КП зависи од способности корисника из јавног и приватног сектора - попут локалних самоуправа, предузећа, цивилног сектора итд. да искористе ове фондове. МЕИ активно сарађује са другим институцијама на националном и локалном нивоу, како би се ови субјекти оспособили за коришћење поменутих средстава⁶⁸.

2.1.3.1 НОВА КОХЕЗИОНА ПОЛИТИКА 2021-2027 (ЕФРР, ЕСФ, КФ)

Нова кохезиона политика ЕУ⁶⁹ доприноси јачању економске, социјалне и територијалне кохезије у ЕУ. Има за циљ да исправи неравнотежу између земаља и региона. Она испуњава политичке приоритете Уније, посебно зелену и дигиталну транзицију. У односу на претходни програмски период уведене су новине. Нова Кохезиона политика ЕУ за период 2021-2027 јача урбану димензију (ЕК, Нова кохезиона политика, 2021-27). Усвојених пет циљева политике усмерава се на теме:

- 1) конкурентне и паметне Европе (са фокусом на иновацијама, дигитализацији, економској трансформацији и подршци малим и средњим предузећима);

⁶⁷ Кључни одлуке и/или активности у оквиру поглавља 22 за наредни период су: 1) Припрема преговарачке позиције која ће рефлектовати и нови правни оквир за КП ЕУ (први незванични нацрт припремљен); 2) Припрема и усвајање закона којим ће се створити правни основ за успостављање система за управљање фондовима КП ЕУ и припрему програмских докумената (формирана радна група, припремљен нацрт структуре закона); 3) Идентификација институција које ће бити главни носиоци задатака и одговорности у контексту управљања фондовима кохезионе политике у Србији – управљачко и посредничка тела за први циљ КП "Инвестиције за радна места и раст" (припремљен је документ опције за успостављање институционалног оквира за управљање фондовима КП за циљ „Инвестиције за радна места и раст“); 4) Доношење одлуке о броју и структури програма које ће Србија да припрема за Европски фонд за регионални развој, Европски социјални фонд+ и Кохезиони фонд; 5) Наставак улагања у капацитете на локалном и регионалном нивоу, у сарадњи са регионалним развојним агенцијама (у континуитету).

⁶⁸ У том смислу, посебан приоритет се придаје сарадњи са Развојном агенцијом Србије (Сектор за регионални развој) и мрежом акредитованих регионалних развојних агенција, које представљају спону између централног и локалног нивоа и средство за активно учешће локалних самоуправа у процесима планирања и идентификације развојних приоритета с једне стране и припреме пројеката које треба подржати из средстава поменутих фондова у циљу реализације дефинисаних приоритета. О овоме нарочито сведочи сарадња у области прекограничне сарадње, која потврђује значај континуиране подршке локалним самоуправама. Из тог разлога МЕИ је закључило и Споразум о сарадњи у области европских интеграција са Развојном агенцијом Србије и Уговоре о сарадњи са регионалним развојним агенцијама настојећи да осигура њихово активно учешће у процесима који треба да осигурају ефикасну апсорпцију и коришћење развојних фондова ЕУ на локалном нивоу. На овај начин се у складу са најбољом европском праксом, али и израженим расположењем регионалних развојних агенција, осигурава дугорочна сарадња у циљу одрживог локалног развоја.

⁶⁹ https://ec.europa.eu/regional_policy/2021-2027_en

- 2) зелене Европе (уз примену Париског споразума и улагање у енергетску, нискоугљичну транзицију ка економији са нето нултом емисијом угљеника, обновљиве изворе енергије и борбу против климатских промена);
- 3) повезане Европе (опремање стратешким транспортним и дигиталним мрежама);
- 4) инклузивне Европе (постизање социјалних права и подршка квалитетном запошљавању, образовању, стицању вештина, социјалној инклузији и једнаком приступу здравственој и социјалној заштити), и
- 5) Европе ближе грађанима (уз подршку изради локалне стратегије и одрживог урбаног развоја).

Нови циљ „Европа ближа грађанима“ уведен је у главни политички оквир као појачана посвећеност интегралном територијалном развоју и укључује подстицање одрживог урбаног развоја. Локалним актерима се пружају могућности да преузму лидерство у препознавању и решавању различитих изазова, али пре свега, да искористе своје ендogene (локално специфичне) развојне потенцијале.

Кроз ове циљеве мобилишу се значајна улагања у урбана подручја. Најмање 8% средстава Европског фонда за регионални развој (ЕРДФ) у свакој држави чланици биће уложено у приоритетне пројекте које градови сами дефинишу на основу локалне стратегије одрживог урбаног развоја.

Приоритети средстава

- Европски фонд за регионални развој ће подржати инвестиције свих 5 циљева политике, али 1 и 2 су главни приоритети;
- Главни приоритет Европског социјалног фонда+ је 4;
- Кохезиони фонд подржава циљеве политике 2 и 3;
- Фонд за праведну транзицију пружа подршку у оквиру наменских специфичних циљева;
- Програми Интеррег-а имају на располагању 2 додатна циља политике (члан 14. Уредбе Интеррег-а): „Боља сарадња у управљању развојем“ и „Безбеднија и сигурнија Европа“.

Основни инструменти кроз које се подршка спроводи и усмерава на конкретне програме и операције су:

ЕВРОПСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ (ЕФРР)

Пружа подршку државама чланицама ЕУ и њиховим регионима са циљем да се отклоне главне регионалне неједнакости и да се достигне самоодрживи раст. Пре свега је усмерен на јачање конкурентности привреде – кроз улагања у истраживања, развој и иновације, инвестиције у производњу и инфраструктуру, урбани и локални развој, унапређење конкурентности малих и средњих предузећа и подршку преласку на економију која се заснива на ниској емисији угљен-диоксида у свим секторима.

ЕВРОПСКИ СОЦИЈАЛНИ ФОНД (ЕСФ)

Пружа подршку државама чланицама ЕУ и њиховим регионима у остваривању циљева политике запошљавања. Усмерен је на улагања у људске ресурсе кроз подршку запошљавању што већег броја људи, подстицање једнаког приступа и једнаких могућности за све, подстицање предузетништва и активације на тржишту рада, интеграције имиграната, обезбеђивање родне равноправности, борбу против сиромаштва, јачање социјалне инклузије, унапређење образовања и целоживотног учења. Кроз Иницијативу за запошљавање младих

(Youth employment initiative) из ЕСФ-а се подржавају активности усмерене на млађе од 25 година, који нису запослени, у образовању или обуци.

КОХЕЗИОНИ ФОНД (КФ)

Пружа подршку најмање развијеним државама чланицама ЕУ чији БНД по становнику не прелази 90% просека ЕУ-27. Из овог фонда финансирају се велики пројекти из области транспортне инфраструктуре и заштите животне средине. У програмском периоду 2014-2020 пружа подршку следећим државама чланицама: Бугарска, Хрватска, Кипар, Чешка, Естонија, Грчка, Мађарска, Летонија, Литванија, Малта, Пољска, Португал, Румунија, Словачка и Словенија.

2.1.3.2 МАДАД

ЕК је 2014. године основала Регионални поверилачки фонд ЕУ као одговор на кризу у Сирији – Мадад фонд⁷⁰ (EU Regional Trust Fund in response to the Syrian Crisis, the "Madad Fund"). Првобитни циљ овог фонда је био подршка избеглицама из Сирије и земљама њиховог боравка (Египат, Ирак, Јордан, Либан, Турска). Фонд је касније проширен и на избеглице и мигранте из осталих угрожених земаља, као и на пружање подршке и земљама које нису чланице ЕУ, а које су погођене мигрантском кризом, чиме је и РС добила могућност да аплицира за средства. За РС је 2016. и 2017. године, из средстава фонда Мадад, одобрена подршка за финансирање текућих оперативних трошкова, исхране, пружања здравствених услуга и приступа образовању за децу мигранте и унапређење услова за смештај избеглица и миграната у прихватним центрима – првенствено у сарадњи са Министарством за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Комесаријатом за избеглице и миграције и Министарством унутрашњих послова, као и Међународном организацијом за миграције (ИОМ).

2.1.3.3 ФОНД СОЛИДАРНОСТИ ЕУ – ФСЕУ

ЕУ је основала Фонд солидарности⁷¹ (ФСЕУ), са циљем да се преко њега пружа подршка државама чланицама и државама које се налазе у процесу преговора за чланство у ЕУ да лакше превазиђу последице природних непогода великих размера. Тиме се изражава европска солидарност са регијама и земљама унутар Европе које су погођене природним непогодама. Покривањем делова јавних расхода, ФСЕУ доприноси напорима држава да спроведу активности на обнови земље и санацији штета од природних непогода.

Република Србија је, као држава која се налази у процесу преговора за чланство у ЕУ, поднела пријаву за добијање средстава из Фонда солидарности ЕУ 30. јула 2014. године, како би санирала штете и обновила подручја погођена поплавама из маја 2014. године⁷². Будући да је ЕУ усвојила измене и допуне уредбе којим се оснива Фонд солидарности ЕУ и његова намена

⁷⁰ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

⁷¹ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

⁷² Европски парламент и Савет су 17. децембра 2014. године одобрили предлог одлуке Европске комисије којом су Србији додељена средства за санацију и обнову подручја погођених мајским поплавама у износу од 60,2 милиона евра (60.224.605 евра).

проширује и на случајеве општег угрожавања јавног здравља, РС је поднела апликацију за подршку из Фонда солидарности ЕУ 2020. године. Након детаљне процене пријава за добијање подршке из Фонда солидарности ЕУ ЕК је 11. марта 2021. године предложила Европском парламенту и Савету мобилизацију 530 милиона евра бесповратне подршке за 17 држава чланица и 3 државе кандидата за чланство у циљу подршке мерама борбе против корона вируса од чега би Србија требало да добије готово 11,9 милиона евра бесповратне подршке из овог Фонда. На основу одлуке ЕК и пропратне комуникације, Министарство финансија, уз подршку МЕИ, је покренуло процес одређивања који ће се трошкови поднети за додељена средства с обзиром да је одређено као координационо тело за ову фазу процеса током израде апликације⁷³.

2.1.3.4 РЕГИОНАЛНИ СТАМБЕНИ ПРОГРАМ

Регионални стамбени програм⁷⁴ представља заједничку иницијативу четири земље - Србија, Босна и Херцеговина, Хрватска и Црна Гора - која има за циљ да обезбеди трајна стамбена решења за 27.000 најугроженијих избегличких породица (74.000 појединаца) у региону. Од тога је 16.780 породица (око 45.000 појединаца) у Србији. Програм се спроводи у склопу „Сарајевског процеса“, а на основу „Београдске декларације“, коју су 2011. године потписали министри иностраних послова четири земље кориснице програма. Ове земље су највише погођене ратним сукобима деведесетих година прошлог века и по том основу имају значајну избегличку популацију. У РС Програм се спроводи на основу Оквирног споразума, закљученог 25. октобра 2013. године између РС и Банке за развој Савета Европе. Споразум регулише основне поставке програма, механизам спровођења, обавезе учесника у програму и износе средстава која ће бити ангажована. Програмом управља Банка за развој Савета Европе која администрира вишедонаторски фонд формиран у циљу реализације Програма. Највећи донатор овог фонда је ЕУ, која путем вишекорисничке и националне ИПА обезбеђује највећи део средстава. Укупни најављени допринос ЕУ фонду је 235 милиона евра. Остали донатори су САД, Швајцарска, Немачка, Данска, Италија, Норвешка, Турска, Кипар, Мађарска итд. Целокупан програм је у надлежности Комесаријата за избеглице и миграције РС. Кроз Програм се обезбеђује велики број различитих стамбених решења: додела пакета грађевинског материјала, изградња монтажних кућа, откуп сеоских кућа и изградња стамбених зграда. На овај начин, обезбеђено је да избегличке породице своје стамбено питање реше онако како њима највише одговара у тренутном месту становања, имајући у виду да се Програм спроводи у преко 120 општина у Републици Србији. Уговор о донацији за први потпројекат у вредности од 2.212.500 евра потписан је 2014. године. Наредних 8 уговора о донацији и припадајућих амандмана у укупној вредности од 169.930.645 ЕУР (од чега 137.398.681 евра донације из Фонда) потписао је национални ИПА координатор. Ови споразуми збирно предвиђају обезбеђивање укупно преко 7.700 стамбених решења⁷⁵.

⁷³ http://www.obnova.gov.rs/uploads/useruploads/Documents/Solidarnost_na_delu_preview.pdf

⁷⁴ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/fondovi-evropske-unije/ostali-fondovi/>

⁷⁵ www.regionalhousingprogramme.com; www.kirs.gov.rs

2.1.4 ЗЕЛЕНА АГЕНДА ЗА ЗАПАДНИ БАЛКАН

По потписивању Софијске декларације, шефови држава и влада са Западног Балкана постигли су договор са ЕУ о спровођењу Акционог плана за Зелену агенду⁷⁶, што им отвара пут ка остваривању Економског и инвестиционог плана за регион вредног 30 милијарди евра. Обавезали су се да у средиште свих привредних активности ставе одрживи развој, штедњу ресурса, заштиту природе и климатску акцију и да се ускладе са циљевима ЕУ. Веће за регионалну сарадњу (РЦЦ) је било задужено за координацију при изради документа, а усвојен је у Словенији на Самиту ЕУ – Западни Балкан. У Акционом плану за Зелену агенду за Западни Балкан за период до 2030. године најважнији сегменти су наплата емисија гасова с ефектом стаклене баште, планови за постепени престанак коришћења угља, регионалне интеграције, контрола загађивања и заштита животне средине.

Инвестициони пакет се састоји од девет милијарди евра у грантовима и 20 милијарди евра улагања, која ће се спровести преко новог Механизма гаранција за Западни Балкан (Вестерн Балканс Гуарантее Фацитиу). Земље региона треба да спроведу економске и социјалне реформе као и да ојачају владавину закона, навели су лидери и лидерке ЕУ и такође указали на користи за конкурентност и дигиталну транзицију.

ЕУ је саопштила да ће заједно са 600 милиона евра које ће Европска комисија предложити у оквиру Инструмента за претприступну помоћ (ИПА), до краја године дати на располагање 1,1 милијарду евра за примену Економског и инвестиционог плана. Западни Балкан има задатак да прогласи аспирације на пољу енергетике и климе које ће одговарати циљу ЕУ да се емисије гасова с ефектом стаклене баште до краја деценије спусте 55 одсто, као и другим повезаним циљевима, за шта је неопходна огромна трансформација. Земље региона ће морати да превазиђу изазове који долазе с постепеним престанком употребе угља, попут незапослености, поремећаја у привреди и миграција радне снаге, стоји у декларацији са самита. Декарбонизација ће бити постигнута „кроз употребу горива из обновљивих извора или горива са смањеним емисијама угљеника“, наводи се у документу. Водећи људи 27-чланог блока држава обећали су да ће пружити техничку и финансијску помоћ за развој система наплате емисија угљеника у контексту Прекограничног механизма за прилагођавање угљеника (ЦБАМ), који је у суштини порез на угљен-диоксид за увозну робу и струју.

Акциони план за Зелену агенду има пет стубова:

- 1) Декарбонизацију
- 2) Циркуларну економију
- 3) Чишћење од загађења
- 4) Одрживу пољопривреду и
- 5) Заштиту природе и биодиверзитета.

У делу са декарбонизацијом, индикативни рок за усклађивање са Европским климатским законом и усвајање визије о постизању климатске неутралности је 2025. година, а 2024. је одређена за хармонизацију са Системом ЕУ за трговање емисијама (ЕУ ЕТС) и увођење других инструмената за наплату угљеника. Земље Западног Балкана су пристале да међу приоритете,

⁷⁶ <https://balkangreenenergynews.com/rs/usvojeni-akcioni-plan-za-zelenu-agendu-za-zapadni-balkan-donosi-devet-milijardi-evra-grantova-rok-za-uskladjivanje-s-eu-ets-om-2024-godine/>

које ће и финансирати, уврсте мере енергетске ефикасности, укидање субвенција за угљ и програме за борбу против енергетског сиромаштва.

Сегмент циркуларне економије подразумева да се најкасније 2023. развију стратегије које ће обухватити цео животни циклус производа. Владе су се обавезале да ће подизати свест о спречавању настанка и раздвајању отпада те одрживој потрошњи.

На фронту чишћења од загађености, међу мерама су ратификација Конвенције о прекограничном загађењу ваздуха на великим удаљеностима и њених протокола до 2025. године. У плану су и примена стратегија за квалитет ваздуха и изградња неопходне инфраструктуре за прераду отпадних вода најкасније 2030. године.

Што се тиче одрживе пољопривреде, у индикативном временском оквиру је 2026. одређена као хоризонт за усвајање стандарда о безбедности хране, здрављу и добробити биљака и животиња и управљању отпадом, као и за подршку органском и узгоју хране без икаквог загађивања и смањење количине синтетичких хемијских производа у производњи хране. Међу мерама у пољопривреди мораће да буду коришћење обновљивих извора енергије и смањење емисија.

Земље региона су преузеле одговорност за припрему планова за обнову шумовитог пејзажа до 2024. укључујући финансијску компоненту.

2.2 МЕЂУНАРОДНИ ФИНАНСИЈСКИ ИНСТРУМЕНТИ-БАНКЕ

2.2.1 БАНКА ЗА РАЗВОЈ САВЕТА ЕВРОПЕ СЕВ⁷⁷

Банка за развој Савета Европе⁷⁸ (БСЕ) је мултилатерална развојна банка са социјалним опредељењем. Основана је 1956. године како би решавала проблеме избеглих лица, а касније је проширила спектар деловања на целокупну област социјалног развоја. РС је овој међународној банци приступила 2004. године. БСЕ обезбеђује концесионалне (повољне) кредите и консултативне услуге за социјално оријентисане инвестиционе пројекте у областима:

- Одрживи и инклузивни раст;
- Интеграција избеглица, расељених лица и миграната и
- Заштита животне средине.

Сарадња између РС и БСЕ се остварује првенствено кроз пројекте финансиране путем повољних кредита као што су: унапређење образовне и научне инфраструктуре и обезбеђивање смештаја за младе истраживаче, реконструкција стамбене инфраструктуре (клизишта), изградња стамбених јединица за породице погођене земљотресом у Краљеву, изградња и опремање нових затворских капацитета у Панчеву и Крагујевцу итд. Поред сопствених средстава намењених кредитирању, БСЕ располаже и фондовима које су јој поверили на управљање други донатори. У том смислу, РС у склопу одговора на мигрантску кризу стављен на располагање „Фонд за мигранте и избеглице“, путем кога се финансирају најургентније потребе мигрантских центара у Шиду, Кањижи и Прешеву и другим местима.

⁷⁷ <https://www.mei.gov.rs/srp/fondovi/bilateralni-i-multilateralni-partneri/po-medjunarodnim-organizacijama/>

⁷⁸ www.coebank.org

Додатно, банка учествује и у Инвестиционом оквиру за Западни Балкан (видети 2.1.1.5) и у том смислу је одговорна за део бесповратних средстава одобрених РС из овог инструмента, а такође је задужена и за управљање Регионалним програмом стамбеног збрињавања намењеног решавању проблема становања избеглица (видети 2.1.3.4), чији је највећи корисник РС.

2.2.2 ЕВРОПСКА ИНВЕСТИЦИОНА БАНКА ЕИБ

Европска инвестициона банка⁷⁹ (ЕИБ) је финансијска установа ЕУ која има значајну улогу у финансирању дугорочних инвестиционих пројеката. Изван граница ЕУ, банка подржава пројекте који доприносе економском развоју у земљама које су потписале споразум о стабилизацији и придруживању или споразум о сарадњи са ЕУ или са неком од њених чланица. ЕИБ обезбеђује подршку примарно кроз зајмове, али и кроз техничку помоћ, гаранцијске шеме и микрофинансирање. Зајмови се одобравају државном, као и приватном сектору. Корисници зајмова у ширем смислу могу бити општине и градови, министарства, компаније у државном власништву, али и приватна предузећа и велике корпорације.

У складу са мандатом који су дефинисали Европски парламент и Савет ЕУ, у РС ЕИБ финансира инвестиције путем зајмова (при чему ЕИБ може да покрије до 50% трошкова пројекта), закључених директно са носиоцем пројекта (индивидуални зајмови) или индиректно, углавном преко других банака (посредни зајмови). У пракси, индивидуални зајмови се одобравају за стратешки релевантне пројекте и програме вредности више од 25 милиона евра, док посредни зајмови представљају кредитне линије банкама и финансијским институцијама намењене за помоћ у финансирању малих и средњих предузећа и локалних пројеката са оправданим инвестиционим програмима или пројектима вредности до 25 милиона евра. Зајмови се одобравају за подршку пројектима који су економски оправдани у областима саобраћаја, енергетике, заштите животне средине, индустрије и услуга, здравства и образовања, истраживања и развоја, информација и технологије комуникација.

Тренутно актуелни пројекти у Републици Србији које финансира ЕИБ су:

- Изградња аутопута Ниш – Приштина. До сада је Република Србија уз подршку ЕИБ-а добила кроз Инвестициони оквир за Западни Балкан око 5 мил. евра бесповратних средстава.
- Модернизација железничке пруге Ниш – Димитровград. Захваљујући подршци ЕИБ-а, обезбеђено је 44 мил. евра бесповратних средстава из WBIF-а, док је у децембру 2017. године одобрено још 28 мил. евра за другу фазу овог пројекта.

2.2.3 ЕВРОПСКА БАНКА ЗА ОБНОВУ И РАЗВОЈ ЕБРД

Европска банка за обнову и развој⁸⁰ (ЕБРД) је активна је у РС од 2001. године. У протеклом периоду банка је реализовала више од 200 пројеката укупне вредности око 4,24 милијарде евра, од чега је 62% реализовано у сарадњи са јавним, док је 38% реализовано у сарадњи са приватним сектором. Активности које тренутно спроводи ЕБРД су у складу са Стратегијом за

⁷⁹ <http://www.eib.org/>

⁸⁰ <http://www.ebrd.com/home>

Србију коју је Одбор директора одобрио у априлу 2014. године, усмерене су на три кључне области:

- Конкурентност приватног сектора кроз пружање финансијске и техничке помоћи пре свега сектору малих и средњих предузећа. У овој области, подршка приватном сектору се одвија директно кроз пружање финансијске подршке, најчешће у облику инвестиционог кредитирања или обезбеђења обртног капитала или индиректно посредством финансијских посредника (попут банака). Техничка помоћ огледа се у пружању консултантских услуга или савета искусних саветника, или пак развојем локалних саветодавних капацитета.
- Стабилизација финансијског сектора кроз подршку банкарским и небанкарским институцијама. У овој области EBRD је усмерена на обезбеђивање дугорочног финансирања банкарског сектора и развој посебних производа који би омогућили пласирање посебних финансијских производа, попут кредита за енергетску ефикасност и улагање у обновљиве изворе енергије.
- Развој одрживих јавних предузећа, укључујући и инвестирање у енергетску, саобраћајну и комуналну инфраструктуру. Банка пружа и подршку за припрему и реализацију већих инфраструктурних активности у секторима енергетике, животне средине и саобраћаја, кроз кредитирање или пак комбинацију кредита и бесповратних средстава - самостално или у сарадњи са другим партнерима попут ЕУ.

2.2.4 СВЕТСКА БАНКА WB

Активности Светске банке, као развојног партнера у Републици Србији, дефинисане су документом Оквир за партнерство за 2016-2020, са основним циљем да подржи процес приступања РС ЕУ, стварањем конкурентне и инклузивне економије. Приоритетне области развоја у овом документу су:

- фискална и макроекономска стабилност,
- јачање управљачких способности и институционалних капацитета,
- реформа јавних предузећа,
- унапређење услова за пословање,
- развој инфраструктуре и
- реформа тржишта рада.

Ова сарадња се тренутно одвија кроз спровођење пројеката вредних више од 1,8 милијарди долара, у следећим областима: саобраћај, унапређење пословног амбијента, конкурентност и запошљавање, здравство, превенција и обнова од поплава, управљање ризицима, реформа финансијског сектора, унапређење јавног сектора, унапређење јавних предузећа и предшколско образовање.

Скорије одобрени пројекти⁸¹ у периоду 2021-2023 су: Catalyzing Long Term Finance through Capital Markets, Improving public financial management for the green transition, First Serbia Green Transition Programmatic Development Policy Loan, Scaling-Up Residential Clean Energy (SURCE) Project, Serbia Local Infrastructure and Institutional Development Project, Public Sector Efficiency and Green Recovery DPL.

⁸¹ https://projects.worldbank.org/en/projects-operations/projects-summary?lang=en&countrycode_exact=YF

Програм Зелени, живи и отпорни градови у Србији⁸²

Светска банка је у јуну 2021. покренула Програм Зелени, живи и отпорни градови у Србији, заједно са Министарством грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, за јачање одрживог и отпорног урбаног развоја⁸³. Ова активност је део Глобалног кровног програма Светске банке за одрживи и регионални развој (SURGE) и подржана је од стране Швајцарске Конфедерације преко Државног секретаријата за економске послове (SECO). Четворогодишња техничка помоћ је отпочела 2022. године и подржаће одабране градове у Србији у планирању и имплементацији програма одрживог, нискоугљичног и резилијентног урбаног развоја, док ће националном нивоу пружити препоруке за политику и предложене акције за олакшавање имплементација Стратегије одрживог урбаног развоја РС.

Детаљна анализа ће такође помоћи да се идентификују изазови у сектору управљања чврстим комуналним отпадом. Програм има за циљ да одговори на постојеће недостатке на националном нивоу и да подржи одабране градове да унапреде своје капацитете:

- За боље планирање, припрему и спровођење инвестиција на нивоу града са великим утицајем које промовишу одрживи урбани развој са ниским емисијама угљеника и урбану резилијентност, и
- Продубљивање базе знања и дијалога о политици ка инклузивнијем, одрживом, резилијентном и зеленом урбаном развоју, укључујући и регионе који заостају.

2.2.5 НЕМАЧКА РАЗВОЈНА БАНКА (KfW)

КфW је водећа немачка развојна банка⁸⁴. Током 1960-их, банка је своје активности проширила на међународни ниво имплементирајући немачку финансијску сарадњу са земљама у развоју у име немачке владе. На крају 2021. године билансна сума износила је око 550 милијарди евра, а годишње одобрена средства широм света премашују 130 милијарди евра, од чега око 12 милијарди евра у развојној сарадњи. Главни циљеви су побољшање економских и друштвених животних услова људи, смањење сиромаштва и заштита климе и животне средине. Савезна влада Немачке, као институција јавног права, поседује 80% капитала банке, док је преосталих 20% у власништву немачких савезних покрајина. КфW подржава РС у постизању циљева и испуњавању обавеза везаних за процес приступања ЕУ са посебним фокусом на климу и енергију, као и одрживи развој урбане инфраструктуре. Приказ пројеката

⁸² <https://www.worldbank.org/en/country/serbia/brief/green-livable-resilient-cities-in-serbia-program>

⁸³ Градови Србије су од виталног значаја за национални економски раст. Међутим, да би постали покретачи регионалног развоја и смањења сиромаштва, њима је потребно боље управљати како би се повећала њихова способност за живот и квалитет живота својих грађана. Унапређен стратешки урбани развој и управљање могу помоћи градовима у Србији да у потпуности искористе свој потенцијал и играју кључну улогу у подршци зеленој транзицији земље. Влада Србије препознаје значај градова за националну привреду. Године 2019. усвојена је Стратегија одрживог урбаног развоја (СОУР) коју је пратио и акциони план у марту 2021. године, успостављајући свеобухватан и интегрални програм за наредну фазу развоја градова у Србији. Овај програм Србији пружа јединствену прилику да напредује ка зеленој транзицији на поднационалном/општинском нивоу, предвиђеној Зеленим договором ЕУ. Такође се уклапа у стратешки правац Светске банке за опоравак после КОВИД-19 у складу са зеленим, отпорним инклузивним развојем (GRID) Светске банке.

⁸⁴ <https://nemackasaradnja.rs/kfw/>

који се реализују у Србији је доступан на следећем линку <https://nemackasaradnja.rs/mapa-projekata/>

Регионални фонд за изазове (РЦФ)

Регионални Фонд за изазове⁸⁵ (РЦФ) је финансијски механизам основан са циљем да повећа запошљивост, посебно младих. Фонд оснажује конкурентност предузећа у економијама Западног Балкана (Албанији, Босни и Херцеговини, Косову, Црној Гори, Северној Македонији и Србији) кроз финансирање инвестиција у опреми и инфраструктури за одабране кооперативне или пројекте дуалног образовања који се спроводе у партнерству стручно образовних институција и компанија. Средства се додељују након надметања (челенџа) на регионалном нивоу.

Немачко Савезно министарство за економску сарадњу и развој (BMZ) издвојило је 64,43 милиона евра за РЦФ, а Влада Швајцарске, коју представља Швајцарска агенција за развој и сарадњу (SDC), суфинансирала је додатних 9,7 милиона швајцарских франака. Средства су поверена Немачкој развојној банци (KfW), а пројекат имплементира Коморски инвестициони форум Западног Балкана (WB6-CIF), заједничка иницијатива привредних комора из региона.

РЦФ подржава пројекте које заједнички спроводе установе за стручно оспособљавање и партнерска предузећа, која се укључују или планирају да се укључе, у активности кооперативног образовања и обуке. Пројекти могу добити подршку за развој нових програма или проширење и побољшање постојећих програма. Бесповратна средства се додељују конзорцијумима који су успешно прошли двофазни поступак селекције.

РЦФ пружа финансијску и пратећу подршку одабраним конзорцијумима за:

- Инфраструктурне радове и опрему за објекте у оквиру установа за стручно оспособљавање и обуку
- Обуку наставника из установа за стручно оспособљавање, тренера у предузећима и координатора за кооперативног образовање и обуку (у установама за стручно оспособљавање и у предузећима), потребну за спровођење финансираног програма обуке
- Саветодавну подршку током планирања и спровођења пројекта

Кроз подржане пројекте биће понуђено више од 1.500 места за обуку. У пројекте које спроводе институти и предузећа за стручно оспособљавање биће уложено до 19.776.650 евра. Сваки пројекат биће подржан бесповратним средствима од 150.000 ЕУР до 600.000 евра.

2.3 БИЛАТЕРАЛНА И МУЛТИЛАТЕРАЛНА САРАДЊА, ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ

2.3.1 ТИМ УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА У СРБИЈИ

Уједињене нације (УН) су присутне у Републици Србији (бившој Југославији) од самог почетка кризе у региону, почетком 1990их. Тим Уједињених нација у Србији⁸⁶ сарађује са Владом РС од почетка 2000их година. Тим УН у Србији тренутно укључује 20 агенција, фондова и програма, како резидентних тако и нерезидентних, који заједнички раде на побољшању приоритета

⁸⁵ <https://rcf-wb6.org/sta-mi-radimo/?lang=me>

⁸⁶ <https://serbia.un.org/sr/about/about-the-un>

националног развоја у складу са Агендом 2030 и 17 Циљева одрживог развоја. Тим координише стална координаторка УН, и ради по принципима Оквира за сарадњу УН нација за одрживи развој са РС 2021-2025, потписаним између Владе РС и Тима УН у Србији. Оквир представља пут ка три стратешка приоритета:

- 1) Србија користи пун потенцијал зелене, одрживе и инклузивне економије - Повећање прилика за све и управљање ризицима;
- 2) Добробит, социјална правичност и људски потенцијал налазе се у средишту система, политика и праксе - Свако има једнаке прилике, током целог живота, да оствари свој пун потенцијал;
- 3) Изградња поверења и узајамне одговорности путем владавине права и поштовањем људских права и обавеза - Подстицање транспарентности, правичности и делотворности

Прекретнице:

- Србија усваја и спроводи стратегије за сузбијање климатских промена и заштиту животне средине, којима се повећава отпорност заједнице, смањује угљенични отисак и појачавају позитивни ефекти инвестиција на националном нивоу;
- Природним и културним ресурсима се управља на одржив начин;
- Правичне економске прилике и могућности за запошљавање се подстичу путем иновација;
- Унапређен је универзалан и инклузиван приступ квалитетним, социјалним услугама и услугама заштите;
- Вештине, образовање и могућности су побољшани ради обезбеђења правичних исхода за све;
- Мобилност и демографска транзиција постају вектори позитивних промена и просперитета за све људе;
- Сви људи, посебно угроженији, имају користи од остварења људских права, родне равноправности и унапређене владавине права у складу са преузетим међународним обавезама;
- Сви људи имају користи од делотворног управљања и смисленог грађанског ангажмана.

Циљеви одрживог развоја представљају глобални позив на акцију, како би спречили сиромаштво, заштитили животну средину и климу, и осигурали да сви људи живе у миру и просперитету. УН у Србији ради на спровођењу 17 циљева одрживог развоја.

Тим УН у Србији је у периоду од 2011. до 2015. године пружио помоћ у вредности већој од 230 милиона долара. У јуну 2017. године потписан је нови Оквир развојног партнерства (ОРП) између Владе РС и Тима УН у Србији за период 2016-2020. Нова стратегија је у потпуности усаглашена са националним приоритетима Владе, Агендом за приступање ЕУ и Агендом циљева одрживог развоја. Вредност новог UNDAF-а за период 2016-2020. за Србију процењује се на 170 милиона долара, не укључујући средства издвојена за потребе ванредне ситуације попут избегличке/мигрантске кризе.

2.3.2 РАЗВОЈНА САРАДЊА ИЗМЕЂУ НЕМАЧКЕ И СРБИЈЕ

Развојна сарадња између Немачке и Србије⁸⁷ започела је непосредно након демократских промена 2000. године. Од тада је ГИЗ у Србији присутан са једном централном канцеларијом у

⁸⁷ <https://nemackasaradnja.rs/giz/>

Београду и већим бројем пројектних канцеларија. По налогу Савезног министарства за привредну сарадњу и развој (БМЗ) ГИЗ пружа подршку Србији у процесу приближавања Европској унији, јачању ефикасности привреде и учвршћивању демократских структура. ГИЗ спроводи програме и пројекте⁸⁸ из следећих области:

- одрживо унапређење привреде и запошљавања;
- добро управљање;
- животна средина.

Србија има користи и од регионалних пројеката ГИЗ-а. Отворени регионални фонд за југоисточну Европу који окупља више држава, подржава мере које се спровode у областима правне реформе, саветовања у области спољне трговине, модернизације комуналних услуга, као и енергетске ефикасности, биодиверзитета и интеграција у Европску унију.

2.3.3 ФРАНЦУСКА РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА AFD

Француска развојна агенција⁸⁹ је 2019. године отворила регионалну канцеларију у Србији, која је надлежна за цео Западни Балкан, као и једно представништво у Албанији. Групација финансира, подржава и убрзава транзицију ка складнијем и отпорнијем свету за заједничко добро - климу, биодиверзитет, мир, равноправност полова, образовање и здравство, чиме доприноси остварењу УН Циљева одрживог развоја. Активности су усклађене са Париским климатским споразумом из 2015. године. То значи да се сваки пројекат процењује према његовој усаглашености са спровођењем стратегије нискоугљеничног развоја и дугорочне резилијентности. Овај принцип је заснован на јасној чињеници: одрживи развој и борба против сиромаштва не могу се одвојити од борбе против глобалног загревања и заштите животне средине или биодиверзитета.

Са 5,2 милијарде евра, колико је одобрено за 2021. годину за финансирање климатских пројеката, АФД је једна од главних међународних финансијских институција које подржавају ову врсту пројеката, тако да 55% финансијских ангажмана има директан утицај на борбу против климатских промена и ублажавање њихових последица. У Србији је АФД обезбедила 51 милион евра за реконструкцију железничке инфраструктуре, јачање капацитета и модернизацију сектора, као и 50,5 милиона евра за подршку реформама у области животне средине (спровођење климатских обавеза Србије у складу са Париским споразумом и процесом приступања ЕУ). У сарадњи са Међународном банком за обнову и развој (Светска

⁸⁸ У Србији се реализују следећи пројекти: [Rural development through integrated forest and water resources management in Southeast Europe](#); [Waste management, circular economy and green job opportunities](#); [Energy efficiency in public buildings](#); [Development of a sustainable bioenergy market](#); [Social rights for vulnerable groups](#); [Public administration reform](#); [Social services for disadvantaged population groups](#); [Promoting EU Integration in the Western Balkans](#); [Open regional funds for South-East Europe – legal reform](#); [Open regional funds for South-East Europe – modernisation of municipal services](#); [Public finance reform](#); [Open Regional Fund for South-East Europe – Biodiversity](#); [Open regional funds for South-East Europe – Energy Efficiency](#); [Economic Diversification of Rural Areas](#); [Zoran Djindjic Internship Programme of German Business for the Countries of the Western Balkans](#); [Programme „Migration for Development“](#); [Private sector development in disadvantaged regions](#); [Sustainable recruitment of nurses](#); [Open Regional Fund for South-East Europe – Foreign Trade](#); [Western Balkans School Exchange Scheme](#); [Dialogue on Employment Creation, Initiative and Dual Education](#); [Supporting young people in rural regions of Serbia](#); [Strengthening Rule of Law in Serbia \(giz.de\)](#)

⁸⁹ <https://rs.ambafrance.org/AFD-4148>

банка), Француска агенција за развој доприноси такође побољшању урбане инфраструктуре у Србији, кроз пројекат (кредит) вредан 265,2 милиона евра (300 милиона америчких долара).

Пројекат "Развој локалне инфраструктуре и институционалног јачања локалних самоуправа Републике Србије"

Носилац пројекта⁹⁰ је Влада Републике Србије/Министарство грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре. Циљ пројекта је да се унапреде капацитети локалних самоуправа за управљање одрживом инфраструктуром, као и да се побољша приступ економским и друштвеним потенцијалима на климатски освешћен начин, у складу са обавезама које проистичу из Софијске декларације о Зеленој агенди за Западни Балкан, донете 2020. године, као и у складу са циљевима, мерама и активностима дефинисаним Стратегијом одрживог урбаног развоја Републике Србије до 2030. године и Акционим планом за њено спровођење. Кроз пројекат ће се, пре свега, обезбедити инвестиције и техничка подршка за одрживо унапређење локалних путева и мобилности, као и укупне отпорности локалних самоуправа на климатске промене. Свака локална самоуправа ће имати право на одређену количину средстава, а према формули која у обзир узима број становника, површину, степен развијености, као и рањивост на климатске промене. Очекивани почетак пројекта је јун 2022. године, док се завршетак пројекат се очекује у новембру 2028. године.

Пројекат је структуриран кроз спровођење активности подељених у три основне компоненте:

- Компонента 1: Климатски паметна мобилност
- Компонента 2: Јачање капацитета за пружање услуга о области инфраструктуре
- Компонента 3: Управљање пројектом и подизање свести

Заједно са Европском банком за обнову и развој, АФД подржава проширење инфраструктуре за управљање чврстим отпадом, кроз зајам од 150 милиона евра. Улагања на Западном Балкану износе више од 630 милиона евра, чему треба додати и подршку за два регионална пројекта. Први пројекат посвећен је побољшању квалитета живота у градовима захваљујући програму „Smart City“. АФД подржава такође пројекат RISE, којим се пружа подршка младим предузетницима са Западног Балкана, у сарадњи са Регионалном канцеларијом за сарадњу младих (RYCO).

2.3.4 ДОНАТОРСКИ ПРОГРАМИ

Јапан

Стратешки оквир развојне сарадње са РС дефинисан је у јапанској Повељи о развојној сарадњи из фебруара 2015. године. Приоритетне области билатералне развојне помоћи Јапана РС⁹¹ су:

- Заштита животне средине,
- Здравствена и социјална заштита и образовање и

⁹⁰ <https://www.mgsi.gov.rs/cir/projekti/razvoj-lokalne-infrastruktura-i-institucionalnog-jachanja-lokalnih-samouprava-republike>

⁹¹ <https://www.jica.go.jp/balkan/english/office/index.html>

- Предузетништво и подршка малим и средњим предузећима.

Неки од примера помоћи коју Јапан пружа РС су: непројектне донације у виду јапанских производа, пројекти за основне потребе становништва (ПОПОС пројекти) који подразумевају једнократну помоћ попут реконструкције зграда школа и вртића, испоруку медицинске опреме и возила хитне помоћи, возила за одношење смећа и контејнера, цистерни, специјалних возила за превоз лица са посебним потребама итд, али и консултантску помоћ јапанских експерата од 2009. године кроз волонтерски програм Владе Јапана. Јапан такође обезбеђује и концесионалне зајмове (јенске кредите), па ће тако из средстава једног од кредита бити реализован пројекат „Изградња система за одсумпоравање у Термоелектрани Никола Тесла“.

Краљевина Данска

Данска своју развојну помоћ корисницима пружа у већини случајева билатерално, али и мултилатерално углавном кроз УН, институције ЕУ и Светску банку. Стратегија развојне сарадње Краљевине Данске са Републиком Србијом⁹² дефинисана је у оквиру ширег регионалног концепта – Данског суседског програма за Источну Европу. Од 2017. године, завршетком два велика програма финансирана данском билатералном бесповратном помоћи на југу Србије и доношењем нове стратегије данске развојне помоћи, Република Србија је престала да буде тзв. данска „партнерска држава” и од тада нема значајније билатералне развојне помоћи Краљевине Данске Републици Србији, с обзиром да је фокус данске развојне помоћи у Европи усмерен ка Украјини и Грузији.

Краљевина Норвешка

Краљевина Норвешка је један од највећих билатералних донатора РС чија подршка од 2008. до данас износи више од 100 милиона евра. Норвешка пружа помоћ Србији кроз Билатерални програм сарадње, Фонд за мале пројекте Амбасаде, као и директне грантове организацијама цивилног друштва⁹³. У јануару 2018. године потписан је Меморандум о разумевању (МоР) између МЕИ РС и Министарства спољних послова Краљевине Норвешке који се односи на билатералну сарадњу кроз пројекте и који дефинише основне принципе сарадње између два министарства са циљем подршке интеграцији Србије у структуре ЕУ кроз пројекте који доприносе реформским процесима и развоју подржаних сектора у складу са захтевима процеса европских интеграција.

Краљевина Холандија

Развојна помоћ Холандије Републици Србији⁹⁴ је у протеклим годинама била усмерена на подршку развоју сектора пољопривреде, заштите животне средине, приватног сектора, запошљавања, владавину права, помоћ избеглицама и интерно расељеним лицима и изградњу институционалних капацитета. Током 2019. и 2020. године није било уговарања нових пројеката, а у оквиру два програма – МАТРА и Фонд за људска права који за циљ имају

⁹² <http://serbien.um.dk/en/danish-cooperation/danish-cooperation-with-serbia/>

⁹³ <https://www.norway.no/en/serbia>

⁹⁴ <https://www.netherlandsworldwide.nl/countries/serbia>

помоћ организацијама цивилног друштва и секторима правде и унутрашњих послова, Амбасада Холандије је током 2019. године утрошила укупно 831.116 ЕУР. У оквиру ОРИО програма, у Републици Србији се спроводи пројекат Прикупљање и третман отпадних вода у Лесковцу. Укупан буџет ОРИО програма за пројекат у Лесковцу је 7,91 милиона ЕУР.

Краљевина Шведска

Шведска је усвојила нову Стратегију за подршку реформама у Србији, Западном Балкану и Турској 2021-2027⁹⁵. Финансијска подршка према новој стратегији за 2021-2027 износи 560 милиона евра, од чега је 500 милиона подељено на западни Балкан и 60 милиона за Турску. Укупна досадашња бесповратна помоћ Шведске износи око 283 милиона евра. Шведска ће наставити са трендом подршке финансирања програма и пројеката у РС у вредности од 12 милиона евра на годишњем нивоу. Највећи износ бесповратне помоћи по сектору у периоду од 2000. године до данас Шведска је издвојила за сектор заштите животне средине у укупној вредности од око 43 милиона евра. Од пројеката који су у току, издвајају се:

- PEID пројекат (Priority Environmental Infrastructure for Development), кроз који се наставља подршка сектору заштите животне средине – пружање техничке помоћи Министарству заштите животне средине, како би се потенцијални пројекти припремили за финансирање у наредном периоду. Главни циљ је израда пројектно-техничке документације за велике инфраструктурне пројекте. Буџет пројекта је око 3 милиона евра.
- EISP 2 пројекат (Environmental Infrastructure Support Project), који пружа подршку Министарству заштите животне средине у спровођењу мањих компоненти великих инфраструктурних пројеката као и код идентификовања потенцијалних пројеката у области заштите животне средине како би били спремни за израду неопходне пројектно-техничке документације. Буџет пројекта је око 2,9 милиона евра.
- Наставак пројекта који се бави припремама за преговоре у оквиру Поглавља 27 се одвија кроз ENVAP 3 пројекат - Environment Accession Project (септембар 2016 – март 2021), где је буџет око 3 милиона евра.

Народна Република Кина

Правни основ за сарадњу између РС и Народне Републике Кине представља Споразум о привредно-техничкој сарадњи између Владе РС и Владе Народне Републике Кине, који се потписује на годишњем нивоу⁹⁶. Приоритетне области развојне сарадње су здравство, образовање, енергетика и безбедност. У претходних неколико година реализовано је више пројеката у области здравства, којима је обезбеђена медицинска опрема за болнице и здравствене центре широм земље. Значајну подршку Народна Република Кина је дала и у погледу одбране од поплава. Влада Народне Републике Кине је омогућила и стручно усавршавање организовањем семинара у различитим областима за представнике институција на републичком и локалном нивоу, привредне коморе, малих и средњих предузећа, универзитета, болница.

Република Аустрија

⁹⁵ <http://www.swedenabroad.com/sr-Latn-RS/Embassies/Belgrad/>

⁹⁶ <http://rs.chineseembassy.org/srp/>

Кроз пројекте развојне помоћи Република Аустрија подржава политику РС усмерену на перспективу приступања ЕУ⁹⁷. Реализовани су пројекти у областима регионалног развоја, образовања, заштите животне средине, пољопривреде, здравства, развоја предузетништва, социјалне заштите, јачања капацитета управљања на локалном нивоу, као и подршке организацијама цивилног друштва. Аустријска развојна агенције (АДА) као имплементациона агенција Републике Аустрије примењује европске стандарде у имплементацији различитих ЕУ програма/пројеката:

- Реализација ЕУ програма под називом „Социо-економски развој Дунавске регије у Републици Србији“, финансираног из средстава ЕУ - Пројекат се састоји од неколико компоненти, укључујући и изградњу и обнову инфраструктуре, као што је изградња система водоснабдевања у општини Велико Градиште, као и рехабилитација Голубачке тврђаве, за који је Република Аустрија обезбедила 1.800.000 евра бесповратних средстава.
- Регионални пројекат подршке спровођењу Зелене агенде за западни Балкан - Општи циљ пројекта је унапређење транзиције Западног Балкана према модерним, ресурсно ефикасним и конкурентним привредама. Специфични циљ је подршка спровођењу Зелене агенде чиме се постиже посвећеност трансформацији економије на одрживи начин и достизање климатске неутралности до 2050. Укупан буџет пројекта износи 11.000.000 евра. Регионални пројекат је започет 2022. године.

По обиму алоцираних средстава, Република Аустрија је трећи највећи билатерални донатор који учествује у финансирању WBIF, са обезбеђеним средствима у износу од 17,9 милиона евра кумулативно, у периоду 2009-2020. године.

Република Француска

На основу Споразума о стратешком партнерству и сарадњи, влада Француске пружа подршку РС у јавним политикама у процесу приступања ЕУ. Споразумом између Влада Србије и Француске о Француској развојној агенцији и PROPARCO потписаног 2019. године, Канцеларија АФД у Београду функционише као регионална канцеларија за западни Балкан и у потпуности је оперативна од 2019. године. У складу са поменутиим Споразумом, АФД група пружа финансијску подршку, као што су грантови и гаранције за дугорочне зајмове држави, локалним самоуправама, јавним и приватним предузећима и финансијским институцијама као и субвенције, у складу са правилима девизног пословања РС. Области сарадње су:

- Развој метро система у граду Београду - Крајем новембра 2020. године, потписан је Споразум између влада Србије и Француске о сарадњи у области спровођења приоритетних инфраструктурних пројеката, инвестиционе вредности 581 милиона евра, који предвиђа да ће у изградњу прве линије београдског метроа бити уложено 454 милиона евра. Предвиђено је да француске компаније осигурају метро композиције и изводе радове на „електромеханичком делу“, док ће кинеске компаније изводити грађевинске радове. Званични почетак радова на развоју метро система отпочео је 2021. године, са извођењем припремних радова и радова на насипању терена, изградњом колектора на локацији планираног Деоа (терминала) у Макишком пољу.

⁹⁷ <http://www.entwicklung.at/en/>

- У сектору енергетике предвиђен је износ до 127.000.000 евра. за аутоматизацију електро дистрибутивне мреже средњег напона
- У оквиру Програма тзв. “зелених развојних кредита” РС је на располагању кредитни аранжман од 300 милиона америчких долара средстава Светске банке, KfW и АФД групе. Предвиђена средства АФД групе су у износу 90 милиона америчких долара.
- У области заштите животне средине, град Београд је изабрао компанију БеоЧистаЕнергија д.о.о. (која се састоји од конзорцијума који чине француска компанија „SUEZ“ и јапанска компанија „ИТОСНУ“) као партнера у оквиру Јавно-приватног партнерства, за пројекат изградње и финансирања постројења за производњу енергије из отпада у Винчи. Пројекат Винча обухвата санацију постојеће депоније, изградњу новог складишног центра према европским стандардима и јединице за спаљивање са производњом електричне енергије и топлоте (инсинератор).
- У трећем кварталу 2021. године, усвојен је закон о потврђивању Уговора о кредиту у износу од 50.000.000 евра, између АФД групе и РС за спровођење реформи усмерених на тзв. „зелени опоравак“ кроз Програмски зајам за јавне политике „Урбане средине отпорне на климатске промене“. Саставни део Програма је и грант у износу од 500.000 евра за потребе техничке подршке Влади Србије који обухвата израду Мапе пута за климатске активности на националном и нивоу локалних самоуправа (Смедерево и Ужице). Пружена је подршка на изради подзаконских аката Закона о климатским променама и процени изградње капацитета.

Република Грчка

Хеленик план за економску обнову Балкана (ХиПЕРБ) је програм грчке развојне помоћи у оквиру којег је Влада Републике Грчке определила бесповратна средства за шест балканских земаља – Савезну Републику Југославију, Румунију, Бугарску, Македонију, Босну и Херцеговину и Албанију⁹⁸. Циљани сектор овог програма помоћи је модернизација инфраструктуре, нарочито у сектору саобраћаја. Два изузетно значајна пројекта за Србију која су подржана из ХиПЕРБ плана су изградња Коридора 10.

Република Индија

Индијски програм билатералне техничке и економске сарадње - ИТЕЦ програм (Indian Technical and Economic Cooperation Programme - ИТЕС) спроводи Министарство спољних послова Владе Индије као билатерални програм помоћи те државе пријатељским земљама. Овај програм углавном циља земље у развоју, међу којима је и РС, којима се нуде бесплатни курсеви усавршавања у Индији за различита техничка и стручна занимања као и могућност бржег и лакшег прилагођавања све више глобализованом свету⁹⁹. У периоду од 2013. до краја 2019. године отприлике 80 државних службеника РС је похађало ИТЕЦ курсеве (од 2008. године па до данас броји око 167 стручњака, представника владиног и приватног сектора) у различитим областима и научним дисциплинама, укључујући информационо-комуникационе технологије, управљање расходима, предузетништво, област СТО, банкарство и финансије, обновљиве изворе енергије, проблематику везану за климатске промене, законодавство, усавршавање енглеског језика, итд.

⁹⁸ <http://www.mfa.gr/serbia/sr/the-embassy/>

⁹⁹ www.itecgoi.in

Република Кореја

Програм размене знања (енг. Knowledge sharing programme, KSP) се реализује у сарадњи са Корејским институтом за развој (KDI) и има за циљ институционални развој и јачање капацитета запослених у органима државне управе партнерских земаља. Програм пружа консултације усмерене на потребе партнерских земаља, које се спроводе кроз низ заједничких истраживачких радова, обука, консултација, а који се одржавају наизменично у Кореји и партнерским земљама. Тако се реализују следећи програми:

- KOICA Fellowship programs - KOICA партнерски програми - Примарни циљ овог програма је додатна едукација за техничке вештине и знања, као и изградња капацитета за одрживи друштвено-економски развој;
- Мастер студије (KOICA Scholarship Program – Master’s Degrees) - постдипломске (мастер) студије;
- Српско-корејски информатичко приступни центар (СКИП Центар) – отворен је у Београду 2017. године, а планиран је и други СКИП центар у Нишу, намењен бесплатним ИТ обукама грађана, државних службеника и старт-ап компанија

Република Пољска

У Србији се пољска развојна сарадња¹⁰⁰ спроводи кроз мале развојне пројекте, које реализује Амбасада Републике Пољске са локалним партнерима. Главни циљ је да се реализују пројекти који ће побољшати животни стандард локалног становништва. У оквиру система малих грантова спроводе се иницијативе малих развојних пројеката које доносе позитивне ефекте на свакодневни живот локалних заједница. Билатералну помоћ могу да користе институције из сектора јавних финансија, истраживачки институти, невладине организације и лица из приватног сектора. Партнери на пројектима најчешће су локалне невладине организације, јавне установе или локалне самоуправе. Пројекти који су се имплементирали у Србији у периоду 2007 – 2020 имали су укупну вредност од 253.856 евра. На трећем заседању „Београдске конференције“ одржаном 2019. године у Варшави, одвијала су се три паралелна панела: заштита животне средине, правосудни систем и комуникација у области европских интеграција.

Република Сингапур

Током седамдесетих, Сингапур је кроз различите програме почео ширити своја искуства са партнерским земљама широм света. Ови програми су доведени под јединствени оквир када је 1992. године основан Сингапурски програм сарадње (Singapore Cooperation Programme, SCP). Програм сарадње је серија курсева, програма, семинара, радионица, консултација, као и студијских посета у низу области у организацији Владе Сингапура и има за циљ да се са партнерским земљама подели искуство Сингапура у стицању важних техничких вештина и знања а који су од виталног значаја за економски и друштвени напредак једне земље. Области СЦП обука укључују образовање, животну средину (климатске промене, очување животне средине...), саобраћај и инфраструктуру, привреду и економију, социјалну тематику (друштвено предузетништво и иновације, социјална кохезија, оснаживање особа са инвалидитетом и посебним потребама...), здравство, сајбер безбедност, одрживи развој

¹⁰⁰ www.belgrad.msz.gov.pl

(обновљива енергија, одрживи градови, енергетска ефикасност и смањење емисија), државну управу и дигиталну владу. Кандидати за програме обуке могу бити државни службеници - руководиоци ужих унутрашњих јединица у институцијама јавне управе као и државни службеници на положају, осим ако није другачије назначено.

Република Словенија

Активности техничке помоћи¹⁰¹ фокусиране су на подршку институцијама Републике Србије у процесу европских интеграција, укључујући подршку у хармонизацији прописа, усаглашавању процедура у раду наших институција са стандардима ЕУ, унапређењу квалитета услуга, унапређењу организационих структура кроз преношење искуства словеначких институција и организација. Висина средстава издвојених за развојну помоћ утврђује се на годишњем нивоу Развојним планом Републике Словеније. Тренутно се спроводи пројекат под називом „Помоћ у спречавању корупције“, који има за циљ побољшање услова за обезбеђивање транспарентности и одговорности у функционисању институција јавног сектора у РС, као и јачање капацитета за ефикасно спровођење законских надлежности институција у борби против корупције. Носилац пројекта је Агенција за борбу против корупције, а укупна вредност је 95.580 евра.

Република Турска

Правни оквир за сарадњу са Републиком Турском у домену донаторске, развојне и хуманитарне помоћи у ванредним ситуацијама представља Споразум влада двеју земаља о техничкој и финансијској сарадњи¹⁰² из 2009. године. Његовим потписивањем, званично је почела са радом Турска агенција за сарадњу и координацију у РС (ТИКА) путем које се усмерава и остварује сарадња са институцијама РС. Приоритетне области које се подржавају кроз програм развојне сарадње са просвета, здравство, пољопривреда, култура, историјско наслеђе и туризам. Укупна процена реализације средстава развојне помоћи Републике Турске износи преко 37 милиона евра.

Од примера подршке кроз донаторска средства од значаја су: реконструкција и опремање Опште болнице у Новом Пазару, Центру за заштиту деце, одојчади и омладине „Звечанска“, реконструкција зграде Вишег суда у Новом Пазару, радови на рестаурацији тврђаве Рам код Великог Градишта, радови на рестаурацији Џамије „Султаније Валиде“ у Сјеници, изградња и реконструкција више основних школа у Новом Пазару. Током 2020 и 2021. године највише донаторских средстава је усмеравано кроз пројекте у области здравства, заштите животне средине, медија просвете, културе, спорта, хуманитарне помоћи, културно-историјског наслеђа као и подршци у борби против пандемије COVID-19.

Савезна Република Немачка

Билатерална развојна сарадња између Савезне Републике Немачке и РС траје од 2000. године. Републици Србији одобрено је преко 1,8 милијарди евра развојне помоћи из средстава немачког Министарства за сарадњу и развој (BMZ), фондова Министарства животне средине,

¹⁰¹ www.belgrade.embassy.si

¹⁰² <http://www.tika.gov.tr/en>

Пакта за стабилност и других у виду бесповратних средстава и меких зајмова. Пројекте финансијске подршке реализује Немачка развојна банка (KfW), док пројекте техничке помоћи спроводи Немачка агенција за сарадњу¹⁰³ (GIZ). У протеклом периоду, средства немачке развојне помоћи у РС усмеравана су на реализацију пројеката и програма у три приоритетне области: 1) јавна инфраструктура (енергија и вода) - снабдевање струјом и топлотном енергијом, водоснабдевање, канализациона инфраструктура (управљање отпадним водама); 2) одрживи економски развој и запошљавање - унапређење законских оквира у области финансија и економије, развој финансијског сектора, подршка малим и средњим предузећима, подршка реформи средњег стручног образовања и обуке и 3) демократија, државна управа, грађанско друштво - подршка развоју децентрализоване администрације, ефикасне и усмерене на резултате, посебно у домену унапређења транспарентности, владавине права, система правосуђа и уравнотежавања снага различитих делова државне управе, као и помоћ у припреми за приступне преговоре и подршка процесу приступања ЕУ током последњих неколико година. По обиму одобрених средстава и значају остварених резултата, Савезна Република Немачка несумњиво представља најважнијег билатералног развојног партнера Републике Србије.

Поред пројеката који се спровode на националном нивоу, СР Немачка пружа како финансијску, тако и техничку помоћ регионалним пројектима и програмима. Регионална финансијска сарадња се реализује путем следећих инструмената сарадње: 1) Регионални инструмент за подршку обновљивим изворима енергије и енергетској ефикасности; 2) Европски фонд за Југоисточну Европу и 3) Зелени фонд за развој Југоисточне Европе. Регионална техничка сарадња реализује се кроз три регионална програма: 1) Отворени регионални фонд за Југоисточну Европу; 2) Регионални програм оснивања Дунавског центра компетентности за јачање региона доњег тока Дунава и 3) Прекогранична сарадња у области социјалног укључивања особа које су жртве трговине људима.

Сједињене Америчке Државе

Развојна сарадња са Сједињеним Америчким Државама (САД) реализује се посредством Америчке агенције за међународни развој (USAID). Правни основ за сарадњу представљају споразуми о помоћи између РС и САД за боље функционисање управе и конкурентнију тржишну економију. Приоритетне области развојне сарадње између РС и САД обухватају развој локалних самоуправа, развој малих и средњих предузећа, изградњу институција, владавину права, европске интеграције и јачање цивилног сектора. Значајни пројекти у оквиру бољег функционисања управе¹⁰⁴ су: „Владавина права“ (*The Rule of Law project*), „Јачање медијског система“ (*Strengthening of the media systems*), „Јачање отпорности на избегличку кризу“ (*Enhancing Local Resilience to Refugee Crisis*). Значајни пројекти у оквиру конкурентније тржишне економије¹⁰⁵ су: „Подршка развоју приватног сектора у јужној и југозападној Србији“ (*Private Sector Development Project*) и „Пројекат за конкурентну привреду“ (*Competitive Economy Project*).

¹⁰³ <http://www.belgrad.diplo.de/> и www.nemackasaradnja.rs

¹⁰⁴ <https://www.usaid.gov/serbia/democracy-human-rights-and-governance>

¹⁰⁵ <https://www.usaid.gov/serbia/economic-growth-and-trade>

Словачка Република

Сарадња између Словачке Републике и РС¹⁰⁶ се фокусира на подршку процесу трансформације, спровођењу реформи, укључујући реформу јавних финансија, појачаном укључивању приватног сектора у развојну сарадњу и подршци помирењу и дијалогу међу заједницама. У протеклом периоду Словачка је пружала помоћ Србији преко Словачке развојне агенције „Slovak Aid“. У наредном периоду фокус билатералне развојне сарадње са Словачком биће пренос искуства везаног за интеграције земаља у евроатлантске структуре, подстицање иновација и покретања предузећа, помоћ у дигитализацији јавне управе, подршка малим и средњим предузећима у овези са запошљавањем, са фокусом на жене предузетнице, као и интеграција социјално маргинализованих грађана. Словачка Република такође учествује у спровођењу пројеката финансираних у оквиру ЕУ Инструмента за претприступну помоћ (ИПА).

Уједињено Краљевство

У оквиру развојне сарадње између РС и Уједињеног Краљевства¹⁰⁷, представници Британске амбасаде у РС имају активну улогу у процесу координације развојне помоћи. Фонд за добро управљање (Good Governance Fund – GGF) је вишегодишњи програм а Србији је део овог фонда доступан за подршку реформама у следећим областима: владавина права (правосуђе, борба против корупције, људска и мањинска права итд.), јавна управа, економија и пословно окружење, јачање слободе изражавања. Фонд за добро управљање функционише кроз три канала: 1) Фонд за стратешку подршку (SSF), који је усмерен на пилот пројекте и организације цивилног друштва, кроз пружање директне бесповратне помоћи. Подржани пројекти су имали фокус на приоритетне области GGF Фонда: од унапређења пословног окружења до јачања одговорности владе и слободе изражавања; 2) Канал међународних финансијских институција (MFI), који је пројектован за подршку реформама кроз сарадњу са међународним финансијским институцијама. Најзначајнији ресурси су усмерени на развој е-Управе (пројекат “Дигитална трансформација” и пројекат “Open Data”), имплементирани уз помоћ УНДП-а и Канцеларије за информационе технологије и електронску управу Владе РС, и 3) Управљачки фонд (MF), којим управља конзорцијум под вођством PricewaterhouseCoopers (PwC), а укључује техничку помоћ за пројекте развијене у сарадњи са државним институцијама.

Швајцарска Конфедерација

Држава Швајцарска присутна је у Србији од 1991. године. До сада, финансијска подршка износи 350 милиона евра. Влада Швајцарске Конфедерације у свом саставу има две институције које су надлежне за развојну помоћ. Швајцарска агенција за развој и сарадњу (СДЦ, енгл. *Swiss Development Agency, SDC*) налази се при швајцарском Министарству спољних послова и задужена је за развојну помоћ која се односи на подршку пројектима подизања капацитета, техничке помоћи, односно тзв. „soft“ пројеката који за циљ имају реформу административног и општег друштвеног система. Државни секретаријат за економску послове (SECO, енгл. *State Secretariat for Economic Affairs SECO*), швајцарског Министарства економије надлежан је за развојне пројекте који су искључиво инфраструктурног карактера.

¹⁰⁶ <http://www.mzv.sk/belehrad>

¹⁰⁷ <https://www.gov.uk/world/organisations/british-embassy-belgrade.sr>

Нова Стратегија за период 2018-2021 усмерена је на области управљања, економског развоја и одрживих извора енергије. Швајцарска је определила 95 милиона евра, што је за 10 % више у односу на претходни стратешки период:

- У области управљања подршка у износу од 36 милиона евра биће пружена законодавству на републичком и локалном нивоу у циљу јачања позиције представничких тела, као и њихове надзорне улоге. Пажња ће бити усмерена на капацитете локалних самоуправа у управљању јавним финансијама како би се побољшао укупан квалитет услуга према грађанима и пословном сектору. Подршка цивилном друштву ће имати јачу улогу са циљем оснаживања веза између организација цивилног друштва и грађана како би се повећало њихово учешће и осигурао глас у процесу доношења одлука;
- У области економског развоја и запошљавања подршка у износу од 45 милиона евра намењена је побољшању макроекономског оквира, пословног окружења и инклузивних политика за превазилажење неједнакости. Пажња ће бити усмерена на локални економски развој, промоцију трговине, запошљавање младих, дуално образовање и развој приватног сектора у циљу одрживог развоја и квалитетног запошљавања, посебно у руралним срединама;
- У области самоодрживе енергије и отпорних градова подршка у износу од 14 милиона евра намењена је јачању експлоатације обновљивих извора енергије, примени мера енергетске ефикасности и јачању капацитета за управљање и планирање инфраструктурних активности. Додатно, подршка у овој области биће проширена на активности које ће допринети развоју самоодрживих градова, а у циљу достизања националних циљева енергетске ефикасности и обновљивих извора енергије. Швајцарска је пружила подршку у јачању капацитета за управљање миграцијама, побољшању капацитета за пријем, регистрацију тражилаца азила и одобравање иновативног стамбеног модела за мигранте на територији Србије у износу од 2 милиона евра.

Организација HELVETAS Swiss Intercooperation¹⁰⁸ спроводи у Србији "Social Sciences for a better society", "Act for a Stronger Civil Society", "Building Economies Where All Can Prosper" пројекте. HELVETAS и Транспарентност Србија су 2023. године објавили резултате истраживања "Локални индекс партиципативности" (ЛИПА)¹⁰⁹ где се истиче да грађани Србије нису довољно укључени у поступак доношења одлука, прописа, одлука о трошењу новца из локалних буџета, у јавне расправе и друге механизме функционисања ЈЛС. Овај индекс разврстава општине и градове у шест кластера. Ниједна од 44 локалне самоуправе у Србији, обухваћене истраживањем, није у рангу највишег кластера, тзв. „пуне партиципације“, а просечна оцена, односно просечан ниво индекса партиципативности у српским општинама износи само 26,4 одсто што је у рангу „основне партиципације“. Према резултатима ЛИПА истраживања, само једна ЈЛСа има „висок“ ниво партиципације (изнад 60 одсто) – и то је град Ужице. ЛИПА резултат од 30 одсто до 45 одсто (умерени ниво партиципације) има 14 ЈЛС, међу којима су најбоље Велико Градиште и Сомбор. Просечан индекс од 26,4 одсто, што је у рангу „основне партиципације“ има скоро половина ЈЛС (њих 20), а мање од 15 одсто (низак ниво партиципације) има девет општина.

¹⁰⁸ <https://www.helvetas.org/en/eastern-europe/what-we-do/where-we-work/partner-countries/serbia>

¹⁰⁹ <https://n1info.rs/biznis/istrazivanje-gradjani-nedovoljno-ukliuceni-u-odluke-o-trosenju-novca-na-lokalu/>